Gyermek- és ifjúságvédelmi Tanulmányok
Studies in Child and Youth Protection

KOMPLEX MÓDSZERTANRA ÉPÜLŐ HATÉKONYSÁGMÉRÉSEK A GYERMEKVÉDELEMBEN

Gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek és fiatal felnőttek életútjának vizsgálata a rendszer hatékonyságának mérése céljából

2017

Rubeus Egyesület • Rubeus Association

KOMPLEX MÓDSZERTANRA ÉPÜLŐ HATÉKONYSÁGMÉRÉSEK A GYERMEKVÉDELEMBEN

Gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek és fiatal felnőttek életútjának vizsgálata a rendszer hatékonyságának mérése céljából

© Bihari Ildikó, Freisinger Balázs, Homoki Andrea, Kiss László, Nagy Loránd, Rácz Andrea, Zámbó Gabriella, Szikulai István
2017

Sorozatszerkesztő:
Rácz Andrea

Szerkesztő:
Rácz Andrea

Mérési módszer kidolgozásában részt vett szakemberek, kutatók:
Bogács Ernő
Csótó Mihály
Demcsik Mónika
Gyarmati Andrea
Homoki Andrea
Kiss László
Kuslits Gábor
Nagy Loránd
Nagy Zita Éva
Miklósi Balázs
Rácz Andrea
Riegler Mária
Szikulai István
Zámbó Gabriella

Lektor:
Czibere Ibolya

Szöveget gondozta:
Freisinger Balázs

Borítókép:
Mohácsi Rita és Jónás Robi (Igazgyöngy Alapítvány)
(forrás: www.rubeus.hu)

ISBN 978-615-80264-4-4
ISSN 2063-6970

Rubeus Egyesület „Szedervessző”
1122, Budapest, Krisztina krt. 2-4.

Felelős kiadó:
Rubeus Egyesület elnöke
Budapest, 2017

Készült az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával. (22042-3/2016)
A tanulmánykötetben közöltek nem tekinthetők az Emberi Erőforrások Minisztériuma hivatalos álláspontjának.

Gyermek- és ifjúságvédelmi Tanulmányok (Rubeus Egyesület)
Studies in Child and Youth Protection (Rubeus Association)

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságnak, hogy hozzájárult a kutatás lebonyolításához, továbbá a vizsgálatba bevont intézmények igazgatóinak, gyermekvédelmi gyámoknak és utógondozói ellátásban dolgozó szakembereknek. Köszönjük a gyermekeknek, fiatal felnőtteknek, velük kapcsolatban álló szakembereknek és a vér szerinti családtagjaiknak, hogy az esettanulmányok elkészítéséhez vállalták az interjúkat és megosztották tapasztalataikat.

Tartalom

Bevezetés **5**

Kiss László – Rácz Andrea: A gyermekvédelmi szakellátás rendszerében élő gyermekek és fiatal felnőttek életútjának alakulása – rendszerhatások retrospektív vizsgálata **7**

Módszertani bevezető 7
A gyermekek életútjának vizsgálata 15
A fiatalok életútjának vizsgálata 57
Kísérlet a gyermekkorban való gondozás és az utógondozói ellátás során felvett adatok összekötésére 73
Lehetséges további vizsgálati irányok 76
Felhasznált irodalom 78

Homoki Andrea: A gyermekvédelmi szakellátásban élő serdülők rezilienciájának alakulása hazánk három megyéjében és a fővárosban **79**

A magyar gyermekvédelmi reziliencia-mérőeszközök (GYIRM 30/25/20) validálásának kutatási előzménye 79
A hazai gyermekvédelmi szolgáltatások minőségi mutatóinak fejlesztése 80
A magyar gyermekvédelmi rezilienciamérés nemzetközi megalapozottsága 83
A gyermekvédelmi szakellátásban élő serdülők rezilienciaszintjének vizsgálati eredményei 3 megye és a főváros vonatkozásában 91
Összegzés 97
Felhasznált irodalom 99

Bihari Ildikó – Freisinger Balázs – Nagy Loránd – Rácz Andrea – Zámbó Gabriella: Gyermekvédelmi élettörténetek – Evaluációs modellek gyakorlati tapasztalatai állami és civil fenntartásban működő gyermekvédelmi intézményekben **103**

Bevezetés 103
Gyermekek történetei 104
1. esettanulmány: Tamara története 104
2. esettanulmány: Sára története 113
3. esettanulmány: Geri története 121
4. esettanulmány: Roland története 141
5. esettanulmány: Gábor története 149
6. esettanulmány: Szilvi története 159
7. esettanulmány: Tormás története 168
8. esettanulmány: Kamilla története 192
9. esettanulmány: Sándor története 200
10. esettanulmány: Nándor története 209
Fiatal felnőttek történetei 217
1. esettanulmány: Márk története 217
2. esettanulmány: Kitti története 225
3. esettanulmány: Nimród története 244
4. esettanulmány: Andor története 252
5. esettanulmány: Anna története 261
Összegzés 269
Felhasznált irodalom 274

Rácz Andrea – Szikulai István: Komplex módszertanra épülő hatékonyságmérések gyakorlati tapasztalatai a jövőbeli fejlesztések megalapozása érdekében **275**

Minőségbiztosítás megalapozásának szempontjai a gyermekvédelemben 275
A komplex módszertanra épülő hatékonyságmérések gyakorlati tapasztalatai 281
Javaslatok a szakmai fejlesztésre 285
Felhasznált irodalom 289

Melléklet **290**

Melléklet 1.: Sztenderd adatlap 0-18 éves 290
Melléklet 2.: Sztenderd adatlap 18-25 éves 303
Melléklet 3.: Rezilienciaskála 315

Bevezetés

A Rubeus Egyesület *Átfogó hatékonyságvizsgálat – evaluációs modellek a gyermekvédelmi szakellátásban* című 2015-ös projektje keretében felkért kutatók és gyermekvédelmi szakemberek a gyermekvédelmi szakellátás vonatkozásában foglalkoztak a hatékonyság kérdésével két úton: 1) indikátorok fejlesztése és 2) evaluációs modellek kidolgozása, hatékonyságmérések megtervezése. 2016-ban a megkezdett munkát folytattuk *Komplex módszertanra épülő hatékonyságmérések* címmel megvalósult, komplex módszertanra épülő kutatási projektünkben.

Jelen tanulmánykötetben a 3 pillérre épülő kutatási eredményeinket ismertetjük. A kutatás célja a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek és fiatal felnőttek szakellátási életútjának vizsgálata és a rendszer hatékonyságának mérése – komplex módszertanra építve.

A *mérés pillérei:*

1) A hatékonyság mérésére alkalmas egységes adatlap fejlesztése és tesztelése különböző szükségletek és ellátástípusok mentén. Az adatlap 4 megyében került tesztelésre gyermekvédelmi gyámok és utógondozói ellátásban dolgozó szakemberek bevonásával. A kutatás ezen szakasza 200 gyermekre és 50 utógondozói ellátottra terjedt ki. Az adatgyűjtés során egy adott gyermekről és fiatal felnőttről több időpillanatban (a rendszerbe kerüléstől kezdve 2 évente a 2015-ös évig) került kitöltésre az adatlap, ezáltal mérve (számszerűsítve) az egyes életeseményeket és azon keresztül a rendszer hatékonyságát.
2) A jelen állapotnak megfelelően a gyermek rezilienciájának felmérését végeztük el a gyermekvédelmi gyám által 100, 12 évesnél idősebb gyermek körében az alapmintából.
3) Az evaluációs modellek tesztelése folytatódott 10 gyermek és 5 fiatal felnőtt vonatkozásában. Az eredmények esettanulmányok formájában kerülnek bemutatásra.

A vizsgálati tématerületek a következők voltak: gyermekvédelmi szakellátás intézményes ellátásai (hagyományos gyermekotthon és lakásotthon, speciális ellátás, különleges ellátás, utógondozói ellátás) és nevelőszülői ellátás, valamint annak segítő háttere.

Tanulmánykötetünkben elsőként a kvantitatív kutatási szakasz, majd a rezilienciamérés eredményeit ismertetjük, ezt követően pedig bemutatásra kerülnek a gyermekek és fiatal felnőttek

életútjának alakulását ismertető esettanulmányok. Kutatási eredményeinket a jövőbeli fejlesztések megalapozása érdekében rendszerszemléletű megközelítésben összegezzük.

Bízunk abban, hogy tanulmányainkkal hozzájárulhatunk a gyermekvédelemben folyó módszertani munka megalapozásához, a gyermekvédelmi tárgyú képzések tudásanyagának bővítéséhez és a szakmafejlesztési tevékenység gazdagításához a gyermekvédelmi rendszerben dolgozó szakemberek szemléletformálása által.

Rácz Andrea
szerkesztő

Módszertani bevezető

Fogalmak meghatározása

A hatásosság és a hatékonyság fogalma alatt két egymástól eltérő dolgot kell értenünk. A hatásosság általános megközelítésben megmutatja, hogy egy adott teljesítmény milyen mértékben közelíti meg a kitűzött vagy az ideális (magasabb rendű) célokat. A hatékonyság ezzel szemben a teljesítmény és a teljesítmény eléréséhez felhasznált erőforrások közötti dinamikus viszonyszám, amely azt mutatja meg, hogy a célok elérése mennyi erőforrást igényelt, „használt fel", és hogy az elért cél és a befektetett erőforrások alapján „megtérülő" volt-e az adott befektetés.

1. számú ábra: Hatás és hatékonyság

Forrás: A hatásosság és hatékonyság fogalmainak értelmezése online vs. offline kampányok keretében. In: Hetesi E., Révész B. (szerk.): „Marketing megújulás". Marketing Oktatók Klubja 20. Konferenciája, 2014. aug. 27-29. Szeged.

Hatásosság és hatékonyság hierarchikus viszonyát az egyes szerzők eltérően értelmezik, jellemzőbb ugyanakkor, hogy a hatásosság fogalmat magasabb értékűnek tekintik a hatékonyságnál, hiszen itt megjelenik egy általános „jó" felé törekvés, amennyiben feltételezzük,

hogy az ideális (kitűzött) célok valamiféle társadalmi (vagy egyéb szempontú) hasznosságot hordoznak.

A két fogalom értékhierarchiába rendezése mindazonáltal nem feltétlenül jogos, hiszen egy olyan „pozitív" hatás, amely az erőforrások nem megfelelő kihasználása révén jön létre, más területeken értelemszerűen negatív változásokat idézhet elő. A hatékonyság szem elől vesztése tehát az elért hatás általános értékét, „önmagában vett hasznosságát" más területek visszavetésével, negatív befolyásolásával összességében negligálhatja. A hatásosság és a hatékonyság szempontjait tehát mindenképpen érdemes közel azonos értékű, egymástól nem független rendszerként értelmezni.

Ha a hatások mérhetőségének, indikátorainak kérdésére térünk át, akkor újabb három fogalommal találkozhatunk a szakirodalomban, úgymint a kimeneti, eredmény-, valamint hatásindikátorokkal. Ezek esetében is egyértelmű a különbség, viszont – akárcsak a hatásosság vs. hatékonyság kérdésénél – a hierarchia egyértelműen nem értelmezhető.
A kimeneti indikátor az erőforrások felhasználásával „automatikusan" előálló (de legalábbis várható) kimenetekre utal. Tipikusan ilyen lehet a „szervezetfejlesztésbe vont egységek száma", a „kiküldött tájékoztató anyagok száma", a „megtartott rendezvények vagy képzések száma". Az eredményindikátor a tevékenység/program által generált közvetlen hatásokat mutatja be. Ilyen lehet az időráfordítás-csökkenés egy ügyintézési folyamat során, az elégedettség-növekedés egy fejlesztés eredményeként, a financiális teher csökkenése. Végül az úgynevezett hatásindikátorok a program közvetlen eredményeitől akár igen távol álló, közvetett hatások bemutatására is alkalmasak lehetnek.

A módszertani szakirodalom is különbséget tesz kimenet és eredmény (output és outcome), valamint hatás (impact) között. Ha ezeket egy mérési folyamat szintjeinek tekintjük, akkor a következő sémát kapjuk:

2. számú ábra: Mérési folyamat szintjei

Látható, hogy a kimenetek alapján adatszinten vagy logikai művelettel levezethető az eredmény, az eredmény alapján pedig számszerűsíthető, vagy ugyancsak absztrahálható a hatás. A modell egyben egy folyamat általános értékelésére is alkalmas, a hatástérkép révén pedig azonosíthatóak a releváns hatásmechanizmusok, ide értve azok esetleges hiányát, tehát azt az esetet is, ha egy hatás nem, vagy nem a várt módon következik be.

A szándékolt hatások mellett számba kell venni a lehetséges nem szándékolt hatásokat is. Tipikusan ilyen lehet egy adott fejlesztésből/programból kimaradók helyzetének romlása. Ezek a hatások sokszor nehezen vagy egyáltalán nem mérhetőek. (Major 2013: 13)

A hatásértékelés lehetséges módszerei

A hatásértékelés elvégzésére számos módszer áll rendelkezésre, kísérleti, kvázi-kísérleti és nem kísérleti módszerek egyaránt.

1. Kísérleti módszerek

- randomizált-kontrollált kísérlet

2. Kvázi-kísérleti módszerek

- instrumentális változók
- szakadásos vizsgálat

3. Nem kísérleti módszerek

- előtte-utána összevetés
- különbségek különbsége
- regresszió
- statisztikai párosítás

A kísérleti módszerek közül tipikusan hatásértékelésre alkalmas a randomizált-kontrollált kísérlet (RKK), amelynek során egy kísérleti és egy kontroll csoport körében végzünk méréseket – a kísérleti csoport részt vesz az adott (vizsgálandó) programban, míg a kontrollcsoport értelemszerűen nem. Minden zavaró tényező kizárása esetén a kísérleti csoportnál jelentkező hatások így egyértelműen a program hatásának tulajdoníthatók be. Ennek a módszernek az alkalmazása társadalompolitikai célzatú fejlesztések esetén természetesen etikai szempontokat figyelembe véve nem javasolt.

A kvázi-kísérleti módszerek közül kiemelhető a szakadásos vizsgálat (Regression Discontinuity Design), amely akkor alkalmazható, ha létezik egy világos, számszerű jogosultsági kritérium vagy küszöb (egy cut-off érték), amely alapján elkülöníthető a beavatkozásban érintettek csoportja a másik (kontroll-) csoporttól. A szakadásos vizsgálat az éppen csak a küszöb felettieket (akikre vonatkozik az új szabály vagy jogosultak a programrészvételre) veti össze azokkal, akik éppen csak alatta vannak (akikre nem vonatkozik/nem jogosultak).

3. számú ábra: Minta szakadásos vizsgálat értelmezésére

Forrás: Hatásértékelési módszerek. Előadás, Budapest Intézet.

A vizsgálat legfőbb gyengesége, hogy csak a jogosultsági küszöbérték közelében lévő egyénekre kifejtett hatást képes mérni: ha a szakpolitika-alkotókat a beavatkozás teljes népességre kifejtett hatása érdekli, a módszer nem alkalmas erre.

A különbségek különbsége módszer a kimenetek változását veti össze időben a résztvevők és nem-résztvevők között. A legegyszerűbb formájában két időszak adatait hasonlítjuk össze a beavatkozás hatásának mérésére (adatok a beavatkozás előtti és a beavatkozás utáni időszakból), feltéve, hogy a program hiányában a résztvevők és a nem-résztvevők kimenetei nagyjából ugyanúgy alakultak volna. A módszer egyik előnye, hogy a résztvevők teljes csoportjára képes hatást becsülni, miközben kontrollálunk a változó környezeti hatásokra.

4. számú ábra: Minta különbségek különbsége vizsgálat értelmezésére

Forrás: Hatásértékelési módszerek. Előadás, Budapest Intézet.

Kutatásunk nem kísérleti módszerre épül, ahol két időszak adatait hasonlítjuk össze a gyermekvédelem beavatkozásai hatásának mérésére, azzal együtt, hogy ez a fajta mérés nem tud kiterjedni a gyermekvédelem társadalmi beágyazottsága okán más társadalmi alrendszerek, mint köznevelés, egészségügy, kultúra, munkaerőpiac gyermek és fiatal felnőtt életére irányuló hatásainak feltérképezésére.

Az adatgyűjtésről

Jelen kutatás keretében gyermekvédelmi szakemberek és kutatók segítségével egy gyermekek és fiatal felnőttek gyermekvédelmi rendszerben való nyomon követésére alkalmas adatlapot fejlesztettünk (lásd: Melléklet), melyet digitalizáltunk a biztonságos kitöltés érdekében. Az egységes adatlap fejlesztése és tesztelése különböző szükségletek és ellátástípusok mentén történt. Az gyermekkorra vonatkozó adatlap 4 Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat ellátási területén került tesztelésre: Hajdú-Bihar megye, Győr-Moson-Sopron megye, Veszprém megye és a Főváros. Az utógondozói adatlap pedig a fővárosra és Hajdú-Bihar megyére koncentrált. Az intézményvezetőket arra kértük, hogy delegáljanak gyermekvédelmi gyámokat, illetve utógondozói ellátásban dolgozó szakembereket, akik az adatszolgáltatást a gyámolt gyermekek,

illetve utógondozói ellátásban élők vonatkozásában elvégzik. A kutatás összesen 200 gyermekre és 50 utógondozói ellátottra terjedt ki. Mivel az utógondozói ellátottak közül csak 25-nek volt gyermekkori előzménye, amiről adatokat elértünk, így az esetükben mindkét adatlap kitöltésre került. Így 200+25 esetben került a 0-18 éves időszakra vonatkozó adatlap kitöltésre és 50 esetben a nagykorúvá válást követő időszakra. Az adatgyűjtés a bekerülés évétől indult és 2015. évig tartott. Az adott gyermekről és fiatal felnőttről több időpillanatban került kitöltésre az adatlap, kétévente rögzítve a változásokat és ezáltal mérve az egyes életeseményeket és azon keresztül a rendszer hatékonyságát. A 200-as alapmintából ezt követően 100 gyermeket választottak ki a gyámok, akik 12 évesnél idősebbek és esetükben a reziliencia-adatlap is felvételre került a gyám személyes lekérdezése által.

A kutatás során 10 gyámmal (Hajdú-Bihar megye: 3 fő, Győr-Moson-Sopron megye: 2 fő, Veszprém megye: 2 fő és Főváros: 3 fő, valamint 1 fővárosi és 1 Hajdú-Bihar megyei utógondozói ellátásban dolgozó) dolgoztunk együtt. A gyámokat arra kértük, hogy gyámoltjaik közül válasszanak ki 20 főt és töltsék ki az adatlapokat megfelelő számban 2 évente, és ebből 10-ről, aki 12 évesnél idősebb vegyék fel a reziliencia-adatlapot is. A kiválasztásnál szempont volt tehát, hogy megfelelő számban 12 éven felüli is legyen a mintában, illetve lehetőség szerint megfelelő számban gyermekotthonban, nevelőszülőnél élő, testvérsor, illetve különböző szükséglettel bíró, valamint olyan gyermek is kerüljön az alapmintába, aki hosszabb ideje a rendszerben van, hogy a változásokat jobban nyomon lehessen követni. Természetesen a gyámok kliensrendszere nagyban meghatározta a minta összetételét. Ugyanez igaz a nagykorúvá váltakról adatokat szolgáltatókra is. Hajdú-Bihar megye esetében a nagykorúakkal dolgozó szakember munkáját a fiatalok volt gyámjai is segítették, hogy a gyermekkori előzmény is felfejthető legyen. Az adatlapokat digitalizáltuk a biztonságos adatszolgáltatás érdekében[1].

A szakemberek számára előre meghatároztuk azokat a dokumentumokat, amelyek a rendszerbe való bekerüléstől számítva kétévente az adatszolgáltatás alapját adták.

A gyám által a kitöltéshez használt adatforrások köre a következő:

- a gyámhatóság határozata
- a megyei/fővárosi/országos gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleménye

[1] Fontos megjegyezni, hogy a próbakérdezéshez elkészített digitalizált adatlapok rendszere alapja lehet a későbbi fejlesztéseknek, de egy egységes rendszer kialakításához további informatikai és módszertani fejlesztések szükségesek.

- a TEGYESZ által készített elhelyezési javaslat és egyéni elhelyezési terv
- előzmény iratok

Az utógondozói munkát végző szakember által a kitöltéshez használt adatforrások köre a következő:

- a gyámhatóság utógondozói ellátást elrendelő határozata
- intézményi/egyéni megállapodás
- első interjú adatai
- előzmény iratok

Az adatgyűjtést nehezítő tényezőkkel is számolnunk kell, mint:

- megyei szinten lehetnek eltérések a gyermekekről és fiatal felnőttekről szóló adatforrások információtartalmában, akár egy-egy szakember adminisztrációs feladatellátásában is mutatkozhatnak jelentős eltérések, ide értve akár a szakértői bizottsági vélemények különbözőségét;
- az információtartalmak akár egy adott gyermek vagy fiatal felnőtt esetében kétévente is eltérő minőségűek és mennyiségűek lehetnek, mely a változások nyomon követését nagyban behatárolja;
- a gyermekvédelmi gyám a gyámság új rendszere okán nem biztos, hogy ismeri a rendszerbe kerüléstől részletesen az életeseményeket, így ennek kigyűjtése és értelmezése hosszabb időt vehet igénybe és az adatok torzulhatnak is az értelmezés során;
- hosszú időintervallumot is lefedhet egy-egy gyermekvédelmi rendszerben való életút, ami nagyon sok információt rejt, mely nehezen követhető, akár bizonyos életeseményekkel kapcsolatos adathiányok okán nem tárható fel az élettörténet egy-egy vizsgálati eleme, dimenziója.

Kutatásunk tehát retrospektív jellegű és szakértői mintán alapszik. A kutatás célja kettős: egyfelől, hogy képet kapjuk a 200 gyermek és 50 fiatal felnőtt életútjának alakulásáról a gyermekvédelmi rendszerbe való bekerüléstől számítva 2015-ig, vizsgálva az egyes életterületek helyzetét az adott vizsgálati évben, illetve a két vizsgálati év közötti változásokat és önmagában a változások irányát. Másrészt cél a módszertan kidolgozása, a próbakérdezés során az adatlapok tesztelése, valamint egy nem teljes körű elemző munka alapján az adatlapok véglegesítése és hosszabb távon egy online mérési rendszer szakmai és módszertani megalapozása. Mindezen célok alapján a

következőkben elsőként néhány fogalmi meghatározást követően a gyermekek adatbázisát elemezzük a főbb életterületek változásai mentén, majd bemutatjuk a fiatal felnőttek helyzetét. Röviden foglalkozunk azzal a 25 fővel, akinek gyermekkori előzménye is van. Tanulmányunkban megfogalmazzuk azokat a szempontokat, amelyek további elemzésekhez vezethetnek és a kutatás azon céljához kapcsolódnak, hogy hosszabb távon hogyan lehet bevezetni és működtetni egy olyan rendszert, amely a gyermek bekerülésétől kezdve szisztematikusan gyűjt kulcsterületi adatokat. Ezen adatok a gyermek szintjén, kumuláltan pedig az adott intézmény/hálózat, illetve a gyermekvédelmi szakellátási típusról tudna adatokat szolgáltatni. A kutatásba bevont szakemberek véleménye szerint a mérést a kifejlesztett adatlapok mentén elektronikusan félévente vagy évente lenne szükséges elvégezni, ehhez kapcsolódhatna a rezilienciamérés is éves szinten a gyám munkájába beépítve.

A gyermekek életútjának vizsgálata

A következőkben a 225 gyermekről (ebből 25 gyermekkori előzményként értelmezendő) ismertetjük a legfontosabb életterületi változásokat.

1. számú tábla: Adatlapok száma

	adatlapok száma
1 adatlap	225
2 adatlap	177
3 adatlap	106
4 adatlap	70
5 adatlap	40

A GYERMEKEK ALAPADATAI – A BEKERÜLÉS OKA, A TESTVÉREK SZÁMA, A GONDOZÁSI HELY TÍPUSA

A gyermek alapadatai blokk a bekerülés okát, a gyermek testvéreinek számát és életkorát, valamint a gondozási hely adatait (a gondozási hely települése, típusa, a gondozásba vétel éve) tartalmazza. Az adatok esetleges változásait a kétévente töltött újabb kérdőívek rögzítik. Itt értelemszerűen elsősorban a testvérek száma és életkora, valamint még inkább a gondozási hely típusa bír kiemelkedő jelentőséggel, utóbbi változásai ugyanis megfelelő elemszám esetén a gyermek életterületeinek változását magyarázó modellekben is felhasználhatók.

A gyermekek átlagéletkora a bekerüléskor 7,3 év. 1 évesen vagy az alatt került be 35 fő, 2-3 évesen 26, 4-5 évesen 29, 6-7 évesen 32, 8-9 évesen 22, 10-11 évesen 23, 12-13 évesen 22, 14 évesen vagy idősebb korban 34 fő.
A gyermekek átlagéletkora a 2. adatlapon 8,6 év, a 3. adatlapon 10,1 év, a 4. adatlapon 11,5 év, míg az 5. adatlapon 11,95 év.
A gyermekek nemek szerinti megoszlása: 105 lány és 120 fiú.

A nevelésbe vétel oka

A gondozásba vétel okát a kérdőív 13 valószínűsíthető ok mellett az egyéb válasz megadásának lehetőségével rögzíti. A válaszok elemzése során a megadott válaszkategóriák mellett két további kategória körvonalazódott (a szülő halála; a szülő kiskorúsága), a válaszok így összesen 15 választípusba sorolódtak.
A legjellemzőbb okok között szerepel a szülői elhanyagolás, a szülők biztonságot nem nyújtó, esetleg bűnöző életvitele, a lakhatási probléma (beleértve a hajléktalanságot is), továbbá az általános gyermeknevelési problémák köre.

5. számú ábra: A bekerülés oka (%)

A testvérek száma

A testvérek száma az első adatlap kitöltésekor átlagosan kettő. A nevelésbe vettek 43 százaléka rendelkezik 1-2 testvérrel, 26 százalékuknak nincs testvére, sokgyermekes (4 vagy több gyermek – tehát 3 vagy több testvér) családból a gyermekek kevesebb, mint egyharmada származik.

6. számú ábra: Testvérek száma az első adatlap rögzítésekor (fő)

A testvérek száma – elsősorban nem folytonos változóként, hanem valamilyen kategorizálást követően, valamint a nevelésbe vétel oka ugyancsak szerepelhet a későbbiekben a modellek magyarázó változójaként, az esetleges hatások értelmezésekor azonban körültekintően, a fejlődéslélektani, pszichológiai hatásokat szem előtt tartva és elemezve kell eljárni.

A gondozási hely intézménytípusa

A gondozási hely típusánál 11 intézménytípus között lehet választani; az első körös kitöltésekben 5 intézménytípus jelentkezett. A gondozásba vettek 59 százaléka nevelőszülőnél, 18 százaléka gyermekotthonban, 15 százaléka lakásotthonban került elhelyezésre, a különleges gyermekotthonban (fogyatékkal élők, illetve 0-3 évesek számára kialakított intézmények) elhelyezett gyermekek a minta 7 százalékát, a speciális nevelőszülőhöz kerültek a minta 1 százalékát adták.

7. számú ábra: A gondozási hely típusa (fő, %)

A GYERMEK ÉLETTERÜLETEI

Egészségi állapot

A gyermekek egészségi állapotára vonatkozóan a kérdőívek 12 területet vizsgálnak, ezek az általános egészségi és fejlettségi állapot mellett az esetleges szükséges orvosi kezelésekre, a szűrővizsgálatok, orvosi vizsgálatok biztosítottságára, a védőoltásokra kérdeznek rá.

Az első körben felvett adatok két területen mutatnak ki súlyosabb hiányosságokat: a nevelésbe vettek 14,7 százalékánál elmaradt valamilyen szűrővizsgálat, közel 9 százalékuk pedig nem kapta meg az előírt védőoltásokat. Az egyéb orvosi kezelések, vizsgálatok közül elsősorban a gyermekek fogászati ellátása nem volt biztosított.

Az első adatlap felvételekor a nevelésbe vettek 14,7 százaléka szorult állandó ambuláns kezelésre, mintegy 10 százalékuk szedett folyamatosan valamilyen gyógyszert.

8. számú ábra: Egészségügyi helyzet alakulása (%)

9. számú ábra: Hiányzó egészségügyi ellátások (%)

A nevelésbe vettek általános egészségi állapotát 88 százalékban, testi fejlettségüket 84 százalékban ítélték megfelelőnek a kitöltők az első adatlapon.

10. számú ábra: Általános egészségi állapot (fő, %)

11. számú tábla: Fizikai fejlettség (fő, %)

Változások az egészségi állapotban

A longitudinális vizsgálat jó lehetőséget nyújt arra, hogy a nevelésbe vételt követően, a gondozás alatt végbement egészségügyi változásokat figyelemmel kísérjük, azokat különböző modellek alkalmazásával értelmezzük.

A mostani elemzésben elsősorban azokra az egészséget leíró elemekre térünk ki, amelyek esetében nagyobb problémákat láttunk, az adatbázis későbbi teljes körű elemzése azonban finomabb változások kimutatására is vállalkozhat, különösen a vizsgálat folytatása esetén.

A változások bemutatásának egyik lehetséges módja, ha az egymást követő adatlapokon rögzített értékeket egymásra vetítjük. Így nem személyspecifikus, hanem általános képet kapunk a gyermekvédelmi gondoskodás alatt végbemenő folyamatokról, a gondozásban lévők egészségi állapotának alakulásáról, a szűrővizsgálatokhoz, kezelésekhez való hozzáférés változásáról.

Az adatok összességében egyértelműen azt mutatják, hogy a gondozásban töltött idő alatt a gyermekek általános egészségi állapota javul, az egészségi problémákkal küzdők aránya csökken, a hozzáférés volumene az egyes egészségügyi szolgáltatásokhoz növekszik.

A legnagyobb javulás az elmaradt kötelező szűrővizsgálatok és a védőoltások terén mutatkozik, kötelező védőoltás a 2. adatlaptól kezdve nem hiányzik.

Ez az elemzés természetesen nem alkalmas arra, hogy az egyes személyek (nevelésbe vett gyermekek) egészségi állapotának változását nyomon kövesse, a teljes vizsgálati körre nézve azonban fontos és releváns információkat nyújt.

2. számú tábla: Ambuláns kezelés szükségessége az egyes adatlapok szerint

	fő	százalék
1. adatlap	33	14,7
2. adatlap	31	17,8
3. adatlap	17	16,1
4. adatlap	16	22,9
5. adatlap	9	22,5

3. számú tábla: Állandó gyógyszerszedés szükségessége az egyes adatlapok szerint

	fő	százalék
1. adatlap	22	9,8
2. adatlap	23	13,2
3. adatlap	15	14,3
4. adatlap	13	18,6
5. adatlap	7	17,5

4. számú tábla: Elmaradt szűrővizsgálat az egyes adatlapok szerint

	fő	százalék
1. adatlap	33	14,7
2. adatlap	3	1,7
3. adatlap	3	1,3
4. adatlap	1	0,4
5. adatlap	0	0,0

Az egyes gyermekek egészségi állapotának, egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférésének stb. vizsgálatára más eszközt kell alkalmazni. Az adatbázis lehetőséget teremt arra, hogy a gondozásba vett gyermekek adatait életútszerűen, longitudinálisan, de személyhez kötötten is megvizsgáljuk. Ehhez az egyes gyermekek egymást követő adatlapjain rögzített változó-értékeket kell összekötnünk, majd a válaszok alapján az elmozdulásokat/változásokat kell kategorizálnunk.
Az adatlap az egyes kérdések esetében igen/nem válaszopciókat tartalmaz. Ha ezeket a válaszokat az egyes adatlapok sorrendjében személyenként egymás mögé rendezzük, akkor pozitív és negatív irányú változásokat tudunk regisztrálni. Az öt egymást követő adatlap értékei ugyanebben a logikában hosszabb időtáv változásait is megmutatják, értelemszerűen itt már számításba kell vennünk a pozitív és negatív irányba történő változások egymást követő kombinálódását, a nem lineáris változás lehetőségét is.

Az életút-ábrázolás értelemszerűen árnyalja az adatlapok egyszerű egymásra vetítéséből nyert képet. Ha példának vesszük az ambuláns kezelések szükségességét rögzítő változót, látjuk, hogy miközben az előző elemzési módszer alapján az rajzolódik ki, hogy a nevelésbe vettek körében általánosságban csökken az egymást követő adatlapokon az „igen" válaszok aránya, addig a személyhez kötött elemzés azt mutatja, hogy több gondozottnál jelent meg a gondoskodási időszak alatt az állandó ambuláns kezelés szükségessége, mint ahánynál a megfigyelt évek alatt eltűnt ez a szükségesség. (A látszólagos paradoxon mögött azt található, hogy az állandó ambuláns kezelést igénylő gondozottakról több a kitöltött 1. és 2. adatlap, mint a későbbi, ami a minta torzulását idézi elő.)
Hasonló helyzetet figyelhetünk meg az állandó gyógyszerszedés szükségessége kapcsán is. Természetesen számításba kell venni azt a tényt is, hogy a gyógyszerszedés, mint az egészségi állapotot leíró részelem, nem értelmezhető normatív módon negatívumként. A gyógyszer szedése

az egészségi állapot javulásának eléréséhez is szükséges lehet, tehát az általános egészségi állapotban bekövetkező pozitív elmozduláshoz is hozzájárulhat.

5. számú tába: Állandó ambuláns kezelés „életútja" az adatlapok szerint

	fő
állandó ambuláns kezelés szükségessége megszűnt	6
állandó ambuláns kezelés szükségessége megjelent	12
nem történt változás - nincs szükség állandó ambuláns kezelésre	133
nem történt változás - szükség van állandó ambuláns kezelésre	21
nem lineáris változás történt	4

6. számú tábla: Állandó gyógyszerszedés „életútja" az adatlapok szerint

	fő
állandó gyógyszerszedés szüksége megszűnt	6
állandó gyógyszerszedés szüksége megjelent	14
nem történt változás - szükséges a gyógyszerszedés	12
nem történt változás - nem szükséges a gyógyszerszedés	142
nem lineáris változás történt	2

Érdekes, ellenkező irányú helyzetet mutat a gyermekek általános egészségi állapotát vizsgáló kérdés. Itt az adatlapok egymásra vetítése nem szignifikáns mértékben ugyan, de a megfelelő egészségi állapotú gyermekek arányának csökkenését jelzi – az életútelemzés azonban épp az ellenkezőjét mutatja ki, ennek alapján 20 pozitív irányú elmozdulás mellett mindössze 2 negatív és 1 nem lineáris változást láthatunk.

7. számú tábla: A gyermek egészségi állapotának változása az adatlapok szerint – a megfelelő egészségi állapotú gyermekek aránya

	fő	százalék
1. adatlap	199	88,4
2. adatlap	167	96,0
3. adatlap	103	98,1
4. adatlap	67	95,7
5. adatlap	39	97,5

8. számú tábla: Az egészségi állapot „életútja” az adatlapok szerint

	fő
pozitív változás	20
negatív változás	2
nincs változás - megfelelő	150
nincs változás - nem megfelelő	3
nem lineáris változás	1

A két elemzési lehetőség kapcsán a következő módszertani megjegyzést kell tennünk: az egymást követő adatlapok azonos kérdéseinek egymásra vetítése általánosságban elfogadható és jó módszer, azonban rendkívül érzékeny az elemszámra. Amennyiben a többedik (4., 5. stb.) kitöltött adatlapok száma jóval alacsonyabb, mint az 1. és 2. adatlapoké, az – tekintve, hogy a minta ezen kérdésekre adott válaszok mentén nem korrigálható – torzíthatja az eredményeket. Amennyiben növekszik a kitöltött adatlapok mennyisége a 4., 5., esetleg további kitöltési időpontokban is, az növeli majd ennek a módszernek a biztonságát is.

Az egészségi állapot és a testi fejlettség változásának alakulását kontrollálni lehet a kitöltő által szubjektív véleményként adott válaszok elemzésével is. Az egymást követően töltött adatlapokon a kitöltők külön kérdésben saját értékelésként is megválaszolták, hogy milyen változásokat látnak a gyermekek egészségi állapotában.

Ha megnézzük a négy egymást követő (2-5.) adatlapon rögzített válaszok megoszlását, azt látjuk, hogy a kitöltők elsősorban az 1. és a 2. kitöltés között láttak nagy arányban pozitív elmozdulást a nevelésbe vettek egészségi állapotában, a későbbiekben ez az arány csökken, de mindvégig meghaladja a negatív irányú változások rögzítésének gyakoriságát. Ez azt jelenti, hogy egy erőteljes javulás történik a rendszerbe kerülés után, majd jellemzően az egészségügyi állapot szinten tartása figyelhető meg.

12. számú ábra: A gyermek egészségi állapotának változása a kitöltő véleménye szerint a 2. adatlapon (fő, %)

13. számú ábra: A gyermek egészségi állapotának változása a kitöltő véleménye szerint a 3. adatlapon (fő, %)

14. számú ábra: A gyermek egészségi állapotának változása a kitöltő véleménye szerint a 4. adatlapon (fő, %)

15. számú ábra: A gyermek egészségi állapotának változása a kitöltő véleménye szerint az 5. adatlapon (fő, %)

A gyermekek testi fejlettségére vonatkozóan ugyanezen elemzési módszerek egymás mellé helyezése az egészségi állapothoz képest lényegesen homogénebb képet fest – az egyes eltérő elemzési metódusok lényegében ugyanazt a képet adják: **a nevelésbe vettek testi fejlődésében longitudinálisan a pozitív irányú elmozdulások dominanciáját rögzítik.**

9. számú tábla: A gyermek testi fejlettségének változása az adatlapok szerint – a megfelelő testi fejlettségű gyermekek aránya

	fő	százalék
1. adatlap	188	83,6
2. adatlap	162	93,1
3. adatlap	100	95,2
4. adatlap	68	97,1
5. adatlap	39	97,5

10. számú tábla: Testi fejlettség „életútja" az adatlapok szerint

	fő
pozitív változás	30
negatív változás	3
nincs változás - megfelelő	137
nincs változás - nem megfelelő	4
nem lineáris változás	2

16. számú ábra: A gyermek testi fejlődésének változása a kitöltő véleménye szerint a 2. adatlapon (fő, %)

17. számú ábra: A gyermek testi fejlődésének változása a kitöltő véleménye szerint a 3. adatlapon (fő, %)

18. számú ábra: A gyermek testi fejlődésének változása a kitöltő véleménye szerint a 4. adatlapon (fő, %)

19. számú ábra: A gyermek testi fejlődésének változása a kitöltő véleménye szerint az 5. adatlapon (fő, %)

Mentálhigiénés és pszichés állapot

A nevelésbe vettek életterületei közül a második nagyobb vizsgált szegmens a mentálhigiénés és pszichés állapot. A nevelésbe vettekkel kapcsolatos első adatlap töltésekor 37,8 százalékban jeleztek alkalomszerű, 8,4 százalékban állandó pszichés problémákat a kitöltők. A nevelésbe vettek 38 százaléka alkalomszerű, 16 százaléka állandó pszichológusi segítséget, 9,3 százalékuk állandó pszichiátriai ambuláns kezelést igényel, 8,9 pszichés állapotából következően százalékuk állandó gyógyszert szed.

20. számú ábra: A gyermek pszichés állapota az 1. adatlapon (%)

Változások a mentálhigiénés és pszichés állapotban

Elemzésünkben a legkiugróbb értékű elemet, az alkalomszerűen jelentkező pszichés problémákat vizsgáljuk meg a korábbiakban már ismertetett módszerek alkalmazásával.

Az egymást követő adatlapok értékeinek egymásra vetítése a problémakör erőteljes visszaszorulását mutatja, a 2. adatlapon a nevelésbe vettek 30,5, a 3. adatlapon 27,6, a 4. adatlapon 28,6, az 5. adatlapon pedig 17,5 százalékánál jelzik a kitöltők a probléma meglétét.

Figyelemre méltó, hogy az alkalmankénti pszichológusi megsegítés aránya ezzel párhuzamosan nem esik vissza ilyen mértékben. Mindez azt mutatja, hogy **a pszichés problémák erőteljes javulást mutatnak a gyermekvédelmi gondoskodás ideje alatt, miközben a gyermekek jelentős aránya** (az 5 adatlap viszonylatában a gyermekek 26,7% – 37,8%-a) **pszichológiai segítségnyújtásban részesül. Jól mutatják az adatok, hogy erre a bekerüléskor** (1. adatlap) **nagy szükség is mutatkozik.**

11. számú tábla: Alkalmankénti pszichés problémák

	fő	százalék
1. adatlap	89	39,6
2. adatlap	53	30,5
3. adatlap	29	27,6
4. adatlap	20	28,6
5. adatlap	7	17,5

12. számú tábla: Alkalmankénti pszichológusi megsegítés

	fő	százalék
1. adatlap	85	37,8
2. adatlap	56	32,2
3. adatlap	28	26,7
4. adatlap	23	32,9
5. adatlap	11	27,5

Utóbbi szükségességét igazán az életútelemzés alapján láthatjuk meg: az alkalmankénti pszichés problémák a mintában szereplő nevelésbe vettek közül 37 főnél tűntek el az egymást követően töltött adatlapok tanúsága szerint, 17 főnél azonban újonnan jelentkeztek, 13 fő esetében pedig nem lineárisan váltakozik meglétük.

Ez egyben egy újabb módszertani megszorításhoz vezet el bennünket: az egymást követő adatlapok értékeinek életútszerű egymásra vetítése alapján kapott adatok, életutak nem véglegesek; a pozitív és a negatív irányú változások egyaránt megfordulhatnak, egyes vizsgált területeken – ilyen például az alkalomszerű pszichés problémák köre – ennek a lehetősége láthatóan nagyobb.

13. számú tábla: Alkalmankénti pszichés problémák jelentkezésének „életútja" az adatlapok szerint

	fő
pozitív változás	37
negatív változás	17
nincs változás - nincsenek	72
nincs változás - vannak	28
nem lineáris változás	13

A nevelésbe vettek mentális állapotát a kitöltők az 1. adatlap esetében 78,2 százalékban jelölték megfelelőnek. **A mentális állapot az idő előrehaladtával egyértelműen javult**, ezt mind az egymást követő adatlapok egymásra vetítése, mind az életútelemzés megerősíti.

14. számú tábla: Mentális állapot az egyes adatlapokon – a megfelelő mentális állapotú gyermekek száma és aránya

	fő	százalék
1. adatlap	176	78,2
2. adatlap	147	84,5
3. adatlap	93	88,6
4. adatlap	63	90,0
5. adatlap	36	90,0

15. számú tábla: Mentális állapot „életútja" az adatlapok szerint

	fő
pozitív változás	16
negatív változás	8
nincs változás - megfelelő	130

nincs változás - nem megfelelő	14
nem lineáris változás	8

Ellátási szükséglet

A mintában a nevelésbe vettek 12,9 százaléka él valamilyen fogyatékkal, 12 százalékuk szenved krónikus betegségben, 23,6 százalékuk pedig az első adatlap töltésekor még nem töltötte be a harmadik életévét.

Kettős ellátási szükséglet 1 esetben került megállapításra.

Speciális szükséglet 4 fő esetében jelent meg az alapmintában – közülük 2 főt gondoz speciális nevelőszülő, ők mindketten súlyos pszichés tüneteket mutatnak. A speciális szükségletű gyermekek közül 1 további súlyos pszichés tüneteket mutató gondozott gyermekotthonban, 1 fő pedig súlyos disszociális tüneteket mutató gyermek, aki hagyományos nevelőszülőnél került elhelyezésre. A 2. adatfelvétel idejére két fő központi speciális gyermekotthonba került.

ÉLETPÁLYA ÉS SZOCIALIZÁCIÓ

Iskolai tevékenységek

Az életpálya és a szocializáció szempontjából kiemelkedő fontosságú iskolai viszonyokra kérdez rá a kérdőív következő nagyobb kérdésblokkja. Az alapadatok természetesen itt is rögzítésre kerülnek, ezek közül elsősorban az iskolatípus magyarázó szerepe lehet kiemelkedő.

Az 1. adatlap töltésekor az iskolaköteles kort betöltött nevelésbe vettek 72 százaléka járt normál alapfokú osztályba, gyógypedagógiai intézmény alapfokú osztályát 16 százalékuk látogatta.

Az iskolatípus szerinti elemzés jelenlegi legfőbb gátját az alacsony elemszám jelenti, az iskolai előmenetellel, az iskolaválasztással, illetve más területre kitekintve az iskolai és az otthoni magatartással, viselkedéssel kapcsolatos megfigyelések, azok változása az egyes cellákban megjelenő alacsony elemszám miatt nem hoz szignifikáns, releváns eredményeket, elemzésünk ennek megfelelően ezen a területen szükségszerűen leíró jellegű.

21. számú ábra: Iskolatípus (fő, %)

Az iskolai előmenetelre, iskolai körülményekre vonatkozó kérdések közül kiemelkedően fontos a komplex fejlesztésre vonatkozó kérdéspár – azok szükségessége, illetve azok elérhetősége, iskola általi biztosítása.

Az első adatlap töltésekor a gyermekek 25 százaléka számára volt javasolt a komplex fejlesztés, az arány a későbbi adatlapokon csökken.

Az iskola az első adatlap tanúsága szerint az esetek 67 százalékában biztosítja a komplex fejlesztést – az adatlapok előrehaladtával az arány mérsékelt emelkedést mutat.

22. számú ábra: A gyermek számára javasolt, a nemzeti köznevelési törvény szerinti szakértői bizottság komplex fejlesztése? (fő, %)

23. számú ábra: A kötelező fejlesztést biztosítja a köznevelési intézmény? (%)

Az iskoláskorú gyermekek 88-90 százaléka rendszeresen jár iskolába, az arány az egyes adatlapokon érdemben nem változik, mint ahogy a korrepetálásban részesülők mintegy egyharmados aránya is közel állandó.

24. számú ábra: Rendszeresen iskolába járó gyermekek (fő, %)

25. számú ábra: Részesül rendszeres korrepetálásban? (fő, %)

Figyelemre méltó javulást a tehetséggondozási programba bevont gyermekek esetében láthatunk, itt az első adatlapon még csak 5 százalék az arány, a gyermekvédelmi gondoskodásban töltött évek növekedésével azonban ez növekszik. A 2. adatlapon már 8, a 3-on 13, a 4-en pedig 23 százalékuk esetében került rögzítésre a tehetséggondozási programban való részvétel.

26. számú ábra: Részesül tehetséggondozási programban? (%)

Az egyes egymást követő adatlapok nem mutatnak érdemi változást az oktatási intézmény megfelelősége esetében sem – azok mintegy 85-95 százalékban mind a gyermek igényeinek, mind képességeinek megfelelnek.

27. számú ábra: Az oktatási-nevelési intézmény a gyermek képességeinek megfelelő? (fő, %)

28. számú ábra: Az oktatási-nevelési intézmény a gyermek igényeinek megfelelő? (fő, %)

Szabadidős tevékenységek és kapcsolatok

Az életterületek között fontos helyet foglal el a gyermekek szabadidős tevékenységeinek és kapcsolatainak kérdésköre. **Az első adatlap tanúsága szerint saját hobbival a nevelésbe**

vettek 34 százaléka rendelkezik. A gondoskodásban töltött évek alatt a saját hobbival rendelkezők aránya egyértelműen növekszik, ez fontos szocializációs sikerként értékelhető.

29. számú ábra: Rendelkezik-e saját hobbival, rendszeres szabadidős tevékenységgel? (fő, %)

A saját hobbit érintő pozitív irányú változások jól láthatók az életútelemzés alapján is. Negatív, illetve nem lineáris változás nem jellemző.

16. számú tábla: A saját hobbi meglétével kapcsolatos változások

	fő
pozitív változás	50
negatív változás	2
nincs változás - van hobby	60
nincs változás - nincs hobby	62
nem lineáris változás	2

Kapcsolattartás

30. számú ábra: A szüleivel vagy kapcsolattartásra jogosult egyéb személlyel a határozatban foglalt rendszerességgel tartja a kapcsolatot? (fő, %)

17. számú tábla: Változások a szülőkkel való kapcsolattartásban

	fő
pozitív változás	14
negatív változás	29
nincs változás - van kapcsolattartás	59
nincs változás - nincs kapcsolattartás	69
nem lineáris változás	5

31. számú ábra: Vannak kortársakkal való baráti kapcsolatai a gyermekotthonban/nevelőszülői családban? (fő, %)

18. számú tábla: Nevelőszülői családon/gyermekotthonon belüli kortársakkal való baráti kapcsolatok „életútja”

	fő
pozitív változás	36
negatív változás	3
nincs változás - van kapcsolat	119
nincs változás - nincs kapcsolat	18
nem lineáris változás	0

32. számú ábra: Van-e kortársakkal való baráti kapcsolata a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül? (fő, %)

19. számú tábla: Nevelőszülői családon/gyermekotthonon kívüli kortársakkal való baráti kapcsolatok „életútja”

	fő
pozitív változás	51
negatív változás	3
nincs változás - van kapcsolat	79
nincs változás - nincs kapcsolat	40
nem lineáris változás	3

33. számú ábra: Vannak szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonban/nevelőszülői családban felnőttekkel? (fő, %)

20. számú tábla: Nevelőszülői családon/gyermekotthonon belüli felnőttel való támogató kapcsolatok „életútja”

pozitív változás	26
negatív változás	6
nincs változás - van kapcsolat	134
nincs változás - nincs kapcsolat	9
nem lineáris változás	1

34. számú ábra: Van szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül felnőttekkel? (fő, %)

21. számú tábla: Nevelőszülői családon/gyermekotthonon kívüli felnőttel való támogató kapcsolatok „életútja”

	fő
pozitív változás	44
negatív változás	5
nincs változás - van kapcsolat	61
nincs változás - nincs kapcsolat	51
nem lineáris változás	5

Az elemzés lehetséges mélyítésének egyik útja az egyes életterületek intézményi háttérváltozók mentén történő bontása. Az egyes cellák elemszámai természetesen itt is erősen befolyásolják az értelmezhetőséget, az alacsony elemszámok miatt sok valószínűsíthetően releváns összefüggés nem bizonyul statisztikailag szignifikánsnak.

Szignifikáns összefüggés a kortársakkal való kapcsolattartás, konkrétan a gyermekotthonon, illetve nevelőszülői családon kívüli kortárscsoporttal való kapcsolatok megléte és a nevelési hely típusa között látható. Egyértelmű, hogy **leginkább a gyermekotthon és a különleges gyermekotthon zárt e tekintetben; a lakásotthon átmeneti jellegű, míg a nevelőszülői családban gondozott gyermekek több mint felének van kapcsolata a családon kívüli kortársakkal is.**

22. számú tábla: Van kortársakkal való baráti kapcsolata a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül?

	van kapcsolat	nincs kapcsolat	összesen
gyermekotthon	37,5%	62,5%	100,0%
különleges gyermekotthon	18,8%	81,3%	100,0%
lakásotthon	47,1%	52,9%	100,0%
nevelőszülő	54,1%	45,9%	100,0%
speciális nevelőszülő	100,0%	0%	100,0%
összesen	48,0%	52,0%	100,0%

A GYERMEK ÉLETTERÜLETEINEK VÁLTOZÁSAI

A kérdőív külön blokkját képezte a kitöltők saját véleményére építő kérdések azon köre, amely a gyermek életterületeinek változásait értékeltette. Az értékelt területek között több más dimenzió mellett az értelmi fejlődés, a tanulmányi előmenetel, az érzelmi állapot, a magatartás, az önértékelés is szerepelt.

Az egyes adatlapok értékeinek egymásra vetítése alapján az látszik, hogy **a gyermekek értelmi fejlődésében döntően pozitív változások figyelhetők meg a kitöltések időpontjai között.** A legnagyobb arányban a 2. és a 4. adatlap kitöltésében jeleztek pozitív elmozdulást a kitöltők.

35. számú ábra: Értelmi fejlődés változása – 2. adatlap (fő, %)

36. számú ábra: Értelmi fejlődés változása – 3. adatlap (fő, %)

37. számú ábra: Értelmi fejlődés változása – 4. adatlap (fő, %)

38. számú ábra: Értelmi fejlődés változása – 5. adatlap (fő, %)

A tanulmányi előmenetel terén az értelmi állapotnál kisebb arányban, de szintén túlnyomórészt pozitív változások kerültek rögzítésre, itt elsősorban a 4. és az 5. adatlap mutat kiemelkedően nagy volumenű pozitív változást. E mögött az állhat, hogy a rendszerben való stabil nevelkedés pozitív hatással van az iskolai előmenetelre.

39. számú ábra: Tanulmányi előmenetel változása – 2. adatlap (fő, %)

40. számú ábra: Tanulmányi előmenetel változása – 3. adatlap (fő, %)

41. számú ábra: Tanulmányi előmenetel változása – 4. adatlap (fő, %)

42. számú ábra: Tanulmányi előmenetel változása – 5. adatlap (fő, %)

Az érzelmi állapot értékelésénél már a negatív irányba történő elmozdulások is nagyobb arányban jelennek meg – elsősorban a 4. és az 5. adatlapon, ezeken a válaszok egyötöde negatív változást jelölt. Mindezen tendencia viszont arra hívja fel a figyelmet, hogy a hosszú gondoskodási idő, hiába stabil a környezet, megterheli a gyermekeket érzelmileg, ez természetesen összefüggésben lehet a tinédzser kor jellegzetességeivel is.

43. számú ábra: Érzelmi állapot változása – 2. adatlap (fő, %)

44. számú ábra: Érzelmi állapot változása – 3. adatlap (fő, %)

45. számú ábra: Érzelmi állapot változása – 4. adatlap (fő, %)

46. számú ábra: Érzelmi állapot változása – 5. adatlap (fő, %)

A nevelésben lévő gyermek magatartása, viselkedése a nevelőszülői és a saját családdal, a kortárscsoporttal való kapcsolat ugyancsak olyan terület, ahol a kitöltők sok esetben negatív változásokról számoltak be az idő előrehaladtával, mely az érzelmi válságokkal összefüggésben lehet. A negatív változások legnagyobb arányban a negyedik és az ötödik adatlap töltése előtt következtek be.

47. számú ábra: A gyermek gondozókkal/nevelőszülői családdal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 2. adatlap (fő, %)

48. számú ábra: A gyermek gondozókkal/nevelőszülői családdal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 3. adatlap (fő, %)

49. számú ábra: A gyermek gondozókkal/nevelőszülői családdal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 4. adatlap (fő, %)

50. számú ábra: A gyermek gondozókkal/nevelőszülői családdal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 5. adatlap (fő, %)

51. számú ábra: A gyermek kortársakkal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 2. adatlap (fő, %)

52. számú ábra: A gyermek kortársakkal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 3. adatlap (fő, %)

53. számú ábra: A gyermek kortársakkal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 4. adatlap (fő, %)

54. számú ábra: A gyermek kortársakkal szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 5. adatlap (fő, %)

55. számú ábra: A gyermek családtagjaival szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 2. adatlap (fő, %)

56. számú ábra: A gyermek családtagjaival szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 3. adatlap (fő, %)

57. számú ábra: A gyermek családtagjaival szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 4. adatlap (fő, %)

58. számú ábra: A gyermek családtagjaival szembeni magatartásának, viselkedésének változása – 5. adatlap (fő, %)

Magyarázó változóként **a gondozási hely típusát bevonva az elemzésbe ismét a nevelőszülői családok esetében látunk „jobb teljesítményt”.** A 2. adatlap adatait használva (az elemzéshez szükséges elemszám itt még rendelkezésre áll, a későbbi adatlapok esetében már kevésbé) azt látjuk, **hogy mind az egészségi állapotban, mind az érzelmi állapotban bekövetkező változások a nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek esetében a legnagyobb arányban pozitívak. A gyermekotthonokban, lakásotthonokban, különleges gyermekotthonokban a nevelőszülős családokhoz képest szignifikánsan több a negatív irányú/tartalmú állapotváltozás.**

23. számú tábla: Változások az egészségi állapotban – 2. adatlap

	negatív irányú változás	pozitív irányú változás	nincs változás	összesen
gyermekotthon	15,8%	47,4%	36,8%	100,0%
különleges gyermekotthon	0%	46,2%	53,8%	100,0%
lakásotthon	0%	62,5%	37,5%	100,0%
nevelőszülő	0,9%	84,2%	14,9%	100,0%
speciális gyermekotthon	0%	50,0%	50,0%	100,0%

speciális nevelőszülő	0%	100,0%	,0%	100,0%
összesen	2,3%	74,1%	23,6%	100,0%

24. számú tábla: Változások az érzelmi állapotban – 2. adatlap

	negatív irányú változás	pozitív irányú változás	nincs változás	összesen
gyermekotthon	15,8%	68,4%	15,8%	100,0%
különleges gyermekotthon	15,4%	84,6%	,0%	100,0%
lakásotthon	20,8%	58,3%	20,8%	100,0%
nevelőszülő	4,4%	86,8%	8,8%	100,0%
speciális gyermekotthon	0%	50,0%	50,0%	100,0%
speciális nevelőszülő	0%	50,0%	50,0%	100,0%
összesen	8,6%	79,9%	11,5%	100,0%

A fiatalok életútjának vizsgálata

A következőkben az 50 fiatal felnőttről ismertetjük a legfontosabb életterületi változásokat.

25. számú tábla: Adatlapok száma

	adatlapok száma
1 adatlap	50
2 adatlap	32
3 adatlap	8

AZ UTÓGONDOZOTTAK ALAPADATAI – A BEKERÜLÉS OKA, A GONDOZÁSI HELY TÍPUSA, CSALÁDI ÁLLAPOT

A fiatal felnőttek alapadatai blokk a bekerülés okát, a fiatal felnőtt nemét, születési évét, esetleges gyermekeinek számát és adatait, valamint a gondozási hely típusát rögzíti. Itt rögzítik az állapotosságot is.

Az utógondozottak átlagéletkora bekerüléskor 18,25 év, nemek szerinti megoszlásuk: 25 nő, 25 férfi.

A gondozásba vétel oka

Az utógondozói ellátás elrendelésének okai a legtöbb esetben az, hogy a fiatal felnőtt iskolai tanulmányokat folytat. Az 50 fős mintában a bekerüléskor kitöltött adatlapok szerint munkaviszonnyal mindössze 1 fő rendelkezik, munkanélküli státust 4 fő esetében rögzítettek. 5 fő még nem fejezte be az általános iskolát az utógondozói ellátásba kerüléskor, a többiek érettségit adó középiskolába (gimnázium, szakközépiskola – az akkori megnevezések szerint), illetve szakképzésbe jártak.

59. számú ábra: Az utógondozói ellátásba kerülés oka (bekerüléskor rögzített állapot) (fő)

A gondozási hely intézménytípusa az utógondozói ellátásba vételkor 50-50 százalékban nevelőszülői család, illetve utógondozói otthon.

A második adatlapon már más megoszlást látunk – az első adatlapon rögzített gondozási helytípushoz képest 9 fő esetében történt változás. Az intézménytípusok közül itt már az utógondozói otthon jelenik meg a legnagyobb arányban (59,3 százalék), és megjelenik új intézménytípusként a felügyelet nélküli utógondozói lakásotthon.

26. számú tábla: Az utógondozást végző intézmény típusa – 2. adatlap

Intézmény típusa	fő	
nevelőszülő	9	28,1
utógondozói otthon	19	59,3
utógondozói lakásotthon felügyelet nélkül	4	12,6

A harmadik adatlapot mindössze 8 fő esetében töltötték ki eddig, ezen az adatlapon ismét 50-50 százalékos megoszlást látunk az utógondozói otthon és a nevelőszülői család, mint intézménytípus között.

Az utógondozás a rögzített esetek 82 százalékában (41 fő) az önjogúvá váláskor kezdődött meg. A bekerülés időpontjában 4 fő rendelkezett gyermekkel (1 férfi és 3 nő) – 2 főnek két gyermeke van. A második adatlap töltésekor 9 főnek van gyermeke, közülük 7 fő a nő és 2 a férfi, míg a

harmadik adatlapon 3 utógondozottnál rögzítették a gyermek meglétét a kitöltők, mindhárom esetben nőről van szó.
Állapotos az első adatlap rögzítésekor 4, a második adatlap rögzítésekor 1 fő.

A FIATAL FELNŐTT ÉLETTERÜLETEI

A fiatal felnőttek életterületeire vonatkozóan a kérdőívek hét nagyobb tématerületet vizsgálnak, az egészségi állapotot, a mentálhigiénés és pszichés állapotot, a különleges ellátási szükségleteket, a speciális ellátási szükségleteket, ezek előtörténetét, a fiatal felnőtt jelenlegi állapotát, valamint egy nagyobb blokkban az életpálya és szocializáció kérdéseit.

Egészségi állapot

Az egészségi állapot kapcsán 4 területet vizsgál a kérdőív, az állandó ambuláns kezelés, fekvőbeteg-kezelés, az állandó gyógyszerszedés szükségességé, illetve az esetleges egyéb igényeket. A bekerüléskor állandó ambuláns kezelésre 12 fő, állandó gyógyszerszedésre 6 fő, egyéb ellátásra 4 fő szorul.

Változások az egészségi állapotban

Az egymást követő adatlapok struktúrája elvben alkalmas arra, hogy az utógondozói ellátásban lévő fiatal felnőttek életterületeinek változását, így az egészségi állapot változását is nyomon kövessék. Tekintettel arra, hogy már a kitöltött 2. és 3. adatlapok száma meglehetősen alacsony, ez jelenleg inkább csak lehetőség marad.
Ahogy a nevelésbe vett gyermekek állapotát elemző tanulmányban is jeleztük, a változások bemutatásának egyik lehetséges módja, ha az egymást követő adatlapokon rögzített értékeket egymásra vetítjük. Így általános képet kapunk a gyermekvédelmi gondoskodás és utógondozói ellátás alatt végbemenő folyamatokról, a gondoskodásban lévők egészségi állapotának alakulásáról.
Az elemszámok alacsonyak, így csak leíró jellemzésre alkalmas az adatbázis, az mindenesetre megállapítható, hogy **általában véve csökken az egészségügyi ellátásra szorulók aránya az utógondozásban töltött évek előrehaladtával**.

27. számú tábla: Kezelési és egyéb egészségügyi igények az egyes adatlapok szerint (fő, százalék)

	1. adatlap	2. adatlap	3. adatlap
állandó ambuláns kezelésre szorul	12 (24%)	4 (12,5%)	1 (12,5%)
állandó gyógyszerszedésre szorul	6 (12%)	3 (9,3%)	1 (12,5%)
egyéb különleges igénnyel rendelkezik	4 (8%)	1 (3,1%)	

Az egyes személyekhez kötött vizsgálatot, az életút-szerű megközelítést jelen adatbázis esetében csak említésszinten jelezzük – ezen megközelítés értelmében az egyes utógondozásban lévő fiatal felnőttek egymást követő adatlapjain rögzített állapotokat rendezzük egymást mögé, majd az esetleges elmozdulások alapján tipizáljuk őket. Az alacsony elemszámok miatt ez az eljárás az egészségügyi állapot tekintetében jelenleg nem hoz érdemi eredményeket, a továbblépés során azonban mindenképpen számolni kell ezzel a lehetőséggel is.

Mentálhigiénés és pszichés állapot

Az utógondozásba került fiatal felnőttek pszichés és mentálhigiénés állapotát vizsgáló kérdésblokk alapján kiderül, hogy az utógondozásba vételkor a rögzített 50 fő 28 százalékánál, 14 főnél jelentkeznek alkalomszerű pszichés problémák, és 13 fő esetében szükséges az alkalomszerű pszichológusi megsegítés.

Állandó pszichés problémák és állandó jellegű pszichiátriai kezelés/pszichológusi megsegítés ritkábban, az esetek mintegy 10 százalékában szükséges.

60. számú ábra: Pszichés problémák alakulása (fő)

Az utógondozásba vett fiatal felnőttek mentálhigiénés, pszichés állapota – élettörténetükhöz viszonyítva – jellemzően megfelelő.

61. számú ábra: Az utógondozásba vett fiatal felnőttek általános pszichés állapota – 1. adatlap (fő, %)

Változások a mentálhigiénés és pszichés állapotban

A mentálhigiénés, pszichés állapotban történő változások nyomon követése értelemszerűen szintén lehetséges az adatbázis struktúrájának köszönhetően, az alacsony elemszámok (elsősorban a 3. adatlapra gondolunk) miatt azonban érdemi következtetéseket nem lehet levonni az adatokból. Az mindenesetre valószínűsíthető, hogy **az alkalomszerű pszichés problémák előfordulási gyakorisága nem csökken az utógondozásban töltött évek alatt, így az alkalomszerű pszichológusi megsegítés szükségessége sem lett kisebb volumenű.** Mindez azt is jelenti, hogy szükség esetén a fiatal felnőttek kapnak az ilyen jellegű problémáik megoldásához szakmai segítséget.

28. számú tábla: A mentálhigiénés, pszichés állapot változásai (fő, százalék)

	1. adatlap	2. adatlap	3. adatlap
alkalomszerű pszichés problémák	14 (28%)	9 (28,1%)	3 (37,5%)
alkalomszerű pszichológusi megsegítés szükséges	13 (16%)	9 (28,1%)	3 (37,5%)
állandó jellegű pszichés problémák	5 (10%)	2 (6,2%)	
állandó pszichológusi megsegítés szükséges	4 (8%)	2 (6,2%)	
állandó pszichiátriai ambuláns kezelés	4 (8%)	1 (3,1%)	
állandó gyógyszerszedés szükséges	4 (8%)	1 (3,1%)	

Az életút-szerű megközelítés az alacsony elemszám miatt itt sem hoz komoly következtetésekre alapot adó eredményeket, az alkalomszerű pszichés problémák esetében érdemes megjegyezni, hogy a folyamat semmiképpen sem tekinthető „egyirányúnak", tehát **a pozitív irányú változások** (a problémák megszűnése) **mellett egyértelműen negatív irányú elmozdulások, valamint „hullámzások" is megfigyelhetőek az élettörténetekben.**

Különleges és speciális ellátási szükséglet

Különleges ellátási szükséglet 12 esetben került megállapításra, 9 főnél fogyatékosság, 3 főnél tartós betegség miatt. A 9 fogyatékosság miatt különleges ellátási szükséglettel rendelkező fiatal felnőtt közül 8 értelmi, 1 érzékszervi fogyatékkal él.

Speciális ellátási szükséglet 3 fő esetében került rögzítésre, 2 fő közülük pszichoaktív szerhasználó, 1 fő súlyos disszociális tüneteket mutat.

ÉLETPÁLYA ÉS SZOCIALIZÁCIÓ

Iskolai tevékenységek és munkavégzés

A bekerüléskor az utógondozásba vett fiatalok 90 százaléka, 45 fő rendelkezik tanulói jogviszonnyal. Legnagyobb arányban (31 százalék) középfokú szakiskolába, illetve szakközépiskolába (31 százalék), valamint gimnáziumba (27 százalék) járnak. Alapfokú oktatásban 5 fő (11 százalék) vesz részt közülük.

62. számú ábra: A tanulói jogviszonnyal rendelkező fiatal felnőttek iskolatípus szerint – 1. adatlap (fő, %)

A szakképző intézményekbe járó fiatalok esetében a választott szakmát mintegy 90 százalékban piacképesnek, és ugyanilyen arányban a fiatal képességeinek megfelelőnek ítélték a kitöltők. Munkaviszonnyal a bekerüléskor mindössze 1, a második adatlap töltésekor 3, míg a harmadik adatlap szerint ismét 1 fő rendelkezik.

Az önállóság feltételeinek számító szabadidős tevékenységek és kapcsolatok, valamint a vagyoni helyzet vizsgálatával foglalkozó kérdéssor a kérdőív egy kiemelten fontos blokkját képezte.

Az egyes kérdésekre adott válaszok alapján megállapítható, hogy **míg bekerüléskor a fiatalok több mint fele rendelkezik valamilyen szintű természetes támogató rendszerrel, kortárs baráti kapcsolatokkal, és ápolja családi kapcsolatait, addig a saját jelentősebb összegű**

megtakarítás már csak kevesebb, mint egyharmaduk, a saját ingatlanvagyon pedig mindössze 2 százalékuk esetében biztosított.

63. számú ábra: Az önállóság feltételeinek megléte (%) a bekerüléskor (1. adatlap)

A második adatlap töltésekor kisebb változások láthatók. **Pozitív irányú arányváltozás figyelhető meg az ellátórendszeren belüli kortárs kapcsolatok, a reális jövőkép és a családi kapcsolatok terén, valamint a megtakarításokat és az ingatlanvagyont illetően.**

64. számú ábra: Az önállóság feltételeinek megléte (%) a 2. adatlap töltésekor

Az utógondozott beilleszkedése, életterületeinek változásai

A fiatal felnőttek gondozási helyre történő beilleszkedését a kitöltő szakemberek a második adatlapon értékelik először ötfokú skála használatával, ahol az 1 az egyáltalán nem, az 5 a teljes mértékben történő beilleszkedést jelenti. **Eszerint a fiatal felnőttek beilleszkedése nagyrészt megfelelő**, a közepes értéknél rosszabbat mindössze 3 esetben jeleztek. **Az utógondozásba vett fiatal felnőttek közérzetét is nagyrészt megfelelőnek minősítették.**

65. számú ábra: A fiatal felnőtt beilleszkedése a gondozási helyre (1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben) (fő)

66. számú ábra: A fiatal felnőtt közérzete a gondozási helyen (1=nagyon rossz, 5= nagyon jó) (fő)

A kérdőív külön blokkját képezte a kitöltők saját véleményére építő kérdések azon köre, amely a gyermek életterületeinek változásait értékeltette. Az értékelt területek között az egészségi állapot, a tanulmányi előmenetel, az érzelmi állapot, a magatartás, az önálló életvitelt megalapozó készségek, motivációk köre, valamint az önértékelés szerepelt.

Itt most csak a második adatlap alapján kapott válaszokat mutatjuk be, a 3. adatlap 8 válaszát e tekintetben elemzésre alkalmatlannak kell ítélnünk.

Az egészségi állapotban a kitöltők nem sok változást rögzítettek, negatív irányú elmozdulásról két fő, pozitív irányúról 3 fő esetében számoltak be.

67. számú ábra: Változások az egészségi állapotban – 2. adatlap (fő, %)

A tanulmányi előmenetelben már nagyobb változások álltak be – itt a kitöltők 18 esetben (az összes válasz 56 százaléka) **pozitív irányú elmozdulásról számoltak be; ezzel együtt meg kell említeni, hogy minden negyedik esetben negatív előjelűnek ítélték az elmozdulást.**

68. számú ábra: Változások a tanulmányi előmenetelben – 2. adatlap (fő, %)

Az érzelmi állapot elsősorban pozitív irányba változott, romló helyzetről 4 fő esetében beszélhetünk.

69. számú ábra: Változások az érzelmi állapotban – 2. adatlap (fő, %)

Mindenképpen pozitívum, hogy a fiatal felnőttek viselkedése – mind az ellátást nyújtókkal szembeni viselkedés, mind a kortársakkal szembeni viselkedés – elsősorban pozitív irányba változott az első és a második adatlap kitöltése közti időszakban.

70. számú ábra: Változások az ellátást nyújtókkal szembeni viselkedésben – 2. adatlap (fő, %)

71. számú ábra: Változások a kortársakkal való viselkedésben – 2. adatlap (fő, %)

Rendkívül fontosak azok a területek, amelyek az önálló életvitelhez szükséges alapkészségeket vizsgálják. **Az önálló életvitel kialakításával kapcsolatos motiváció az utógondozottak mintegy 70 százalékánál pozitív irányba mozdult el az utógondozás első két éve alatt, az önálló életvitelhez szükséges készségek terén 94 százalékban pozitív elmozdulást rögzítettek a kitöltők, és a pénzkezelés hatékonysága is 56 százalékban pozitív irányba változott.**

72. számú ábra: Változások az önálló életvitel kialakítása érdekében történő aktivitás, motiváció terén – 2. adatlap (fő, %)

73. számú ábra: Változások az önálló életvitelt megalapozó készségek terén – 2. adatlap (fő, %)

74. számú ábra: Változások a pénzkezelés hatékonyságában – 2. adatlap (fő, %)

Az **önértékelés, önbizalom alakulása terén** 3 fő esetében számoltak be visszaesésről a kérdőív kitöltői, **22 főnél** (69 százalék) azonban e téren is **fejlődés mutatkozott**.

75.számú ábra: Változások az önértékelés terén – 2. adatlap (fő, %)

A második adatlap tanúsága szerint az utógondozásba vettek 44 százaléka rendelkezik párkapcsolattal. **A jövőre vonatkozó tervek kapcsán elmondható, hogy** az adatlap rögzítésekor **a párkapcsolattal rendelkezők mintegy háromnegyede tervezte aktuális partnerével jövőbeli önálló életét.**

75. számú ábra: Rendelkezik párkapcsolattal? (2. adatlap) (fő, %)

76. számú ábra: Önálló életét jelenlegi partnerével tervezi? (2. adatlap, csak a párkapcsolattal rendelkezők.) (%)

Kísérlet a gyermekkorban való gondozás és az utógondozói ellátás során felvett adatok összekötésére

Az életút-ábrázolás kibővítésére kiváló lehetőséget ad, hogy a nevelésbe vett gyermekek és az utógondozásba vett fiatal felnőttek adatbázisát a nyilvántartási számok (a kutatás során adatvédelmi okokból nem a gyermek törzsszámát használtuk, hanem a kitöltő szakember egyedi azonosítót adott a gyermeknek és a fiatal felnőttnek) mentén össze lehet kötni. A mostani adatfelvétel eredményeként 25 fő utógondozói ellátott adataihoz tudtuk hozzákötni a gyermekgondozási életutat – ez a szám arra értelemszerűen nem alkalmas, hogy messzemenő következtetéseket vonjunk le az elemzés által, arra azonban igen, hogy néhány változó mentén pilot-jelleggel bemutassuk az esetlegesen továbbfejlesztett adtabázisban rejlő elemzési lehetőségeket.

Pilotként az egészségi és mentális életút kérdéskörét választottuk, az ehhez a területhez kapcsolódó adatok összekötése révén tehát 25 fő utógondozott egészségi, valamint mentális egészségi életútjának bemutatását végezzük el.

Az életút-ábrázolást a korábbiakban (illetve a nevelésbe vett gyermekek elemzése során) már bemutatott módszerrel végezzük, az egyes egymást követő adatlapokon (beleértve itt már az utógondozás során töltött adatlapokat is) szereplő azonos kérdésekre adott igen/nem válaszokat egymás mögé rendezve pozitív, illetve negatív irányú elmozdulásokat állapítunk meg, majd ezt követően ezen elmozdulások összességét vesszük vizsgálat alá. Kiindulási állapotnak minden esetben a gyermek gyermekvédelmi szakellátási rendszerbe történő bekerüléskor (az első adatlapon) szereplő állapotot tekintjük. Az alacsony elemszám miatt elemzésünk természetesen itt is leíró jellegű.

Az egészségi állapot változása terén elsőként az állandó ambuláns kezelés szükségességét vizsgáljuk meg. Azt látjuk, hogy a 25 főből 1 esetben szűnt meg, viszont 4 esetben megjelent az életút során az állandó ambuláns kezelés szükségessége. Az egymás mögé rendezett változók vizsgálata alapján azt is megállapíthatjuk, hogy az ambuláns kezelési szükséglet minden esetben már a gyermekvédelmi rendszerben gyermekként töltött idő alatt megjelent, ugyanígy pozitív váltás is itt ment végbe ezen a téren.

29. számú tábla: Állandó ambuláns kezelés „életútja” az adatlapok szerint

	fő
állandó ambuláns kezelés szükségessége megszűnt	1
állandó ambuláns kezelés szükségessége megjelent	4
nincs változás - szükséges az ambuláns kezelés	5
nincs változás - nem szükséges az ambuláns kezelés	15
nem lineáris változás történt	0

Az állandó gyógyszerszedés szükségességében egyértelműen egyirányú elmozdulást nem tapasztalhatnunk, nem lineáris változást (a gyógyszerszedés szükségessége egy életúton belül megjelenik, majd eltűnik, vagy egy megszűnt szükséglet újra jelentkezik) azonban igen.

30. számú tábla: Állandó gyógyszerszedés szükségességének „életútja” az adatlapok szerint

	fő
állandó gyógyszerszedés szükségessége megszűnt	0
állandó gyógyszerszedés szükségessége megjelent	0
nincs változás - szükséges a gyógyszerszedés	3
nincs változás - nem szükséges a gyógyszerszedés	18
nem lineáris változás történt	4

Hasonló a helyzet az alkalmanként jelentkező pszichés problémákkal is: a két terület közötti különbség, hogy míg a gyógyszerszedés esetében az utógondozásban töltött évek alatt is történt negatív elmozdulás két adatlap-kitöltés között, addig a pszichés problémák esetében itt már csak pozitív irányú változás került rögzítésre.

31. számú tábla: Alkalmankénti pszichés problémák jelentkezésének „életútja” az adatlapok szerint

	fő
alkalmankénti pszichés problémák megszűntek	0
alkalmankénti pszichés problémák megjelentek	0
nincs változás - vannak alkalmankénti pszichés problémák	3
nincs változás - nincsenek alkalmankénti pszichés problémák	13
nem lineáris változás történt	9

A mentális állapotban történt változások terén kevés elmozdulás tapasztalható, ez jórészt annak köszönhető, hogy az utógondozásba került fiatal felnőttek körében már a gyermekvédelmi rendszerbe történő bekerülésük időpontjában is kevés volt a nem megfelelő mentális állapotú gyermek, a minta tehát meglehetősen homogén. Pozitív irányú változás 2 esetben, nem lineáris változás 1 esetben írható le – itt is érdemes látni, hogy valamennyi változás még a gyermekvédelmi gondozásban töltött idő alatt végbement.

32. számú tábla: Mentális állapot „életútja" az adatlapok szerint

	fő
mentális állapotban pozitív változás történt	2
mentális állapotban negatív változás történt	0
nincs változás - mentális állapot megfelelő	20
nincs változás - mentális állapot nem megfelelő	2
nem lineáris változás történt	1

Lehetséges további vizsgálati irányok

A longitudinális felvétel lehetőséget teremt egyfajta hatásvizsgálati megközelítésre. Természetesen itt nem szabad kísérleti módszerre, esetleg valamilyen konkrét program monitorozása kapcsán alkalmazott hatásvizsgálati módszertanra gondolni. A hatásvizsgálat alatt a gyermekvédelmi ellátórendszerek működésének hatását, annak vizsgálatát érthetjük, amely legegyszerűbben a gondozó intézmény/ellátás típusa mentén, annak elemzésbe történő bevonásával fogható meg.

Tanulmányunkban kísérletet tettünk ezen változó pilot-jelleggel történő bevonására, azonban, mint az elemzésben is jeleztük, az alacsony elemszám a magasabb sorszámú adatlapokon a szignifikáns eredmények hiányát okozza.

A longitudinális vizsgálat továbbvitele, esetlegesen bővítése számos további vizsgálati módszerrel, elemmel gazdagíthatja az eszközkészletet. A megfelelő elemszám megléte a magas szintű mérések elvégzéséhez nélkülözhetetlen, ezért elsődleges fontosságú az elemzéshez szükséges mintaelemszám biztosítása a 2., 3. és későbbi adatlapok esetében is.

A magas szintű mérések (regresszióanalízis, klaszterelemzés) révén komplex magyarázó modellek alkotására is alkalmas lesz az adatbázis, ezeket a méréseket a mostani elemzésben vázolt lehetőségek mentén, esetlegesen további magyarázóváltozókkal (testvérek száma a nevelésbe vételkor, a gyermek életkora a nevelésbe vételkor), illetve az egyes leíró változók egymásra hatásának kimutatásával is bővíteni lehet majd.

A magyarázó modellek révén az egyes változók hatásának erőssége, azok egymásra gyakorolt hatása (útmodell) is mérhető lehet, mindez egyértelműen hozzájárulhat a beavatkozási pontok kijelöléséhez, a rizikófaktorok azonosításához, illetve általánosságban a gyermekvédelmi rendszer működésének monitorozásához.

Az intézménytípus szerinti hatásvizsgálatot a fenti szocio-demográfiai változók, illetve az egyes életterületek közötti összefüggések kontroll alatt tartásával kell majd elvégezni, hogy a „zavaró" hatásoktól mentes, az egyes intézménytípusok/ellátások tényleges hozzáadott értékét közelítő eredmények állhassanak elő. Természetesen a fenntartók szerinti különbözőségek is mérhetőek lesznek az egyes életterületi változások vonatkozásában.

Mint ahogy a nagykorúak esetében láthattuk, az életútelemzés típusú elemzést lehetővé tevő összevetést természetesen egyéb változók mentén is el lehet végezni – például a hobbi, saját szabadidős tevékenység megléte, az iskolai előmenetel. Az elemzésnek természetesen jelenleg még komoly gátja az összeköthető életutak alacsony száma, azonban az adatfelvétel esetleges kiterjesztése révén az immáron legalább 12-14 évet átfogó, személyekhez kötött, személyes életútelemzéseknek komoly szerepük lehet a gyermekvédelmi rendszer és ennek részét képező utógondozói ellátás együttes vizsgálatában, egymásra hatásuk vizsgálata során. Az esetleges eltérő „teljesítmények" révén akár a működés javításának előmozdításában, akár (a különbségeket pozitív módon értelmezve) a hangsúlykijelölések pontosításában, a gyermekkorúakat, illetve a fiatal felnőtteket támogató rendszerek feladatainak további specifikálásában is, különös tekintettel például az önálló életre való felkészülés, társadalmi integráció elősegítése tématerületek vonatkozásában.

Az adatok összekötése arra is lehetőséget teremthet, hogy a gyermekvédelem rendszerén belül külön, egymáshoz képest is megvizsgáljuk azok körét, akik bekerülnek, és akik nem kerülnek be az utógondozói ellátás rendszerbe. Azonosíthatjuk azokat a jellegzetességeket, pontokat, amik mentén markáns különbség látszik a két csoport között (nagykorúsággal rendszerben maradó, illetve onnan kilépő), így a rendszerek fejlesztéséhez, feladataik pontosításához, feladatellátásuk javításához is policy-ajánlásokat fogalmazhatunk majd meg.

Felhasznált irodalom

Scharle Ágota (2008): *Eredményesség-, hatékonyság-, minőségmérési módszerek az Európai Unióban.* Budapest: Szakpolitikai Elemző Intézet.

Krémer Balázs et al. (2011): *Társadalompolitikai beavatkozások hatásvizsgálatainak elméleti lehetőségei és gyakorlati módszerei.* Budapest. http://www.ncsszi.hu/files/1907.file (utolsó elérés: 2016.12.16.)

Major Klára (2013): *Hatásvizsgálati kézikönyv.* Budapest: Hétfa Kutatóintézet.

Bartus Tamás et al. (2005): *A fejlesztéspolitikai intézkedések társadalmi hatásainak vizsgálata*. Budapest: TÁRKI.

Fazekas Károly – Kézdi, Gábor (szerk.) (2011): *Munkaerőpiaci tükör, 2011: közelkép: Foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálata.* Budapest: MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet.

Kürthy Ákos: A szociális szolgáltatások hatásosságát és hatékonyságát érintő néhány kérdés. *Párbeszéd folyóirat,* http://parbeszed.lib.unideb.hu/megjelent/html/56f507cf00518 (utolsó elérés: 2016.12.16.)

Homoki Andrea: A gyermekvédelmi szakellátásban élő serdülők rezilienciájának alakulása hazánk három megyéjében és a fővárosban

A magyar gyermekvédelmi reziliencia-mérőeszközök (GYIRM 30/25/20) validálásának kutatási előzménye

A nemzetközi rezilienciakutatások eredményei szerint a világon 30%-ra tehető a gyermekvédelemben élő, de – veszélyeztetettsége ellenére is – boldoguló gyermekek aránya.

Az Észak-Alföld és a Dél-Alföld régiók gyermekvédelmi gondozottjainak körében 2012-2013. években kérdőíves vizsgálatot végeztünk (N=371), az adatokat matematikai-statisztikai eljárással elemeztük, valamint emellett a lekérdezett gyermekek iskoláinak pedagógiai arculatát az intézmények pedagógiai programjainak és online felületeinek tartalomelemzésével vizsgáltuk. (Homoki 2016)

A hazai arányok becslésén túl a kutatás célja a gyermekvédelmi gondozásban élők átfogó rezilienciavizsgálata volt, mivel hazánkban az iskolai sikerességen túlmutató rezilienciakutatást a gyermekvédelem területén még nem végeztek.

Hazai kutatási adatok ismeretében általánosnak tekinthető a gyermekvédelmi rendszer által segített hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) gyermekek teljesítménybeli elmaradása, társadalmi tőkéjük alacsony szintje, iskolai kudarcossága. (Veressné Gönczi 1998, Varga 2008, V. Gönczi- Gortka Rákó 2011, Rácz 2012) Célunk volt rámutatni azokra a belső és külső reziliencia komponensekre, melyek – egyéni és/vagy intézményi/rendszerbeni – tudatos, célzott fejlesztésével a gyermekvédelemben élő gyermekek boldogulási esélyei növelhetők. Olvasatunkban a reziliencia nem szorítkozik pusztán az iskolai sikerességre. A reziliencia jelensége a belső egyéni tényezők és a külső környezeti hatások rendszereként értelmezhető. A nemzetközi rezilienciakutatások második hullámában (Masten 2001) longitudinális kutatások során feltárt összetevők vizsgálatához – a gyermekvédelmi segítő tevékenységre jellemző rendszerszemlélet révén – Welch (1987) modern rendszerelméleti modellje biztosította az elméleti és empirikus keretet. Welch humán ökorendszerének hét szintjén fogalmaztuk meg kutatási kérdéseinket, feltételezve, hogy a különböző (társadalom, kultúra, helyi közösségek, család, inter- és intraperszonális, fizikai) szinteken mért komponensek pozitív együttállása elősegítheti a gyermekvédelmi gondozottak iskolai boldogulását. Kutatási eredményeink alapján rezilienskénti minősítjük azokat a gyermekvédelmi gondozottakat, akik – a humán ökorendszer szintjein vizsgált, iskolai sikerességet statisztikai módszerekkel igazoltan elősegítő – rezilienciatényezőket mérő változócsoport öt színteréből (családi, iskolai, társas

támogatás, én-hatékonyság, élet értelmébe vetett bizalom) legalább két esetben a legjobb mutatókkal jellemezhető klasztercsoportokba tartoztak. Eredményeink szerint Magyarország két vizsgált régiójában a legalább két színtéren reziliens kategóriába sorolható gyermekek aránya 26%, amely megközelíti a nemzetközi 30%-os arányt. (Homoki 2014)

A hazai gyermekvédelmi szolgáltatások minőségi mutatóinak fejlesztése

Rezilienciakutatásainkkal célunk a gyermekvédelmi szakemberek körében egy újfajta szemléletmód alapján kidolgozott módszer (rezilienciamérés) széles körű terjesztésével a gyermekekkel dolgozó segítők, nevelők szemléletformálásának hatására a gyermekek boldogulási esélyeinek növelése.

A reziliencia egy olyan képesség, melynek birtokában a hosszan tartó nehézségek ellenére való sikeres megküzdés lehetősége fokozható, előmozdítható.

A gyermekvédelmi szempontú hazai rezilienciakutatás eredményeként a serdülőkorú gyermekek iskolai sikerességével is szignifikáns összefüggéseket mutató változócsoportokból klaszteranalízis módszerével (SPSS 20.) egy olyan rezilienciamodellt vázoltunk fel, melynek megismertetése a gyermekvédelmi szakemberekkel, a társszakmák képviselőivel a gyermekvédelmi munkavégzés hatékonyságának, a gyermekvédelmi rendszer minőségi mutatóinak növekedését szolgálhatja. A modellben csak azok a tényezők szerepelnek, melyek alakulása szignifikáns összefüggést mutat az iskolai sikeresség alakulásával.

A reziliencia (rugalmasság) egy fejleszthető képességrendszerként értelmezhető multidimenzionális jelenség, melyben a tényezők együttállása miatt egy-egy terület fejlődése maga után vonja, beindítja más színtereken is a pozitív irányú változást.

Az alábbi modellben vázolt külső (családi, iskolai, gyermekvédelmi rendszerbeni felnőtt, sors- és kortárs kapcsolatok) és belső tényezők (én-hatékonyság, életcélok, jövőkép) változóinak csoportosítását tartalmazza.

1. számú ábra: A gyermekvédelemben élők boldogulási esélyeit növelő tényezők rendszere

Forrás: Homoki 2014: 208.

A modell szintjein mutatkozó matematikai-statisztikai módszerekkel tudományosan alátámasztott szignifikáns összefüggések ismeretében a (nevelő)család, a gyermekjóléti alapellátásban és a gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakemberek, az iskolai apparátusban és az önfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel foglalkozó civil szervezetekben tevékenykedők:

- rövidtávon hatékonyan tudják elősegíteni a gyermek nehéz élethelyzetével való sikeres megküzdését, növelhetik boldogulási esélyeit,
- középtávon közvetett hatást gyakorolva az iskolai teljesítményükre,
- hosszú távon magasabb szintű társadalmi integrációjuk valósulhat meg.

Fontosnak tartjuk kiemelni azokat a kutatási eredményeinket, melyek szerint:

Az egyéni, személyiségbeli tényezők és a külső környezeti (család, gyermekvédelmi intézmények, óvodai, iskolai) tényezők közvetlen összefüggésein túl látens hatással bír a gyermekvédelmi gondozottak objektív iskolai teljesítményére és sikeres iskolai beilleszkedésükre a társszakmák és a gyermekvédelem különböző területein munkálkodó szakemberek közötti együttműködés szintje.

Összefüggés mutatható ki a gyermekhez közel álló, a velük bizalmas kapcsolatban álló szakemberek (pl.: befogadó szülő, gyermekvédelmi gyám, tanár, osztályfőnök, mentor) számának alakulása és a sikeresség között. Minél kiterjedtebb ez az összefogóan (együttműködően) támogató személyes-szakmai háló, annál jobban alakulnak a gyermek szociális készségei, kortársakkal való kapcsolatrendszere, jövőképe, jövőbe vetett hite, életcélja és az objektív tanulmányi eredménye.

Serdülőkorban a legmeghatározóbb az én-hatékonyság színteréhez tartozó változók minősége a reziliencia bejósolhatóságát tekintve.

A pozitív önértékelés, az önbizalom, az érzelmek kifejezésének és megélésének képessége minden más változóval összefüggést mutat és ezek pozitív irányú alakulása sikeres iskolai életutat vetít előre.

Az LHH régiókban szerzett korábbi kutatási eredményeink szerint a fenti tényezők pozitív együttállása a vizsgált gyermekek 48%-nál, közel felénél nem valósul meg napjainkban. A legalább két területen magas pontszámot elérő reziliensek aránya 26,8%, mely arány jelentősen emelhetővé válhat az újfajta szemlélet szakemberek körében történő megismertetésével. A modell alapján validált rezilienciaskála egy jól használható eszközként szolgálhat annak feltárására, hogy mely területeken szükséges a gyermekvédelmi gondozási idő alatt célzott segítséget nyújtani.

A komplexitáson alapuló megközelítés nem új keletű a gyermekvédelemben, azonban a reziliencia spirál-effektushoz hasonlítható jelenségének megismerésével a gyermekkel dolgozó szakemberek munkája azáltal, hogy célzottabbá válik, minőségi munkavégzést, több megélt sikert eredményezhet, csökkentve a területre jellemző fluktuációt és kiégést, növelve ezzel rendszerszinten is a hatékonyságot, minőséget.

A hazai gyermekvédelmi rendszerben ez idáig a rezilienciakutatása, a nehézségek ellenére való boldogulást elősegítő tényezők célzott fejlesztésében rejlő lehetőségek kihasználása nem jelent meg.

A felvázolt modell színtereihez tartozó változók összefüggései mentén létrehoztuk a gyermeki rezilienciaszintet mérő skálát (GYIRM 20), mely validálása után a rendszerbe bevezetésre kerülhet mind a gyermekjóléti alapellátás, mind a gyermekvédelmi szakellátás területén.

GYIRM 20 skála: a 2012/2013. évi kutatás eredményeként létrehozott modell 5 színtere alapján kidolgoztunk egy 30 itemből álló skálát, mely hét fordított tételt is tartalmazott. Bár az skála első verziójának (GYIRM 30) a Cronbach alfa értéke is megfelelő volt (α=,831), azonban a fordított itemek közül 5 az inter-item korreláció vizsgálata során nem megfelelő irányú és erősségű értéket vett fel, emiatt a validálási eljárásban lépésenként eltávolítottuk azokat a skálából, mindaddig, amíg a Cronbach-alfa értéke ezáltal tovább javult. Így jött létre a GYIRM 25 skála, melynél a α=0,863. A GYIRM 25 skála sajátossága, hogy tartalmaz 5 olyan itemet, mely csak és kizárólag a gyermekvédelmi szakellátásban élő kiskorúakra vonatkozik (pl.: „Megnyugtató számomra, hogy a gyámomhoz őszinte vagyok."), a családjukban élő gyermekek rezilienciájának mérését lehetővé tevő skála 20 itemből áll, GYIRM 20, melynek α=0,877.

Ezáltal a GYIRM 25 és 20 magyar gyermeki és ifjúsági rezilienciát mérő skála alkalmas mind a családjukban, mind a családjukból kiemelt gyermekek rezilienciájának megállapítására. A mérőeszköz használatával a szakemberek már a gondozás kezdetén célzottan azokra a területekre fókuszálhatnak a gondozási-nevelési tervek készítésénél, a szakmai munka megvalósításánál, menedzselésénél és ellenőrzésénél, melyeken a gyermeknek, fiatalnak privációi vannak.

A magyar gyermekvédelmi rezilienciamérés nemzetközi megalapozottsága

A reziliencia jelenségének kutatása nemzetközi színtéren közel egy évszázadra nyúlik vissza. A vizsgált jelenség egyik kutatási terepe világszerte a gyermek- és ifjúságvédelem területe. (Rutter, Masten, Ungar, Liebenberg, Rosen, Schofield és Beek, Sahoo)

A világ számos országában, ahogyan Magyarországon is, a gyermekvédelmi gondozottak makrocsoportjába tartozók nagy többségére igaz az, hogy a fentiekben felsorolt traumák, sérelmek, viszontagságok hatására a felnőttkori életminőséget is nagymértékben meghatározó kognitív és szociális iskolai sikerességgel nem jellemezhetőek.

Abban az esetben, ha elfogadjuk, hogy a reziliencia egy képesség, ahogyan a vele szoros összefüggésben álló szociális kompetencia is, mindkettő fejleszthető, elősegíthető. A gyermekvédelem terepe a „hétköznapi csoda" (Masten 2001) vizsgálatára azért is kiválóan alkalmas, hiszen minden érintett gyermek életében fellelhetők azok az életesemények, melyek a problémákkal való megküzdést, az azokon való átlépést, a lefelé húzó „mocsárból" (Sahoo 2011) való felrugaszkodás képességét feltételezik a társadalmi életbe való sikeres bekapcsolódáshoz.

A reziliencia (resilient) Chicetti és Cohen megfogalmazásában: *„Az egyén sikeres alkalmazkodó képessége, előremutató viselkedése a hosszan tartó kedvezőtlen – külső vagy belső – hatások, súlyos traumák ellenére."*. (Chicetti-Cohen 2006: 14)

A nemzetközi irodalomban – a múlt század közepétől – eredeztethető rezilienciakutatások a pszichiátria, pszichológia, pszichopatológia területén vizsgálták a jelenséget. A rizikófaktort jelentő társadalmi hátterek (szegénység, hajléktalanság, különböző devianciák, mentális betegségek) összefüggésrendszerében a jelenség kutatásának szociológia aspektusa is megjelenik, amikor a rezilienciakutatások első és második szakaszában (Gaumnitz 1943, Buck 1943, Masten-Obradovic 2006) a társadalmi intézmények felelősségére (iskola) és a talajvesztettség, a biztonság, állandóság hiányából fakadó deviancia negatív társadalmi következményeire, terheire irányítják a figyelmet a szerzők. Az első szakaszban feltárták a kockázati tényezőket, melyek adaptációs nehézségek, akadályok elé állíthatják az egyént, illetve a védőfaktorokat, melyekkel a negatív behatások ellenére, mégis indukálható a pozitív irányú alkalmazkodás. A kutatások második szakaszában a viselkedést meghatározó egyéni tényezők és a környezeti hatások longitudinális vizsgálata során feltárták a rezilienciát elősegítő tényezőket. (Hámori 2013: 8)

A rezilienciakutatások harmadik és negyedik hulláma (Masten 2012) a XX. század végére, XXI. század első évtizedére tehető, amikor egyrészt a rezilienciát biológiai, genetikai aspektusból is kezdték vizsgálni, másrészt modelleket alkottak, melyben integrálják az egyéni viselkedés, a környezeti hatások és a genetikai, idegrendszeri állapot közötti kölcsönhatásokat a „rugalmas" alkalmazkodás, adaptációhoz szükséges tényezők meghatározásakor. (Cicchetti-Cohen 2006)

Kutatásunk a lehetséges fejlesztési – prevenciós vagy intervenciós – beavatkozások, területek feltárását célozta a gyermekvédelemben gondozott, traumatizáló hatásokkal terhelt serdülők alkalmazkodásának kimenetelét meghatározó tényezők kombinációinak vizsgálatával. A fentiekben ismertetett nemzetközi rezilienciakutatások második szakaszában feltárt elméleti komponensekből indultunk ki gyermekvédelmi rezilienciakutatásunk során, ezért kutatásunk keretéül, kiinduló pontjául Ann Masten munkásságához tartozó alábbi összetevők szolgálnak. Kutatási eredményeinek összefoglalójában Masten (2007) felsorolja azokat az alkotóelemeket, amelyek előre jelzik, jósolják a rezilienciát, annak valamilyen szintjét: pozitív kapcsolat kompetens és védelmet nyújtó felnőttekhez; élő kapcsolat, valóságos, tényleges szülőség, családi kapcsolatok; intelligencia, problémamegoldó képesség; autonómia, önszabályozás, önrendelkezés; vonzó, megnyerő képességek; hit az élet értelmében; valláshoz, hithez való vonzódás; szocioökonómiai előnyök; valós kapcsolatok tanárokkal, diákokkal, kortársakkal; társas, közösségi élmények.

Masten elmélete szerint néhány a gyermek személyiségfejlődése által, mások az interakcióik során ragadhatók meg. Az alultáplálás és az érzelmi elhanyagolás képes aláaknázni a rezilienciát, azonban a kellemes személyiség, vonzó tulajdonságok vagy képességek, tehetségek, melyekkel odavonzza a gyermek a felnőttek gondoskodását, lehetőséget biztosít a pozitív kapcsolatokra gondozókkal, tanárokkal. A nagyrizikós gyermekek esetében a pozitív iskolai és kortárs

kapcsolatok fontosak. Fontosak az iskolán kívüli, kompetenciaérzést serkentő, sikerélményt nyújtó foglalkozások, versenyek, tevékenységek, zene, sport, egyéb ügyességet fokozó, önérvényesítésre lehetőséget adó események. A reziliencia multidimenzionális jellegéről számolnak be a feldolgozott elméleti írások, empirikus kutatási eredmények. A fenti elméletek, munkák rövid áttekintése kapcsán felszínre került eredmények rámutatnak a reziliencia többdimenziós jellegére, melynek fejlesztése kapcsán éppúgy fontos tényezőként jelenhet meg az állandóság, biztonság megélésére, a kötődésre lehetőséget adó családi, nevelési környezet, mint a pozitív iskolai, támogató kortárs és felnőtt kapcsolatok rendszere és a genetikai állomány is.

A fent említett belső és külső hatások dinamikája mentén alakuló jelenség részeként, éppen ezért a gyermekvédelemben megjelenő gyermekek aktuális élethelyzetét, jövőbeni lehetőségeit vizsgálva a kutatók számos aspektust számításba vesznek, melyek meghatározhatják a boldoguláshoz szükséges „rugalmasságot". Shofield és Beek (2005) írnak arról, hogy a különböző összetevők sikeres együttállása esetén képletesen van esélye a nehézségeket, traumákat megélt gyermekeknek megkapaszkodni, és egy felfelé irányuló spirál mentén nehéz helyzetükből kitörni.

Sahoo (1998) hangsúlyozza, hogy minden szülőnek és nevelőnek gondoznia kellene a rezilienciát gyermekében, melyet egy képességként értelmez, azaz fejleszthetőnek tekint. Elmélete szerint három forrásból meríthet a gyermek: én vagyok és tudok, képes vagyok rá (belső források) illetve a nekem van (külső források).

A gyermekek és fiatalok rezilienciájának mérésére 2007-től az RRC Halifax kanadai kutatóközpont nemzetközi kutatócsoportjai Michael Ungar és Linda Liebenberg vezetésével kidolgoztak egy, a hosszan tartó nehézségekhez való rugalmas alkalmazkodás képességrendszerét mérő skálát, melyet a különböző nemzetiségű szakemberek szakmai tapasztalatainak figyelembe vételével standardizáltak és validáltak. Eredményeiket a „Validation of the Child and Youth Resilience Measure-28 (C YRM 28) Among Canadian Youth" címmel 2011-ben publikálták. (Liebenberg et al. 2011) A nemzetközi validált skála adaptálására és a hazai skála validáló eljárásában való felhasználáshoz a hivatalos engedélyt kutatócsoportunk 2015. június 9-én kapta meg a kutatóközpont vezetésétől.

A nyelvi validálást követően a skála előtesztelését (pilot study, N=200) 2016 júniusában végeztük el a célcsoporthoz tartozó családjaikban élő, gyermekjóléti alapellátás szolgáltatásait igénybe vevő hátrányos helyzetű és gyermekvédelmi szakellátásban élő 12-17 éves korúak körében.

A nemzetközi skála magyar adaptációja és az újonnan kifejlesztett gyermekvédelmi nézőpontú rezilienciaskála gyakorlati validálási folyamatába bevont nemzetközi gyakorlatban elfogadott mérőeszközök közül az alábbiakat kérdeztük le a validálni kívánt mérőeszközökön túl, az előkutatás során:

1. Társas támogatottság skála
2. SF-36 skála – vitalitás alskála
3. Életcél kérdőív (PIL)
4. Rövidített Stressz és Megküzdés Kérdőív (BSCI)
5. Gyermek Depresszió Kérdőív (GYD)
6. Önelfogadás mértéke kérdőív
7. Grob-féle szubjektív jóllét kérdőív
8. Kaliforniai Pszichológiai Kérdőív (CPI)
9. CD RISK (10) rövidített magyar adaptációja
10. RS 10 gyermekek rezilienciáját mérő skála.

Társas támogatottság skála

A vizsgálati személyek családtól, ismerősöktől, barátoktól kapott társas támasz mértékét az Országos Lakossági Egészségfelmérésben (OLEF 2003) alkalmazott hét kérdésből álló kérdőívvel mértük fel. Minden kérdés esetében három válaszlehetőségből választhattak a vizsgálati személyek (egyáltalán nem; nem annyira, mint szeretnék; illetve teljes mértékben). A kérdőíven 7–21 közötti összpontszám érhető el. A 7–17 pont a társas támogatottság súlyos, 18–20 pont kisebb hiányosságait jelzi, míg 21 pont esetén teljesen kielégítő a megélt társas támogatás mértéke. (Meltzer et al. 1995, Albert et al. 2005)

SF-36 skála – vitalitás alskála

A „36- item Short Form Health Survey" (SF-36) kérdőív egy általános életminőséget mérő skála, mely 36 kérdés segítségével méri fel a személyek saját egészségi állapotukról alkotott véleményüket. A kérdőív nyolc életminőségre vonatkozó kérdéscsoportot tartalmaz: (1) a fizikai aktivitás, (2) a fizikai problémákból adódó szerepkorlátozottság (RP), (3) a testi fájdalom, (4) az általános egészségérzet, (5) a vitalitás, (6) a társadalmi aktivitás, (7) az érzelmi problémákból adódó szerepkorlátozottság és (8) az általános mentális egészség. Az SF-36 értékelésénél a személy a válaszai alapján mind a 8 dimenzió esetében 0-100 közötti értéket kap. A 0 jelenti a legrosszabb, a 100 pedig a legjobb életminőségnek megfelelő értéket.

A kérdőív magyar adaptációját, valamint a normál értékek meghatározását Czimbalmos Ágnes és munkatársai (1999) végezték el egészséges, krónikus betegséggel (magas vérnyomással, cukorbetegséggel, lumbágóval) élő és akut felső légúti huruttal diagnosztizált személyek bevonásával. Az SF-36 megbízhatósági mutatója alapján (Cronbach-féle alfa = 0,93) alkalmasnak bizonyult a magyar populáció életminőségének felmérésére.

Vizsgálatunkban a Vitalitás alskálához tartozó kérdéscsoportot alkalmaztuk. Az alskála 9 állítás esetében 0-tól 5-ig terjedő skálán méri a vizsgálati személyek vitalitás-szintjét.

Életcél kérdőív (PIL)

Az életcél kérdőív (Purpose in Life Test, PIL; Crumbaugh-Maholick 1964, Konkolÿ Thege – Martos 2006) egy 20 tételes, 7 fokú skálával működő attitűdmérő eszköz. A tételek olyan jellemzők felmérésére irányulnak, mint az életcélok világossága, az egyéni élet értékéhez és a halálhoz való viszonyulás, az unalom, a jelenben való elmerülni tudás, a kontroll-érzés és az én-hatékonyság. A mérőeszköz egyik fontos jellemzője, hogy az egyes pontértékeknek nincs állandó jelentése, hanem tételről tételre változik. A kérdőív magyar adaptációjának megbízhatósága megfelelő (Cronbach-alfa=0,869).

Rövidített Stressz és Megküzdés Kérdőív (BSCI)

Rahe-féle rövidített stressz és megküzdés kérdőív eredetileg Richard Rahe és munkatársai (2000) által fejlesztett önértékelő teszt. A kérdőív rövidített változatának magyar populációra való adaptálását és validálását Rózsa Sándor és munkatársai (2005) végezték. A mérőeszköz alapvető célja különböző stresszesemények és az azokkal való megküzdési mechanizmusok feltérképezése.

A kérdőív két részből áll: a stresszel terhelt területek feltérképezése és az egyes megküzdési stratégiák alkalmazásának felmérése. Az első rész által vizsgált területek az alábbiak: (1) gyermekkori traumák és szülői bánásmód, (2) életesemény lista, (3) testi tünetlista, (4) pszichológiai tünetlista, (5) magatartás és érzelmek. A második részben megfigyelt megküzdéssel kapcsolatos területek az alábbiak: (1) egészségmagatartás, (2) társas támogatottság, (3) stresszre adott válasz, (4) elégedettség az élettel, (5) életcél és kapcsolatok.

Az 5-5 alskálán szerzett pontszám összeadásával lehet megkapni az összesített stresszmutatót, valamint az összesített megküzdési mutatót. A megküzdési mutatóból kivonjuk a stresszmutatót, az így kapott érték fontos információval szolgál az adott személyről: meg lehet tudni, hogy melyik terület jelentősebb az életében, és a stresszélményt milyen eszközökkel és milyen mértékben tudja leküzdeni – ez az úgynevezett Globális Stressz és Megküzdési Index.

Vizsgálatunkban a Magatartás és érzelmek, a Társas támogatottság, Egészségmagatartás Káros szenvedélyek alskáláját, a Stresszre adott válasz, az Elégedettség az élettel és Élet értelmességét mérő alskálákat alkalmaztuk.

Gyermek Depresszió Kérdőív (GYD)

A gyermekkori depresszió mérésére a Beck-féle Gyermek Depresszió Kérdőívet (Child Depression Inventory, CDI, Kovács 1981, 1992) használtuk, melyet a Beck depresszió kérdőív mintájára dolgoztak ki. A kérdőív 7-18 éves gyermekek depressziós tüneteinek feltárására alkalmas. A kérdőív megbízhatóságát és érvényességét nemzetközi szinten már számos klinikai és epidemiológiai vizsgálat bizonyította. A magyarországi vizsgálat során (Rózsa et al. 1999) a kérdőív pszichometriai jellemzői mind klinikai, mind normatív mintán megfelelőnek bizonyultak. A mérőeszköz a pszichometriai eredmények alapján egyaránt alkalmasnak tekinthető a klinikai gyakorlatban történő használatra, illetve nagyobb elemszámú epidemiológiai vizsgálatokban is.

A kérdőív reliabilitási vizsgálata során a belső konzisztenciát mutató Cronbach-alfa együttható különböző mintán végzett vizsgálatok esetében 0,71- 0,89. (Rózsa et al. 1999) A Gyermek Depresszió Kérdőív tünetorientált, 27 kérdést tartalmaz, kérdésenként három választási lehetőséggel („0" a tünet hiányát, „1" az enyhe tünet, „2" pedig a kifejezett tünet fennállását jelzi az elmúlt két hét során).

Önelfogadás mértéke kérdőív

Az Önelfogadás mértéke kérdőív magyar változata (Lukács–Pressing 1988) egy 18 kérésből álló mérőeszköz. Az eredeti kérdőív 73 tételből állt, melyből 45 az önelfogadás, 28 pedig a mások elfogadásának fokát mérte. (Berger 1952) A hazai validálási folyamat során 18 tétel bizonyult megbízhatónak.

2016 nyarán végzett validáló kutatásunkban ezen 18 tételből 9-et alkalmaztunk. A személyeknek 1-től 5-ig terjedő skálán kellett az egyes állításokat értékelni.

Grob-féle szubjektív jóllét kérdőív

A Grob-féle szubjektív jóllét kérdőív (Grob 1995) 6 dimenziót vizsgál és összesen 39 itemet tartalmaz. A 6 dimenzió a következő: (1) Élettel szembeni pozitív attitűd, (2) Személyes problémák, (3) Szomatikus panaszok, (4) Önértékelés, (5) Depresszív tünetek, (6) Az élet örömei. A kitöltés egy 1-5-ig terjedő Likert-skálán történik, ahol az 1-es érték az „egyáltalán nem értek egyet", az 5-ös érték a „teljes mértékben egyetértek az állítással"-t jelenti.

A validáló eljárás során az Élettel szembeni pozitív attitűd az Önértékelés, a Depresszív tünetek és az Élet örömei alskálákat alkalmaztuk.

Kaliforniai Pszichológiai Kérdőív (CPI)

A Californiai Pszichológiai Kérdőív (Californian Psychological Inventory, CPI Gough 1957) 480 tételből áll. Magyar standardja és skáláinak érvényesség-vizsgálata 1980-ban készült el. A teszt rövidített változata az alábbi dimenziókat méri: Dominancia, Szociális ambíció, Szociabilitás, Szociális fellépés, Önelfogadás, Jó közérzet, Felelősségtudat, Szocializáltság, Teljesítmény függetlenséggel, Intellektuális hatékonyság, Pszichológiai érzék, Flexibilitás, Érzelmi nyitottság, Empátia, Énerő, Szorongásmentesség. (Oláh 1984)

A validáló eljárás során a CPI Szociabilitás alskáláját alkalmaztuk. A vizsgálati személynek 35 állítás esetében kellett bejelölni, hogy az adott állítás jellemző-e rá.

CD RISC (10) Connor-Davidson Rezilienciaskála

Magyar adaptációját Kiss Enikő Csilla és munkatársai végezték el 2015-ben. A skálát a lelki ellenálló képesség mérésére dolgozták ki 2003-ban, mely egy 25 itemből álló mérőeszköz. A rezilienciát öt célcsoporthoz tartozó vizsgálati alanyok körében mérték: 1., átlagnépesség, 2., pszichiátriai ambuláns betegek, 3., generalizált szorongás szindrómában szenvedők, 4., mentális betegségekben szenvedők köre, 5., PTSD kutatásban részt vevő személyek. (Kiss et al. 2015) Öt tényezőt különítettek el, mint a személyes kompetencia, affektus szabályozás, változások elfogadása, belső kontroll érzete, spiritualitás.

A tíz tételes skála Campbell-Sills és Stein (2007) nevéhez fűződik. Ennek a rövidített skálának a magyar adaptációját Járai és munkatársai végezték el 2015-ben.

RS10 a gyermekek rezilienciáját közvetlenül mérő eszköz

A skála alkalmazásával megszűnik a reziliencia és a pszichoszociális adaptáció közötti kapcsolatot alátámasztó empirikus adatok hiánya. A módszer alkalmas komplex vizsgálatra, mely során feltárul a gyermeki rezilienciaszint és a pszichoszociális alkalmazkodás szintje közötti összefüggés. A gyermekek gondozásában ezáltal elősegíti a módszer a hatékonyabb rezilienciafejlesztést. (Wagnild–Young 1993) A 10 itemből álló rezilienciaskálát eredetileg idős korcsoportokhoz tartozó nők mintáján fejlesztették ki. Öt dimenziója: 1., kiegyensúlyozottság, 2., kitartás, szociális önkontroll, 3., önbizalom, magabiztosság, önismeret, 4., élet értelmébe vetett hit; 5., individuális lét értelmébe vetett hit. A hétfokú skálán a lehetséges értékek 25-175 pontot vehetnek fel, az itemek pozitív megfogalmazásúak.

Az előkutatás végeztével a két skála pszichometriai mutatóinak elemzését követően a mérőeszközök alkalmassága bizonyosodott, mindkettővel tudományosan megalapozott módon

mérhető a 12-17 éves korosztályba tartozók nehézségek ellenére való aktuális boldogulási képességszintje.

A megbízhatóság vizsgálatakor a mérőeszközök belső konzisztenciáját (internal consistency) és megismételhetőségét (reliability) mutató eljárásokat végeztünk.

Mindkét skála Cronbach-alfa értékei magas belső konzisztenciára utaltak, az itemek közötti szoros összefüggést mutatták, azaz a multidimenzionális rezilienciajelenség mérésére alkalmasak.

A Cronbach-alfa érték mutatja meg a skála belső érvényességét, azt, hogy milyen szinten mérik ugyanazt a jelenséget a skálát alkotó itemek. A mutató 0 és 1 közötti értéket vehet fel. Minél magasabb az érték, annál konzisztensebb a skála. 0,9 felett kiváló, 0,8-0,9 között nagyon jó, 0,7 felett elfogadható. Amennyiben a skála alksálákra bontható, az alskálák vonatkozásában az itemszámok befolyásolhatják a Cronbach alfa értékét, így azok alakulása nem mérvadó, azonban 0,6 alatti értéket mutató alskála esetében az összefüggések megfogalmazása kérdéses.

A gyermekvédelmi modell alapján összeállított 25 itemből álló skála (GYIRM 25) Cronbach alfa értéke 0,833 volt, majd az öt fordított tétel kihagyását követően a belső érvényességet mutató érték emelkedését tapasztaltuk. A GYIRM 20 hazai validált skála α értéke 0, 877.

A CYRM 28 (kanadai skála) magyar adaptációjának α értéke 0,934.

A nyelvileg, kulturálisan adaptált nemzetközi gyermek- és ifjúsági reziliencia-mérőeszköz sem tartalmazott fordított tételeket, ahogyan a CD-RISK magyar adaptált változata és a gyermekek rezilienciáját közvetlenül mérő RS10 validált eszköz sem.

1. számú táblázat: A strukturális validitást mutató korrelációs együtthatók

Alkalmazott validált kérdőívek/korreláció	**CYRM 28**	**GYIRM 25/20**
Child and Youth Resilience Measure 28	1,000	,782**/,829**
GYIRM 25/20 Gyermek és Ifjúsági Reziliencia Skála	,782**/,829**	1,000/,981**
Wagnield-Young Reziliencia Skála RS 10	,649**	,610**/,626**
Connor-Davidson Reziliencia Skála CD RISC 10	,793**	,709**/720**
Grob-féle szubjektív jóllét: élettel szembeni pozitív attitűd alskála	,675**	,623**/,696**
depresszív hangulat alskála	**-,566****	**-,436**/-,505****
önértékelés alskála	,681**	,557**/,605**
élet örömei alskála	,659**	,455**/,646**
Rahe-féle Rövidített Stressz és Megküzdés Kérdőív (BSCI) életcél és kapcsolatok alskála	,559**	,451**/,527**

**** p<0,01**

A mérőeszköz érvényességének fontos szempontja a strukturális validitás, azaz, hogy az összetett mérőeszköz más, szintén a rezilienciát vagy annak néhány protektív tényezőjét mérő változókkal a várt irányú és erősségű kapcsolatban álljon. A fenti táblázat adatai mutatják, hogy a már validált rezilienciaskálákkal mindegyik vizsgált mérőeszközünk erősen korrelál.

A Grob-féle szubjektív jóllét alskáláival való korreláció iránya mutatja, hogy a magasabb rezilienciaszint magasabb önértékeléssel, az élethez való pozitívabb hozzáállással, magasabb szintű örömmegélési képességgel és a fordított irányú korreláció értelmében kevesebb depresszív tünet megélésével jár együtt. A rövidített stressz és megküzdés kérdőív (BSCI) életcél és kapcsolatok szempontjából a magasabb rezilienciaszint a másokhoz való pozitív viszonyulással, az egyéni élet egyediségébe és értékébe vetett hittel, az élet céljába és értelmébe vetett hittel jár együtt.

A következőkben bemutatjuk a gyermekvédelmi szakellátásban élő serdülők rezilienciavizsgálat eredményeit, melyeket a 2016 nyarán validált mérőeszközzel nyertünk.

A gyermekvédelmi szakellátásban élő serdülők rezilienciaszintjének vizsgálati eredményei 3 megye és a főváros vonatkozásában

2016 októberében, a vizsgálatba bevont három megye és a főváros Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatának igazgatóival és gyermekvédelmi gyámokkal rendezett szakértői napon a reziliencia elméleti hátterének, multidimenzionális szemléletének átadását követően szakmai egyeztetés, együttgondolkodás keretében véglegesítésre került a GYIRM 30 elnevezésű skála.

A jelen kutatásban részt vevő 100 fő serdülő átlagéletkora 14,0 év (szórás: 3,7 év), a válaszadók 55 százaléka fiú, 45 százaléka lány.

2. számú táblázat: A skála lekérdezésének gyakorisági alakulása az érintett TEGYESZEK-nél

	Elemszám	**Százalékos megoszlás**
1 Főváros	30	30,0
2 Hajdú-Bihar	30	30,0
3 Veszprém megye	20	20,0
4 Győr-Moson-Sopron	20	20,0
Total	100	100,0

A gyermekvédelmi szakellátásban élők rezilienciáját mérő skála itemei a Mellékletben találhatók.[2]

A szakemberek által javasolt és figyelembe vett módosítások hatására a jelenlegi mintán (N=100) tovább javult a mérőeszköz érvényességi mutatója. A kifejezetten szakellátásban élő gyermekek esetében alkalmazható, 5 speciális itemmel kiegészített GYIRM 30 rezilienciaskála pszichometriai mutatója, a fordított tételekkel együtt is magas, nagyon jó Cronbach alpha szinttel igazolja a skála megbízhatóságát, alkalmazhatóságát.

3. szzámú táblázat: A 30 itemes teljes skála és alskáláinak pszichometriai mutatóinak alakulása

Skála/alskála	Cronbach alfa	Átlag	Szórás
GYIRM30	0,878	101,08	19,346
Család alskála	0,628	29,43	6,618
Iskola alskála	0,831	16,04	5,207
Énhatékonyság alskála	0,661	19,40	4,697
Élet értelmébe vetett bizalom alskála	0,636	20,55	5,213

A válaszadó serdülők rezilienciaszintjének pontszáma szerinti kategóriák meghatározásánál az átlaghoz képest egy szórásnyi távolságra eső határok a nagyobb mintán végzett kutatás esetében is hasonlóan, az alábbiak szerint alakulnak:
<90 alacsony, 90-123 átlagos, 124< magas rezilienciaszintet mutat.

4. számú táblázat: A mintába került serdülők megoszlása rezilienciaszint szerint

Rezilienciaszint	Elemszám	Százalékos megoszlás
1 alacsony	25	25,0
2 átlagos	65	65,0
3 magas	10	10,0
Total	100	100,0

A válaszadó 100 serdülő körében a döntő többségük rezilienciája átlagosnak mondható, mindössze 25%-uk esetében mondható, hogy alacsony az aktuális rezilienciaszintjük és minden

[2] A szakértői napon történt javaslatok alapján a skála 7. iteme és 28. iteme módosult a Mellékletben szereplő kérdőív alapján. Eredeti kérdések a következők voltak: *„Megnyugtató számomra, hogy a gyámhoz őszinte vagyok."* és *„Szoktam dohányozni és/vagy alkoholt inni."*.

10. válaszadó magas szintű rezilienciával, rugalmassággal rendelkezik. **A döntő többség, 65%-uk átlagos szintje ismerve a reziliencia fejlesztésében rejlő lehetőségeket, mindenképpen reményre ad okot, azaz egy-egy tényező fejlesztésének célzott segítésével a nehézségeik ellenére való boldogulási lehetőségeik elősegítése tovább növelheti a rezilienciájukat.**

Az alábbiakban táblázatokkal, diagramokkal, ábrákkal a szignifikáns összefüggéseket mutató eredményeket szemléltetjük, azonban érdekesnek találjuk a nevelésbe vétel időpontjának és a rezilienciapontszámoknak a nem szignifikáns összefüggését is szemléltetni, hiszen ez megerősíti a rendszerben eltöltött időtől függetlenül a fejlesztésben rejlő lehetőségeket.

A válaszadó serdülők átlagosan 5-6 éve kerültek először a gyermekvédelmi szakellátás látókörébe. 30%-uk 9 évnél régebben él szakellátásban, 31%-uk 3 éve vagy annál kevesebb ideje nevelésbe vett kiskorú. Az alábbi vonaldiagram a gondozásban töltött idő és rezilienciapontszám összefüggésének alakulását mutatja. Mind a 0,098 korreláció, mind a Khi-négyzet értéke (0,332) a szignifikáns összefüggés hiányát mutatják.

2. számú ábra: A gondozásban töltött idő és a rezilienciapontszám alakulása

A rezilienciaskálán elért pontszám átlaga nem különbözik szignifikánsan a megyékben (F próba szignifikanciája 0,679).

5. számú táblázat: GYIRM30 Rezilienciaskálán elért érték a megyék összehasonlításában

	Elemszám	Átlag	Szórás	Minimum	Maximum
1 Főváros	30	101,10	22,338	49	133
2 Hajdú-Bihar	30	99,07	19,738	55	136
3 Veszprém megye	20	99,55	19,253	58	131
4 Győr-Moson-Sopron	20	105,60	13,884	86	136
Total	100	101,08	19,346	49	136

Az alskálák esetén ugyanez a helyzet, egyikkel sincs szignifikáns összefüggése a megyének, azaz a reziliencia szempontjából a vizsgált mintán a területi/térségi elhelyezkedésnek nincs kimutatható jelentősége. A fenti táblázat átlagértékei mutatnak a főváros és az ország nyugati régiójában lévő megye vonatkozásában egy kisebb átlag feletti értéket, azonban az eltérés, a fenti F próba értéke alapján nem szignifikáns.

A nemzetközi tendenciáknak és feltételezésünknek megfelelően szignifikáns és **jelentős különbség mutatható ki hazánkban is a válaszadó gyermekvédelmi szakellátásban élő serdülők rezilienciapontszámai és a gondozási helyük típusa szerint**. Az alábbi ábrák, adatok értelmében **minél családiasabb környezetben nevelkedik a válaszadó, annál kedvezőbben alakul a nehézségek ellenére való boldogulásának esélyeit mutató rezilienciapontszám**.

A válaszadóink 43%-a nevelőcsaládban él jelenleg, 57%-uk pedig gyermekotthonban.

3. számú ábra: Gondozási hely típusa megyénként

A megyei megoszlást tekintve, a gondozási hely típusa szerinti eloszlás Győr-Moson-Sopron megye kivételével egyenletesnek mondható. Jelen kutatás nem ad lehetőséget arra, hogy a területi/térségi hatást és a reziliencia összefüggéseit mélyebben feltárjuk, azonban a fentiekben elemzett nem szignifikáns pozitív irányú rezilienciaszint eltérés Győr-Moson-Sopron megyei szakellátott serdülők esetében mégis utalhat ilyen jellegű összefüggésre is, hiszen annak ellenére értek el a válaszadóik magasabb pontszámot, hogy gyermekotthonban élnek.

Az alábbi ábra szemlélteti, hogy **a nevelőcsaládokban élők átlagos reziliencia értéke 15 ponttal magasabb, mint gyermekotthonokban élő kortársaiké.**

4. számú ábra: Rezilienciaskálán elért átlagos érték a gondozási hely függvényében

t-próba, szign.: $p<0,001$

5. számú ábra: Rezilienciaszintek a gondozási hely függvényében

khí-négyzet próba, szign.: p<0,05

A gyermekotthonokban élők körében 35% az alacsony szintű lélektani rugalmassággal jellemezhető kiskorúak aránya, míg ez a nevelőszülőknél élők körében 12% körül mozog, illetve gyermekotthonban fele olyan arányban vannak jelen a magas rezilienciával jellemezhető serdülők (7%), mint a nevelőszülőknél élők (14%) körében.

Az alábbi táblázat összességében és a legalább 0,6 feletti Cronbach-alpha szintet mutató alskálák vonatkozásában mutatja a szignifikáns eltéréseket gondozási hely típusok szerinti átlagpontok alakulásánál.

6. számú táblázat: Szignifikáns eltérések a gondozási hely típusok szerinti átlagpontok alakulása mentén

Gondozási hely típusa		Elemszám	Átlag	Szórás	T-próba p értéke
Rezilienciaskálán elért érték	nevelőszülő	43	**109,58**	13,925	0,000
	gyermekotthon	57	**94,67**	20,465	
Család alskálán elért pontszám	nevelőszülő	43	**31,70**	4,979	0,002
	gyermekotthon	57	**27,72**	7,206	
Iskola alskálán elért pontszám	nevelőszülő	43	**18,16**	3,773	0,000
	gyermekotthon	57	**14,44**	5,584	
Én-hatékonyság alskálán elért pontszám	nevelőszülő	43	**21,33**	3,584	0,000
	gyermekotthon	57	**17,95**	4,937	

Minden tekintetben, az alskálák szerinti pontok mentén is szemléletesen kimutatható a pozitív irányú különbség a nevelőcsaládokban élő serdülők esetében.

Összegzés

A validált és a fentiekben bemutatott gyermek- és ifjúsági reziliencia-mérőeszközök alkalmazhatóak a jövőben hazánkban is a gyermekek rezilienciájának mérésére.
A szakmai egyeztetést követően kialakított GYIRM 30 skála érvényességi mutatói a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe való megbízható alkalmazhatóságát igazolták.
A reziliencia jelenségének szakmai körben történő széleskörű terjesztésével a gyermekekkel végzett professzionális nevelő, gondozó, segítő munka minőségügyi szemlélete honosítható meg.
A gyermeki rezilienciaszint mérésével lehetővé válik a célzottabb beavatkozás, ezáltal a fejlesztés hatékonysága növelhető.

A GYIRM 30 skála szakellátásban való alkalmazásán túl, a tanulmány első részében ismertetett CYRM 28 (kanadai skála) magyar adaptációjának (Homoki et al. 2016) és a GYIRM 25 és 20 hazai mérőeszközök (Homoki 2016) használatára a gyermekvédelmi rendszer minden szintjén lehetőség van. A gyermekjóléti alapellátáshoz tartozó intézményekben, a gyermekjóléti jelzőrendszerhez kapcsolódó intézményekben, a családvédelem, családsegítés és a gyermekvédelmi szakellátás speciális intézményeiben a rezilienciaszintek feltárásával a szükségletorientált intervenció hatékonyabban megvalósulhat.

Jövőbeni lehetőségek a reziliencia-nézőpontú rendszerszemlélet terjesztésére:

- Szakember-találkozók, műhelyek keretében a téma szélesebb körű terjesztése. A kutatás eredményeinek, gyakorlati hasznosíthatóságának ismertetése. Fókuszok egy-egy területen: gyermekjóléti szolgáltatásban dolgozók körében, a gyermekvédelmi gyámságot ellátók körében, nevelők, nevelőszülők, befogadó szülők körében.
- Az iskolai sikerességet bejósló tényezők fejlesztésének lehetőségeinek széles körű ismertetése a társszakmák képviselőinek bevonásával: pedagógusok, iskolai szociális munkások, iskolai gyermekvédelemben közreműködő szakemberek, civil szervezetek képviselői.
- A módszer és a skála hatékony gyakorlati alkalmazásának elsajátítását célzó szakirányú továbbképzés vagy módszertani anyag kidolgozása (gyermekvédelmi szakembereknek, pedagógusoknak).

- Programfejlesztés: a reziliencia, mint multidimenzionális jelenség tényezőinek fejlesztését célzó programelemek kidolgozása korcsoportonként és a gondozási hely figyelembe vételével. Az alkalmazott programok hatékonyságának mérése a gyermekvédelmi rendszerben megvalósított programokba bevont gyermekek rezilienciaszintjének bemeneti és kimeneti mutatóinak összehasonlító mérésével.

Felhasznált irodalom

Albert F., Dávid B., Németh R. (2005): *Társas támogatás, társadalmi kohézió*. Országos Lakossági Egészségfelmérés (OLEF) 2003. Budapest: Országos Epidemiológiai Központ.

Berger, E. M. (1952): The relation between expressed acceptance of self and expressed acceptance of others. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 47, 778-782.

Cicchetti, D., Cohen, D. J. (eds.) (2006): *Developmental Psychopathology. Volume 3: Risk, Disorders and Adaptation*. Hoboken: John Wiley & Sons.

Crumbaugh, J. C., Maholick, L. T. (1964): An experimental study in existentialism: the psychometric approach to Frankl's concept of noogenic neurosis. *Journal of Clinical Psychology*, 20: 200-207. Culture – Commonalities and Complexities. New York: Springer.

Czimbalmos Á., Nagy Zs., Husztik, P. (1999): Páciens megelégedettségi vizsgálat SF-36 kérdőívvel, a magyarországi normálértékek meghatározása. *Népegészségügy*, 80, 1. 4–19.

Garmezy, N. (1973): „Competence and adaptation in adult schizophrenic patients and children at risk", In: (Dean, S. R. ed.) *Schizophrenia: The first ten Dean Award Lectures.* New York. MSS. Information Corp. <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=1975-23297-001> (utolsó elérés: 2012. 03 12.)

Gaumnitz, W. H. (1943): Responsibility of the shool for underprivileged children. *Journal of Educational Sociology*, 17., 4. 223-229.<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2262875?uid=3738216&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21102536186007 (utolsó elérés: 2012. 02.09.)

Grob, A. (1995): Subjective Well – Being and Significant Life – Events across the Life Span. *Swiss Journal of Psychology*, 54, 1. 3-18.

Hámori E.(2013): Rizikófaktorok, adaptáció és reziliencia a korai fejlődésben - A koraszülöttség a fejlődési pszichopatológia modelljében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68, 1. 7−22.

Homoki A. (2014a): *A gyermekvédelmi gondozottak reziliencia vizsgálata a Dél-alföldi és az Észak-alföldi régióban.* Doktori Értekezés. Debrecen. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/201731/HOMOKI_A_TEZISFUZET2__t.pdf?sequence=8&isAllowed=y (utolsó elérés: 2016.12.20.)

Homoki A. (2014b): A gyermekvédelmi szempontú rezilienciakutatást megalapozó nemzetközi és hazai elméletek. In: *Jó szülő-e az Állam? - A corporate parenting gyakorlatban való megjelenése.* (szerk.: Rácz A.) Budapest: Rubeus Egyesület. 312-327.

Homoki A. (2014c): Az iskola és a gyermekvédelmi intézmények rezilienciát elősegítő hatásai. *In: Határtalan oktatáskutatás - Tanulmányok a 75 éves Kozma Tamás tiszteletére.* (szerk.:Ceglédi T., Gál A., Nagy Z.,) Debrecen: DE Felsőoktatási Kutatási és Fejlesztési Központ. 45-55.

Homoki A. (2016): Gyermekvédelemben élni a Szeretet erejével - A boldogulás elősegítése nehéz helyzetben lévő serdülők körében. Blessed Hope Publishing.

Kiss E. Cs., Vajda D., Káplár M., Csókási K., Hargitai R., Nagy L. (2015): A 25-itemes Connor-Davidson Rezíliencia Skála (CD-RISK) magyar adaptációja. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*,16, 1. 93-113.

Konkolÿ Thege, B, Martos, T. (2006): Az Életcél Kérdőív magyar változatának jellemzői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* , 7,3. 153-169.

Kopp M., Skrabski Á. (2009): Magyar lelkiállapot az ezredforduló után. *Távlatok*, 86. 32-53.

Kovacs, M. (1992): *Children's Depression Inventory* (Manual), New York: Multi-Helath System.

Liebenberg, L., Ungar, M., Van de Vijver, F. (2011): Validation of the Child and Youth Resilience Measure-28 (CYRM-28) Among Canadian Youth. *Research on Social Work Practice*, 2012, 22. 219. (originally published online 24 November 2011.)

Lukács D., Pressing L. (1988): Az Ènkép és Önértékelés vizsgálata. In: *Pszichodiagnosztikai Vademecum, I. Explorációs Ès biográfiai módszerek, tünetbecslő skálák, kérdőívek. 2. rész.* (szerk. Mérei F., Szakács F.) Budapest: Tankönyvkiadó, 37-76.

Masten, A. S., Obradovic, J.(2006): Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094. 13-27.

Masten, A. S. (2001): Ordinary magic: Resilience processes in development. *American* Psychologist, 56, 3. 227-238. http://psycnet.apa.org/journals/amp/56/3/227.pdf (utolsó elérés: 2012. 03.09.)

Masten, A. S. (2012): Resilience in children: Vintage Rutter and beyond. In: *Developmental psychology: revisiting the classic studies*. (eds. Slater, A., Quinn, P.) London: Sage. 204-221.
Masten, A. S.(2007): Resilience in developing systems: Progress and promise as the forth wave rises. *Development and Psychopatology*, 19. 921-930.

Meltzer, H., Gill, B., Petticrew, M., Hinds, K. (1995): *The prevalence of psychiatric morbidity among adults living in private households. OPCS Surveys of Psychiatric Morbidity in Great Britain. Report 1.* HMSO, London.

Oláh A. (1984): *A California Psychological Inventory (CPI) rövidített változatának ismertetése. Pszichológiai tanácsadás a pályaválasztásban. Módszertani füzetek.* Budapest: Országos Pedagógiai Intézet.

Rácz A. (2012): *Barkácsolt életutak, szekvenciális (rendszer) igények.* Budapest: L'Harmattan.

Rahe, R.H, Veach, T.L., Tolles, R.T., Murakami, K. (2000): The Stress and Coping Inventory: An educational and research instrument. *Stress Medicine*, 16. 199-208.

Rosen, L. Ph.D: *Fostering Resiliency.* http://centerforchildrenandfamiliesblog.com/2011/01/04/fostering-resiliency (utolsó elérés: 2012. 03.06.)

Rózsa S., Vetró, Á., Komlósi A. (1999): A gyermek- és serdülőkori depresszió kérdőíves mérésének lehetősége a klinikai és normatív mintán szerzett tapasztalatok alapján. *Pszichológia*, 4. 459-482.

Rutter, M., Quinton, D. (1984): Parental psychiatric disorder: Effects on children. *Psychological Medicine,* 14, 4. 853-880.

Sahoo, F. M. Ph.D. 2011 http://childrearinghelp.wordpress.com/2011/03/23/foster-resilience/ (utolsó elérés: 2012. 01.06.)

Schofield, G., Beek, M. (2005): Risk and Resilience in Long-Term Foster-Care. *British Journal of Social Work*, 38, 8. 1283-1301.

V. Gönczi I., Gortka-Rákó E. (2011): *Hátrányos helyzetű, állami gondoskodásban nevelkedett fiatalok a felsőoktatásban.* Debrecen: HERD: http://unideb.mskszmsz.hu/sites/default/files/documents/herd_b2_1stperiod_vgonczi_grotka-rako_11.09.30..pdf (utolsó elérés: 2016.12.20.)

Bihari Ildikó – Freisinger Balázs – Nagy Loránd – Rácz Andrea – Zámbó Gabriella: Gyermekvédelmi élettörténetek – Evaluációs modellek gyakorlati tapasztalatai állami és civil fenntartásban működő gyermekvédelmi intézményekben

Bevezetés

Az esettanulmány elkészítésének célja, hogy a 2015-ben kifejlesztett hatékonysági modelleket (Rubeus Egyesület 2016) tovább teszteljük, és ezek alapján megvizsgáljuk egy-egy gyermek, illetve fiatal felnőtt sorsának alakulását, fókuszálva a jelenlegi helyzetre és a jövőbeli lehetőségeire. Természetesen a gyermek, illetve fiatal felnőtt sorsának alakulása szempontjából fontos a múltbeli események felfejtése is, de a hangsúly a gyermekvédelemben való nevelkedésre, a rendszerhatások feltárására, a gyermekvédelmi funkciók és esetleges diszfunkciók azonosítására kerül. Jelen kutatás keretében 10 gyermek és 5 fiatal felnőtt kapcsán készült esettanulmány. Az esettanulmányok állami és nem állami fenntartásban működő intézményekben, illetve nevelőszülői hálózatokban nevelkedő kliensekkel készültek, ezek helyszíne Hajú-Bihar megye, Budapest, illetve az SOS Gyermekfalvak kecskeméti telephelye. A kliensek többsége nevelőszülői ellátásban nevelkedik, de megjelenik a gyermekotthoni háttér is. Egy esetben sikerült egy olyan gyermek esetét vizsgálnunk, ahol az interjúfelvétel időpontjában sor került a hazagondozásra, ennek mentén a gyermekvédelmi törvényi célok teljesülésének ez irányú vizsgálatára is sor kerülhet korlátozott érvényességi körben.

Az elemzések központi szereplője minden esetben a gyermek, illetve fiatal felnőtt, a különböző interjúalanyoktól kapott információkat tehát a kliens köré rendezzük. Az esettanulmányok anonimak, a kliensre és a vele dolgozó gyermekvédelmi szakemberekre fiktív névvel hivatkozunk. Az interjúk hossza 30-90 perc volt. Az esettanulmány elkészítéséhez igyekeztünk minden érintett szereplőt megszólítani, ugyanakkor jellemzően a gyermekjóléti szolgáltatásban dolgozó szakemberek elzárkóztak az interjútól. Ez rámutathat az alap- és szakellátás együttműködési hiátusára is.

Fontos megjegyezni, hogy az esetek kapcsán meginterjúvolt egyének szívesen osztották meg tapasztalataikat, valamint a gyermek és fiatal felnőtt élettörténetével kapcsolatos – számukra ismert, fontosnak vélt – momentumokat.

Az interjús adatgyűjtéshez nem társult más adatgyűjtési módszer, például a szakmai dokumentációk tematikus elemzése. Ugyan fontos az egyes életesemények számba vétele és kronológiai ismertetése, de ezekre csak annyiban térünk ki, amennyiben a jelenlegi helyzet és ebből egy reális jövőkép felvázolható.

Az esettanulmányokba beépített interjúrészletek szó szerintiek, melyek egy-egy téma kapcsán a beszélő álláspontját, önmagára vagy a gyermekvédelmi rendszerre való reflexióit mutatják be. Fontosnak tartjuk az egyes álláspontok bemutatását, a különbözőségek feltárását, és az esetleges feszültségpontok azonosítását. Az esetből levonható következtetések a gyermekvédelmi rendszer hatékonyságának növelését célozzák, nem pedig az egyes szakemberek és a gyermekvédelmi beavatkozások elsődleges (gyermek) és másodlagos (család) célcsoportja adott esetben szereplő képviselőjének egyes helyzetekben való megnyilvánulásának, viselkedésének a meg-, illetve elítélését.

A 15 esettanulmány egységes szempontok mentén kerül bemutatásra, majd ezt követően a főbb tapasztalatokat összegezzük.[3]

Gyermekek történetei

1. esettanulmány: Tamara története

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Tamara 9 éves, egy éve helyezték el a Kossuth Lajos Gyermekotthon Központ és Általános iskolában, Budapesten. Két kisebb testvérével 2013 őszén kerültek gyermekvédelmi szakellátásba. A szülőknek kezdetektől fogva *„életvezetési problémáik”* voltak. Az alapellátásban folyamatos segítséget kaptak, lakhatásuk bizonytalansága és ideiglenessége miatt 2010-ben családok átmeneti otthonába kerültek. Ez idő alatt együttműködtek a szakemberekkel, *„próbálták rendezni a helyzetüket”*, de az otthonban felmerülő komoly konfliktusok következtében 1 év után el kellett hagyniuk a házat. Ekkor az édesanya a gyermekekkel együtt az anyai nagymamához költözött, édesapa pedig *„italozó életformát kezdett el”*. Sok konfliktus adódott a szülők között anyagi kérdésekben, a férfi gyakran alkoholra költötte a pénzt a számlák helyett. Az édesanya ennek ellenére továbbra is tartotta a kapcsolatot az édesapával, majd az édesapa Dunántúlra költözése okán ez a kapcsolat ideiglenesen megszakadt. Ebben az időszakban a gyermekek gondozása és nevelése megfelelően zajlott. Az édesapa hirtelen megjelenése azonban újabb problémákat vetett fel, a család Taksonyba költözött. *„Az apuka itt erősen italozott, bántalmazta az édesanyát, sőt, a gyerekeket is, és itt az óvodában jelentkeztek az elsődleges problémák, tehát az óvodapedagógusok, és a szülők*

[3] A tapasztalatok értékelő elemzésében Ivády Tamással dolgoztunk együtt.

jeleztek a jegyzőnek, hogy itt probléma van a családdal. Itt annyira, hát itt nem volt együttműködés az alapellátással, és ebben az időszakban az óvodában [Tamarának] jelentős magatartásproblémái alakultak ki."
Ezek a magatartásproblémák alapvetően szexuális és agresszív jellegű cselekvésekben mutatkoztak meg. A szülők a helyzetben nem mutattak együttműködést, a problémákat bántalmazással próbálták megoldani. *„[…] az óvodából hazafelé menet nekivágták a kerítésnek, több szülő is ezt látta. Rugdosták több méteren keresztül a gyereket, és így került a jegyzőhöz az ügy, aki feljelentést tett a szülők ellen, mert hogy a kiskorú veszélyeztetése, és gyermekbántalmazás miatt indult eljárás így a szülők ellen."*
Ennek eredményeképp később *„megvonták a szülői felügyeleti jogot a mindkét szülőtől, és így a gyerek […] szakellátásban örökbe adható azóta."*.
Ezt megelőzően azonban az említett eset után Budapestre költözött az anya a gyermekekkel egy anyaotthonba, de az ott lakókkal kialakult konfliktusok és agresszív viselkedés következtében ismét el kellett hagyniuk az intézményt. Ezt követően újra a nagymamától kértek segítséget, azonban ekkor a nagymama az anyától megtagadta a segítségnyújtást, és csak a gyermekeket fogadta be. A szülők *„munkásszállón, hajléktalanszállókon találtak menedéket."*. A nagymama két ízben egészségügyi problémáira hivatkozva rövid időn belül bevitte a gyermekeket a gyermekotthonba, majd egy kis idő elteltével újra hazavitte őket. Ezután az apai nagynénihez kerültek a gyermekek, aki munkaidejére, munkabeosztására hivatkozva visszavitte a gyermekeket az otthonba. Végül a két kisebb testvért az *„anyai testvér fogadta családba"*, Tamara viszont ideiglenes elhelyezéssel nevelőszülőkhöz került. Tapasztalt nevelőszülői családban, 2 kisebb gyermekekkel nevelkedett együtt, de agresszív viselkedése miatt *„a nevelőszülő kérte a gondozásihely-váltást"*. Eközben merült fel a gyanú, hogy a kislányt korábban szexuálisan bántalmazták, de mivel nem volt egyértelmű, hogy saját maga okozta-e a sérüléseket, vagy mástól származnak, ezért *„bizonyíték hiányában ejtették az ügyet"*. Szintén ebben az időszakban nehézségek merültek fel az iskolai beilleszkedéssel kapcsolatban, valamint *„kényszeres evészavara"* miatt folyamatos pszichológiai kezelésben részesült.
Budapestre került egy újabb nevelőszülőhöz, aki védőnőként dolgozott. Ebben a családban három idősebb fiatal nevelkedett. Ismét problémák jelentkeztek Tamaránál, a tisztálkodással, beilleszkedésével kapcsolatban. A kényszeres evés egyre inkább fokozódott, így újból gondozásihely-váltás következett be. Ekkor a szakértői bizottság javaslatára gyermekotthonban helyezték el. Családjával kapcsolattartása nincs, mióta nevelőszülőkhöz került, testvéreivel sem találkozott.
Jelenleg több mint egy éve a Kossuth Gyermekotthon lakója, ahol az intézményben működő iskolában tanul. Számos konfliktusban érintett, magatartása és viselkedése folytonos kontrollt igényel. A gyermekek közé való beilleszkedése nehézkes. Az őt körülvevő szakemberek szerint a tanulás jelenthetne némi előrelépést az életében, de egyelőre annyira fegyelmezetlen, hogy

teljesítménye nem teremti meg az ehhez a szükséges alapokat. A gyermekkori bántalmazás, a folytonos változások, a szeretetteljes közeg és kötődések hiánya súlyos következményekkel járt, mely problémák az interjúk folyamán is erősen kirajzolódtak.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

Gyermek

Tamara az interjú során szívesen beszélt, sok esetben eltért a témától, egyszerre több történetet is mesélt. Bizonyos eseményekről vagy nincs tudomása, vagy több esetben is saját képére formálta azokat. Ez a benyomás nem csak a vele készített interjúból szűrhető le, a szakmai egység vezetője is kitért arra, hogy sok esetben eltorzítja az információkat, másképpen ítél meg helyzeteket, mint ahogyan azok valójában történtek. Stílusa nagyon közlékeny, azonban sokszor használ illetlen kifejezéseket, melyekért a legtöbb esetben elnézést kér. Kifejezésmódja és szókincse legalább 4-5 évvel idősebb gyermek hatását kelti, nyíltan beszél arról, hogy milyen agresszív megnyilvánulásai vannak akár a gyermekek, akár a felnőttek irányába.
Korának és jelenlegi otthonának rövid bemutatása után a korábbi életére vonatkozóan úgy emlékszik vissza, hogy 9 éve, születése óta nem saját családjában nevelkedik, és 8 évig volt egy másik gyermekotthonban elhelyezve. A nevelőszüleitől való elkerülésre vonatkozó kérdésre elmondja, hogy azért került el, mert: „[…] *a nevelőcsaládomban nagyon sokan voltunk, és én voltam ott a legkisebb, ezért engem akartak inkább elrakni.”*
A vér szerinti családját nem ismeri, tudja, hogy van két testvére, és hogy ők a nagymamájánál élnek, de elmondása szerint ő ki van tiltva onnan. A testvéreit sem láthatja, mert ahogyan visszaemlékszik, többször is megverte őket. A szülei szintén bántalmazták a testvéreit és őt is.

„[…] mindig vertem őket, szóval, szóval, mindig pofon vágtam nekik, meg ilyenek, ha nem tudtak viselkedni, de azt hitték, hogy úgy unalomból csináltam. […] Nagyon megbántam. […] meg is tudtam, nekem is lesz gyerekem, egy ujjal se nyúlok hozzá.”

A gyermekotthont vegyes érzésekkel írja le, sok gyermekkel van konfliktusa, ami sok esetben tettlegességig fajul, de alapvetően kedves emberek veszik körül, jól érzi magát. Leginkább játszani szeret és az udvaron beszélgetni társaival, de számára a legkedvesebb időtöltés az Őrmezei napok, amikor egész nap sok program és koncert közül válogathat. A koncert kifejezetten kedvelt esemény, egyébként is szeret énekelni, néha szokott is ének szakkörre járni.

Az iskolával kapcsolatban elmondja, hogy sok tanárt szeret, de vannak olyanok, akiket kifejezetten utál, és őket szívesen bosszantja. Matematikából a legjobb, a fizikát nem kedveli.
Egy átlagos napját így írja le:

„Reggel felkelek, fürdök, mosakodok, utána még, még egyszer megmosom az arcomat, fésülködök, átöltözök, megágyazok, iskolába megyek. Hazajövök, fürdök megint, átöltözök, nézem a TV-t, tanulás, és fekvés, és 10 órai, takarítás, fekvés, és kész."

Saját maga jellemzését úgy fogalmazza meg egy szóban, hogy *„hiperaktív"*. Elmondása szerint sok vele a probléma, mert nem szeret takarítani, ami folyamatos konfliktusforrás az otthonban. Ha szobafogsággal büntetik, akkor azonban elvégzi a feladatot. A tanulásra is nehéz rávenni, nem igazán szeret tanulni, emiatt több esetben is hangos szóváltásba keveredik a felnőttekkel. Ez a magatartás egyébként is jellemző rá, gyakran kerül szembe a nevelőkkel. Elmesél egy történetet, amikor kirúgta az egyik ajtót az otthonban, és kihívták a rendőrséget, akik büntetésként 20.000 Ft-ot szabtak ki rá. Elmondása szerint a pénzt így gyűjtötte össze: *„[…] kimentem, volt olyan, hogy kimehettünk, mert volt ez a, beszéltem igaz, erről az Őrmezei napról. […] Na, és arról, kimentem, kunyeráltam tízezer forintot, azt odaadtam a rendőröknek."*
Éjszakánként át szokott szökni a barátnőihez aludni, ami szintén büntetéssel jár. Azért alszik a barátnői ágyában, mert ágyi poloskák vannak az otthonban. Hosszasan taglalja a poloskairtásra vonatkozó tapasztalatait, véleménye szerint az irtók nem végeznek megfelelő munkát, *„szódavízzel és pálinkával irtanak, mással nem"*.
Barátai felsorolását három névvel kezdi, majd úgy folytatja *„nagyon sok van"*. Gyakran játszanak vízibombával, ez is egy módja a számára nem túl kedves felnőttek bosszantásának. Kérdésre elmondja, hogy a színjátszó kör tagja, jelenleg oroszlánt játszik az egyik darabban. Kritikusan nyilatkozik a többiek szerepéről, nem tetszik neki, ahogyan a többiek játszanak.
Az interjú során megemlíti a diétát, amit fogadásból kezdett el. *„Fogadtam az egyik gyerekkel. Puffancs vagyok, és van egy lány, aki még puffancsabb nálam, hogy ki fog hamarabb lefogyni. És fogadtunk egy húszezresben, még nem tudtam, hogy, hogy fogok húszezer forintot keresni, ezért elkezdtem gyűjteni a pénzemet, most van ezer forintom."*
K. nénire szeretne hasonlítani, akinek szerinte szép, nőies alakja van. A fogyókúra kiskorától fogva az élete része, főként a nevelőszüleit hibáztatja azért, hogy elhízott.
„[…] alapból is fogyóztam mindig, amikor régen ilyen voltam, és akkor is fogyóztam, semmit se ettem […]. Aztán elkezdték, annyira vékony voltam, szó szerint csontváz voltam, hogy elkezdtek engem a nevelőszüleim etetni, oszt olyan dagadt lettem, hogy arra keltem fel, hogy […] így nő ki egyre jobban így a hasam."

Úgy véli, a nevelőszülőkkel jó kapcsolatot ápol, a gyámmal való kapcsolatát is pozitívumként említi. Elmondása szerint a gyám 6 hónapja nem járt nála. Elmondja, hogy pszichológushoz is jár, leginkább akkor, ha valami baj van, vagy rosszul van.
A jövőjére vonatkozó kérdésre a következőképpen válaszol: *„Nem tudom, de én el fogom […] az egész iskolát, a gimnáziumot, mindent, egyetemekre fogok járni, nem tudom, hogy minek fogok menni. Vagy gyámnak, vagy ide fogok jönni nevelőnek."*
Választását azzal indokolja, hogy szerinte nincsenek megnevelve a gyermekek és szeretne azért tenni, hogy ez másképpen legyen. Tudja, hogy 22 éves koráig maradhat az otthonban, szerinte őt már nevelőszülők nem vihetik el. A családjáról nem szívesen beszél, szélsőségesen nyilatkozik velük kapcsolatban. *„Megeskűdtem anyám életére, hogyha én megtalálom a szüleimet, megverem őket. Úgyis fel lettek jelentve már, 3 éve keresik. […] Az is lehet, hogy meg vannak halva, adta meg a jó Isten."*

Ellátásoldali szereplők

Gyám

A gyám 2014-ben lett gyermekvédelmi gyámként kirendelve Tamara mellé. A lány eddigi életének fontosabb történéseit legjobban ő ismeri, az általa elmondottak alapján ismerhettük meg Tamara történetét. Az esetet elsősorban a család életének alakulásával kezdi, a családok átmeneti otthona után a nagymamához költözés során nem érzékelt problémát, ezt egy viszonylag megfelelő időszakként írja le. A Taksonyba költözéssel merültek fel azonban a legnagyobb problémák, amikor kiskorú veszélyeztetése és gyermekbántalmazás miatt panasz érkezett a szülőkre. Tamara magatartászavarai ekkor kerültek előtérbe. Ezt követően került kétszer is nevelőszülőkhöz, ahonnan mindkét esetben távoznia kellett. Családtagjai sem vállalták nevelését.

„[…] a nagymama igazából nem nagyon tudta kezelni, mert, hogy a [Tamara] egy hiperaktív, magatartászavaros gyerek, […] nagyon sok ilyen lelki, fizikai traumát élt meg így a családjában, és ezt igazából nem nagyon ismerték föl, hogy mi is lehet a probléma."

Hiperaktivitása mellett kényszeres evészavara is hozzájárult ahhoz, hogy egyre nehezebben volt kezelhető, sokszor lépett fel agresszívan. *„Az evésben találta meg az örömét, és az iskolában is voltak ezzel problémák, tehát a tanórán evett titokban, a tízórait például, hogyha ő volt a felelős, hogy hozza be az*

osztályközösségbe egy másik társával, akkor útközben beleharapott azokba az almákba, vagy gyümölcsökbe, ami az osztálytársaié lett volna, tehát nem csak az övébe, és ezek így egyre nagyobb problémát jelentettek."
Iskolai beilleszkedése sem ment zökkenőmentesen, kortársai sem szívesen barátkoztak vele. Alapvetően a magatartászavarából adódó nehézségek (beilleszkedési problémák, agresszivitás) vezettek el oda, hogy a *„szakértői bizottság gyermekotthonos elhelyezést javasolt neki"*.
Tamara eddigi életére vonatkozóan a gyám a következő megállapítást tette:

„Tehát nagyon sok ember váltakozott az ő életében, kicsit ez a kislány olyan, mint valami pingponglabda, tehát így pingpongoztak vele, hogy egyik helyről került a másikra, több családba fogadás, 2 nevelőszülői kihelyezés, és ez mind kudarcba fulladt, […] és talán úgy érezte, hogy mindig mennie kell."

Mivel sem kapcsolattartása nincs a családjával, sem az eddigi elhelyezései során nem tapasztalt állandóságot és kötődést, így a gyám aggodalommal ismerteti Tamara kapcsolatrendszerét. Meglátása szerint Tamarának nem igazán vannak barátai, habár egész jól beilleszkedett, de igazán nem kötődik senkihez. Folyamatos a változás az életében, az intézményen belül is *„nagy a fluktuáció"*, egy év alatt két nevelőnő is elment a Tamara csoportjából. Egyedüli állandó kapcsolata a gyámmal van, hiszen ő kezdetektől fogva valamiféle stabilitást jelent az életében. Korábban az első nevelőjével egészen szoros kötődést alakított ki, jól megértették egymást a férfival, aki vélhetően határozottsága miatt tudott hatással lenni a lányra.
Tamarát nagyon érdekli a családja, tudja, hogy a testvérei a nagymamájánál laknak és különböző indokokat is kitalál, hogy ő miért nem élhet velük.

„Tehát egyre jobban foglalkoztatja ez a dolog, hogy én miért vagyok itt, engem miért nem akarnak, biztos azért, mert én szeplős vagyok, és duci, tehát, hogy előtörnek benne ezek a kisebbségi komplexusok […]. Ezt többször a rajzaiban is feltűnteti, hogy ő szeplős, és, hogy sokat eszik, és hát igen, […] az evésben találja meg az örömét."

A gyám tudomása szerint a szülők Budapesten élnek, az édesanya alkohol- és gyógyszerfüggőségi problémákkal küzd, az édesapáról nincs információja.
Tamara korábban gyógyszert is szedett a hiperaktivitás kezelése érdekében, a gyermekotthonban nincs szüksége gyógyszerre, *„a pszichés megsegítése adott"*. Az iskolába szeret járni, jól érzi magát, nagyon jó kapcsolatot ápol a pedagógussal. Szakköri tevékenységeken, versenyeken szívesen részt vesz. Személyiségéből adódóan szeret tevékenykedni, kommunikálni.
A jövőjére vonatkozóan elmondja a gyám, hogy a gyermekotthonban Tamara nem érzi igazán jól magát, többször is hangoztatta, hogy szeretne más gyermekotthonban élni. A gyám ezt egyrészről

az intézményben nevelkedő gyermekek korára vonatkozóan is jogosnak gondolja (Tamara az egyik legkisebb gyermek), másrészről az intézmény speciális része, ahol a *„pszichoaktív szerekkel küzdő gyerekek is vannak”*, nem gyakorol jó hatást a lányra. Az intézmény fizikai állapota és színvonala is rohamosan romlik, míg régebben egy színvonalas intézménynek számított, ma a dolgozók fluktuációja és az ágyi poloska probléma miatt sok probléma vetődik fel.
Későbbi lehetőségeit tárgyalva felmerül az oktatás fontossága, hiszen *„ő egy jó képességű gyerek lenne”*. Családi kapcsolatok és mélyebb kötődések híján egyedül ezt a lehetőséget látja megragadhatónak a gyermek jövője kapcsán. Vagyona nincs, az utógondozói ellátásban maradva számíthat az otthonteremtési támogatásra, de ezen kívül nincs semmilyen pozitív kilátás a vagyoni helyzetére.
Meglátása szerint Tamara *„egy nagyon szerethető lány”,* akinek sok nehézség árán sikerült eljutnia a gyermekotthonba, itt azonban még mindig nem érzi úgy, hogy megtalálta volna a helyét.

Szakmaiegység-vezető

A szakmai egység vezetője részletesen nem ismeri Tamara történetét, ugyanis másik egységben dolgozik, de rendelkezik személyes tapasztalattal a lánnyal kapcsolatban. Egy színházas tehetségkutató program során ismerte meg Tamarát, ahova a lány jelentkezett, és az egységvezető elkísérte őket a színházi táborba, egy hétre. A tábor során a csiga szerepét kapta a lány, ami nagy kihívás volt neki, tekintve, hogy nagyon aktív, beszédes. Egyik alkalommal azonban lebetegedett az oroszlánt játszó gyermek és Tamara vette át a helyét. Ebben a főszerepben nagyon jól érezte magát, ám amikor a társa visszatért és visszavette a szerepét, nagyon nehezen tudott megbirkózni a helyzettel. A vezető ekkor látta először, hogy elköteleződött valami iránt, és erre érdemes lehet alapozni.

„[…] fontos lenne találni neki valamit, ami, amiből ki tudjuk mozdítani, hogy mondjuk merjen szeretni, merjen kötődni, merjen ragaszkodni, még ha csalódik, inkább csalódjon, mint, hogy ne tudjon kötődni, mert az sokkal rosszabb, ha ezt abszolút. Nem tudom, hogy ezt még vissza lehet-e még fordítani.”

A változást jól viseli, *„a kötődés, az nem, hogy személyekhez, de még a fizikális dolgokhoz sem alakult ki benne”*. Meglátása szerint nem igazán alakult ki jó kapcsolata a gyermekekkel. A legfőbb probléma, hogy a gyermekek nem bíznak meg benne. Jellemző rá, hogy amit meghall, egyből továbbadja, rengeteget beszél és gyakran szól bele mások dolgába. A nevelőkkel kapcsolatban főként Tamara és a pszichológus kapcsolatát emeli ki az egységvezető, mely bizonyos állandóságot jelent a lány

életében. Tamara hozzáállását egyfajta reakcióként értelmezi a vezető, szerinte a folyamatos változások miatt nem épít arra, hogy kötődéseket alakítson ki. A konfliktusok *„napi szintűek”,* főként a tisztálkodás tekintetében. Megjegyzi az egységvezető, hogy *„az ő korosztályát tekintve kirívó”* a viselkedése, ebben a korban még nem jellemző, hogy ilyen lázadó legyen egy gyermek.
Tamara iskolai teljesítménye nagyon ingadozó, sokszor szétszórt és könnyen befolyásolható. Jövőjét illetően határozottan úgy látja, hogy szeretetteljes közegre lenne szüksége, ez nélkülözhetetlen a felnőtté válása során. A gondozási-nevelési tervében elsősorban a napi feladatok rutinná válásának elősegítése a cél, mivel idáig nem sikerült előrelépést elérni ez ügyben.

„Tamara egy nagyon érdekes lány, […] annyira ragaszkodó, és annyira vágyik a figyelemre, a szeretetre, hogy az valami félelmetes, és mindezt az evéssel kompenzálja, illetve iszonyú tolakodó. […] Úgy különben motiválható, motiválható kislány, […] én benne látok így rációt, hogyha ő egy olyan nevelőszülőhöz kerülhetne, ahol ténylegesen meg tudják őt tartani, akkor úgy gondolom, hogy egy fantasztikus kiscsaj lehetne belőle.”

Mindezt összegezve, tehát szerencsésebbnek találná a nevelőszülői elhelyezést, főként a korából adódóan, hiszen 12 éves kor alatt alapvetően a nevelőszülői elhelyezést támogatják.

Összegzés

Tamarát a kiskorában átélt traumák következtében kialakult viselkedés- és magatartászavarai meggátolták abban, hogy akár a vér szerinti családban, akár a nevelőszülőknél történő elhelyezése sikeres legyen. Ezek a zavarok erőteljesen és szélsőségesen jelentkeztek; a szexuális jellegű és agresszív megnyilvánulásokat az őt körülvevő emberek nem tudták megfelelően kezelni. Jelenleg a gyermekotthon egy viszonylagos stabilitást biztosít számára, bár kötődést nem igazán tudott kialakítani sem a szakemberek, sem a gyermekek irányába. Mindehhez hozzájárul az is, hogy családjával egyáltalán nincs kapcsolattartása, sem külső sem belső állandó kapcsolata nincs. Némi állandóságot jelent az életében a gyám és a pszichológus személye, de ezek sem olyan intenzív és mély kötődések, melyek az érzelmi fejlődéséhez kellően hozzájárulhatnának. Mind a vele készített interjú, mind a szakemberek véleménye azt mutatja, hogy sok esetben zavart, agresszív és rendkívül öntörvényű gyermek. Mivel ezek mellett gyakran negatív benyomást tesz az emberekre, beilleszkedése a gyermekek közé, vagy akár később a felnőttek közé is meglehetősen nehéz folyamat. Az őt körülvevő szakemberek alapvetően az oktatásában látják a jövője kulcsát, azonban ehhez sem a mostani teljesítménye, sem a viselkedése nem járul hozzá érdemben. Ő

maga 22 éves koráig tervezi a gyermekotthoni létet, a gyermekvédelemben szeretne elhelyezkedni. Konkrét lehetőségeiről az interjúk alatt nem esett szó, vélhetően ez a korából, illetve személyiségének lehetséges jövőbeni fejlődéséből adódik. Biztos érzelmi háttér és mély kapcsolatok hiányában leginkább a nevelőszülői nevelésben látnának lehetőséget számára a szakemberek, ez azonban a közeljövőben biztosan nem fog megvalósulni.

2. esettanulmány: Sára története

Bevezetés

Az esettanulmányhoz öt interjú készült. A gyermekkel személyesen a nevelőszülői háztartásban zajlott a beszélgetés. A nevelőszülővel, a nevelőszülői tanácsadóval, a gyermekvédelmi gyámmal és a gyermekjóléti szolgálat esetmenedzserével telefonon keresztül készült az interjú. A nevelőszülővel a személyes találkozás meghiúsult, mivel az utolsó pillanatban derült ki, hogy egy másik nevelt gyermeknek pótvizsgáznia kellett aznap, a nevelőszülő elkísérte, így vele csak később, telefonon keresztül történt meg a beszélgetés. Az édesanya nem vállalta az interjút.

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Sára 13 éves, nevelőszülőnél nevelkedik, 2006-ban került be a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe. A jelenlegi nevelőszülő az első gondozási helye. Az anya lakhatási problémákkal küzdött, nem látta el megfelelően az újszülött lányt. Sára még szopott, amikor a nevelőcsaládhoz került. Éppen ezért nagyon erős a kötelék a nevelőszülő és a gyermek között, míg az édesanya háttérbe került a gyermeknél az évek folyamán. Sára most kezd gondolkozni azon, miért is nevelkedik ő nevelőszülőnél, most keresi a válaszokat. Az anya életkörülményeiben sajnos nem történt változás, folyamatos lakhatási problémákkal küszködik. Jelenleg nincs reális esélye annak, hogy az édesanya nevelni tudja lányát, mert sem az élethelyzete, sem a gyermekével való kapcsolata nem teszi ezt lehetővé.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Sára visszahúzódó lány benyomását keltette, halk szavú volt a beszélgetés során, „harapófogóval kellett kihúzni belőle a válaszokat". A beszélgetést ő egy kötelező feladatnak értékelte, nem szívesen vonódott be a szituációba.
Sára arról beszélt, hogy jelenleg hetedik osztályos, gimnáziumba vagy szakközépiskolába szeretne majd menni, ha befejezi a nyolcadik osztályt. A kozmetikus szakma tetszik neki. Kérdésre

elmondja, hogy magyarból, rajzból, testnevelésből, biológiából és kémiából igazán jó, matematikából, fizikából és történelemből viszont van még mit fejlődnie. A gimnázium jelenleg a cél, de azt még nem tudja, ha oda felveszik, később milyen irányba tanulna tovább. Számára még távoli a nagykorúvá válás, azonban jelenleg úgy gondolja maradni fog a nevelőszülőnél 18. életévének betöltése után is, mivel tanulni szeretne, így az utógondozói ellátást igénybe tudná venni. Elmondja, hogy nincsen vagyona, de tudja, hogy jogosult lesz az otthonteremtési támogatásra, de annak felhasználásáról még nem gondolkozott, és a nevelőszülővel sem beszéltek erről még. Testvérei nincsenek, édesanyjával tartja a kapcsolatot. Kérdésre elmondja, hogy az anyával nem tud a jövőjét illető témákról beszélgetni. Anyukája biztos nem tudja őt támogatni önálló életének megkezdésében, viszont a nevelőszülője mindenben tud neki segíteni. Az édesapját nem ismeri. A többi nevelt gyermekkel nagyon jó a kapcsolata. A napi rutinfeladatok elvégzéséről a következőképpen nyilatkozik: *„Segítek a kertben virágokat locsolni, vagy az ásásban. A szobámat rendbe szoktam rakni."* A nevelőszülővel közösen sütnek, főznek, takarítanak. Zsebpénzét gyűjti, ő választja ki mire, és közösen veszik meg azt a nevelőszülővel. A gyűjtés az ő elhatározása. Jelenleg laptopra és fülhallgatóra gyűjti a pénzét. Pénzbeosztásban önállóan dönt, egy összegben kapja meg a zsebpénzét. Elmondja, hogy a nevelőszülői tanácsadó és a gyám nem minden látogatás alkalmával beszélgetnek vele. A legtöbbször a nevelőszülőt kérdezik arról, hogy ővele mi történt az elmúlt időszakban, és ezt szokták leírni. Kérdésre sem tudott megnevezni semmit, amiben támogatni tudnák őt a családhoz járó szakemberek. Szeret zenét hallgatni, rajzolni, ugyanakkor hobbit nem nevez meg. Szakkörre jelenleg nem jár, de korábban rajzra és informatikára járt.

Sára egyszerűen és őszintén válaszolt a kérdésekre. Az elmondottakból az rajzolódott ki, hogy a gyermek számára a nevelőszülő az egyetlen kötődési pont, illetve a családban nevelkedő gyermekek. Édesanyjáról közömbösen beszél, nem tartja támogató erőnek. A gyermek nem érzi azt sem, hogy a szakellátás segítői miben tudnák őt támogatni. Egy burok képe rajzolódik ki, amelyben a nevelőszülő és a gyermek egyedül van. Ez a burok azonban megnehezítheti a későbbi önállósodási folyamatot.

Ellátásoldali szereplők

Gyermekjóléti szolgálat esetmenedzsere

Az esetmenedzser a kezdetektől fogva gondozza a családot. Előzetes egyeztetés alapján szívesen vállalta a beszélgetést.

Az esetmenedzser úgy emlékszik vissza, hogy az anya elhanyagolta fizikálisan a gyermekét, nem volt hol laknia, ezért az újszülöttet elhelyezték nevelőszülőhöz. Az anya helyzete az évek folyamán sem oldódott meg. Jelenleg szívességi lakáshasználó. A vér szerinti családjával nem tartja a kapcsolatot, ismerősöknél húzza meg magát. A jóval idősebb élettársának fiánál lakott eddig, de ez a lehetőség megszűnt, mert a család nem fizette rendszeresen a lakástörlesztést, így sor került a kilakoltatásra. A család albérletbe költözött, ahová az anya és élettársa követték őket. Elmondja, hogy számos alkalommal kért már az anya segítséget abban, hogy el akarja hagyni az élettársát, külön albérletbe szeretne költözni. Sajnos a városban nincs olyan albérlet, amely megfelelő lenne számára, vagy magas a díj, vagy nem tud kauciót fizetni. Az anya elmondta az esetmenedzsernek, hogy rendőrségi ügye van folyamatban. Úgy tudja börtönbüntetést fog kapni egy olyan dologért, amelyet nem is ő követett el. Az anya a közmunka programban dolgozik, korábban munkavégzés közbeni verekedés miatt kitiltották a programból. A kapcsolattartásról a következőképpen nyilatkozik: *„Az anya akkor megy kapcsolattartásra, amikor pénze van, de egyébként rendszeres a kapcsolattartás. Ilyenkor játszanak Sárával és beszélgetnek."* Nem tudja megítélni a gyermek önállósodási fokát, nem tudja, van e vagyona, de az anya biztos nem tudja majd támogatni Sárát, mint ahogy az apa sem, akivel semmilyen kapcsolat nincs. *„ Az anya sem kapott érzelmi támaszt, biztonságot, a gyermek felé sem tudja ezt közvetíteni."* A nevelőszülő az, aki mindenben tudja a gyermeket támogatni. Az anya pszichiátriai beteg, gyógyszert kellene szednie, amelyet nem tesz meg, emellett asztmás is. Az apáról elmondja még, hogy már a terhességet sem fogadta el, a gyermek felől sohasem érdeklődött. Arra a kérdésre, mennyire ismeri a gyermek terveit, az esetmenedzser elmondta, hogy ő az anya tekintetében foglalkozik a gyermekkel, az anyát támogatja, hogy mielőbb hazakerülhessen Sára. A nevelőszülő ismeri a gyermek terveit, illetve ő annyi információt tud, amennyit a vér szerinti anya elmond neki. Az esetmenedzser elmondja, hogy Sára tekintetében nincs közvetlen kapcsolata sem a gyermekvédelmi gyámmal, sem a nevelőszülői tanácsadóval, mivel a kapcsolattartás a nevelőszülő háztartásában történik, nem a szolgálat épületében. Az anya és a nevelőszülő – elmondása alapján – így folyamatosan tudnak egyeztetni, meg tudják beszélni a történteket. A kiléptetéssel kapcsolatban negatív tapasztalatai vannak. Jellemző, hogy a vér szerinti szülőhöz visszamennek a gyermekek, és az otthonteremtési támogatást közösen használják fel, vagyis a szülők kihasználják a fiatalokat, emellett nincs érzelmi kötődés sem, amely elősegítené a társadalomba történő visszailleszkedésüket.

A gyermekjóléti szolgálat esetmenedzsere elmondta, hogy a szolgálat a gyermekkel és a szakellátásban dolgozó szakemberekkel nincsen közvetlen kapcsolatban. Minden információ a gyermekről az édesanyán keresztül jut el hozzá, a nevelőszülővel sem tartja a kapcsolatot, mivel nem a szolgálatban történik a kapcsolattartás. Az ő munkája az édesanya támogatása,

kizárólagosan ebben látja a feladatát, és emellett úgy véli, hogy a szakellátásban dolgozó szakemberek feladataival is tisztában van. A két szektornak nincs találkozási pontja. A szakemberek közötti együttműködésnek nincs jele.

Gyermekvédelmi gyám

Sára gyámja három éve lát el gyermekvédelmi gyámi feladatokat. Nyolc éve jár a nevelőcsaládba, korábban gyámi-gondozói tanácsadóként.
A gyám szerint a gyermek több mint tíz éve nevelkedik a nevelőszülőnél. Lakhatási és anyagi problémák miatt került be a szakellátásba. A szakember nem látja a hazafelé vezető utat, amely számára azért érdekes szituáció, mert rendszeresen működik az édesanyával a kapcsolattartás. A gyermeknek nincs vagyona, és semmilyen bevétele, de az otthonteremtési támogatásra jogosult lesz. Hetedik osztályos, pályaválasztás előtt áll. Kérdésre elmondja, hogy nem ismeri a gyermek érdeklődési körét, affinitását, de szerinte középiskolai beíratást tervez a gyermeknek a nevelőszülő. A gyám elmondja, hogy ezeket a kérdéseket még sem Sárával, sem a nevelőszülővel nem beszélte meg. Szerinte utógondozói ellátottként fog Sára a nevelőszülő háztartásában maradni majd, de ez még nagyon távoli, hiszen még egy jó pár év hátra van nagykorúságáig. Ebből adódóan a lakhatás kérdésköre sem téma jelenleg. Elmondja, hogy a nagykorúvá válás előtt fél évvel szokott leülni a gyermekekkel beszélgetni, hogy milyen lehetőségek vannak. A gyám beszámol arról, hogy az anyával rendszeres a kapcsolattartás, de ennek ellenére még nagyon távol van attól, hogy gyermekét ő nevelhesse. A gyermekjóléti szolgálattal való kapcsolatáról elmondta, hogy nincs sok információja a szolgálatról, mivel Sára már régóta szakellátásban van. Olyankor veszi fel a kapcsolatot a gyermekjóléti szolgálattal, ha felmerül a nevelésbe vétel megszüntetésének eshetősége, vagy időszakos kapcsolattartás engedélyezése előtt, amikor környezettanulmányt kér tőlük. Sára esetében az illetékes gyermekjóléti szolgálatot sem tudta megnevezni. Véleménye szerint az anya nem lesz Sára erőforrása az önálló életkezdésben, a nevelőszülő a fő támasza, aki érzelmileg, erkölcsileg, anyagilag tudja őt támogatni. Az önálló életkezdés elősegítésével kapcsolatban elmondja, hogy általában a nevelőszülő tervez a gyermekkel közösen, és a gyám jóváhagyja, vagy technikailag kivitelezi a szándékot, döntést, amikor törvényes képviseletet lát el. A hivatalos ügyintézést érzi feladatának, de hozzáteszi, hogy azt a döntést támogatja, amelyet a gyermek is szeretne. Sáráról elmondja, hogy segítőkész kislány, problémáival őt, mint gyámot nem keresi. Hozzáteszi azonban, hogy mióta a gyermekvédelmi gyámság intézménye létezik, jobban mernek a gyermekek kérdezni, segítséget kérni, akár telefonon, vagy Messengeren keresztül is. Általában továbbtanulási ügyekben, diákmunka

engedélyezése esetében keresik a leggyakrabban. A gyermekek kiléptetésével kapcsolatban a gyám nem tud mit mondani, mert nincs számára visszacsatolás, ő a nagykorúsággal kilép a gyermek életéből.

Az interjú felvétel során világossá vált, hogy a gyám gyermek életútját elnagyoltan ismeri, a gyermek jövőképéről nincs információja. Az is látszik, hogy a gyám nem tölti be az életútfelelős szerepkörét, hiszen a gyermek önálló életkezdéséhez kötődő célok meghatározásában, magában a tervezésben nincsen jelen, leginkább végrehajtó, gyakorlati megvalósító szerepkörben működik. A gyám maga is megfogalmazza, hogy nem érti, miért nem vált még a gyermek hazagondozhatóvá, hiszen rendszeres a kapcsolattartás, emellett azonban nyilvánvaló, hogy az alapellátással semmilyen kapcsolatban nem áll. Így közös tervezés és végrehajtás nélkül mindenki magára marad, mindenki teszi a dolgát, a helyzet pedig konzerválódik.

Nevelőszülő

A nevelőszülő szerint Sára maradni fog utógondozói ellátottként náluk. Apját nem ismeri, csak az édesanyjával van kapcsolata. Visszahúzódó, okos kislányként jellemzi. Az a terve, hogy Sárát a gimnáziumra fogja rávenni, mert így ez nem elköteleződés valami iránt, négy évig van még idő gondolkodni, hogyan is tovább, mit is szeretne igazán. Sárának egyelőre nem igazán tetszik ez az ötlet. Szakácsnak vagy fodrásznak szeretne menni, mert az egyik osztálytársa is oda fog jelentkezni. Ebben az esetben fel fogja venni egy konyhával a kapcsolatot és beviszi Sárát, hogy a gyakorlatban tudja eldönteni, hogy el tudja e így képzelni a hétköznapjait, az életét. Szilvit is elvitte egy szerkesztőségbe, hogy lássa milyen az újságírás. Ezt a módszert szereti alkalmazni, mert úgy látja, ebben az esetben tudatosul bennük a döntés súlya. Mivel az iskola megszűnt, ahová járt Sára, iskolát kellett váltani, nagyon oda kell most rá figyelni, mert ez az év már döntő. A nevelőszülő nem szeretné, ha a barátok, osztálytársak nagyon befolyásolnák a gyermek szándékait. Az utógondozói ellátását az iskola miatt lehet majd igényelni. A gyermeknek más tervezhető vagyona nincs. A nevelőszülő úgy gondolja, hogy a gyermek jelenleg önállóan nem tudja tervezni jövőjét, nincs még sok elképzelése, csak az, hogy a nevelőszülőnél marad. A nevelőszülő elmondja, hogy az anyával havonta egy alkalommal van kapcsolattartás 1-2 óra terjedelemben, amelyet a gyermek elfogad, de különösebb érzelmeket nem táplál ezekkel az eseményekkel kapcsolatban, például az eltelt évek alatt egyszer sem hallotta a gyermektől, hogy édesanyját anyának szólította volna. Sajnos az anyával Sárának nincs bizalmi kapcsolata, érzelmi kötődés nincs köztük, így az anyától semmit nem fogad el, támogató erőként nem tartja számon. Elmondja, hogy Sára ügyesen gazdálkodik a pénzzel, nemrég 60000 Ft-ot spórolt össze

zsebpénzéből, és ajándékpénzéből. Sára mindenfajta munkába bevonható, önállóan vásárol, a pénzt rá lehet bízni, a csekkeket is be tudja fizetni, sőt megnézi a fogyasztást a mérőórán, aztán pedig kiszámolja mennyit is kell majd fizetni. Amennyiben túlfogyasztás állna fenn, mindig leülnek közösen megbeszélni mi ennek az oka, illetve azt, hogy mit kell tenni ellene a következő hónapban. Sára azt is képes kiszámolni, kinek mennyi zsebpénz jár, ha annak összegét a nevelőszülő leveszi a folyószámláról. Rá lehet bízni azt, hogy a kisebb gyermekeket elhozza az óvodából. Önállóan tud közlekedni.
A kiléptetéssel kapcsolatos tapasztalatai vegyesek. Elmondja, hogy nőttek már fel nála gyermekek, akiknek a sorsát mindig követi. Az egyik lány most diplomázott, pénze lakáskasszába ment. A másik fiatal visszament az édesapjához. Kapott 800.000 Ft-ot, majd az apa fürdőszobáját újították fel belőle. Egy év múlva a lány visszament a nevelőszülőhöz, akkor már lakcímkártyája sem volt. Kérdésre, hogy a nevelőszülő kitől számíthat segítségre, elmondja, hogy 1992 óta nevelőszülő, és az akkori vagyonkezelő eseti gondnokot nevezi meg a legfőbb szakmai támogatójának.

„Ő vezetett arra rá, hogy hogyan lehet 1 Ft-ból 3-at csinálni. Így tudtuk a gyermekeket kisebb értékű lakáshoz juttatni, ő nagyon sokat segített." A gyermekjóléti szolgálattal kapcsolatban így fogalmazott: *„Mindenki csinálja a maga dolgát, nem jellemző a közös gondolkodás, én és a gyermek dolgozunk együtt."*

A nevelőszülő által elmondottakból látszik, hogy a gyermek és a nevelőszülő között erős a kötődés, ő a legfőbb támasza a gyermeknek. Stabil érzelmi támaszt nyújt a család, amely mellett egyre idegenebb az édesanya jelenléte. A nevelőszülő tanácsokkal látja el a gyermeket, sajátos szemléltető eszközöket használ, Sára így jól motiválható. Ugyanakkor a családon kívüli világ, beleértve a vér szerinti kapcsolatokat is, ismeretlen és távoli a gyermek számára, hangsúlyos a nevelőcsalád védelmező szerepe. Megnyugtatóbb volna, ha tervezésnél is több erőforrásra támaszkodhatna Sára. Édesanyjával való kapcsolatának rendezésével talán ez a folyamat elkezdődhetne, ehhez azonban külső segítségre van szükségük.

Nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó beszámol arról, hogy az anya általi elhanyagolás miatt került Sára 2003-ban a nevelőszülőhöz, ekkor még szoptatta őt az anyukája. Meglátása szerint azért alakult ki ennyire szoros kapcsolat a nevelőszülő és a gyermek között, mert a nevelőszülő segítségével szokott át a gyermek a szilárd ételek fogyasztására, és ez nagyon nehéz feladat volt. Kisdedként került a családhoz Sára, szerinte ebből adódik az is, hogy jól irányítható, kiegyensúlyozott

gyermek ő. A nevelőszülő saját gyermekeként neveli őt. Elmondja, hogy Sára most fog nyolcadik osztályba menni és iskolát kell majd váltania. A tanácsadó jó alkalmazkodóképességű, bár zárkózott lányként jellemzi, aki nehezen nyílik meg. Kevés embert enged közel magához. A tanácsadó elmondja, hogy az anya rendszeresen látogatja, bár csak havonta egy alkalommal. A kapcsolattartás a nevelőszülő háztartásában történik hétvégente. Elmondása alapján Sára kezd eltávolodni anyjától, nincs már annyi közös beszédtéma közöttük, de korábban szorosabb volt a kötődés. Véleménye szerint az anya nem képes a gyermeknek iránymutatást nyújtani, és anyagilag sem tudja támogatni őt, helyette a nevelőszülő jelenti a biztonságot. Ott lesznek még számára a családban a pozitív példák, hiszen a többi nevelt gyermek korábban válik nagykorúvá, és bízik abban, hogy ők valóban pozitív példa lesznek a gyermek számára. A gyermek jövőképét úgy festi fel, hogy Sára gimnáziumi érettségit fog szerezni, ki fogja használni az időt a továbbtanulásra, és csak utána fog munkát vállalni, ahogy a többi gyermek is teszi majd reményei szerint. Ugyanakkor nem látja, Sára miben lenne lelkes, milyen céljai vannak, milyen hobbikat űz, ebből adódóan még nem tudja, hogy neki melyek a jövőbeli tervei, ezért is lesz számára ideális a továbbtanulás és az utógondozói ellátás. Vagyona nincs, otthonteremtési támogatás járni fog számára, ezen túl a gimnáziumban valószínűsíthetően ösztöndíjat is fog kapni.

A fiatalok kiléptetésének sikerességével kapcsolatosan elmondja, hogy tanulásra motiválni a lehető legnehezebb feladat. Hamar munkába akarnak állni, nem látják be, hogy szakirányú végzettséggel jobb esélyeik vannak a munkaerőpiacon, ráadásul több ideig maradhatnának a gyermekvédelmi rendszerben. Az önállósodási törekvés miatt sokan feladják a tanulást, és az utógondozói ellátást is. *„Próbálom rendszerben tartani őket, de ideje korán lépnek ki."* A rendszerben pénzt is takaríthatnának meg. Az otthonteremtési támogatás albérletre fordítását pedig nem szokta támogatni, mert *„elaprózódik, ablakon kidobott pénz."* Az utógondozó sikerélménynek tekinti, ha valaki a tanulás miatt maradhat a gyermekvédelmi rendszerben, most már nem csak nappali, hanem okj-s képzéssel is. *„Ebből tud csak profitálni, nem teng-leng a világban."* Véleménye szerint 18 évesen senki sincs felkészülve, hogy önálló életet kezdjen, ráadásul a külső (családi) kapcsolatok hiánya ezt nem könnyíti meg. Az egyéni gondozási-nevelési tervet kötelező feladatnak tekinti. Természetesen rögzítik a célokat és az odavezető utat. Megítélése szerint baj, hogy utoljára középiskolába lépéskor aktualizálják, utána 2-3 évig már hozzá sem nyúlnak. Az akkori feltételekkel van rögzítve, számos körülmény megváltozik, a fiatalok egyéni döntése, az élethelyzetek felülírják azt, így gyakorlatilag számon kérhetetlen lesz.

A nevelőszülői tanácsadó a gyermek életútját nyomon követi, objektíven tekint a gyermek sorsára, azonban nem látni a szerepét az önálló életkezdésben. A nevelőszülő szerepe értékelődik fel, a konkrét segítségnyújtást ő látja el, amely azt erősíti meg, hogy a gyermek életútjának alakításában

ő és a gyermek ketten vannak jelen. A kompetenciahatárok tisztázatlansága okozhatja ezt a helyzetet, illetve az elégtelen információáramlás, a közös tervezés hiánya.

Összegzés

A gyermek számára a nevelőszülő az egyetlen kötődési pont, ő a legfőbb erőforrás az életében. A gyermek bizalmi kapcsolatban sem édesanyjával, sem a szakellátás segítőivel nincsen. A nevelőszülő és a gyermek Sára önálló életkezdését egyedül tervezik, amelyben az alap- és a szakellátás szakemberei nem vesznek részt, csak nyomon követik az eseményeket, vagy „legalizálják" a döntéseket. Mindenki végzi a dolgát, az alap- és a szakellátás között pedig nincs híd, ezáltal információáramlás sincs és közös megvalósítás sem. A közös tervezés és végrehajtás a szakellátás szereplői között sem érhető tetten, így viszont – külső segítség híján – a jelenlegi helyzet konzerválódik. A gyermek elhidegül édesanyjától, aki elfogadja jelenlegi helyzetét és belátja, hogy gyermeke a szakellátásban mindent megkap. Nincs nyoma annak, hogy a lány és az anya közötti kommunikáció elősegítése érdekében milyen beavatkozásokat, segítségnyújtási formákat terveztek, illetve milyen segítséget kaptak ebben az érintettek. A gyermek egy védő-óvó burokban ragad, amelyből kitörni nehéz úgy, ha elfogynak mellőle a potenciális erőforrások. Ez az állapot azonban sajnos vélhetően meg fogja nehezíteni az önálló életkezdés folyamatát.

3. esettanulmány: Geri története

Bevezetés

Az esettanulmány elkészítéséhez négy fővel készült interjú. A gyermekkel, a gyermekvédelmi gyámmal és a nevelőszülői tanácsadóval személyesen, a gyermekjóléti szolgálat munkatársával telefonon került sor az interjú felvételére. A szülőkkel nem készülhetett interjú, mivel az édesanya jelenleg büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodik, az édesapát pedig nem ismeri. Az esettanulmány alanya testvért, barátot nem kívánt megnevezni, akit megkérdezhettünk volna. Az interjúalanyokkal félig strukturált interjút készítettünk. Az esettanulmány szereplői anonimak és a helyszínek sem beazonosíthatóak. Az interjúk időtartalma átlagosan 25 perc.
Az esettanulmányban röviden ismertetjük az esetet, majd a kliensoldali és az ellátásoldali szereplők szemszögéből kívánjuk bemutatni, hogy ki és hogyan látja az esettanulmány alanyának az önálló életkezdési lehetőségeit, jövőbeni terveit és ebben előzetesen kiknek és milyen segítő szerepe lehet.

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Geri 15 éves, két édestestvére, két féltestvére van, ő a legidősebb gyermek. Jelenleg egy településen, de két különböző nevelőszülőnél nevelkednek a gyermekek, külön a féltestvérek és külön a vér szerinti testvérek. A testvérekkel való kapcsolata laza, leginkább a legkisebb vér szerinti testvérrel ápol szorosabb kapcsolatot. A féltestvéreivel ritkán van kapcsolata, nem keresi a társaságukat.
Édesanyja jelenleg büntetés-végrehajtási intézetben van, várhatóan 2017-ben szabadul. Az édesanyával van kapcsolata, de egyre ritkább és érzelmi kötődés egyre kisebb mértékben tapasztalható közöttük. Az édesapával nincs kapcsolata, nem volt korábban sem, az apa kapcsolattartási jogát is megszüntették. Egyéb hozzátartozóról, rokonról nincs információ.
A gyámhivatal két alkalommal ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél helyezte el a kiskorúakat. Először 2006-2012 között. A szülőknek élet- és lakáskörülményei rendezetlenek voltak, a gyermekek ellátásában, gondozásában folyamatos hiányosságokat tapasztaltak, illetve az anya különböző párkapcsolatai, italozó életmódja miatt, míg az apa egészségi állapota miatt nem teljesítette szülői feladatait. 2012-ben hazagondozásra került sor, de az édesanya csak néhány hónapig nevelte a gyermekeit, mert el kellett kezdenie a letöltendő börtönbüntetését. Az édesanya élettársa a három gyermeket családba fogadta és az édesanyától időközben született két vér

szerinti lány gyermeküket nevelte két éven keresztül. A család folyamatos lakhatási és anyagi problémákkal küzdött, a férfi bántalmazta a gyermeket, illetve koldulásra kényszerítette őket. A gyermekek jelezték a helyzetüket egy családi ismerősnek, a nevelőapa ellen eljárás indult, és az öt gyermek szakellátásba került, azóta is szakellátásban nevelkednek. A vér szerinti testvérek a jelenlegi nevelőszülőnél hamar beilleszkedtek, jól érzik magukat, bár a középső gyermek magatartás- és viselkedészavaros, ebből adódóan gyakran konfliktust generál.
A gyermekek nevelkedése a szakellátásban rendezett, közülük főleg Gerinél figyelhetőek meg sikerek. Okos, jó tanuló, tanulmányi versenyeken önkéntesen és eredményesen szereplő gyermek, akivel a pedagógusok, nevelőszülők és a szociális szakemberek egyaránt elégedettek, büszkék és példaként, követendő mintaként emelgetik. Az esettanulmány alanya jelenleg egy nagyobb város 9. osztályos gimnáziumi tanulójaként, az Arany János tehetséggondozó program diákjaként folytatja tanulmányait. Kollégistaként aktívan és kötelező jelleggel bevonják szobájának a rendben tartásába, időbeosztását kontrollálják. Tervei között szerepel az iskola befejezése, az érettségi megszerzése, egy jó szakma/végzettség, munkahely megszerzése és a jövőbeli lakhatásának a biztosítása.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Geri nagyon halk, szelíd, csendes és visszafogott serdülő fiatalnak mutatkozott, aki a feltett kérdésekre igyekezett válaszolni, ugyanakkor a beszélgetés ideje alatt mindvégig kerülte a szemkontaktust és úgy tűnt izgul is. Beszéde sokszor tárgyilagos és érzelemmentes volt.
Elmondta, hogy nevelőszülőknél nevelkedik, de jelenleg kollégista, és egy nagyobb város első éves gimnazista tanulója. Az osztályfőnöke javasolta neki ezt az iskolát, amely megítélése szerint jó választás volt, mert egyfelől szeret oda járni, másfelől úgy ítéli meg, hogy mivel az Arany János tehetséggondozó programban is részt vesz, ezáltal magasabb színvonalú oktatásban fog részesülni, nagyobb tudásra tehet szert. A tehetséggondozó program előnyeiként említette, hogy lehetősége lesz az ECDL számítógépes vizsga letételére, ösztönözve van a nyelvtanulásra, mert térítik a sikeres nyelvvizsga árát, és nem utolsó sorban a program végén a jogosítvány megszerzésére is lehetőséget kap. *„AZ ECDL az kötelező, a nyelvvizsgát azt szeretném letenni és a*

jogosítványt is." Angol és olasz nyelvet tanul, és ezekből a nyelvekből fejleszteni is kívánja a tudását a jövőben.

Négy testvére van: két fiú és két lány, akik mindannyian fiatalabbak nála. A két fiútestvérével egy nevelőcsaládban nevelkednek, két lánytestvére külön nevelőcsaládnál. A testvéreivel nincs szoros testvéri viszonyban. *„Velük úgy elvagyok, nem vagyok rosszban, de csak hétvégente megyek haza, nagyon keveset tudunk együtt lenni. Nem vagyunk rosszban."* A két fiútestvére számára példa lehet Geri iskolai előremenetele, szorgalma, ami motiválhatja a lassan továbbtanulás előtt álló testvéreit.

Geri és a vér szerinti szülők között nincs állandó kapcsolat. A gyermek az édesapját nem ismeri, nincs róla információja, az édesanya pedig börtönben van. Elmondása alapján az édesanyával van kapcsolattartási lehetősége háromhavonta, félévente. Úgy érzi, hogy édesanyjával semleges a kapcsolata, mivel csak ritkán van köztük kommunikáció. *„Hát nem tudom igazából, mivel félévente látom, így semleges igazából."* A gyermek nem szívesen beszélt az édesanyával való kapcsolatáról, beszéde közönyösnek mutatkozott. Röviden említette a szakellátásába kerülés okait is. Két alkalommal került nevelőszülőkhöz. Emlékei szerint először 5 éves korában, ahol 6 évig nevelkedtek, majd hazagondozásra került sor. Néhány hónapig nevelte őket az édesanya, majd bekerült a börtönbe és a gyermekeket az édesanya élettársa nevelte és rövid idő elteltével ismét nevelőszülőhez kerültek, ezúttal egy másikhoz. *„És hát igazából nem bírta, meg nem voltak meg a körülmények, és visszakerültünk egy másik nevelőszülőhöz és ott vagyunk most harmadik éve."*

A nevelőszülőkkel jó kapcsolatot ápol. *„Szeretek ott lenni, semmi bajom nincs, jó."*

Elmondása alapján a házi munkát nem nagyon szereti és nem is igazán szokott benne részt venni, leginkább a szobáját szokta kitakarítani. Ugyanakkor azt is elmondta, hogy megváltoztak a teendői, a napirendje, mióta kollégiumban lakik. Szabályok vannak, kötelezően ellátandó feladatok és szigorú házirend, ami az önállóságra szoktatja a fiatalokat. *„Itt ugye önállósodni kellett. Teljesen más igazából, mert minden reggel időben kell kelni. Minden reggel be kell ágyalni, meg ilyen kis apróságok. Amikor hazajövünk, időben be kell jelentkezni szilenciumra. Kevesebb a kimenő, nem lehetünk csak korlátozott ideig kint."* Szabadidőnek azt nevezi, amikor otthon a nevelőszüleinél van és a barátaival lehet. Kiemelte, hogy nagyon jó viszonyban van a nevelőszülő gyermekével, és még két, a településen élő kortársával. A gimnazista osztálytársaival is jóban van, de jelenleg még nem alakultak ki kiscsoportok. Szabad idejében nem sportol, csak a kötelező sportelfoglaltságot tejesíti, ami az ő esetében a kézilabda.

Vagyona nincs. Bevételei közé tartozik a zsebpénz és valószínűleg ösztöndíjban is részesülni fog. Kollégistaként az utazásra kell költenie, illetve esetleg egy kisebb összeget étkezésre. *„Igazából csak az utazás, meg így pár ezer forint hetente kajára. Igazából nem sok kiadásom van, mert a koliban kapok."* Megítélése szerint kollégistaként összesen kb. havi 15-20000 Ft-ra van szüksége. Azt nem tudja

megmondani, hogy a zsebpénzét mire költi, viszont minden hónapban elmegy valamire. Spórolni, félretenni nem szokott, és ezen még nem gondolkodott. Esetleg néha édességet vagy valamit vesz a testvéreinek a jelesebb alkalmakra (névnapra, születésnapra), de azt inkább külön pénzből fedezi, kér otthonról, vagy ha marad a zsebpénzéből, akkor abból. A kapott zsebpénzt változó idő alatt költi el. *„Van, amikor az első két hétben elköltöm, aztán van, amikor nem költök semmire és megmarad."* A nevelőszőlő tanácsolja, hogy ossza be a pénzét, de ezzel kapcsolatosan egyéb tanácsokat nem említett. Ugyanakkor azt elmondta, hogy vásárláskor megnézi az árakat és ott vásárol, ahol olcsóbb.

Önálló, autonóm személynek gondolja magát, ugyanakkor tudja, hogy döntéshozásnál a nevelőszülőre és a szakemberekre támaszkodhat. Úgy gondolja, hogy még nem volt olyan eset, amikor a nevelőszülő, a nevelőszülői tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám segítségét kellett volna kérnie. *„[…] igazából ilyen téren önálló vagyok, mert nem igazán kértem még tőlük segítséget."* A felmerülő esetleges problémáit először a barátaival osztja meg, ha nem tudják megoldani, akkor fordul a nevelőcsaládjához.

Jövőbeli tervei között említette a gimnázium befejezését. Jelenleg az informatika felé orientálódik, így ezen a területen is szeretné majd a felsőfokú tanulmányait folytatni vagy szakmát tanulni és a későbbiekben elhelyezkedni. Úgy gondolja, hogy munkavállaláskor két fő szempontot fog figyelembe venni: *„[…] az, hogy helyileg hol van és a fizetés"*. Gerinek első éves tanulóként még négy éve van arra, hogy eldöntse, mi szeretne lenni, ugyanakkor pozitívum, hogy már most megjelenik a terveiben a továbbtanulás, egy lehetséges diploma megszerzése és a tanult szakmában való elhelyezkedés, akár a külföldi munkavállalás is. *„Ha lenne lehetőség, hogy külföldön, akkor elfogadnám és mennék oda szívesen."*

Úgy gondolja, hogy az önálló életkezdéshez iskolai végzettség, saját elhatározás és akarat szükséges. Megítélése szerint 20-22 éves lesz, mire befejezi az iskolát, és utána következhet a munkavállalás és az önálló élet. A nevelőszülők segítségét a lehetőségekhez képest a lehető legtovább igénybe szeretné venni. *„[…] ameddig csak lehet, aztán idővel majd külön."* Azt viszont nem tudta megmondani, hogy a nevelőszülő és a szakemberek konkrétan miben tudnának neki segíteni. Úgy gondolja, hogy ha a szakellátásból, a nevelőcsaládból kikerül, az önálló élet megkezdéséhez szüksége lesz egy biztos állásra és egy lakásra. Úgy tudja, hogy jogosult lesz majd az otthonteremtési támogatásra, és ez jelenti számára az egyetlen biztos pontot a lakásvásárlásra. *„[…] ha majd 18 éves leszek, akkor kapok majd egy kisebb összeget, amiből lehet majd házat vásárolni. Az már biztos pontnak minősül. Onnantól kezdve meg már csak az állás, amit meg kell oldani."*

Geri az önálló életét egyedül kívánja tervezni, és ha a testvéri kapcsolatai nem válnak szorosabbá, erősebbé, akkor feltehetőleg a jövőben a közös önálló életkezdésről az ő esetében nem

beszélhetünk. A vér szerinti család segítségében nem gondolkodik, a legnagyobb segítőjének és támaszának jelenleg a nevelőcsaládot tekinti.

Ellátásoldali szereplők

Gyermekjóléti munkatárs

Nagyon nehezen sikerült elérni a gyermekjóléti szakembert, mert sem a gyermekvédelmi gyám, sem a nevelőszülői tanácsadó nem tudta megmondani, hogy konkrétan kit kellene keresni, kihez tartozhatott. Felvettük a kapcsolatot egy nagyobb város Családsegítő és Gyermekjóléti Központjával és az intézményvezető támogatásával megkaptuk az esetmenedzser elérhetőségét. Az esetmenedzser időt kért, hogy végignézhesse az iratanyagot, mert csak 2014-től áll személy szerint kapcsolatban a családdal és ebből adódóan csak ezután kerülhetett sor az interjú felvételére.

A gyermekjóléti szakember elmondása alapján a gyermek esetén két alkalommal került sor a nevelésbe vételre. Az elmondása és az iratanyagból, a feljegyzésekből rendelkezésére álló információja alapján az édesanyának alkohol- és gyógyszerproblémái voltak, a gyermekeket nem tudta megfelelően ellátni, ezért a gyermekek szakellátásba kerültek és 2012-ig a nevelőszülőnél nevelkedtek. A szakember intézményével 2012-ben került kapcsolatba a család, amikor a gyermekek visszakerültek újra édesanyához és az akkori élettársához. Információja alapján a nevelőszülő jelezte, hogy nem tudja tovább fogadni a gyermekeket az anya folyamatos zaklatása, vádaskodása miatt, mely szerint nevelőszőlőként bántalmazza a gyermekeket. A gyámhivatal szakemberei viszont az édesanya körülményeit alkalmasnak találták a gyermekek fogadására, így a gyermekek hazagondozására került sor. Az édesanya viszont néhány hónap múlva megkezdte a börtönbüntetését, az élettársa családba fogadta a gyermekeket és ő nevelte őket. *„Alapellátásban azért voltak ekkor, mert a családba fogadást nyomon szoktuk követni."* Az élettárs egyedül nevelte az öt gyermeket, akikből csak a két legkisebb lánygyermek volt a vér szerinti gyermeke. A családnak lakhatási problémák miatt a belvárosból egy kertségi részbe, tanyára kellett költöznie, ami a gyermekeknek nagyon nem tetszett. 2014-ben újabb fordulópont érkezett a család életében, mert a három fiúgyermek egy családi ismerősnek jelezte, hogy a nevelőapa, aki családba fogadta őket, bántalmazza és koldulásra kényszeríti őket, és nem szeretnének többet hazamenni. A gyermekek bántalmazása kapcsán hivatalos rendőrségi feljelentésre került sor, a gyermekek ideiglenes hatályú elhelyezéssel 2014 júniusában nevelőszülőkhöz kerültek és azóta is a nevelőszülő háztartásában

nevelkednek. A szakember megítélése szerint a bántalmazás ténye nem volt teljes mértékben bizonyítható, ugyanis a nevelőapa egy határozatot kapott a Járási Ügyészségtől 2015 áprilisában és a vádemelést 1 év időtartamra elhalasztották. A szakember elmondása alapján az ügyben bővebb információval nem rendelkeznek, mert

„[…] mi nem kaptunk sem az ügyészségtől, sem a rendőrségtől semmilyen értesítést, hogy mi lett ennek az ügynek a kimenete. Mi apukától kaptuk meg ezt a határozatot. Védekezésre képtelen személy ellen elkövetett könnyű testi sértés vétsége volt a vád. Személyese tapasztalata, hogy *„[…] amikor az apának vinni kellett a két kisebb gyermeket a kapcsolattartásra – mert hogy testvér kapcsolattartást azt meghatározott a gyámhivatal –, hogy a fiúk is tartottak a […]-tól, és a […] is nagyon félt találkozni a fiúkkal. Ezt ő el is mondta, és láthatóan volt közöttük egy nagy unszimpátia. Én úgy gondolom, hogy abból, amit a fiúk elmondtak, ebből valamennyi meg is valósulhatott, de volt egy része, amit ők kiszíneztek úgy, ahogy ők ezt megélték."*

A nevelőapát és a családot egy egyház roma missziójának lelkésze támogatta, aki nagy segítségére volt a családnak. *„Az ő napjaik úgy teltek, hogy gyakorlatilag a […] lakásba aludni mentek haza. Szerintem volt, aki segített a főzésben, a misszióban meg tudtak vacsorázni a gyerekek."* Azt is elmondta, hogy a fiúgyermekek megkérdezték, hogy miért nem látta senki, mikor otthon laktak, miért nem segített rajtuk soha senki? A szakember válasza, hogy hetente vagy kéthetente egy óra időtartamú családlátogatáskor ezt egy szakember sem láthatja, különösen, ha a gyermekek sem mondták neki. Geri tekintetében azt gondolja, hogy annak ellenére, amilyen körülmények között élt, és ami történt velük az elmúlt években, ő egy nagyon értelmes, nagyon intelligens fiatalember, aki nagyon hajlik a jóra. Pozitív irányba nagyon jól befolyásolható. A szakember információval rendelkezik a gyermek jelenlegi iskolai tanulmányaira vonatkozóan és pozitív mintának, követendő példának is tekinti a fiatalabb testvérei számára.

„Azt tudom, hogy ő most középiskolában tanult tovább és végig nagyon jó eredménye volt. Talán én úgy jellemezném, hogy ő tanulásba menekült ezek a dolgok elől. Úgy látom, hogy mint legidősebb gyermek, az öccsei hallgatnak rá. Amennyire csak lehet, próbálják az ő példáját követni."

Az intézménynek a nevelőapával már nincs kapcsolata, mert nem az ő területükön lakik. Tudomása szerint, azóta vándorló életet él, igyekszik munkát találni, de huzamosabb ideig nem tud egyhelyben maradni. A vér szerinti édesapáról sincs információja, annyit tud, hogy valószínűleg nyugdíjas korú. Az édesanyával pedig azért nincs kapcsolata, mert jelenleg büntetés-végrehajtási intézetben van. Egy alkalommal küldött levelet az édesanya az intézményük részére,

amit a gyámhivatalon keresztül kaptak meg, és akkor még a lányok a nevelőapával nevelkedtek. Elmondása szerint ez egy félig figyelmeztető, fenyegetőző levél volt, melyben figyelmeztette a párját, hogy tudomása van arról, mit tett a fiúkkal és ennek következményei lesznek, és nagyon vigyázzon a lányokra. A szakember fontosnak tartotta megemlíteni, hogy ő volt az, aki a nevelőapa két vér szerinti gyermekét kiemelte a családból, mert az apa a családok átmeneti otthonában sem volt képes ellátni a lányokat. Tapasztalatai alapján az apa az életvezetésben is folyamatos segítséget igényel, és megítélése szerint *„biztosan nem tudott öt gyermeket ellátni"*. Az apa a gyermekek kiemelése miatt megijedt, félt a párjától, hogy annak rokonai bántalmazni fogják.
Elmondta, hogy jelenleg is nyomon követi, mi történik a gyermekekkel. A gyermekek között van kapcsolattartás. Úgy tudja, hogy az egyik fiúgyermekhez ragaszkodnak leginkább a lányok. Az édesanyát nem keresi meg a börtönben, viszont azt tudja, hogy a nevelőszülő havonta küld egy levelet az édesanyának és leírja, hogy mi történik a fiúkkal. A fiúk is írnak neki, ha van kedvük. Elmondta, hogy a tárgyaláson elhangzott, hogy az édesanya és a gyermekek között a kapcsolattartást támogatják, beszélőre mehetnek. Úgy ítéli meg, hogy a fiúgyermekek egyre kevésbé ragaszkodnak az édesanyához, egyre kisebb közöttük az érzelmi kötődés, ugyanakkor a nevelőcsaládhoz egyre erősebb.

„Én azt látom, hogy ők már annyira nem ragaszkodnak az anyukájukhoz. De végül is, ha azt nézem, hogy hat évig voltak nevelésben, hazakerültek, két évig voltak ezzel a nevelőapával és azóta megint nevelőszülők nevelik. Viszont azt látom, hogy a nevelőcsaládban egy nagyon jó anyukát kaptak, meg egy nagyon jó apukát, akik megfelelő irányba terelik őket. […] Tudják, hogy ez a kötelességük, meg kell írniuk azt a levelet, de azt gondolom, hogy érzelmi kötődés, az nincsen. Az én tudomásom szerint tavaly december óta ez a kapcsolattartás nagyon megritkult az anyával a nevelőszülő elmondása alapján. Talán egyszer találkozott a gyermekekkel, levélben sem érdeklődik már, telefonon sem nagyon már. Az anya a lányok felé fordult. Ha az anyát kiengednék esetleg jövőre, azért ezek a fiúgyermekek már kamaszok, és ha nem akarnak hozzá menni, akkor már nem fognak."

Családi, rokoni támaszról nincs információja, illetve az édesanya rokonsága tudomása szerint soha nem érdeklődött a gyermekek felől. A családbarát ismerős is csak addig volt jelen a család történéseiben, amíg a fiúk hozzá menekültek, elkísérte őket a rendőrségre, megtették ezt a feljelentést, utána gyakorlatilag ő is kilépett a család életéből. Aki nagyon sokat segített és tényleges, valódi támaszt nyújtott az édesapának, az az említett egyházközösség lelkésze volt. Tudja, hogy például Gerinek a zenei továbbképzését is szorgalmazták, mert egyébként nem hiszi, hogy tudott volna tanárhoz járni. Ez a segítségnyújtás viszont megszűnt, mikor kiderült a

gyermekek bántalmazása, és minden támogatást: anyagit és erkölcsit, munkát, a lakhatást, mindent megvontak ettől az apától.

„[…] és gyakorlatilag azóta kezdve, mikortól lett ez a rendőrségi ügy, ami akár bizonyított volt, akár nem, mert hogy volt egy ilyen feltételezés, hogy a gyermekek nem akartak […]-on lakni. A […] lakot az egyházközösség biztosította a család rendelkezésére. Onnantól kezdve, hogy kirobbant a rendőrségi ügy, másnap már szóltak apának, hogy költözzön el. Nekik mindegy volt, hogy apa hová megy a másik két pici gyermekkel."

A szakember az egyházközösséggel szemben kritikaként fogalmazta meg, hogy az apa tettei miatt, ami nem volt teljes mértékben bizonyítható, mégis azonnal elvettek mindenféle segítséget, nem törődve az édesapa és a többi gyermek sorsával. Megítélése szerint kihúzták az apa lába alól az utolsó támaszt is, és nem kapott még egy esélyt, hogy bizonyíthasson.
A szakember véleménye szerint, bár nem ismeri az édesanyát, így nehezen is tud róla véleményt alkotni, de kevés esélyt lát arra, hogy a gyermekek visszakerülnek az édesanyához, hogy hazagondozásról lehessen beszélni.

„Mert ha ő kikerül a BV-Intézetből, akkor neki meg kell teremteni bizonyos feltételeket, hogy visszakapja a gyermekeket. […] Én azt gondolom, hogy már most, ha az anya nem érdeklődik a gyermek iránt, és nem áll majd érdekében, hogy majd magához vegyen egy 18 éves fiatalt, aki még tanulni akar."

A gyermekek kiléptetésének sikerességével kapcsolatban kevés pozitív tapasztalata van.

„[…] hát 12 éve dolgozom gyermekvédelemben, azt, hogy nevelőszülőtől vagy lakásotthonból hazakerüljön, az olyan 5-10%-a volt a gyermekeknek. Nagyon ritka az a szülő, aki nem adja fel, aki küzd és harcol azért, hogy meglegyenek a megfelelő körülmények. Általában egy ilyen 1-1,5 év után fel szokták adni a szülők, mert úgy érzik, hogy hiába tesznek meg mindent, ami tőlük telik, kevés ahhoz, hogy a gyámhivatal hazaadja a gyermeket. Igazából fel szokták adni és meg szoktak ritkulni a kapcsolattartások. Nagyon ritka, de találkoztam olyan szülővel is, aki mindig ott van a kapcsolattartáson, de nem tudja kitölteni érdemben az időt, mert nem tud mit kezdeni a gyermekével, de ott van minden második héten és szereti és akarja, hogy […] De nagyon kevés az ilyen szülőknek a száma, akik nem adják fel. Nagyon kevés az olyan család, ahol azt mondjuk, hogy megszüntetjük az ideiglenes hatályú elhelyezést és visszakerül a családba a gyerek. Utógondozottként az elmúlt két évben két gyermek volt, akik visszakerültek a családba, és a szülő mindent megtett és alkalmas volt arra, hogy visszakerüljön a gyermek."

A rendelkezésre álló információi az esettanulmány alanyáról leginkább a nevelőszülőtől, a gyermekvédelmi gyámtól vannak, illetve amit a gyermekek elmondtak a tárgyaláson, valamint az iratanyagokból, gyámhivatali határozatokból.
Megítélése szerint, jelenleg nagyon jó helyen vannak a fiúk és bízik abban, hogy a nevelőszülő olyan kapcsolatot tud velük kialakítani, hogy a gyermekek és különösen Geri nem fog 18 évesen elköltözni tőlük. *„Mert meglátja azt a lehetőséget, hogy ottmaradhat és befejezheti a tanulmányait, mert hogy erre lehetősége van."*
Jelen pillanatban Geri legfőbb támaszának a nevelőszülőt tartja, és bízik benne, hogy a család támogatásával és a rendszer nyújtotta lehetőségekkel a gyermek sikeresen, megerősödve fogja tudni elkezdeni az önálló életét.

Gyermekvédelmi gyám

A gyermekvédelmi gyám szorongó, feszült volt az interjú készítése közben és több esetben erősíteni kellett benne az anonimitás tényét, mind a saját maga, mind a gyermek és családtagjai részéről. A hangfelvétel elkészítésébe beleegyezett, de nem szívesen. A szorongás mögött a rövid szakmai tapasztalatot, az esetről való információhiányt és bizonytalanságot véltük felfedezni. Mankójának a rendelkezésre álló iratanyagot, dokumentáció tekintette és csak az interjú második felében tudott elvonatkoztatni tőle.
A gyermekvédelmi gyám is megerősítette, hogy a három fiúgyermekek másodjára nevelkednek szakellátásban. Első alkalommal 2006-2012 között, majd visszakerültek az édesanyához. A hazagondozást az édesanya kérelmezte és az akkori Városi Gyámhivatal jóváhagyta. A három fiúgyermek az édesanyával, az anya élettársával és az abból a kapcsolatból született két lánygyermekkel éltek együtt, de csak rövid ideig, mintegy néhány hónapot. Ez az időszak addig tartott, amíg az édesanya meg nem kezdte a letöltendő börtönbüntetését súlyos testi sértés miatt. A gyermekvédelmi gyám a rendszer hiányosságának tartja, és kritikával élt a gyámhivatal hazagondozást támogató határozatával szemben.

„Nem akarok pálcát törni senki felett, de a gyámhivatal tudta azt, hogy az anya 3-4 hónap múlva elkezdi a jogerős börtönbüntetését letölteni és ettől függetlenül hazagondozta a gyermekeket. Voltak ilyen feltételezések anno, hogy az egész hazagondozás nem-e azért volt, hogy anya öt gyerek mellett abban bízott, hogy elengedik a börtönbüntetését. És ezek a gyerekek hazakerültek, a bíróság nyilván sajnálja, de ami jogerős ítélet azt nyilván le kell tölteni."

Az édesanya megkezdte a letöltendő börtönbüntetését, a vér szerinti apához nem kerülhettek a gyermekek. A vér szerinti apáról nincs információja, csak annyi, hogy a felügyeleti jogát a bíróság megszüntette. *„[…] nyilván ezért sincs kapcsolat, azelőtt sem volt semmiféle kapcsolat. Ilyenkor nincs semmiféle joga a gyermekekhez, kapcsolattartási joga sincs."* Az anya élettársa ezután a gyermekeket családba fogadta, a gyámjuk lett és öt gyermeket nevelt. A nevelőapa folyamatos anyagi nehézségekkel küzdött, rendezetlenek voltak a lakhatási körülményeik, bántalmazta a gyermekeket lelkileg és fizikailag egyaránt és egyes feltételezések szerint koldulásra kényszerítette. A három fiúgyermek felkereste a gyermekjóléti szolgálatot, elmondták a helyzetüket, és 2014-től ismételten szakellátásban nevelkednek a gyermekek, azóta nevelőszülőnél vannak. Más rokonról, közeli hozzátartozóról nincs tudomása. A volt nevelőapával sem tart a gyermek kapcsolatot. Ellene kiskorú veszélyeztetése miatt vádat emeltek és emiatt is a gyermekvédelmi gyám levélben kérte a bíróságot, hogy tájékoztassa milyen döntés született, mert *„felügyelt kapcsolattartás kell a lányok miatt, ha ez folyamatban van."*

A gyermekvédelmi gyám 2015 februárjától lett a három fiúgyermek gyermekvédelmi gyámja. Ennek oka egyfelől, hogy a szakember 2012-től már az elhelyezési osztályon dolgozott, de a felsőfokú tanulmányai folyamatban voltak, a diploma megszerzését követően munkakörváltásra volt lehetősége, ekkor gyermekvédelmi gyámmá nevezték ki. Másrészt abban az időben a hivatásos gyámok magas esetszámmal dolgoztak, amit csökkenteni kellett, így került sor a gyámváltásra. *„A hivatásos gyámoknak mondjuk volt kb. 130 esetük és a törvény úgy határozta meg, hogy 30-36-ig."* Az esetátadás a szakember elmondása alapján csak formailag valósult meg, azaz a gyermekvédelmi gyám a korábbi iratanyagok ismeretében kezdett el dolgozni az esettel, így sajnos fontos információk veszhettek el.

„És akkor ez úgy működik, hogy a hivatásos gyám ír a gyámhivatalba egy levelet, hogy kér egy gyámváltást munkakör átszervezése miatt és kérem xy-t kinevezni. És a gyámhivatal ír egy új határozatot a gyámváltásról. A régit lemondatja, az újat pedig kinevezi."

Az esettanulmány alanyával kapcsolatosan elmondta, hogy a gyermek 15 éves és szeptemberben kezdte meg a középiskolai tanulmányait egy nagyobb városban. Az általános iskolát kitűnő tanulmányi eredménnyel végzete el. Jó tanuló volt, okos, tehetséges.

„[…] ez a veleszületett intelligencia, hogy olyan jól lát dolgokat, meg olyan jól meg tud fogalmazni dolgokat, egyébként meg olyan fiatal, hogy ki nem néznéd belőle, mikor hozzád szól. Egyébként pedig nagyon kis szerény és alig meri felvenni a szemkontaktust, de amikor megszólal, azt mondod, hogy uhh és így kilöki simán."

A pályaválasztáskor, az iskolaválasztáskor a gyermekvédelmi gyám egyeztetett az általános iskola pedagógusaival és a nevelőszülővel egyaránt, és azt tartották a gyermek számára a legjobbnak, ha a nagyobb város gimnáziumában, mely Arany János tehetséggondozó programot működtet, folytatja tovább tanulmányait. A nevelőszülő kezdetben aggodalmát fejezte ki, mert attól tartott, hogy a városi lét miatt a gyermek rossz társaságba fog kerülni. A gyermekvédelmi gyám és az iskola azzal érvelt a nevelőszülőnek, hogy ez azon a településen is előfordulhat, ahol a gyermek nevelkedik, viszont nagyobb esély van arra a tanácsolt iskolában, hogy nem találkozik a deviáns fiatalokkal, illetve minden feltétel adott volt, hogy bekerüljön a gyermek a tehetséggondozó programba, ami számos többlet lehetőséget tud nyújtani a számára.

„Nyilván ő minden feltételnek megfelelt mind a tanulmányi eredményével, mind a halmozottan hátrányos helyzetével. Úgy gondoltam, hogy ez a tehetséggondozó olyan pluszt ad neki. Nyilván az ösztöndíj mellett olyan programokat, meg kinyitja előttük a világot. […] Nagyon figyelnek ezekre a gyerekekre, nagyon támogatják őket, kiemelt segítséget kapnak. Minden segítséget megkapnak, az állam, az iskola és a pedagógusok részéről a program keretein belül."

A pályaválasztás idején az édesanya börtönben volt, a gyermekkel kapcsolatot tartott. Az édesanya levélben jelezte a gyermeknek, hogy van rá esély, hogy 1 évvel korábban, még 2016-ban szabadulni fog. Ez az információ a gyermek pályaválasztására, továbbtanulási szándékára negatív hatással volt, a gyermek megingott. Jelezte, hogy nem akar továbbtanulni, szakmát szeretne szerezni, mert megítélése szerint arra számított, hogy ha az édesanyát kiengedik, akkor neki kell átvenni a családfenntartó szerepet, pénzt kell keresnie. A gyermekvédelmi gyám egyeztetett a nevelőszülővel és kérte tőle, hogy beszéljen a gyermekkel, hogy élnie kell a tehetségével és a kiemelkedően jó képességeivel és nem a gyermek feladata, felelőssége a család eltartásáról való gondoskodás. Továbbá az édesanyának a szabadulása után talpra kell állnia, beilleszkedni a társadalomba, megteremteni a hazagondozáshoz szükséges feltételeket, ami évek kérdése lehet. A szakember megítélése alapján a pedagógusokkal és a nevelőszülővel sikeres volt az együttműködés, mert mire a pályaválasztásra került sor, a gyermek felhagyott ezzel az elképzeléssel, melynek hátterében az is közrejátszott, hogy egyrészt az anya és a gyermek közötti kapcsolattartás egyre inkább gyengült, a kapcsolatuk hullámzó, levélváltásra is egyre ritkábban került sor. A többi gyermekével való kapcsolata is ingadozik, a kapcsolatok lazulása figyelhető meg, melynek okát nem tudja a szakember. *„A fiúk voltak itt bent tavaly decemberben anyánál. Levelet sem ír, nem is nagyon telefonál és bekérőt sem küldött."* Másrészt a gyermeknek pontos képet kellett

nyújtaniuk, tájékoztatni, informálni kellett a hazagondozás menetével, feltételeivel kapcsolatosan, hogy reális elképzelései legyenek, melyek kihatnak a jövőjére, jövőbeli esélyeire egyaránt.

Az iskolaválasztás jól célzott volt, mert a gyermek jól érzi ott magát és az eddigiekben jó jegyeket is szerzett. A gyermekvédelmi gyám egyeztetett a gyermek kollégiumi tanáraival, az osztályfőnökével is, és az elmondottak alapján Gerit jó képességűnek tartják, beilleszkedett a közösségbe, elfogadják és a pedagógusok, nevelők is odafigyelnek rá. *„A gimiben megmutatták a felvételi tesztek kiértékelését és magasan teljesít, a többi gyerekhez képest is magasan jól teljesít."* Problémamentes gyermek, egy alkalommal jelezte a kollégiumban, hogy csendesebb gyermekekkel szeretne lakni és kérte a szobacserét.

A vér szerinti testvéreivel, akikkel egy nevelőcsaládban nevelkednek, tartja a kapcsolatot. A legfiatalabb testvérével problémamentes a kapcsolata, míg a középső fiút pedig igyekszik kordában tartani, jó útra terelni, mert problémás gyermek. Féltestvéreivel volt kapcsolattartáson, de Geri nem vette fel velük a kontaktot. *„A testvérekkel való kapcsolattartásnál nem vonódik be a testvéres dolgokba."*

Geri megítélése szerint könnyen be tudott illeszkedni a nevelőcsaládba. Egyszerű nevelőszülőkhöz került, akik szeretik a gyermekeket és büszkék Gerire. Azt feltételezi, hogy a gyermek tudta, hogy *„[…] ő nem akar ott leragadni, nem akar ebben a közösségben leragadni vagy 8 iskolában vagy ilyesmi. Azt gondolom, hogy Geriben benne volt a vágy, hogy ő többet letegyen az asztalra."*

Szabadidejében, hétvégente hazautazik a nevelőszüleihez, emellett internetezik, barátokkal, ismerősökkel találkozik és van egy párkapcsolata.

Vagyona nincs, zsebpénze van, az iskolában pedig ösztöndíjra számíthat. Az ösztöndíj összegéről még nincs információja. *„Együtt voltunk bent az OTP-ben. Nem gyámi fenntartású számlára megy, hanem Junior számlára*", amit a gyermekvédelmi gyám kontrollál. Az iskola és a nevelőszülő mindent biztosít a gyermek számára, ezért azt szeretné és tartaná jónak, ha az ösztöndíj összegének jelentős részét össze tudnák gyűjteni, ezzel is elősegítenék majd a későbbi önálló életkezdését és ebben a témában már egyeztetett is a fiatallal.

A gyermek zsebpénzét egyben kapja meg havonta, de azt, hogy hogyan osztja be és mire költi, nem tudja. *„A zsebpénzről az a véleményem, hogy az kevés, az elköltődik. […] A zsebpénzt, azt költse el, mert azt gondolom, hogy egy ilyen korú fiatalnak szüksége van arra, hogy elmenjen egy moziba, megegyen egy sajtburgert."* Jövőbeli anyagi helyzetére vonatkozóan úgy gondolja, hogy a gyermek csak magára számíthat, az ösztöndíj összegére, ha sikerül összegyűjteni, és az állam által nyújtott otthonteremtési támogatásra.

Elmondása alapján a gyermek és közte az együttműködés jó, problémamentes. Gerit nagyon jó gyermeknek, szerény, okos, jó fiúnak tartja, akinél csak apró trükközések fordulnak elő, de azok sem komolyak. Konfliktus a pályaválasztás volt, de ezt sem nevezné igazán annak.
Feladatának érzi a gyermekek kapcsolatainak az ápolását és pártolja, támogatja is lehetősége szerint. A baráti kapcsolatokba nem avatkozik bele, csak ha rossz társaságba, közegbe kerül a gyermek.
Jövőbeli tervek, szakma, továbbtanulás, munkavállalás még nem került szóba, jelenleg a középiskolai tanulmányokra koncentrálnak. Azt szeretné, ha a gyermek továbbtanulna, nem állna meg az érettséginél. Az iskolától, a szakellátástól, a kollegáktól meglátása szerint a segítséget maximálisan megkapja. *„Ő nem az érettségi miatt jött ebbe az iskolába, hanem hogy továbbtanuljon!"*
A sikeres önálló életkezdéshez fontosnak tartja az utógondozói ellátás igénybevételét, a szakirányú végzettség megszerzését és a támogató hátteret, de ez utóbbi tapasztalatai alapján nagyon ritka. Mindemellett ugyanolyan fontosnak tartja, hogy a gyermek motivált legyen, értékekkel rendelkezzen, és tudja és képes legyen a saját értékeit céljai elérése érdekében mozgósítani.
Az önálló életkezdésre megítélése szerint 24 évesen válik éretté és alkalmassá egy gyermek, ezért elérendő célként fogalmazza meg a szakellátásban töltött idő kitolását, ameddig csak lehetséges.

„Minden gyerek esetében azt mondom, hogy 24. 18 évesen kikerülni korai. Minden gyereknek ki kellene húzni a szakellátásban töltött éveket. Csak sajnos ők ezt a szakellátást kötelező börtönnek élik meg (szabályok, mindenki beleszól mindenbe)."

Példaként említett egy kereskedelmi iskolába OKJ képzést folytató lányt, akinek már gyermeke is volt, és akit megítélése szerint nagyon nehezen tudott beiskolázni. A gyermek egy fél évet járt iskolába, közben nagykorú lett, megkérte az utógondozói ellátást, megkapta, majd jelezte, hogy az édesanyához költözik, akivel nagyon konfliktusos volt a kapcsolatuk. Az édesanya is azt szerette volna, ha marad és tartják a kapcsolatot, kisebb gyermekei is voltak és mindemellett nem volt felkészülve lánya hazaköltözésére. A fiatal felnőtt az iskolai tanulmányait félbehagyta.

„A 18. év, az a nagykorúvá válás, de hogy ha nincs kihez hazamenni vagy nincs egy olyan támogató háttér. És akkor betölti a 18-at, kikerül a szabályok alól, ebből a börtönből és utána nemsokára kiderül, hogy hűha. És akkor sok esetben már nincs mit csinálni."

A gyermekek kiléptetésével kapcsolatosan csak kevés tapasztalattal, információval rendelkezik, mert pályafutása során csak a példaként említett gyermek vált nagykorúvá, ami viszont nem a sikertörténetek kategóriájába sorolható.
Geri döntéseit leginkább azok befolyásolják, akik mellette állnak: a szakemberek, a nevelőszülői tanácsadó, a gyermekvédelmi gyám, a pedagógusok és maga a nevelőszülő. Erős kortárshatások nincsenek jelen, de vannak barátai. Az önálló élet kezdéséhez nem tudja egyelőre megmondani, hogy kitől fog kapni, illetve kitől várhat segítséget a gyermek. *„Ez egy kérdőjel, ez egy következő állomás lesz."* Úgy gondolja, hogy a nevelőszülőtől, a nevelőszülői tanácsadótól, a pedagógusoktól, a gyermekvédelmi gyámtól, és az anyától csak esetlegesen.

„Nem ismerjük anyát. Anyának azért elég zaklatott volt az élete. A börtönben lesz anya két évig, ahol szabályok vannak. Kiderül, hogy jó irányba vagy rossz irányba fogja terelni. Ezen kívül majd a pedagógusokra számíthat majd. Akikben látják, hogy akarnak és tudnak, […] a pedagógusok és a szakellátásban dolgozók mellette állnak."

A gyermekvédelmi gyám általánosságban a tanulói jogviszonnyal kapcsolatban, a gyermek beiskolázásában, az utógondozói ellátás feltételeinek megteremtésében és az ellátás megigénylésében tud segíteni. Továbbá tájékoztatja a gyermeket az utógondozói ellátás feltételeiről, illetve annak következményeiről, ha nem kéri. Feladatának tekinti a gyermekek önálló életre felkészítését, ugyanakkor azt is elmondja, hogy ebben nincs nagy tapasztalata. Meglátása szerint azonban *„[…] ez összetett feladat, ez a gyerek, a nevelőszülő, gyermekvédelmi gyám, tanácsadó feladata."*
A gyermekvédelmi gyám jelenleg még kevés szakmai tapasztalattal, rutinnal rendelkezik a munkakörét illetően, ugyanakkor a jelenlegi ismeretei alapján úgy ítéli meg, hogy 18 évesen nem feltétlenül alkalmas egy fiatal felnőtt az önálló élet megkezdésére.

„Ha jó szülői háttér van, akkor általában hazagondozzák, akik még nagykorúvá válás előtt is szakellátásban vannak, annak nyilván megvan az oka. Azért vállnak itt nagykorúvá, mert nem számíthatnak a szülőre."

A gyermekjóléti munkatárs megkeresésében nem tudott segíteni, mert nem tudja, ki volt a családgondozójuk és jelenleg pedig nincs családgondozás, valamint az információhiányban a rendszerben történő átszervezéseknek is nagy szerepe volt.

Nevelőszülő

A nevelőapa szűkszavúan, tőmondatokban beszélt és megítélésünk alapján kimondottan hivatalosnak tűnő válaszokat adott.

Gerivel kapcsolatosan elmondta, hogy több mint két éve náluk nevelkedik. Jól viselkedik, megbízható gyermeknek tartja. Négy testvére van: két fiú és két lány. A fiúkkal tartja a kapcsolatot, mert szintén náluk nevelkednek. A két kislány is ugyanazon a településen él, de velük csak kéthetente hétvégén szokott találkozni. A testvérekkel való kapcsolata *„normális"*, de a megítélése szerint Gerinek *„más a felfogása"*, komolyabb.

A gyermek és a nevelőszülők kapcsolatát jónak ítéli meg. Gerit közvetlennek tartja, és úgy gondolja, hogy ők is azok voltak vele. *„Nem volt hála Istennek semmi probléma."*

Tanulmányait illetően megtudjuk, hogy a fiú számítástechnikát tanul egy gimnáziumban, ahol kiváló tanuló. Mindig is jó tanulónak számított. *„Amikor ballagott, dicséretet kapott, nem is tudom hányból."*

A házi munkába, házkörüli munkába ritkán segít, mert nincs ideje és sokat kell tanulnia. Ha mégis bevonják, akkor egy kis kerti munkát végez: kapálás, gyomlálás. Szabadidejében zenét hallgat, olvas, facebookozik, illetve a barátnőjével van.

Vagyona és megtakarítása nincs. Bevétele a zsebpénze és majd az ösztöndíja lesz. A zsebpénze 5160Ft, de ezt még a nevelőszülők kipótolják, és ebből szokta pl. feltölteni a telefonját. A zsebpénzét a saját belátása alapján költi el, nem kér tanácsot, ugyanakkor azt is megemlítette, hogy kevés ez az összeg. *„[…] mi az az 5000Ft?"*. A pénzbeosztásban és a pénzgazdálkodásban a nevelőszülőktől tud segítséget kérni. Nyári munkát is végzett, kertet/parkot alakítottak ki, amiért pénzt kapott és ebből cserélte le a telefonját. Döntés, probléma esetén *„közösen megbeszéljük és megnézzük, hogy melyik aktuálisabb"*.

Úgy gondolja, ha Geri a gimnáziumot elvégzi, akkor biztosan tovább fog tanulni. *„Tanulásból fogja fenntartani magát. Erre ösztönöztük és erre ő is hajlandó. Még most kezdte a kilencediket, az még a jövő titka, hogy milyen mester szeretne lenni."* Meglátása szerint a későbbiekben irodai munkát fog választani és nem kézimunkát.

Ahhoz, hogy meg tudja kezdeni az önálló életét, az alábbiakra van szüksége: *„egy biztos háttere kell, hogy legyen támasz neki."* Ezt a támaszt a nevelőszülő fogja tudni nyújtani. Úgy gondolja, hogy segítséget a nevelőszülőtől, a nevelőszülői tanácsadótól fog kapni és tőlük is várhat, illetve az államtól az otthonteremtési támogatásra számíthat.

„A nevelőszülői tanácsadók is tudnak segíteni, hogy ha felmerül valamilyen kérdése és tudnak segíteni a válaszokban vagy valami. Ha a 18. életévét betölti, megkapja tőlünk a segítséget, meg kap az államtól is, mert nekik is jár házvásárlásnál valamennyi összeg […] Hivatalos személyek közül a gyámügy fog tudni segíteni, most az iskola az fontos, meg hogy hová fog menni még tanulni."

A jövőbeli tervek még kialakulóban vannak, kilencedikes tanulóként még nincs pontos jövőképe. Úgy gondolja, hogy előbb végzettséget szeretne, munkát és majd házat venni. Az édesanyával tartja a kapcsolatot, az édesapával nem. A testvérek külön fogják tervezni az életüket, mert teljesen más a természetük.

Nevelőszülői tanácsadó

2014 júniusában került Geri a nevelőszülői tanácsadójának a nevelőszülejéhez, ettől az időpontól van vele kapcsolatban. A bekerülést illetően említést tett arról, hogy a gyermek már korábban is volt szakellátásban egy másik nevelőszülőnél, de azt követően hazakerült, megszűnt a nevelésbe vétele. Majd az anya élettársához került családba fogadással, ezt követően a jelenlegi nevelőszülőhöz.

Két édestestvére van, akikkel a nevelőszülőnél nevelkednek. Illetve van két féltestvére, akik szintén nevelőszülőnél nevelkednek, de nem egy helyen. A négy testvér egy településen van, csak nem egy nevelőszülőnél. Gerit alapvetően zárkózottnak tartja, ami a testvéreivel való kapcsolatában is megmutatkozik, kevésbé kommunikál velük. Úgy gondolja, hogy *„[…] ott vannak egymásnak, számíthatnak egymásra, de úgy a mindennapokban nem igazán mutatják ki a kötődést."*

A nevelőszülőkkel való kapcsolatát jónak ítéli meg. Rövid idő alatt beilleszkedett és megtalálta a közös hangot. Alapvetően csendes, zárkózott típusnak jellemzi a gyermeket. Érdeklődött a nevelőszülőknél is, tőlük megtudja, hogy a gyermek megnyílik előttük és elmondja a problémáit. Főleg a nevelőanyával van bizalmas kapcsolatba, leginkább őt avatja be a dolgaiba.

Az édesanya szabadságvesztését tölti, nem igazán van vele kapcsolata. Az édesapával pedig egyáltalán nincs, a szülői felügyeleti joga meg is szűnt, nem is tartott vele kapcsolatot. Az édesanya és a gyermekei közötti kapcsolat laza, nincs közöttük mély kötődés és elmondása szerint a gyermek már nem is igazán akar válaszolni az édesanya leveleire.

A gyermek főleg interneten keresztül kommunikál, de vannak barátai a jelenlegi és a volt osztálytársai, kollégista társai között is, illetve a településen is ahol nevelkedik. *„A kortársakkal így összejártak, kimentek játszótérre stb."* Az aktív sportolásról az esetében nem beszélhetünk, viszont szabadidejében Rubik-kockával foglalatoskodik, illetve tanulmányi versenyeken is részt vesz.

Nevelőszülők bevonják a háztartási munkákba, házkörüli munkákba. A saját szobáját például neki kell kitakarítania, illetve a kollégiumban is önmaga ágyaz, teszi rendbe a szobát. *„Neki kell most már ezt megoldani, de ő ebbe be is vonható."*

Zsebpénzt kap, amit megítélése szerint be is tud osztani. Néha előfordul, hogy túlköltekezik, de tudja mi a pénz értéke, mi mennyibe kerül. Főleg számítógépes játékokra, hobbijára költ. Példaként említette, hogy a Rubik-kockával versenyre is ment, vagy verseny Rubik-kockákat rendelt. Vagyona jelenleg nincs, de úgy gondolja, hogy ami lesz is, az az otthonteremtési támogatásból fog származni. Valószínű, hogy hazamenetelről nem beszélhetünk az esetében. Az otthonteremtési támogatás feltételiről és annak előnyeiről már beszélgetett a nevelőszülői tanácsadó és a gyermek. A szakember tájékoztatta, hogy ez lesz az a támogatás, amit majd ő megkaphat.

„Erről beszéltem is vele például, hogy bekerült ide a kollégiumba és ne legyen ilyen szökés vagy ilyesmi, mert akkor ettől az összegtől is eleshet, márpedig ez egy nagy összeg, ahhoz hogy ő utána önálló életet tudjon kezdeni. Arról beszélgettünk, hogy neki pont ez lesz, amivel tud gazdálkodni."

Arany János Tehetséggondozó Programban vesz részt, ezért várhatóan ösztöndíjra lesz jogosult, bár a nevelőszülői tanácsadónak még nincs tudomása arról, hogy biztosan kapni fog-e és ha igen, mekkora összeget. Amennyiben ösztöndíjra szerez jogosultságot, annak összegét a nevelőszülői tanácsadó hasznos, a tanulást elősegítő eszközök fordítására ösztönözné a fiatalt.

„Ha kap ösztöndíjat, akkor azt az ő számlaszámára fogja kapni és akkor én azt szeretném, hogy tartós, maradandó, meg olyan dolgot vegyünk belőle, […] ne így elherdáljuk. Nyilván ruhaneműt stb. azt megkap a nevelőszülőtől, de nyilván olyat, amit a tanulásban fel tud használni."

Úgy gondolja, hogy nevelőszülői tanácsadóként leginkább beszélgetéssel, tanácsadással, információnyújtással és tájékoztatással tudja segíteni a gyermeket, illetve nyomon követi a sorsának alakulását, probléma esetén támaszként, fogódzóként van jelen.

„Hát igazából csak beszélgetés útján lehet, tanácsokkal látjuk el, de nem mintha ő annyira kérné. A gyámjával bementünk a kollégiumba, megnéztük a szobáját is. Azért nyomon követjük, én azt gondolom, és ha kérdése van – meg telefonon is beszélünk – meg kérdez is egyébként. Én azt gondolom, hogy nyomon kell követni. Az hogy bekerült […]-be, már a nevelőcsalád sincs vele a mindennapokban, és akkor így érzi, hogy nincs elengedve a keze, mi is itt vagyunk és akkor így én is jobban próbálok vele kapcsolatot tartani."

Az önálló életre való felkészültségben megítélése szerint az életkor eltérő lehet. Az esettanulmány alanya esetében viszont úgy ítéli meg, hogy kiemelkedően jó képességű fiúként hamarabb érett lesz az önálló életre, mert vannak tervei, elképzelései.

„Ő már jóformán koravén is ilyen értelemben. Ő már az elején tudta, hogy mit akar, hogy ki akar emelkedni. Ő ki akar törni. Ő szerintem sokkal hamarabb önálló lesz, mint sok más szakellátott gyerek, akik még sokszor a nagykorúságuk után sem azok. Hogy mi kell hozzá? Egyébként ha a nevelőszülőnél megkapja azt a hátteret, azt a tanácsokat, támogatást, tudják egyengetni az útjukat, akkor mindenképpen hamarabb."

Mi szükséges ahhoz, hogy a fiatal önálló életet tudjon kezdeni kérdésre az alábbi választ kaptuk:

„Elsőször is kell valaki, aki nagyon tudja támogatni, hátulról segíteni úgymond, de egy jó szakma az mindenkép. Egy jó szakma, amiben el tud majd helyezkedni, az az, ami igazán tud segíteni majd neki."

Az anyagi problémák megoldását leginkább önmaguktól várhatják, saját maguk fogják megtanulni. A fiatalok kikerüléséhez szükséges anyagi feltételek meglétét súlyosan problémásnak ítéli meg. Tapasztalatai alapján leginkább vesznek valami házat vagy ingatlant, ugyanakkor ezzel kapcsoltasan negatív tapasztalatai is vannak, különösen annak idejét és területi elhelyezkedését illetően.

„Sajnos sokszor úgy veszik meg […] én ezt azért nem látom mindig biztosítottnak, hogy még nem fejezte be a tanulmányait, nem tudja, hol fog letelepedni, sokszor nem oda költöznek be ténylegesen, az ingatlan értéke ugye romlik, és ezzel az ő helyzetük is romlik. És akkor már az az összeg sincs meg. Szerintem az a legjobb, ha befektetik, ha van, ahol tudnak lenni, ehhez kell, ahol tudjanak maradni és akkor be tudják fektetni lakástakarékba. Én ezt tartom a legjobb megoldásnak, csak az megint nem azt segítené, hogy előre tudjanak lépni. Tehát ez egy ilyen sakkhelyzet."

Fiatalok kiléptetésével kapcsolatos tapasztalatai vegyesek, de nem túl jók.

„Sokan túl korán kezdik meg. Volt olyan utógondozottam, akinek házasságkötés miatt szakadt meg, túl fiatalon, szakma, munka nélkül. Ez azért jellemző szerintem, ami pedig nem túl jó. Vagy szintén az, hogy eljön a nevelőszülőtől, vett egy házat, de aztán nem költözött be, nem sikerült munkát találnia. Elveszítettük vele a kapcsolatot."

A gyermekkel való kapcsolatát, együttműködését jónak gondolja. Konfliktus a gyermekkel a pályaválasztás időszakában volt. A gyermek és a nevelőszülő között a továbbtanulást illetően nézeteltérések voltak, és ennek feloldásában segített, avatkozott be nevelőszülői tanácsadóként. Továbbá feladatának tekinti a fiatal kapcsolatainak a segítését, ápolását, különös tekintettel a vér szerinti szülőkkel, a testvérekkel, de a kortársakkal is, bár ebből a szempontból Geri esetében eltérő.

„Mondjuk ez esetben pont nem tudom, anyuka börtönben van. A lánytestvérekkel mondjuk, hogy legyen kapcsolattartás, ne szakadjon el. Erről mindig beszélünk is Gerivel, vagy akikkel nevelkedik tesókkal. De ugyanígy, hogy ha olyan jelzést kapok tőle, vagy más gyerekektől, vagy iskolából, vagy jelzést kapok, vagy nem úgy illeszkedik be vagy nem olyanok a kapcsolatai, akkor azon próbálunk segíteni, már amennyire tudunk."

Az egyéni nevelési-gondozási terv lényegét abban látja, hogy egyéni legyen, amit a nevelőszülővel, a gyermek életkorától függően a gyermekkel is meg lehet beszélni, és változó, hogy mennyi időre készül. Az egyéni nevelési-gondozási tervben szerepel az egészségi állapot, orvosi ellátás, tanulás, és mindazok a tevékenységek, melyek a gyermeket kifejezetten érdeklik stb. A gyermek szakellátásba kerülését követően, a szakértői vélemény kézhez vételétől számított 1 hónapon belül készíti el a nevelőszülői tanácsadó és aktualizálja, ha nagyobb változás történik a gyermek napirendjében, óvodába lép, iskolát vált, kollégiumba került stb.
Nagy és jelentős feladatuknak tartja a gyermekek önálló életre való felkészítést és azt is hozzáteszi, hogy ennek sikeressége a nevelőszülőn és a nevelőszülővel való együttműködésen is múlik.

„Hát ez szerintem eléggé a feladatunk. Beszélünk vele, meg nyilván a nevelőszülő tudja ezt a leginkább, mi pedig a nevelőszülővel konzultálunk mindig. Mi az, amit reálisnak tudunk? Hogy az ő képességei szerint, amit látunk, hogy mit lehet kihozni a gyerekből, azt próbáljuk meg kihozni a gyerekből. Meg kell nézni, hogy milyen a gyermekeknek a képessége, és azt kell belőle kihozni, és annak megfelelően irányítgatni az útját. Nyilván mi a nevelőszülővel tudjuk ezt végezni, tanácsok, meg útmutatások."

Geri esetében úgy látja, hogy a nevelőszülők támogatják a gyermeket, jól megtalálták a közös hangot. A gyermek is szereti a nevelőszülőket és megtalálta a helyét a családban. A nevelőcsalád is igyekszik, támogatja abban, hogy elérje azt, amit szeretne és ezt a gyermek is érzi. A fiatalt autonóm személyiségnek tartja, aki jó képességű, tudja, hogy mi az, ami jól megy neki, mi az, amire szeretne időt fordítani, mi az, amit szeretne csinálni vagy mit vár el az élettől. Megítélése

szerint a gyermeknek körvonalazódott tervei vannak, és ennek megvalósításában tudnak segítséget nyújtani.

Összegzés

A gyermek jövőbeli és az önálló életre vonatkozó tervei, elképzelései a megkérdezett szereplők elmondása alapján – igaz kezdetlegesen, de – már körvonalazódni látszanak, bár még elnagyoltak, kevés konkrétumot tartalmaznak. A középiskolai iskolaválasztás a különböző szakemberek, pedagógusok és a nevelőszülő együttműködéséből adódóan jól célzottnak mutatkozik, mert a gyermek szereti az iskolát és önmaga is úgy érzi, hogy az iskola egy lépcsőfok a jövőbeni tervei megvalósításában. A fiú környezetében lévő szakemberek és a nevelőszülő megítélése alapján is nagyon okos, jó tanuló és az önálló életének, a jövőjének biztosítása érdekében továbbtanulását kívánják majd szorgalmazni.

Több szereplő jelezte, hogy a gyermek zárkózott, nehezen nyílik, meg. Nincs arra utalás, hogy ennek feloldása érdekében szakember (például pszichológus) segítségét kérték-e. A testvéreivel való kapcsolatának ápolására nagyobb figyelmet, hangsúlyt lenne célszerű fordítani, mert kicsi a valószínűsége, hogy a vér szerinti szüleire számíthatna vagy számíthatnának a gyermekek.

Jövőjének megalapozást segítené az érettségi megszerzése, a tehetséggondozó program nyújtotta lehetőségek kihasználása, az otthonteremtési támogatás és az utógondozói ellátás igénybevétele. Terveinek tudatosságában, a részletek kidolgozására további motivációt, tájékoztatást, támogatást igényel, melyben a gyermekvédelmi gyám, nevelőszülői tanácsadó és nevelőszülő együttműködésére is számíthat. Az eset kapcsán pozitívumként emeljük ki, hogy bár jelen esetben is hiányosak a szakemberek információi a gyermekkel kapcsolatos történéseket, ok-okozatokat illetően, ugyanakkor több szereplő is említett konkrét példákat, ahol a szakemberek – például a nevelőszülői tanácsadó, pedagógus, szociális szakemberek, nevelőszülő – együttműködése, együttes fellépése, közös cselekvési terv kialakítása révén nem önálló vagy egymás elképzeléseivel ellentétes munkát végeztek, hanem a lehetőségeket átbeszélve, egyeztetve alakították ki megoldási utakat, ami a gyermek fejlődését, sikerességét és önálló életre nevelését, felkészítését szolgálja. Az elkövetkező években a további rendszeres együttműködés lehetőséget teremthetne, hogy a gyermek magabiztosan, jó alapokkal, tájékozottan induljon el a saját útján és esetét sikertörténetként lehessen emlegetni.

4. esettanulmány: Roland története

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Roland 14 éves fiú, óvodás korában került jelenlegi nevelőszülőjéhez két kisebb fiútestvérével együtt. 2007 tavaszán kerültek a gyermekvédelem rendszerébe, mert a *„szülőknek jelentős életvezetési problémáik adódtak”*. Az édesanya 16, az édesapa 18 éves volt, mikor Roland megszületett, ezután három éven belül két kisebb fiúval bővült a család. Lakhatásuk mindig ideiglenes volt, gyakran költöztek, többnyire anyagi okok miatt. Elsőként az óvoda részéről érkezett jelzés a gyermekvédelmi intézmény felé, hogy ruházatuk, ellátásuk nem megfelelő, és feltűnően sokat esznek az óvodában. Ez alapján a gyermekeket védelembe vették. Az édesapa italozó és bántalmazó magatartása okán az édesanya többször is elhagyta a családfőt, míg végül 2007-ben *„egy nagyon durva veszekedés következtében”* végleg elköltözött a gyermekekkel. Egy rokon biztosított számukra lakhatást egy időre, azonban az anyuka ezt hosszú távú megoldásnak vélte. A családgondozó több esetben csak a nagybácsit találta otthon, az édesanya munkanélküli volt, és a nagybácsi is megerősítette azt a tényt, hogy az anyuka nem képes felelősségteljesen gondoskodni a gyermekekről. Ennek eredményeképp *„a befogadó személy kérte föl a családgondozót, hogy emeljék ki a gyerekeket, mert, hogy ez hosszú távon nem fog menni, és ő nem tud felelősséget vállalni a gyerekek és az anyuka iránt.”* A TEGYESZ-be kerülés következtében a gyermekeket nevelőszülőhöz helyezték el, azonban itt komoly problémát észleltek a szakemberek és közel öt hónapos intenzív segítségnyújtás után a *„hálózatvezető kérte a gondozásihely-váltásokat a gyerekeknek”*. 2008-ban kerültek a jelenlegi nevelőszülőkhöz egy civil nevelőszülői hálózaton keresztül, és immár nyolc éve élnek ebben a háztartásban.

Roland jelenleg 7. osztályos, életének következő fontos állomása a továbbtanulás lesz. Ezzel kapcsolatban neki is, és környezetének is konkrét elképzelései vannak. A legvalószínűbb, hogy informatikai irányban fog továbbtanulni, ugyanis ez iránt érdeklődik a leginkább. Az iskolában közepesen teljesít, nincs probléma a viselkedésével, nagy baráti körrel rendelkezik. Nevelőszülőjével jó kapcsolatot ápol, bár a kamaszkor sajátosságai személyiségét nagyban alakítják.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

Gyermek

Roland most lesz 8. osztályos, emlékei szerint a 6. születésnapját már a jelenlegi családjában ünnepelte. Korábbi körülményeire nem igazán emlékszik, édesanyjával bizonyos időközönként találkozik. Édesanyja életéről annyit tud, hogy egy másik családdal él együtt egy vidéki városban, de sem munkájáról, sem magánéletéről pontosabb információkkal nem rendelkezik. Édesanyjával való kapcsolattartásáról nem sokat beszél, a kapcsolattartás gyakoriságát sem tudja konkrétan meghatározni, azt mondja *„változó”*.
A jelenlegi körülményeit, életét így mutatja be:

„Ja, hát reggel ugye felkelünk, akkor ott megreggelizünk, lejövünk, itt 10 óráig szoktunk játszani. Most lett idehozva egy X-box, azzal játszunk, utána kimegyünk az udvarra, ott játszunk. Ebédelünk, utána asztalnál szoktunk rajzolni, a zsebpénzünkből Legót vettünk, és azzal is szoktunk játszani. Utána uzsonnázunk, és akkor vagy kimegyünk, vagy bent nézünk TV-t.”

Kedvenc tevékenységei között említi meg a nevelőapukájával való sütést, főzést a kertben, illetve a kirándulásokat Ceglédre, Kecskemétre, vagy akár a strandra. Zsebpénzükből (3.415 Ft/hó) játékokat szoktak venni, kedvencük a Lego, melyet több kiszerelésben és formában is vettek már maguknak. A nevelőszülő útmutatása alapján a zsebpénz felét elkölthetik, a másik felét félreteszik és nyáron használhatják fel.
Testvéreivel kapcsolatban nem tudja egyértelműen kijelenteni, hogy jó a kapcsolat közöttük. Vannak esetek, mikor gördülékenyen tudnak játszani egymással, de többször merül fel konfliktus is közöttük. Összességében legidősebb testvérként fontosnak tartja békítő szerepét a két kisebb öccse között. Gyámjával és nevelőszülői tanácsadójával, amikor arra kerül sor, elbeszélgetnek, de semmilyen konkrét benyomást nem említ meg.
Az iskolára és a baráti körére áttérve határozottan jelenti ki, hogy szereti az iskolát. Habár a fizikát kifejezetten nem szereti, a testnevelés, informatika, erkölcstan, irodalom, kémia, biológia a kedvencei közé tartoznak. Baráti körét leginkább az osztály alkotja, akikkel szívesen beszélget, kosárlabdázik és készít el házi feladatokat. Elmondása alapján nincsenek nehézségei és problémái a közösségbe való beilleszkedéssel, barátai tudják, hogy nevelőszülőnél él, de ennek semmilyen hatása nincs a kapcsolatukra. Az iskolában asztalitenisz, kézműves és színjátszó szakkörbe jár, melyeket ő választott magának. Ezek a külön elfoglaltságok a napköziben heti 1-2 alkalommal

zajlanak. Az iskolába és haza egyedül járnak, közel egy éve a nevelőszülő nem kíséri őket, *„mert szóltak, hogy ciki."* – jegyzi meg a beszélgetés közben a nevelőszülő.
Továbbtanulási lehetőségeit tárgyalva legnagyobb hajlandóságot az informatika tagozatos középiskola felé mutat, de megemlíti, hogy szóba került egy ceglédi gimnázium és egy szolnoki középiskola is. Barátai jó tanulók, többnyire más városokban szeretnének továbbtanulni. Hosszú távra nincsenek tervei, nem igazán tudja még egyelőre elképzelni az életét 18 éves kora után.

Ellátásoldali szereplők

Nevelőszülő

A nevelőszülő közel 9 éve a 14, 13 és 12 éves gyermekek nevelőszülője. Elköteleződésük a következő körülmények miatt alakult ki:

„Van három saját gyerekem, akik már felnőttek, nagyon korán kirepültek a fészekből, […] akkor jött az az ötlet, hogy kihasználva az itthonlétet, meg kihasználva a hatalmas házat, a kiépített játszóteret, udvarrendszerünket, hisz mindent a három gyereknek építettünk, teremtettünk elő. Akkor úgy gondoltuk, hogy nevelőszülőként folytatjuk az életünket."

A gyermekek eddigi történetét a korábban már említett állomásokban foglalta össze: *„hányódtak albérletről albérletre"*, majd védelem alá kerültek, végül gyámság alá vették őket. Személyesen hozták el a gyermekeket az előző nevelőszülőktől.
A szülőkkel való kapcsolattartást tekintve az apával egyáltalán nem tartják a kapcsolatot, csak az internetről értesülnek az életéről, ez alapján tudják, hogy új családot alapított.
Az édesanyával kapcsolatban leszögezi, hogy *„anyuka szereti a gyerekeit, csak egyszerűen a helyzeténél, anyagi helyzeténél, családi hátterénél fogva egyszerűen nem tudja ellátni az anya szerepét."*. Korábban össze is házasodott az édesapával egy időre, hogy megteremtse a szükséges körülményeket, de körülbelül két évig éltek csak házasokként, azt követően elváltak. A nevelőszülő elmondja, hogy az anya többnyire rendszeresen látogatta a gyermekeket, de egy ideje sem személyesen, sem telefonon nem jelentkezett, ami hatalmas csalódást jelent a gyermekek számára. Ezen sem a nevelőszülők, sem a szakemberek nem tudnak segíteni, ugyanis az anyukának nincs állandó munkahelye, sem olyan telefonszáma megadva, melyen elérhető lenne. Nagy valószínűséggel egy másik családnál lakik, ahol függőségi viszonyban van, feltehetőleg a bevételéről sem ő maga rendelkezik. Az

édesanya lakóhelyi körülményeinek felmérésére készült környezettanulmány, amely azt erősítette meg, hogy kétnapos tartózkodásra kielégítőek a feltételek (egy szoba egy ággyal, abban alszanak négyen). Az anyuka szinte minden esetben felveti, hogy szeretné visszakapni szülői felügyeleti jogát, és valóban *„ez a cél, hogy a gyerekek minél előbb visszakerüljenek a vér szerinti szülőkhöz”,* azonban ez inkább csak egy vágy, mint valós ígéret. A nevelőszülők minden újratárgyalás alkalmával nyilatkoznak arról, hogy a továbbiakban is vállalják a gyermekek gondozását.

A jelenlegi lakhatási körülmények bemutatása során kirajzolódik, hogy a gyermekek egy szobában alszanak az emeleten, ahol a nevelőszülő kezdetektől fogva egy másik szobában alszik mellettük. Az alsó szinten az étkezőben és nappaliban töltik el együtt a legtöbb időt, itt gyakran kézműveskednek, ugyanis mindhárom fiú nagyon jó kézügyességgel rendelkezik. Rajzaikat, alkotásaikat többször is oklevelekkel, emléklapokkal díjazták, és a ház is tele van az ő műveikkel. A nyári szünet napjai többnyire jellemzően az alábbi menetrend szerint zajlanak:

„[…] délelőtt TV-t néznek, valamilyen mesefilmet 10 óráig, vagy amit ők szeretnének, CD-t, videokazettát, vagy éppen magát a TV-t. 10 órától kint vannak az udvaron, fociznak, bármilyen szabadtéri játékot választhatnak. Délben ebédelünk, és akkor délután asztalnál, […]. Tehát 3 óráig rajzolnak, […] 3 órakor uzsonna, és akkor délután 6-ig megint kint lehet lenni, jön haza a férjem, ő mindig ad nekik valami pici munkát, most paréjszedés, most gyertek, etessük meg a malacokat, bármi.”

A szünidőt gyakran színesítik egynapos kirándulásokkal, mely során vásárolnak, étterembe mennek és strandolnak. Szintén fontos része a nyári szünetnek a nevelőszülő unokájának érkezése, mely rendszeres program hétvégente. Elmondása szerint a fiúk szeretnek az unokával játszani, szeretettel fordulnak felé.

A gyermekekkel való kapcsolatát a nevelőszülő jónak írja le, úgy érzi, mindent megtesznek annak érdekében, hogy a gyermekek jól érezzék magukat. Leginkább a tanulással kapcsolatban adódnak konfliktusok. Ilyenkor olyan mondatok is elhangzanak, mint a *„ne pofázzál már, nem vagy az anyám.”*. A nevelőszülő igyekszik nem csak szabályozni a tanulást, hanem megértetni velük, hogy olyan hátránnyal, amivel ők indulnak, sokkal nagyobb erőbefektetés szükséges a céljaik eléréséhez.

Roland iskolai teljesítményét nem érzi kielégítőnek, úgy véli, sokkal többre lehetne képes, akár kitűnő tanuló is lehetne. Korábban volt egy időszak, amikor jobban tanult, ennek a kamaszkor vetett véget. Az osztálytársaival és tanáraival nagyon jó kapcsolatot ápol, ezekkel a gyermekekkel már óvodás kora óta van együtt, tulajdonképpen együtt nőnek fel. 2-3 olyan barátja van a fiúnak, aki a nevelőszülő megítélése szerint jó hatással van rá, velük gyakran beszélget az iskolában, készítenek el együtt házi feladatokat. Emellett a barátokkal eltöltött szabadidős programok még

nem képezik a fiú mindennapjait: *„[…] kérték már bicajozni itt faluszinten, de ezt nem engedtem, nem engedtem, mert jó, most már 9. éve vannak nálam, de azért a félsz még mindig bennem van, hogy nem az én gyerekeim, és óriási a felelősség, óriási."*

Osztott gyámságban működik együtt a gyámmal, aki két éve tölti be ezt a pozíciót az életükben. Gördülékenyen zajlik az együttműködés, bár a nevelőszülő megjegyzi, hogy ez a rendszer legfőképp azoknak kedvez, akiknél vagyonnal is rendelkeznek a gyermekek (esetükben nincs vagyon), így a pénzügyi felelősség lekerül a nevelőszülők válláról. A nevelőszülői tanácsadó szintén segítségükre van, ha szükség van rá. A gyermekeknek nincs szorosabb kapcsolatuk a szakemberekkel, kizárólag a kötelező alkalmak során beszélgetnek velük.

A gyermekek pénzügyi helyzetére vonatkozóan elmondja, hogy nem rendelkeznek vagyonnal, 18 éves koruk után kizárólag az állami támogatás áll majd rendelkezésükre. Jövőjüket illetően megemlíti azt a lehetőséget, hogy több példa is igazolja a testvérek összefogását felnőtté válásuk után. Véleménye szerint, ha mindhárman összeadják az otthonteremtési támogatást, akkor közös ingatlant vásárolhatnak, ahol a továbbiakban élhetnek. Mivel a gyermekek között nem nagy a korkülönbség, a nevelőszülő ezt egy reális alternatívának látja. Kirándulások, vásárlások alkalmával igyekszik a pénzkezelésre, takarékoskodásra tanítani őket azzal, hogy bizonyos döntéseket ők hozhatnak meg a vásárlás kapcsán.

Roland jövőjét elsősorban a továbbtanulás fogja meghatározni, még mindig kérdéses azonban a nevelőszülő részéről, hogy érdemes-e az informatika tagozatot választani, amivel nem kap szakmát, vagy döntsenek-e esetleg egy gimnázium mellett. Igénybe vehető pályázatokról, ösztöndíjakról egyelőre nem tudnak. Az azonban biztos, hogy az érdeklődési kör adott, az informatika Roland számára *„egy csodavilág"*.

Gyám

A gyám részletesen ismeri a gyermekek jelenlegi nevelőszülőkhöz kerülésének folyamatát. Az édesanyáról kollégáival együtt azt feltételezi, hogy prostituáltként dolgozik, minden eddigi információ (nincs állandó munkahelyre bejelentve, nem ő maga osztja be idejét és pénzét, nem elérhető) erre utal.

Roland rálátását a helyzetre vonatkozóan kiemeli, ő az, aki *„kezdi felfogni, hogy mi is történik az édesanyjával"*. A gyermekek vágynak arra, hogy édesanyjukkal éljenek, de mindezidáig nem történt előrelépés ebben az ügyben. Aggasztónak tartja viszont azt a viselkedésmódot, amit az édesanya időnkénti eltűnése vált ki a gyermekekből. *„Nem csak az iskolában, inkább a nevelőszülői családban jelenik meg ez, tehát most abban a korszakban vannak, hogy dacolnak, és a nevelőszülőre haragszanak, amiért*

nem lehetnek az édesanyjukkal. Ez főként a kisebbik gyereknél jelenik meg, hogy az M. néni [nevelőszülő] a rossz, és miatta nem, és, hogy utáljuk az M. nénit."

Édesapja jelenlegi életéről az egyik internetes közösségi oldalon szerzett tudomást Roland, ahol felhasználóként regisztrált és látta, hogy édesapja új családot alapított. A fiú megkeresésére azonban nem reagált az apa, így közösen megegyeztek a nevelőszülővel és a gyámmal, hogy megszüntetik a fiókot.

Roland és testvérei viszonyát azzal a példával mutatja be, amikor a gyermekeknek istentiszteleten kellett részt venniük és a két kisebbik fiú ellógta az alkalmat, és a játszótérre ment a templom helyett. Roland azonban nem tartott velük, de falazott nekik. *„Tehát egyre jobban előtérbe került nála ez az önálló gondolkodás, és hogy már kevésbé befolyásolható, bár még mindig tudják a kisebbek befolyásolni."* Ez az önállósodás a gyámi látogatások során is tetten érhető, Roland szívesen beszél és sok esetben kontrollálja a két kisebb fiút.

Az iskolai teljesítmény és a továbbtanulás témájának felvetődése során elmondja a gyám, hogy akár gimnáziumba is mehetne Roland, de a teljesítménye *„nagyon ingadozó"*. A jövőjének alakulását leginkább kitartásától teszi függővé. Az édesanya a továbbtanulásba nem igazán szól bele, így a döntés főként Rolandra és a nevelőszülőre marad. Az általa tapasztaltak alapján a nevelőszülő nagyon komolyan veszi a tanulást, *„néha talán túl sok ez a szabály"*. Emellett érdekességként említi meg, hogy mindhárom fiút ugyanolyan ruhába öltözteti a nevelőszülő, ami egy bizonyos kor felett véleménye szerint már aggályos lesz. Ezt a nevelőszülő is érzékeli és elmondása szerint a középiskolába kerüléssel felhagy ezzel a szokásával. Alapvetően azonban *„a gyerekeknek élnek"*, egyedül az unoka jelenléte vet fel komolyabb problémákat. *„[…] megfenyegetik a nevelőszülőt, hogy M. néni [nevelőszülő] megverem az unokádat, meg tehát, hogy vannak ilyen, hogy ha most nem engedsz ki, megverem az unokádat."*

Nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó 2008-ban került kapcsolatba a gyermekekkel, ő kísérte a jelenlegi nevelőszülőket a korábbi családhoz, hogy magukhoz vegyék a gyermekeket. Meglátása szerint *„nem egyszerű feladat a [vezetéknév] testvérek nevelése"*. A nevelőszülői tanácsadó feladata főként az, hogy az édesanyával történő kapcsolattartásokat felügyelje a gyámhivatal szabályozása alapján. Szintén megjegyzi, hogy gyanújuk szerint az édesanya prostituáltként dolgozik. Ismeri a család történetét, az édesanyával való kapcsolattartásba jobban belelát.

Rolandra vonatkozóan így nyilatkozik: *„értelmes, okos gyerek, nagyon jó tanuló volt”*. Akárcsak a többi érintett személy, a teljesítmény romlását a kamaszkorral kapcsolja össze. Véleménye szerint sokkal nehezebb hatást gyakorolni rá, mint korábban.
A nevelőszülők és a gyermekek kapcsolata szerinte *„kicsit visszafogott”*. Ennek okát így foglalja össze:

„[…] az édesanyának az volt a kérése, hogy ő nem szeretné, hogy ha [nevelőszülőt] anyának szólítanák a gyerekek. Ez teljesen normálisan szokott működni a nevelt gyerekeknél, hogy a nevelőanyát anyának szólítják, mivel ő van velük a mindennapokban, ő ad meg nekik mindent. […] Na, most ezt határozottan kérte a vér szerinti anya, hogy [Rolandék] ne hívják [nevelőanyát] anyának, emiatt nem is alakult ki közöttük olyanfajta meghitt viszony, ami egyébként a nevelőszülő, és a nevelt gyerek között ki szokott alakulni.”

Szorosabb kapcsolat kialakítását kizárólag a dackorszak után tartja valószínűnek, ha Roland érettebbé válik.
Elmondása szerint a testvéreivel jó viszonyt ápol Roland, az iskolában sem voltak vele problémák az eddigiekben, könnyen ment a beilleszkedés. Mostanában azonban több panasz érkezik rá, pszichológus is járt hozzájuk, aki igyekezett segíteni a velük történt események feldolgozásában.
A gondozási-nevelési terv alapján Roland legfőbb feladata jelenleg a továbbtanulás, ebben azonban sokszor gátolják *„a földtől elrugaszkodott, gyerekes gondolatok”*.
A jövőjével kapcsolatban a tanácsadó nem fogalmaz meg konkrét kilátásokat, úgy véli *„nagyon külső kontrollosok ezek a gyerekek, akkor működnek jól, ha ott a nevelőszülő”*. Bízik benne, hogy Roland hallgatni fog rájuk és tanul, amíg teheti, vagy munkát vállal, hogy utógondozásban maradhasson 22 vagy 24 éves koráig.

Összegzés

Roland és testvérei útja nehézkesen vezetett el a jelenlegi nevelőszülőkhöz. Az itt-tartózkodásuk óta azonban rendezett környezetben nevelkedhetnek már több mint nyolc éve. Az édesanya időszakos jelenléte alapvetően meghatározza a gyermekek viselkedésmódját és személyiségfejlődését, sok konfliktus adódik főként a nevelőszülők és a gyermekek között az anya hozzáállása miatt. Ennek következtében az édesanya és a gyermekek között nem tudott kialakulni egy olyan bizalmi kapcsolat, mely alapjául szolgálhatna a gyermekek kapcsolatrendszerének. Ennek a bizalmi viszonynak a megteremtése más részről is akadályozott. Az édesanya kérésére a

gyermekek nem szólíthatják anyának a nevelőszülőt, ami szintén eredményez egyfajta távolságtartást a nevelőszülő-gyermekek kapcsolatban. Talán ennek tulajdonítható az a magatartás is, melyet a nevelőszülő tanúsít a gyermekek irányába, nagyon igyekszik a gyermekek életét boldoggá tenni, és nem szívesen beszél azokról a nehézségekről, amikor a gyermekek támadólag lépnek fel ellene, vagy unokája ellen. Mindez azt sugallja, hogy igyekszik ezeket az eseteket inkább háttérbe szorítani és a kapcsolatuk pozitív aspektusait hangsúlyozni. Egyúttal azt is jelentheti azonban, hogy mivel nincs meg közöttük az a mély kötődés, ami más esetekben a nevelőszülő és a gyermekek között kialakul, ezért nem is tud olyan befolyással bírni a gyermekekre, mely által elkerülhetőek lehetnének ezek a konfliktusok.

Roland iskolai teljesítményéből és jó adottságaiból (kézügyesség, nyitottság, barátságosság) kifolyólag az életében fontos szerepet játszó szereplők a továbbtanulást vélik kulcsfontosságúnak a fiú jövőjével kapcsolatban. Egyre érettebb gondolkodása ellenére a kamaszkor sajátosságai nagyban befolyásolják jövőre vonatkozó terveit. A támogatói háttérben igyekeznek segíteni őt a megfelelő döntések meghozásában, de hatást nem igazán tudnak rá gyakorolni. Környezete szorgalmazza, hogy utógondozásban maradjon és mind a három testvér felnőttkorúvá válásával esetleg közös háztartásba költözzenek. Az alanyok által elmondottak alapján körvonalazható, hogy a kamaszkor átmeneti nehézségeinek feloldásával a későbbiekben a vagyonon kívül minden lehetősége meglehet rá, hogy sikeres felnőtt váljon belőle, ha ő is úgy akarja.

5. esettanulmány: Gábor története

Bevezetés

Az esettanulmányhoz hat interjú készült. Gáborral és testvérével a gondozási helyen került sor az interjú felvételére. A nevelőszülővel, a nevelőszülői tanácsadóval, a gyermekvédelmi gyámmal, valamint a gyermekjóléti szolgálat esetmenedzserével telefonon került rögzítésre a beszélgetés. Gábor nevelőszülője egyházi fenntartású nevelőszülői hálózatban végzi tevékenységét. A szülőkkel nem készült interjú, mivel az apa ismeretlen helyen tartózkodik, az édesanya pedig nem vállalta a beszélgetést. Félig strukturált forma került kiválasztásra.

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Gábor jelenleg 17 éves, bátyjával együtt nevelkednek a nevelőszülőnél. A gyermekek ideiglenes hatályú elhelyezését a területileg illetékes gyermekjóléti szolgálat kezdeményezte, miután az anya – betegségére tekintettel – kérte gyermekei elhelyezését. Ezt követően a gyámhivatal 2008-ban a kiskorúakat nevelőszülőnél helyezte el.

A család 1999-ben került kapcsolatba a gyermekjóléti szolgálattal. Ezt a szülők közötti állandó konfliktusok, az anya költözései (elhagyta élettársát, majd visszaköltözött), a gyermekek elhanyagolása, az élettárs alkoholizáló életmódja indokolta. Az édesanya félt párjától, így a családgondozó három alkalommal kezdeményezte az anyaotthoni elhelyezést, ám az anya mégis élettársával maradt.

2002-ben a gyermekjóléti szolgálat kezdeményezésére a jegyző védelembe vette a fiúkat, miután a szülők oda nem figyelésének következtében Gábor édesapja gyógyszereinek beszedése után kórházba került (maradandó károsodást nem szenvedett). A védelembe vételt indokolta továbbá, hogy a gyermekek ellátása nem volt megfelelő, a szülők közötti konfliktusok állandósultak, illetve az anya gyermeknevelési hiányossága, az apa italozása, a családgondozás eredménytelensége.

2002-ben a bíróság az édesanyának ítélte gyermekeit. Ezt követően az anya elköltözött ugyan albérletbe fiaival, de gyermekei nevelését nem tudta önállóan felvállalni, rendszerint visszaköltözött élettársához, így a veszélyeztető tényezők tulajdonképpen nem szűntek meg.

2003-ban az édesanya felkereste a gyermekjóléti szolgálatot, és kérte gyermekei elhelyezését, mivel ő nem tudja biztosítani ellátásukat. Elmondta, hogy a fiúk ellátásában élettársára nem számíthat (alkoholizáló életmódja miatt), saját családja pedig nincs, mivel ő is állami gondoskodásban nőtt fel. Nevelőszülei már elhunytak, vér szerinti családjával pedig nincs kapcsolata. A védelembe vétel

eredménytelenségére tekintettel a gyermekjóléti szolgálat is a gyermekek elhelyezését támogatta. Így 2003-ban a gyámhivatal a fiúkat nevelőszülőnél helyezte el, majd átmeneti nevelésbe vette őket.

Az átmeneti nevelést 2005-ben szüntette meg a gyámhivatal, miután az édesanya önkormányzati bérlakásba költözött, illetve bejelentett munkahellyel is rendelkezett. A családgondozó a körülményeit alkalmasnak találta a gyermekei gondozására.

Az átmeneti nevelés megszüntetése után utógondozás keretén belül a családgondozó igyekezett a háztartásvezetésben segíteni az anyát, pszichológusi segítséget szervezett számára a gyermekjóléti szolgálatnál. A családlátogatások során azonban rendszerint azt tapasztalta, hogy a lakás elhanyagolt, a gyermekek gondozatlanok.

A gyermekek és apjuk között a kapcsolat szinte teljesen megszakadt.

Az ismételt ideiglenes hatályú elhelyezést a gyermekjóléti szolgálat kezdeményezte, mivel az anya több alkalommal rosszul lett, mentőt kellett hozzá hívni. A várható kórházi kezelés ideje alatt azonban nem tudta kire hagyni gyermekeit, mivel volt élettársára nem szeretné bízni őket. Elmondta, hogy a férfinek új élettársa van, akivel rendszeresen együtt fogyasztanak alkoholt. A családgondozó kilátogatott az apához, azonban körülményeiket nem tartotta megfelelőnek a gyermekek fogadására. Sem a lakásfeltételek, sem jövedelmük, sem az életvitelük nem teszi lehetővé, hogy a gyermekeket fogadják.

A gyámhivatal így ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél helyezte el a kiskorúakat. A testvérek a nevelőszülőhöz kerülésük óta a családba beilleszkedtek. A nevelőszülő a gyermekek hozzákerülése után hozzájárult, hogy az édesanya a lakásán látogassa meg fiait. Az édesanya rendszeresen tartja a kapcsolatot fiaival, de egészségi állapotában és életkörülményeiben nem történt változás.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Gábort ugyan meg lehetett nyerni az interjúra, de rendkívül szűkszavú volt, egykedvűségét gyakran ásítással fejezte ki.

Gábor elmondta, hogy jelenleg egy mezőgazdasági szakközépiskolába jár, gépész technikusnak tanul. Ezt a szakmát szereti, noha hozzáteszi, hogy még most kezdte az iskolát, ahová öt évig fog

járni. Azt tudja, hogy iskolába szeretne járni, azt viszont még nem tudja eldönteni, hogy annak befejezésével maradni szeretne-e a nevelőszülőnél. Tudja, ha maradna, a nevelőszülő mindenben tudja segíteni, és anyagi kiadás sincs. Ha elköltözik, akkor munkát kell vállalnia, nagyobb a felelősség. A bátyja idén elvégzi az iskolát, és lehet hogy, közösen költöznének el, akkor jobban boldogulnának. Elmondja, hogy vagyona nincs. Úgy gondolja, hogy legalább havi 180 000 Ft kellene ahhoz, hogy önállóan tudjon élni. A pénzbeosztásról a következőket mondja: *„Kaptam a múltkor 15000 Ft-ot, vettem ruhát és feltöltöttem a telefonomat. Szoktam gyűjteni a pénzt, többnyire ruhát, pólót, cipőt, nadrágot veszek belőle."* Elmondja, hogy zsebpénzét ő kezeli, senki sem segít neki ebben. Elmondja, hogy hétvégen szokott segíteni a nevelőszülőknek, fát hord be, füvet, sövényt vág. Szoktak közösen vásárolni menni. Arra a kérdésre, hogy melyek lennének a kötelező feladatok, ha külön háztartásba költözne, rövid összefoglalással válaszol: *„Rendet kell rakni, fizetni kell a számlákat, és enni is kell valamit."* Az édesanyjával szokta a kapcsolatot tartani, de nem nagyon tudnak beszélgetni. Anyagilag szerinte anyja nem fogja tudni támogatni, maximum motiválni tudja céljai elérésében. A leginkább a nevelőszülőjére számíthat, aki mögötte áll az érettségire való készülésben, az iskolaválasztásban, és háztartási ismeretekre is tanítgatja. A nevelőszülő elmondja neki mindig, hogy mire kellene költenie, mi a legfontosabb, amire költeni kell. Úgy tudja, hogy az otthonteremtési támogatásra jogosult lesz, de azt még nem tudja, mire is használná fel, úgy gondolja, legvalószínűbb, hogy házvásárlásra. Szabadidejében a barátaival tölti az idejét, focizik, a nevelőszülői családdal vesz részt közös programokban. Elmondja, hogy egyébként szeret a nevelőszülőjénél nevelkedni, és a többi gyermekkel is jó a kapcsolata.

A testvér

Gábor bátyja is úgy gondolja, hogy testvére egy jó munkával fogja tudni biztosítani az önálló életéhez szükséges feltételeket. Elmondja, hogy testvére ennek érdekében sokat tanul, gépész technikus lesz, és érettségizni is szeretne. Úgy tudja, ha elvégzi az iskolát, akkor albérletbe szeretne menni, és szerinte a fizetéséből tudná fenntartani az albérletet. Testvérének jelenlegi bevétele a zsebpénz, de nem a teljes összeget költi el, hanem félreteszi, és ha kigyűlik a pénz, cipőt és egyéb ruhaneműt vásárol belőle. Szerinte testvérét leginkább a nevelőszülő támogatja. A tanulásban bátorítja, az iskolai dolgokat, a pályaválasztást megbeszélik. Úgy tudja, hogy a testvére az Arany János Ösztöndíj Programban tanul. Sokat nem kell költeni rá, hiszen az iskolában mindent megkap ingyen, például tornacipőt, iskolaszereket. Kérdésre elmondja, hogy a nevelőszülő a zsebpénz teljes összegét odaadja Gábornak. Testvérét segítőkész gyermeknek jellemzi, amit rábíznak, azt mindig megcsinálja. A nevelőszülő rendszeresen bíz rá feladatokat.

Előfordult, hogy együtt meszeltek, de szokott takarítani, mosogatni, vagy sepregetni a kertben. Az apával nincs kapcsolatuk, csak az anyával szoktak találkozni. Elmondja, hogy az anya nem fogja őket semmiben sem támogatni, még olyan dolgokat sem lehet vele a kapcsolattartáson megbeszélni, hogy milyen iskolát válasszanak. Ugyanakkor beszámol arról is, hogy a kapcsolattartások alkalmával az iskoláról, tanulmányi eredményekről is szoktak beszélgetni. Szerinte testvére kérni fogja az utógondozói ellátást, mivel tanulmányokat folytat még. Az esetleges közös jövővel kapcsolatos kérdésekre válaszolva elmondja, hogy még ő is tovább szeretne tanulni, neki jelenleg még egy éve van az iskolából. Ő is akkor tudja elképzelni a függetlenedést, ha befejezi az iskolát. Ő úgy gondolja, hogy az otthonteremtési támogatásukat közösen fogják majd házvásárlásra fordítani a jelenlegi településen. Azt is elképzelhetőnek tartja, hogy külföldre megy dolgozni.

A testvérekkel való beszélgetésből arra lehet következtetni, hogy jövőjükről már gondolkodik mindkét fiú. Terveik jelenleg még elnagyoltak, kevésbé határozottak, a cél elérésének az útja még kevésbé világos számukra. Az iskola elvégzése mindenképpen egy reális cél lehet esetükben, ugyanakkor érződik egyfajta függetlenedési vágy is Gáboron, azonban annak feltételeivel csak részben van tisztában. Vér szerinti családja felől nem érzi, hogy bármilyen támogatást kaphatna, azzal viszont tisztában van, hogy ha gondozási helyén marad (utógondozói ellátottként), az milyen előnyökkel járhat. Azt viszont nem lehet érezni, hogy a függetlenedéssel járó feltételekkel teljes körűen tisztában van, ez a fajta vágya inkább emocionális töltetű, mint racionális. Testvérével való beszélgetés során – noha nagyjából azonos jövőképet vázoltak fel – nem érződött, hogy a közös jövő várakozási feszültséggel öntötte volna el mindkettőjüket. Nyugodt közönnyel beszélt mindkét gyermek a tervekről, verbális, non-verbális közléseikből kapcsolatuk mélységére nem lehetett következtetni, emóciókat kevésbé fejeztek ki.

Ellátásoldali szereplők

Gyermekjóléti szolgálat családgondozója

A gyermekjóléti szolgálat családgondozója a gyermek bekerülésének körülményeiről a következőket mondja:

„Az édesanya pszichiátriai beteg. Egy nap bevitte a gyermekeket a gyámhivatalba, és kérte, hogy helyezzék el őket, mert neki pszichiátriai kezelésre kell mennie. Az anya könnyen lemondott a gyermekiről."

Elmondja, hogy az édesapával egyáltalán nincs kapcsolata, nincs információ róla. Az anya hozzáállása, életvitele a gyermekek bekerülése óta semmit sem változott. A lakhatási körülményei nem megfelelőek. Az anyával jól működik a kapcsolattartás. Erős kapcsolat az anya és a gyermekek között ennek ellenére nincsen, nincs érzelmi kötődés. Elmondja, hogy a nevelőszülőtől tudja, hogy az anya érzelemkinyilvánítása nem tartozik az erősségei közé. A gyermekek is örökölhették ezt a habitust. Ha tetszik nekik valami, akkor sem látszik ez rajtuk. Nem mutatják ki érzelmeiket, akárcsak az anya. Az édesanya semmiféleképpen nem fogja tudni támogatni Gábort, hiszen ő is támogatásra szorul. Félő, hogy az otthonteremtési támogatás miatt a gyermekekre rá fog telepedni, mert így az ő lakhatása is megoldódna. Most bizonytalan a lakhatása. Ez ugyan egy gyanú, de már gondolkozik rajta, hogyan is lehetne ezt megakadályozni, szerinte elsősorban a gyermeken múlik majd, hogy kit fogad be a házába. Ő úgy tud segíteni, hogy elmondja a gyermeknek, hogy milyen veszélyekkel kell szembe néznie, ha kikerül a gyermekvédelmi rendszerből. Gábort zárkózottnak ismeri, ebből adódóan a jövőbeli terveit sem ismeri. A nevelőszülőtől tudja, hogy mindent harapófogóval kell kihúzni a fiúból. Véleménye szerint a nevelőszülő a legfőbb támasza a gyermeknek. Ő biztos fogja a sorsukat követni, hozzá a gyermekek bármikor hazamehetnek.
A gyermek kiléptetésének sikerességéről való tapasztalatairól a következőképpen nyilatkozik:

„Sok függ a gyermek motivációjától, hozzáállásától. Van olyan eset, hogy amikor a gyermek elköltözött a lakásotthonból, egy párkapcsolatot létesített, családot alapítottak. Az otthonteremtési támogatásból házat vettek, azóta is dolgoznak. Attól is függ viszont, hogy hol vált nagykorúvá, milyen hatással volt rá a gondozó, mennyire készítette fel az önálló életre. Van olyan eset is, hogy kikerült a gyermek a rendszerből, a szülei várták. Ahogy a pénz elfogyott, a kapcsolat is megszűnt, a gyermek pedig az utcán találta magát."

Gábor esetében tart attól, hogy az anya majd kihasználja őt.
Az önálló életkezdés negatív tapasztalatainak elkerüléséről így nyilatkozik:

„Általában 16-17 éves korban a gondozóval közösen próbáljuk a gyermekben tudatosítani, hogy mire figyeljen, milyen veszélyek vannak. Az, hogy hogyan alakul, az függ a gyermektől, a gyermek és a szülő kapcsolatától, illetve attól mennyire befolyásolható a gyermek."

A gyermekjóléti szolgálat esetmenedzserével történő beszélgetés alapján kiderül, hogy a szolgálat a gyermekkel nincsen kapcsolatban. Bármilyen információ, amely az esetmenedzser rendelkezésére áll, az közvetett módon jut el hozzá, a nevelőszülőtől, vagy az anyától. A szolgálat munkája, úgy tűnik, kizárólagosan a vér szerinti anya segítésére irányul. A szakemberek közötti együttműködésnek kevés jele tapasztalható.

Gyermekvédelmi gyám

Gábor gyermekvédelmi gyámja arról számolt be, hogy a gyermek testvérével az anyától került be a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe. Az anya körülményei nem voltak megfelelőek. Az anya a bekerülés óta folyamatosan látogatja a gyermekeket, mégsem látja a történet végét, a hazafelé vezető utat. Elmondja, hogy úgy tűnik Gábor beilleszkedett a családba, de nem látja, hogy igazán megnyílt volna a nevelőszülőnek. Szerinte kérni fogja a gyermek az utógondozói ellátást, de úgy tudja, hogy a nevelőszülő gondolkodik azon, hogy 18. életévének betöltése után vállalja-e majd a fiatalt. A gyám szerint ez aggályos, mert 18 évesen Gábor még nem lesz képes megkezdeni önálló életét, ő azt támogatná, hogy utógondozói ellátottként maradjon a családban. A testvére is a nevelőszülőnél nevelkedik, ő hamarabb válik nagykorúvá, ő utógondozói ellátott lesz. A gyám beszámol arról, hogy az anya küzd gyermekeiért, tartja a kapcsolatot, de pszichés állapota miatt nem lehet őket hazagondozni, ezért látja egyedüli megoldásként esetükben az utógondozói ellátást. Gábor az ellátást a tanulmányai folytatásának okán igényelhetné. Mezőgazdasági iskolában tanul jelenleg, kollégista, noha az ugyanazon a településen van, ahol a nevelőszülő háztartása. A kollégiumi elhelyezést azért kérték, hogy elősegítsék a gyermek önállósodását, de az Arany János Program feltétele egyébként is a kollégiumi nevelés. A gyám elmondja, hogy Gábornak nincs vagyona, csak a nevelőszülő kapja utána az ellátást. Ösztöndíjas lenne, más gyermek esetében már meg is kellett nyitni a „junior" számlákat, de Gábornál még nem kapott értesítést. Az ösztöndíjat egyébként majd szabadon kezelheti. Elmondja, hogy a fiú nem igazán önálló. A nevelőszülőtől tudja, hogy a nevelőszülőnél nevelkedő gyermekek közül Gábor az, aki nem segít be otthon, nem vonható be semmibe, ugyanakkor hozzáteszi, hogy havi egy látogatásból ezt igen nehéz leszűrni. Úgy gondolja, hogy amivel megbízzák, azt biztos megcsinálja, de önállóan nem kezd el tevékenykedni. A gyám nem lát a testvérek között szoros testvérkapcsolatot, éppen ezért ő úgy gondolja, hogy a gyermekek külön képzelik el a jövőjüket, de ezt sem igazán tudja megítélni. Véleménye szerint a nevelőszülő a legfőbb erőforrása a gyermeknek, hiszen utógondozói ellátást tud adni neki, anélkül Gábor még nem tud saját lábára állni. Nagykorúvá válás előtt a nevelőszülői tanácsadóval közösen szokták meglátogatni a

gyermeket, és ilyenkor beszélik meg az utógondozói ellátás feltételeit. Elmondják a gyermeknek, milyen lehetőségek vannak, tájékoztatást nyújtanak. Az otthonteremtési támogatásról is beszélnek.

A gyermekek kiléptetésével kapcsolatban a gyám nem tud mit mondani, mert nincs számára visszacsatolás. Nagykorúsággal kilép a gyermek életéből.

Az interjúfelvétel során világossá vált, hogy ugyan a gyám ismeri a gyermeket, de mélyebb ismeretekkel nem rendelkezik róla. A gyermek életútját elnagyoltan ismeri, a gyermek jövőképéről való ismerete felszínes. A fontos apró nüanszok elvesznek. Másfelől az is érezhető, hogy a gyám nincsen folyamatában jelen a gyermek életében, csak bizonyos időközönként jelenik meg. A gyermekkel kapcsolatos célok meghatározásában, és az ahhoz rendelt eszközök kiválasztásában nem érezni jelenlétét, mintha csak külső szemlélőként lenne jelen az esetben. Ez azért aggasztó, mert a törvényes képviselet ellátásánál a gyám passzív, megcsinálja azt, amit mondtak neki. A nyomon követés passzív szerepéből csak akkor törhet ki, ha már a tervezésben is részt vesz, ráadásul így tisztábban látható az is, milyen dolgokat lehet számon kérni.

Nevelőszülő

A nevelőszülő elmondja, hogy hiába nevelkedik már régóta nála Gábor, úgy érzi, nem ismerte meg, azt gondolja, hogy ő nem érzi otthon magát. A házimunkából nem veszi ki a részét. *„Alap dolgok hiányoznak, a kisajtót nem csukja be, nem viszi ki a kukát."* Elmondja, hogy ingerszegény környezetből kerültek hozzá a gyermekek. Szerinte ezért van, hogy nem igazán tud örülni semminek, nem nevet, pedig már sok mindennel próbálkoztak, például cirkuszba is elvitték már. Nem az önbizalmával van gondja, mert tud ő tudatos lenni abban, amit akar. Szerinte ilyen természetű. Iskolába jár jelenleg, amely 5 éves, aztán még két év technikumot célzott meg. Elmondja, hogy apa feltűnt két hónapja, annak apropóján, hogy Gábor testvére nemsokára nagykorú lesz. Kifejezte igényét, hogy odaköltözne hozzájuk, és még abba is beleszólna, hogy hol vegyenek házat. A testvérek között egy év van. A nevelőszülő szerint az lenne a célravezető, ha az otthonteremtési támogatásuk összegét közösen használnák fel, így tudnának egy kisebb értékű ingatlant venni maguknak. Gábornak még 6 év van az iskolából, de a nevelőszülő nem bízik abban, hogy el is végzi majd, ugyanis tanulmányi eredménye igen gyenge. Az érettségihez nem látja benne a kitartást. Van olyan dolog, amit nagyon szeret csinálni, ilyen a rajzolás, grafitizés, de véleménye szerint ebből nem lehet megélni. Szerinte neki egy hegesztő, vagy egy lakatos szakma lett volna jó, az osztályfőnöke is ebben támogatta volna, de ezt Gábor nem akarta. Végül a mezőgazdasági gépszerelő és üzemeltető szakra lett beíratva, ebből adódóan a nevelőszülőnek

fogalma sincs arról, hogy mit is tanul. Egyébként az iskolát és a kollégiumot szereti, de a szakot nem. Ügyesen osztja be a pénzét, ennek ellenére a praktikusság hiányzik belőle. Egy vásárlásnál nem nézi az ár-érték arányt, sokszor a drágát veszi meg. A hivatalos ügyek intézése sem igazán megy neki, pedig a nevelőszülő próbálja azokba bevonni. Elmondja, hogy korábban szúnyogháló szerelésbe próbálták bevonni, illetve a kertben gyeptégla lerakásba, de nem érdeklik ezek a dolgok. Rokoni kapcsolatairól elmondja, hogy a szülők anyagilag biztos nem tudják támogatni Gábort. Az édesanya albérletben lakik, pszichiátriai-, és alkoholbeteg. A jelenlegi albérletből is ki kell költöznie. Havonta tartja a kapcsolatot gyermekivel, de a nevelőszülő ezen nem vesz részt. Szerinte azt sem tudja, hány évesek a gyermekei. A nevelőszülő elmondja, hogy Gábort folyamatosan motiválja, hogy valami piacképes szakmát tanuljon (hegesztő, lakatos). Az a véleménye, hogy ez a technikum nem jó választás. Gábor álomvilágban él, hiszen eddig mindig „kegyelem kettesekkel" engedték át.
A kiléptetéssel kapcsolatos tapasztalatai vegyesek, elmondása szerint gyakori jelenség, hogy a fiatal felnőtt korábban nem látott vér szerinti rokonai a kilépés előtt nem sokkal megjelennek a fiatal életében, mely kapcsolatfelvételnek hátterében sok esetben a fiatalnak járó állami támogatás jelenti a legnagyobb vonzerőt.

A beszélgetés során a nevelőszülőn érződött, hogy évek óta küzd Gábor habitusával. Meg is fogalmazta, hogy úgy érzi, nem került közel hozzá. A nevelőszülőnek vannak konkrét elképzelései a gyermek jövőjét illetően, és folyamatosan motiválja, tereli a gyermeket. A nevelőszülőnél érződik, hogy a legfőbb érték a tanulás, egy jó végzettség megszerzése. A gyermek vágyaival jelen esetben ez nem volt összeegyeztethető. Egy kicsit a kifáradás jelei látszanak. Ugyanakkor nem számolt be arról a nevelőszülő, hogy kapott-e ő valaha is segítséget a gyermekkel való kommunikáció elősegítésében. A pályaválasztás egy erőltetett kompromisszumnak tűnik, de talán külső segítség bevonásával mindkét fél megtalálhatta volna a számításait. A nevelőszülő vélhetően egyedül van a döntések meghozatalában, hiszen támogató erőként is egy régi vagyonkezelő eseti gondnokot említ, akitől sokat tanult, ugyanakkor nem fogalmazza meg, hogy igényelné a segítségnyújtást. Fontos lenne vigyázni arra, hogy a nevelőszülő Gáborral való viszonyát ne saját kudarcának élje meg, önismeretének fejlődésével talán új eszközöket fedezhet fel.

Nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó Gábor szakellátásba kerüléséről elmondja, hogy 8 évesen került a nevelőszülőhöz bátyjával együtt. A szülei elváltak, elhanyagolták őket. Ő a legnehezebben

irányítható, legkiismerhetetlenebb gyermek a családban. Nehezen nyilvánít ki érzelmeket, meglátása szerint apatikus személyiség. Bármilyen élmény semleges hatással van rá. Nem mond véleményt, nincs visszajelzés, ezért nehéz vele együttműködni, és ez a pályaválasztásnál is nagy probléma volt. Szüksége lenne irányításra, sok lehetőség lett már felajánlva neki, végül az Arany János Programot találták a legmegfelelőbbnek, amelyet ő nehezen fogadott. Sem igent, sem nemet nem mondott rá. Véleménye szerint nem rossz képességű gyermek, a 0. évfolyamot végezte el. A kollégiumban megtalálta a közegét, jól érzi ott magát. Bízik abban, hogy a kollégiumban majd valaki talán jó hatással lesz rá. A programban ugyanis mentorok vannak, akik folyamatosan a gyermek mellett állnak, ez talán az önálló életkezdését segítheti. 0. évfolyam után jelentkezni kellett tovább, ekkor választották a gépész szakmát. Elmondja, hogy Gábornak jó kézügyessége van, jól tud rajzolni, de mivel képessége miatt főiskolát ő nem fog végezni, kellett számára valami praktikusabbat keresni. Ezt a gyermek szerinte elfogadta, úgy tudja, érettségizni is fog. Csak hétvégére jár haza, hét közben kollégium van. A tanácsadó aggodalmát fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy kihasználja-e az utógondozói ellátás időtartamát a fiú. Szerinte amint szakma lesz a kezében, munkába akar majd állni. A nevelőszülő és a gyermek között nem érez erős ragaszkodást, kötődést. A tanácsadó elmondja, hogy Gábor az apjához inkább kötődik, mint az anyjához. Az anya pszichiátriai betegsége nem segíti elő a mélyebb ragaszkodást, annak ellenére, hogy minden hónapban találkoznak. Az apa alkalmi munkákat végez, ezt látják a gyermekek, amely lehet egy minta is, ez motiválhatja őket. Anyagi támogatás egyik szülőtől sem várható. Elmondja, hogy Gábor bátyja kertésznek tanul, ő, ha végez, munkába fog állni. Úgy gondolja, hogy a testvére hamarabb elmegy a nevelőcsaládtól, majd helyesbít, hogy talán együtt fognak elköltözni. Az otthonteremtési támogatás összegét összeadva tudnának egy házat venni.

A fiatalok kiléptetésének sikerességével kapcsolatosan elmondja, hogy hamar munkába akarnak állni, nem látják be, hogy szakirányú végzettséggel jobb esélyeik lennének. Az önállósodási törekvés miatt sokan feladják a tanulást, és az utógondozói ellátást is. Az utógondozó sikerélménynek tekinti, ha valaki a tanulás miatt benn maradhat a gyermekvédelmi rendszerben, most már nem csak nappali, hanem okj-s képzéssel is.

A nevelőszülői tanácsadó is többször megfogalmazta, hogy nehezen közelíthető meg Gábor. A döntések meghozatalakor a gyermek nem mond egyértelmű választ. Az viszont itt sem látszik, hogy vettek-e igénybe szaksegítséget, ki akarták-e deríteni mi is áll valójában ennek a hátterében. Noha elmondta mennyi mindennel próbálkoztak, ebben mégsem történt előrehaladás. A tanácsadó említette meg egyedül az édesapát támogató erőként, aki esetleg példakép lehet gyermekei számára. Ez a többi interjúnál nem merült fel.

Összegzés

Gábor jövőbeli tervei jelenleg még elnagyoltak, kevésbé határozottak, a részletek még nem látszanak, a cél elérésének az útja még kevésbé világos számára. Egyfajta nemtörődöm közönyösséggel sodródik. Pedig a nevelőszülőnek határozott elképzelései vannak az önálló életkezdésről, leginkább a tanulásnak van értéke a családban. Gábor viszont gondolkozik azon, hogy munkába áll. Ezt az értékkonfliktust csak nehezíti a fiú „habitusa", zárkózottsága, „kiismerhetetlensége". A gyermekekkel foglalkozó szakemberek ismerete a fiú életútjáról meglehetősen felszínes. A gyermek szakellátásba kerülésének körülményeit pontosan nem ismerik (egyik szakember sem az elejétől kíséri az életutat), a gyermek életéről, élményeiről, érzelmeiről, véleményeiről csak közvetett információkkal rendelkeznek, leginkább a nevelőszülő, esetleg a vér szerinti anya tolmácsolásában. A nevelőszülő vélhetően egyedül van a döntések meghozatalában, a gyermekkel kapcsolatos célok meghatározásában, és az ahhoz rendelt eszközök kiválasztásában sem a gyermekvédelmi gyám, sem a nevelőszülői tanácsadó, sem pedig a gyermekjóléti szolgálat nincs jelen. Tetten érhető ugyanis, hogy a szakemberek bizonyos időközönként kapcsolódnak be a gyermek életébe, a GH-1-nek nincs is igazán jelentősége, hiszen nem minden változásnál módosítják. A szakemberek folyamatos jelenlétének a hiánya a közös tervezés és végrehajtás hiányában is tetten érhető. Nincs nyoma annak, hogy a fiú és a nevelőszülő közötti kommunikáció elősegítése érdekében milyen beavatkozásokat, segítségnyújtási formákat terveztek, illetve milyen segítséget kaptak ebben az érintettek. Ráadásul így semmit sem lehet igazán számon kérni, így az újabb beavatkozási pontok meghatározása is nehezített, főleg úgy, hogy mindenki „csak a saját dolgát teszi."

6. esettanulmány: Szilvi története

Bevezetés

Az esettanulmányhoz öt interjú készült. A gyermekkel, a nevelőszülővel, a nevelőszülői tanácsadóval, a gyermekvédelmi gyámmal és a gyermekjóléti szolgálat esetmenedzserével telefonon keresztül volt lehetséges az interjút felvenni. A gyermekkel és a nevelőszülővel a személyes találkozás meghiúsult, mivel az utolsó pillanatban derült ki, hogy pótvizsgáznia kell a gyermeknek, így velük csak később sikerül telefonon keresztül rögzíteni a beszélgetést. Szilvi édesapja nem vállalta az interjút.

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Szilvi 17 éves, nevelőszülőnél nevelkedik, 16 éve került be a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe. A kezdetektől fogva a nevelőszülőnél nevelkedik. Édesapja szintén a nevelőszülőnél nevelkedett, amikor a szülőknek kicsúszott a lába alól a talaj, a nevelőszülő segítségét kérték. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat a jelenlegi gondozási helyre helyezte a gyermeket, figyelembe véve azt, hogy a kapcsolattartás biztosítása ezen a gondozási helyen gördülékenyen fog működni. Az anya kilépett a gyermek életéből, az apa viszont rendszeresen tartotta a gyermekkel a kapcsolatot, családtagként volt jelen évekig a nevelőcsalád életében. Miután az édesapa új családot alapított, ez a kötelék lazult, de mind a mai napig szoros viszony van apa és lánya között. Szilviben ennek ellenére ellenérzések maradtak amiatt, hogy nem lehetett részese az új családnak, nevelőcsaládját tekintette, és tekinti most is saját családjának. A nevelőszülőnél a gyermek gondozásában, nevelésében a gyermek önállóságra nevelése folyamatosan jelen van, a teljes körű ellátása maximálisan biztosított. Szilvi jelenleg egy gimnázium tanulója. Elsősorban a humán tárgyakban erős, kevésbé szorgalmas, jövőképében határozott konkrétumok még nincsenek jelen, céljai még gyakran változnak. Egyetemre szeretne menni, jelenleg a magyar tanári hivatást jelöli meg célként. Ehhez képessége adott, szorgalma még fejlesztendő, jelenleg a kamaszkori függetlenedési próbálkozásai sok energiát emésztenek fel. Céljai megfogalmazásához, és megvalósításához adott a biztonságot nyújtó környezet, amelyben tud majd készülni önálló élete megkezdésére. A gyermek készpénzvagyonnal nem rendelkezik, az otthonteremtési támogatásra jogosult lesz. Az apa felé emocionális kötődés jellemzi, anyagi támaszt valószínűsíthetően nem fog kapni tőle. Az látható, hogy adottak a lehetőségek, amelyhez még szükség lenne egy határozottabb jövőképre, és a gyermek részéről kitartásra. A nevelőszülő részéről a támogatás maximálisan biztosított.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Szilvi beszédes lány, örömmel vállalta a beszélgetést, csak azt sajnálta, hogy akkor el kellett mennie, amikor a nevelőszülőnél nevelkedő többi gyermekkel készült az interjú. Szívesen beszélgetett múltjáról és jövőjéről.

Szilvi elmondta, hogy véleménye szerint a sikeres élethez nélkülözhetetlen a tudás, a diploma, és a pénz. Ahhoz, hogy ő ezt elérje, tudja, hogy rengeteget kell tanulnia. Jelenleg gimnáziumba jár, emelt magyar-történelem tagozatra. Magyar tanár szeretne lenni, el tudja képzelni, hogy tanárként fogja majd élni az életét. Vagyonnal nem rendelkezik. Elmondása szerint még nem sokat beszélgettek arról, hogy anyagilag milyen lehetőségei vannak. Kérdésre elmondja, hogy ösztöndíjat kap az iskolában, bankszámlát nyitottak és bankkártyával tud hozzájutni a pénzhez. A zsebpénzfelhasználás témaköre sem tűnik fontosnak számára. Elmondja, hogy nem szokott gyűjteni zsebpénzéből, amelyet ő egyben megkap és el is költ. A nevelőszülő megvesz neki mindent, ami szükséges, éppen ezért ő nem is szokta gyűjteni a pénzét. Derűsen hozzáteszi, hogy még pluszba is szokott pénzt kérni a nevelőszülőtől. Napirendjét a következőképpen meséli el: *„Reggel felkelek, aztán elmegyek futni. Majd a suliban vagyok egész nap, hazamegyek, majd elmegyek futsal edzésre. Aztán ismét hazamegyek, tanulok, felmondom anyának a leckét, aztán el is telt a nap."* Szabadidejében szeret futsalozni, futni, olvasni. A nevelőcsaláddal gyakran járnak kirándulni. Elmondja, hogy kifejezett hobbija nincs, majd némi gondolkodás után mégis a focit említi hobbinak. Szilvi kérdésre elmondja, hogy leginkább a nevelőszülő a legfőbb támogatója. Őrá számíthat mindenben, vele mindent meg lehet beszélni, mindig ő áll mögötte minden szituációban. Családi kapcsolatai közül édesapját említi, vele tart kapcsolatot. Az édesanyja, elmondása alapján lemondott róla. Az édesapjával rendszeresen találkozik, vele is sok mindent megbeszélnek, legfőképpen az iskolai előmenetelt és a pályaválasztást említi. Az apja támogatja az ötleteit, de ő nem igazán kéri ki édesapja tanácsát, meghallgatja azt, de inkább a nevelőszülő tanácsait értékeli. Elmondása alapján anyagilag nem számíthat majd édesapjától segítségre, mivel ő is egyszerű körülmények között él. Szilvi a következőképpen számol be arról, hogy milyen rutinfeladatok elvégzésébe vonják be otthon: *„Rendet szoktam rakni a szobámban, meglocsolom a virágokat, el szoktam mosogatni és porszívózni is szoktam."* Az utógondozói ellátást igénybe akarja venni a továbbtanulás, az egyetem miatt, úgy tervezi, hogy 25 éves koráig a rendszerben marad.

A gyermek oldaláról kiemelhető, hogy érzelmileg kötődik az apjához, noha megnyilvánulásaiból az is kitűnik, hogy teljes mértékben nem tudta elfogadni a helyzetét. Szilvi magabiztosnak tűnik, tervei megfogalmazásában, annak elérési útjának felvázolásában határozott benyomást kelt. Ugyanakkor érezni némi bizonytalanságot, amelyet vélhetően ezzel a magabiztossággal palástol. Családjától való elszakadás veszteségét vélhetően úgy dolgozta át, hogy önmagát menedzselni képes, de hiányzik még a kitartás, a következetesség, és a szorgalom. Reális jövőkép kialakításában még segítségre szorul.

Ellátásoldali szereplők

Gyermekjóléti szolgálat esetmenedzsere

Az esetmenedzser egy éve gondozza a családot, ekkor tért vissza GYES-ről. Előzetes egyeztetés alapján szívesen vállalta a beszélgetést.
A gyermek szakellátásba kerülését a következőképpen foglalja össze:

„A gyermek a szülők elhanyagoló magatartása, főleg az édesanya elhanyagolása miatt volt veszélyeztetve, ezért került a nevelőszülő háztartásába. […] Az édesanya azóta sem tartja a kapcsolatot Szilvivel, elköltözött a településről, azóta sincs információ róla. Próbáltam felkutatni, de mindenhol falakba ütköztem. […] Az apa rendszeresen tartja Szilvivel a kapcsolatot, amely a nevelőszülő háztartásában történik, telefonon is rendszeresen érdeklődik a gyermek felől. Az édesapának van egy új élettársa és született négy közös gyermekük […].”

Az esetmenedzser elmondja, hogy az apa a település külső részén él egy olyan épületben, amely gazdasági épületként van nyilvántartva. Az egyszerű körülmények ellenére a család szépen neveli gyermekeiket, nem érkezik semmiféle jelzés az iskolából, egyéb jelzőrendszeri tagoktól. Az apa viszonylag rendezett körülményeket tudott teremteni családjának. Az esetmenedzser ennek ellenére úgy gondolja, hogy anyagilag Szilvit az apa nem fogja tudni támogatni, esetleg érzelmi támaszt tud majd nyújtani számára. Úgy látja, hogy Szilvinek és az utógondozójának kell majd a kézben tartania a helyzetet, nehogy az történjen, hogy az otthonteremtési támogatás miatt közelítsen az apa a gyermekhez. Az apa és a gyermek között elmondása szerint jó kapcsolat van. Úgy tudja, hogy Szilvi nagyon várja a találkozásokat, és érzelmileg nagyon kötődik az apához. Szilvi más rokoni kapcsolatáról nem számol be. Úgy tudja, hogy Szilvi még tanul, és továbbtanulást tervez. Szerinte a nevelőszülő a legfőbb erőforrása a gyermeknek, ha nagykorúvá

válik, akkor is kapcsolatban fog maradni a nevelőszülővel, hiszen erős a kötődés közöttük. Ha kikerül majd a gyermekvédelem rendszeréből, az otthonteremtési támogatásra tud majd támaszkodni, és ha emellett a nevelőszülő is mögötte fog állni és számíthat rá, akkor esélye van a lánynak arra, hogy rendes életet tudjon élni. A gyermekjóléti szolgálat önálló életkezdés elősegítésében való szerepéről így nyilatkozik az esetmenedzser.

„Esetmenedzserként a gyermekkel nem állok kapcsolatban. A gyermekvédelmi gyám, a nevelőszülői tanácsadó, ők vannak vele kapcsolatban. Ők látják el folyamatosan tanácsokkal a gyermeket. Mi akkor lépünk a gyermekekkel kapcsolatba, ha az utógondozást a szolgálatnak rendelik el, de ez nem nagyon jellemző. Inkább a nevelőszülői tanácsadó kapja ezt a szerepkört. Ha pályázat keretein belül van lehetőség valamilyen tréning tartására, mondjuk életvezetésről, háztartási ismeretekről, akkor abba igyekszünk a gyermekeket bevonni."

A gyermek kiléptetésének sikerességéről való tapasztalatairól a következőképpen nyilatkozik:

„Sok függ a gyermek motivációjától, hozzáállásától. Van olyan eset, hogy amikor a gyermek elköltözött a lakásotthonból, egy párkapcsolatot létesített, családot alapítottak. Az otthonteremtési támogatásból házat vettek, azóta is dolgoznak. Attól is függ viszont, hogy hol vált nagykorúvá, milyen hatással volt rá a gondozó, mennyire készítette fel az önálló életre. Van olyan eset is, hogy kikerült a gyermek a rendszerből, a szülei várták. Ahogy a pénz elfogyott, a kapcsolat is megszűnt, a gyermek pedig az utcán találta magát."

Szilvi esetében tart attól, hogy az apa majd kihasználja őt.
Az önálló életkezdés negatív tapasztalatainak elkerüléséről így nyilatkozik:

„Általában 16-17 éves korban a gondozóval közösen próbáljuk a gyermekben tudatosítani, hogy mire figyeljen, milyen veszélyek vannak. Az, hogy hogyan alakul, az függ a gyermektől, a gyermek és a szülő kapcsolatától, illetve attól mennyire befolyásolható a gyermek."

A gyermekjóléti szolgálat esetmenedzserével történő beszélgetés alapján kiderül, hogy a szolgálat a gyermekkel nincsen kapcsolatban. Bármilyen információ, amely az esetmenedzser rendelkezésére áll, az közvetett módon jut el hozzá, a nevelőszülőtől, vagy az apától. A szolgálat munkája úgy tűnik kizárólagosan a vér szerinti apa segítésére irányul, a gyermek életútjának alakításában aktívan nem vesz részt. A szakemberek közötti együttműködésnek kevés jele tapasztalható.

Gyermekvédelmi gyám

Szilvi gyámja három éve lát el gyermekvédelmi gyámi feladatokat. Nyolc éve jár a nevelőcsaládba, korábban gyámi-gondozói tanácsadóként.

A gyám beszámol arról, hogy a gyermek a szülők általi elhanyagolás miatt került be a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe, részletekről nem tud beszámolni, azt mondja, hogy régóta nevelkedik Szilvi a családban. Az édesanyáról kérdeztem, de a gyámnak semmiféle információja nincs róla, ez idáig nem történt meg vele a kapcsolatfelvétel. Megemlíti, hogy a gyermeknek édesapjával van kapcsolata, és a nevelőszülő nagyon támogatja ezt a kapcsolatot, az apát befogadta a családjába. A bensőséges viszony ellenére azonban a gyermek hazagondozása mégsem működött. A gyám meglátása szerint az édesapa nem tudja lányát a jövőbeli célok elérésében támogatni. A lány és az édesapa kapcsolatát tekintve a gyermekvédelmi gyám nem tudta megítélni, hogy van-e közöttük bizalmas viszony, a nevelőszülőhöz fűződő erős kötődést látja egyértelműnek. A gyám arra hivatkozik, hogy a nevelőszülő és a gyermek közötti erős kötődés miatt a lány nem is beszél neki a vér szerinti kapcsolatairól, ahhoz fűződő érzelmi viszonyulásairól. A gyám beszél arról, hogy a gyermeknek nincs vagyona, és hogy jelenleg gimnáziumba jár. Elmondja, hogy felmerült a felsőoktatási intézménybe történő jelentkezés gondolata is, amely reális cél lehet, mert Szilvi jó képességű lány. Az utóbbi időben a nevelőszülő sok problémáról számolt be, amely egy kicsit hátráltatja a cél elérését. A gyám megemlíti, hogy Szilvi humán beállítottságú, de még nem tudja mit is akar pontosan. Nem tudtak közösen még erről beszélgetni, mert az utóbbi látogatások alkalmával a nevelőszülő panaszáradatával volt elfoglalva a lánnyal kapcsolatosan. Tinédzserkori megnyilvánulások jellemzik: nagyszájú, túlságosan magabiztos, fiúzik, bulizik, éjszakára kimaradozik. Emiatt most abban is bizonytalan, hogy Szilvi marad-e a nevelőcsaládban miután betölti a 18. életévét. A tanulmányi eredményével nincs gond. Matematikából felmentését csak szeptembertől kapta meg a nevelési tanácsadótól, éppen ezért az elmúlt tanév végén még pótvizsgáznia kellett a tárgyból. Véleménye szerint, ha konkrét célokat fognak megfogalmazni a gyermekkel közösen, akkor Szilvi ott helyt fog állni, végig fogja csinálni. Az interjú során tudatosult a gyámban, hogy Szilvi jövőre nagykorúvá válik. Meg is jegyezte, hogy akkor tényleg aktuális most már a konkrét tervezés, és ideje az utógondozói ellátásról beszélnie a gyermekkel. Elmondja, hogy Szilvit tartja a leginkább alkalmasnak arra, hogy önálló életet kezdjen. Kérdésre a gyám elmondja, hogy szerinte Szilvi már nincs bevonva az otthoni munkákba. A pénzbeosztást illetően bizonytalan, úgy emlékszik, hogy esetében ez probléma, de nem biztos benne.

A gyermekek kiléptetésével kapcsolatban a gyám nem tud mit mondani, mert nincs számára visszacsatolás. Nagykorúsággal kilép a gyermek életéből.
Az interjúfelvétel során világossá vált, hogy a gyám leginkább közvetett információkkal rendelkezik a gyermekről. A gyermek múltját, szakellátásba kerülésének körülményeit, életútját felszínesen ismeri, a gyermek jövőképéről sem rendelkezik információkkal. Ugyanakkor ő maga jegyzi meg, hogy nem érti, miért nem lehetett ezt a gyermeket hazagondozni, ha annyira jól működik a kapcsolattartás. A gyermek helyzete rendszerben látható, és csak is így tervezhető a hazagondozás is. Nem elég az, hogy a gyám csak bizonyos időközönként jelenik meg a gyermek életében. A gyermekkel kapcsolatos célok meghatározásában, és az ahhoz rendelt eszközök kiválasztásában nem érezni jelenlétét.
Mint gyám, a nagykorúság előtt jelen van a döntések meghatározásában, de a tervezési fázisban való részvétel kimarad, leginkább végrehajtó, gyakorlati megvalósító a szerepköre. Szilvi esetében pedig indokolt volna az erősebb részvétel, hiszen a lánynak konkrét kereteket kellene felvázolni. A szülők életviteléről nem rendelkezik információkkal, így a kapcsolattartás aktív alakításában nem vesz részt, ezáltal a családba történő visszahelyezés eshetőségének reális megítélése is akadályokba ütközik, így maga a folyamat is elakad.

Nevelőszülő

A nevelőszülő jelenleg nem optimista Szilvi sorsának alakulását tekintve. Véleménye szerint 18. életévének betöltésével nem biztos, hogy a lány marad nála utógondozói ellátottként. Az utóbbi időben elhanyagolja tanulmányait, kapcsolatait, sokat jár el otthonról, gyakran éjjelre is kimaradozik. Jelenleg a fiúkkal való ismerkedés számára a legfontosabb, aktuálisan egy háromhónapos kapcsolatban van. A nevelőszülő nem örülne, ha Szilvi a fiúhoz költözne, miután betölti a 18-at. Ez már megfordult a gyermek fejében is. Szilvivel nem igazán lehet beszélni az utógondozói ellátásról, nagyon nehéz vele tervezni. A lány a mának él, éppen ezért keményebben, határozottabban kell iránymutatást nyújtani számára. Komoly rizikót lát abban, hogy ha elköltözik, akkor élete kisiklik. Ezt a helyzetet nehezíti, hogy a lánynak nincsen vagyona sem. Szilvinél napról napra változik, mit is akar. Erőssége ugyanakkor, hogy okos, ügyes, talpraesett, amely jó alapja lehet boldogulásának. Szilvi nagyon szeretne színész lenni, ehhez minden lehetősége adott. Jó előadókészséggel rendelkezik, hamar megtanulja a szövegeket. A nevelőszülő úgy gondolja, először sikeresen el kell végeznie a gimnáziumot, aztán lehet tervezni a továbbiakat. A kaposvári színházban van a nevelőszülőnek ismerőse, és amint látja a gyermeken, hogy sziklaszilárd az elképzelése, akkor fel fogja venni vele a kapcsolatot, hogy tudja támogatni Szilvi

sorsát. A közeli megyeszékhelyen elintézték volna, hogy színi tanodai szakkörre járjon, de amikor megtudta Szilvi, hogy a szabadideje terhére menne, akkor visszalépett. Szilvinek lételeme jelenleg a kortárs kapcsolatok ápolása, a barátok, osztálytársak, a hétvégi bulizás. A mindennapi dolgok intézésébe egyre kevésbé bevonható. Egyetlen kiadása van, az előfizetéses telefon, de nem tudja pénzét beosztani segítség nélkül a keveset és a sokat sem. Egyedül a porszívózást csinálja meg, de csak többszöri kérésre. Családi kapcsolatai vannak, de nem igazán tud épülni belőle. Az édesapa igazi lelki támasza lehetne a lánynak, de Szilviben van egy kis ellenállás. Az apa gyermekéhez fűződő viszonyáról a következőképpen nyilatkozik a nevelőszülő:

„Az apa roma származású. Türelemmel, tisztelettel van gyermeke iránt, amely megnyilvánul abban is, ahogyan viselkedik vele. A gyermek mellé leül, vagy amikor kisebb volt leguggolt hozzá, és órákig képes beszélni hozzá, bátorítja, motiválja. Az apának van már másik családja, amelybe Szilvi már nem integrálódott bele."

A nevelőszülővel történő beszélgetés során érződött, hogy a nevelőszülő bizonytalan Szilvi sorsát illetően. Látszik, hogy küzd Szilvi kamaszkori jellegzetességeivel mindamellett, hogy a gyermeket elfogadja úgy, ahogyan van. Tiszteletben tartja a gyermek esetleges döntéseit, de határozott véleménnyel van arról, hogy mi lenne a fiatalnak a legideálisabb. Az is látszik, hogy a gondozási hely minden tőle telhetőt megtett annak érdekében, hogy a gyermek és az édesapa között kiegyensúlyozott kapcsolat legyen. Ugyanakkor mégsem indult el egy olyan folyamat, amelynek a vége Szilvi otthon történő nevelkedése lett volna. Feltételezhető, hogy ehhez önmagában kevés a nevelőszülő. Nem látni ebben a helyzetben azt, hogy a hazagondozás folyamatát a családdal dolgozó szakemberek miben is támogatták. Az alapellátás említésszerűen sem jelenik meg ebben a helyzetben, pedig az édesapa életkörülményei rendeződtek, csak már lányának nincs ebben a keretben helye.

Nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó beszámol arról, hogy Szilvi édesapja is a nevelőszülőnél nevelkedett. Élettársi kapcsolatból született Szilvi, majdnem 1 éves volt, amikor bekerült a szakellátásba. Az édesapával azóta rendszeres a kapcsolattartás. A nevelőszülő és a gyermek között erős érzelmi kötődés alakult ki, amelyet jelenleg megzavarnak a lány kamaszkori lázadásai. A tanácsadó beszámol arról, hogy az édesapával ritkul a kapcsolattartás, mert az apa új életet kezdett. Született még három gyermeke, és ez az új család elég szoros egységben él. Szilvi ebben a családban már kívülálló. Az apa mind a mai napig visszajár a nevelőszülőkhöz, így a családdal is nagyon

bensőséges viszonyt ápol. Voltaképpen egy településen is élnek így a kapcsolattartás sohasem okozott problémát. A tanácsadó szerint Szilvi kizárólagos érzelmi és anyagi támasza a nevelőszülő, nem gondolja, hogy a gyermek számára az apa támogató erő lenne, esetleg érzelmileg a gyermek mellett áll. Az édesanyáról több éve nem hallott semmit. Meglátása szerint Szilvi titkon féltékeny a féltestvéreire, mert ők egy családként nevelkednek, és ennek ő már nem lehet részese. A tanácsadó szerint Szilvinek nagyon fontos az iránymutatás, mert nem kitartó, mindig új dolgokat akar kipróbálni, ebből adódóan nem is céltudatos. A gimnáziumban tanulmányi eredménye nem túl jó, amiben erős, az a humán tárgyak. Szilvi nagyon kamasz, keresi önmagát, próbálgatja szárnyait, ebből adódóan sokszor zűrös ügyekbe keveredik. Véleménye szerint a nevelőszülő elfogadja ezt a viselkedését, mellette van és mindenben maximálisan támogatja. Meglátása szerint az édesapa nagyon szeretné Szilvit közelebb tudni magához, de a lány elutasító az utóbbi időben vele szemben. Arra a kérdésre, hogy hogyan segíti a gyermek és édesapja közötti kapcsolat alakulását a nevelőszülői tanácsadó, érdemben nem érkezett válasz. Saját szerepéről nem beszélt, azt hangsúlyozta, hogy a nevelőszülő vállalja fel a közvetítő szerepet, ő az, aki az apát a család programjaira meghívja. Ugyanakkor elmondja, hogy neki a gyermek az édesapjáról elutasítóan beszél.

A fiatalok kiléptetésének sikerességével kapcsolatosan elmondja, tapasztalata szerint a fiatalok minél előbb munkába akarnak állni, pedig szakirányú végzettséggel jobb esélyeik vannak a munkaerőpiacon, ráadásul több ideig maradhatnának a gyermekvédelmi rendszerben, amivel pénzt is megtakaríthatnának.

A nevelőszülői tanácsadóval folytatott beszélgetésből kiderül, hogy a tanácsadó objektíve ismeri a gyermek életútját, azonban annak alakításában aktívan nem vesz részt. Gyakran azonos álláspontón van a nevelőszülővel, az ő vélekedéseit elfogadja. Nem látszik, miben nyújthat bármi segítséget a gyermek, vagy a nevelőszülő számára. A saját szerepét kérdezve sem tért ki arra, hogy a gyermekkel folytatott segítői munkában ő milyen funkciót lát el. A nevelőszülő szerepét hangsúlyozta, amely azt erősíti meg, hogy a tervezési és a végrehajtási folyamatban ő és a gyermek ketten vannak jelen. A kompetenciahatárok tisztázatlansága miatt egyedül vannak ebben a történetben.

Összegzés

Az interjúk alapján megállapítható, hogy Szilvi keresi a helyét a világban, megpróbálja elfogadni saját helyzetét, amely kihívás elé állítja, mivel látja, hogy édesapja féltestvéreivel kiegyensúlyozott

családi életet él. A gondozási hely biztonságos érzelmi hátteret nyújt Szilvinek, ahonnan függetlenedési kísérleteit meg tudja valósítani. Rengeteg mindent kipróbál, sok minden van a fejében, de jövőképe bizonytalan. Az ebből gyökerező feszültséget még több ötlettel, kamaszkori lázadással oldja. Aktuális tervei képességével összeegyeztethetőek, azonban szorgalma és kitartása azok végrehajtásához nincs, ebben nagy támogatásra szorulna. Szilvit a nevelőszülő mindenben támogatja, érzelmi, anyagi és erkölcsi támogatást is kap, a családi minta, az önálló életvezetés alapvető struktúrái teljes egészében még nem épültek be személyiségébe, ez megnyilvánul többek között pénzbeosztási problémáiban is. Az interjúk alapján megállapítható, hogy a nevelőszülő egyedül maradt az önálló életkezdés elősegítése feladatával. A szakellátás segítő szakemberei bizonyos időközönként megjelennek a gyermek sorsának alakításában, de folyamatosan nincsenek jelen. Csak nyomon követik az eseményeket, nem kapcsolódnak be a segítő folyamatba. Nem látszik nyoma annak, hogy az alap- és a szakellátás segítő szakemberei miben támogatják a családot. A szakellátás és az alapellátás között nem elégséges az információáramlás, ami információjuk van az mindig közvetett, ahol a közvetítő a nevelőszülő, vagy a vér szerinti szülő. Ezáltal nem lehet hatékonyan segíteni a vér szerinti családba történő visszagondozást. A nevelőszülő mindent megtesz azért, hogy a gyermek mielőbb önállóvá tudjon válni, biztonságos érzelmi támaszt nyújt. Teszi a dolgát, mint ahogy a rendszer szereplői is külön-külön. Ennek eredménye a tanult tehetetlenség. Az apa részéről ez úgy nyilvánul meg, hogy beletörődött abba, hogy gyermeke nevelőszülőnél nevelkedik, hiszen ott mindent megkap, és ez így kényelmes. A gyermek részéről pedig úgy manifesztálódik, hogy számos dologba kezd bele párhuzamosan, de jóformán semmihez nincs elég kitartása.

7. esettanulmány: Tormás története

Bevezetés

Az esettanulmány elkészítéséhez négy fővel készült interjú. A gyermekkel, a nevelőszülői tanácsadóval és a gyermekvédelmi gyámmal a gondozási helyen került sor az interjú elkészítésére. A nevelőszülővel az interjú telefonon keresztül valósult meg. A gyermekjóléti szolgálat munkatársát nem sikerült elérni, továbbá szülőt, közeli hozzátartozót, rokont, barátot nem tudtunk megszólaltatni, mivel az interjúalany nem nevezett meg olyan személyt, akit megkérdezhettünk volna. A gyermek szüleivel nem tartja a kapcsolatot, vagy ha mégis, akkor az eseti. Féltestvéreitől külön nevelkedik, ezért a kapcsolatuk is laza, alkalmi, legkisebb testvérét pedig nem is látta még. Barátot nem szeretett volna bevonni. Egyedül a keresztanya (nagynéni) bevonását támogatta volna, de sem ő, sem a nevelőszülői tanácsadó nem tudta megadni az elérhetőségét. Az interjúalanyokkal félig strukturált interjút készítettünk. Az esettanulmány szereplői anonimak és a helyszínek sem beazonosíthatóak. Az interjúk időtartalma átlagosan 30 perc.

Az esettanulmány célja, hogy megvizsgáljuk az adott gyermek jelenlegi helyzetét, feltérképezzük jövőbeni lehetőségeit, sorsának alakulását a sikereses felnőtté válás, az önálló életkezdés és a társadalmi integráció területén. A gyermek sorsának az alakulására a múltbéli események, cselekvések szervesen hatnak, ugyanakkor az esettanulmányban a hangsúly a gyermekvédelemben való nevelkedésre, a rendszerhatásokra, az összefüggések feltárására helyeződik, illetve a gyermekvédelmi funkciók és diszfunkciók azonosítására törekszünk.

Az esettanulmány két fő egységre tagolódik. Az esettanulmány első részében röviden ismertetjük az esetet a főbb tények ismeretében. Az esetvitel az érintett szerepelők olvasatában c. második részben mind a kliensoldali, mind az ellátásoldali szereplők részéről bemutatjuk a gyermek esetét. Célunk megismerni, hogy az egyes szereplők a saját nézőpontjukból hogyan látják Tormás önálló életkezdési esélyeit, lehetőségeit, és a megkérdezettek hogyan és miben tudják segíteni, támogatni a felnövekvő gyermeket.

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Tormás jelenleg 17 éves és nevelőszülőnél nevelkedik.

A család 2003-ban került kapcsolatba a gyermekjóléti szolgálattal. A kapcsolat felvételét a családdal a védőnő jelzése indokolta, mely szerint az édesanya egy éjjel elment otthonról, a 4 éves Tormást felügyelet nélkül hagyta, bezárta a lakásba. A fiatal éjjel kimászott az ablakon és a nagyszüleitől kért segítséget félelmében. Az édesanya egy férfivel találkozott, akivel később élettársi kapcsolatot létesített, ebből a kapcsolatból öt gyermek született. A család egy külterületen elhelyezkedő, kis alapterületű, komfort nélküli ingatlanban élt, mely a nevelőapa tulajdonát képezte.

2005-ben a gyermekjóléti szolgálat értesült, hogy a nevelőapa fizikailag bántalmazta az anyát és egyik gyermekét, akik kórházba kerültek. Az apa ellen védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett súlyos testi sértés bűntettének kísérlete miatt vádat emelt az ügyészség és 2008-ban 1 év 4 hónap, 3 év próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte a bíróság és elrendelte pártfogói felügyeletét is. A gyámhivatal még 2005-ben elrendelte a bántalmazott kiskorú védelembe vételét, melyet a gyermek bántalmazása, az apa alkoholfogyasztása és az anya labilis idegállapota indokolt. A szülők párkapcsolati problémája, a mértéktelen alkoholfogyasztás, a veszekedések, melyek gyakran verekedéssé fajultak, ciklikusan visszatérő problémát jelentettek a család életében, ami kiszámíthatatlanná tette a gyermekek számára a családi közeget.

2007-ben a védelembe vétel felülvizsgálata során annak fenntartásáról rendelkeztek és ezzel egyidejűleg elrendelték a 2. közös gyermek védelembe vételét, és a gyermekek az anyánál kerültek elhelyezésre. 2008-ban a gyámhatóság a védelembe vételt megszüntette. Úgy ítélte meg, hogy javultak a családi körülmények, a szülők együttműködnek a családgondozóval és a gyermekek ellátása biztosított.

2009-ben újabb krízis következett be a családban, ismét a védelembe vételi eljárás lefolytatására került sor. Az édesanya idegkimerültsége miatt kórházi kezelésre szorult, a gyermek ellátásáról az apa a rokonok segítségével gondoskodott. Az anya kórházi kezelését követően rendeződött a család helyzete, segítség nélkül is képesek voltak ügyeiket intézni, a család életét igazgatni. Így még ugyanabban az évben, 2009-ben a védelembe vételi eljárás megszüntetésére került sor és az alapellátás keretében a gyermekjóléti szolgálat családgondozást végzett.

2010-ben az anya a gyámhatósághoz fordult azzal a kéréssel, hogy gyermekeit emeljék ki a családból, mert nem tud tovább a párkapcsolatában élni, melyet a zsúfolt lakás, az állandó anyagi problémák, az élettárs alkoholizáló életmódja indokolt. Az önkormányzat jegyzője mint elsőfokú gyámhatóság elrendelte Tormás féltestvérének ideiglenes hatályú elhelyezését, és nevelőszülőnél

helyezték el a gyermeket. Az ideiglenes hatályú elhelyezést indokolta a szülők között évek óta húzódó párkapcsolati probléma, a nevelőapa alkoholproblémája és az édesanya időközönként visszatérő pszichés betegsége. Mindemellett a nevelőapa alkohol befolyásoltsága alatt kiutasította az anyát és nevelt fiát, Tormást a házból. Az édesanya rendőri segítséget kért, az apa mentőt hívott, hogy élettársa zavarodott állapotban van. Az eset kapcsán sem rendőri, sem orvosi intézkedésre nem került sor.

A gyámhivatal ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél helyezte el először Tormás féltestvéreit, majd Tormást is. A testvérek nem együttesen és nem egy időben kerültek elhelyezésre, mert a hatóság Tormás édesapját is nyilatkoztatta, de sem a vér szerinti édesapja sem az apai nagymamája nem vállalták gondozását-nevelését. Az édesanya részéről Tormásék jelenleg már hatan vannak testvérek, mert az édesanyának ugyanattól az élettársától még két gyermeke született, ugyanakkor mindannyian nevelőszülőnél, négy különböző helyen nevelkednek. A testvérek között alig van kapcsolat, a legkisebb testvérét még nem is látta és nem is szeretné. Az esettanulmány alanya a vér szerinti szüleivel nem kíván kapcsolatot tartani.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Tormás általános tagozaton végzős gimnazista tanuló. Jelenleg érettségire készül és pályaválasztás előtt áll. Csak azt tudja, hogy katona szeretne lenni, de azt még nem, hogy hol és milyen típusú intézményben szeretne továbbtanulni vagy szeretne-e egyáltalán. A szakmaválasztásra vonatkozó kérdésre az alábbi választ adta: *„Ez az egész katona szakma úgy tetszik, meg egyrészt a hazámat szeretném szolgálni.”*

Az öt féltestvérével nem egy nevelőszülőnél nevelkednek, elmondása alapján nem nagyon van velük kapcsolata, csak néhány dolgot tud róluk. A nevelőszülőkkel való kapcsolatát nagyon jónak ítéli meg és szereti őket. A nevelőszüleinek alkalmanként besegít a házi- és a házkörüli munkákba. Így például havonta egyszer le kell vágnia a füvet, a saját szobáját kitakarítja és általában együtt szoktak bevásárolni.

Kortárs kapcsolatokkal rendelkezik, elmondása alapján az osztálytársai között is barátokra talált, illetve a lakóhelyén is vannak barátai. Kedvenc időtöltése a futás, az olvasás és a filmnézés. A

szabadidő beosztását az iskolai elfoglaltságoktól teszi függővé. Hétvégén leginkább a barátaival szeret lenni, de a vasárnapot már tanulással tölti. A szabadidő eltöltésében megjelenik a tudatosság is, hiszen a futást azért is űzi előszeretettel, mert a katonasághoz, a rendvédelmi szakokra való bejutáskor az alkalmassági vizsga mellett az erőnlét is legalább annyira hangsúlyos.

Vagyona nincs, a zsebpénzt minden hónapban megkapja. Amire szüksége van, azt megveszi a zsebpénzéből, vagy a nevelőszüleitől kér rá. *„Megveszem ami hiányzik, de általában nem hiányzik semmi, ha hiányzik valami akkor kérek pénzt."* Az elmúlt hónapban például nem nagyon költött, tartalékolt. Pénzbeosztásánál, pénzgazdálkodásánál már némi tudatosság, felelősségérzés is megjelenik. *„Először kigondolom, hogy mit szeretnék, és az mennyibe kerül, és mennyi marad."* A pénzbeosztásban a nevelőanya nyújt neki segítséget. *„Azt tanácsolja, hogy osszam be, mert nem egy napból áll a világ. De hogy ha elfogy a zsebpénz, akkor ugyanúgy kérek és kapok vagy ő ad magától."* Nem tudja megmondani hogy egy hónapban mennyi pénzre lenne szüksége ahhoz, hogy önállóan tudjon élni. Nem tartja magát nagyravágyónak, jelenleg számára havonta 4000Ft is elegendő.

Úgy ítéli meg, hogy az önálló élethez *„kell egy jó végzettség, akár egy főiskola vagy egyetem"*, ennek ellenére jelenleg hezitál, hogy felsőoktatási intézményben tanuljon-e tovább. Elmondása alapján, ha katona lenne, akkor is a nevelőcsaládjához közeli településen szeretne elhelyezkedni, hogy ne legyen tőlük nagy távolságra. Elgondolása alapján attól függ, hogy hány évesen szeretne önálló életet kezdeni, hogy mikorra sikerül elvégezni a katonaságot. Hivatásos katona szeretne lenni, de onnan is feljebb szeretne lépni. Illetve a jövőbeli terveit illetően úgy gondolja, ha *„az állás megvan, a fizetés megvan, akkor utána szeretnék családot"*. A döntéseit, problémáit leginkább a nevelőanyával és a barátokkal beszéli meg. Ruhát a barátokkal vásárol, illetve a lányok és a sport témákban is az ő véleményüket kéri ki. A tanulással kapcsolatos és egyéb nagyobb dolgokat viszont a nevelőanyának szokta elmondani. A továbbtanulást illetően segítségre, támogatásra szorul, mert jelenleg inkább a bizonytalanság jellemzi. Csak a szakmát tudja megnevezni, tervei között szerepel a ranglétrán való feljebbjutás, amihez viszont végzettség szükséges. 10 év múlva szeretné, ha lenne egy albérlete vagy háza. Mivel a féltestvéreivel jelenleg is alkalmi a kapcsolata, így kevés az esélye annak, hogy esetleg közösen tervezzék a jövőjüket vagy közös lakásvásárlásban gondolkodjanak.

Megítélése szerint a jövőben csak a nevelőcsalád, a nevelőszülői tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám segítségére számíthat. A szakemberek leginkább a tanulmányait illetően tudnak neki segíteni, illetve a magatartásában tudnának, ha azzal lennének problémái. A vér szerinti család támogatására nem számíthat, esetleg még a keresztanya jöhetne szóba.

Tormás nagyon szűkszavú volt. Nehezen, tőmondatokban válaszolt. A beszélgetés során ideges, feszült volt, amikor a vér szerinti családjáról, a testvéreiről kérdeztük. Nagyon félénk, visszahúzódó serdülőnek mutatkozott.

Ellátásoldali szereplők

Gyermekvédelmi gyám

A gyermekvédelmi gyám elmondása alapján a fiú kb. 6 éve került szakellátásba. A családban a problémák halmozottan jelentek meg. Az édesanyának pszichés problémái voltak, a nevelőapa alkoholfüggő volt és a féltestvérével lakott együtt. Tudomása szerint a nevelőapa sokat támadta a gyermeket és fizikálisan is bántalmazta. A szülők a gyermeket elhanyagolták, az iskolai tanulmányai felől sem érdeklődtek. A nevelőapa több alkalommal kirakta az édesanyát, a fiút és a féltestvéreit is a lakásból. Végül az édesanya kérte a gyermek elhelyezését, így került egy nagyobb vidéki városba nevelőszülőkhöz. A megkérdezett gyámot rendelték ki hivatásos gyámjául, mert az akkori rendszerben még hivatásos gyámok voltak, majd nevelésbe vették a gyermeket és gyermekvédelmi gyámja lett.
Elmondása alapján Tormás nagyon vágyott arra, hogy rendezett körülmények között nevelkedjen, amit az is mutatott, hogy a nevelőcsaládba kerülését követően azonnal nagyon jó eredménnyel kezdett el tanulni az általános iskolában. Emlékei alapján már kitűnő tanuló volt annak az évnek a végén. Beilleszkedett azonnal a nevelőcsaládba és már néhány hónap elteltével jelezte, hogy nagyon jól érzi magát, nem akar visszakerülni a szüleihez és nem kíván velük kapcsolatot tartani és ez jelenleg is így van. A középiskolai tanulmányok megkezdéséig még járt a kapcsolattartásokra, de utána már nem tudták rávenni.

„De hát nem hajlandó bejönni és egy ilyen nagyfiú esetében én már azt tiszteletben tartom, és erőszakkal nem is tudjuk behozni. Amíg kisebb volt, nyilván rá tudtuk venni, vagy ha úgy tetszik „köteleztük" rá. Amióta az ő döntése, azóta nem jár kapcsolattartásra."

Nem kívánt találkozni az édesanyával, a vér szerinti édesapáról nem volt információ, azóta kiderült, hogy külföldön tartózkodott. Az alapellátás sem tudott kapcsolatot teremteni a vér szerinti édesapával.

Tormás jövőre lesz 18 éves, nagykorúságára vár, és továbbra is szeretne a gondozási helyén maradni. A gyermekvédelmi gyám jelezte is, hogy ezt megteheti, mert kérni fogják az utógondozói ellátásának az elrendelését, ami addig tart, amíg nappali tagozatos tanulmányokat folytat. A gyám beszámolt arról, hogy a fiú egy évvel ezelőtt egy hullámvölgybe került, ami a tanulmányi eredményeinek a romlásában is megmutatkozott, melynek hátterében az állt, hogy előkerült a vér szerinti édesapja külföldről és nagyon intenzíven elkezdett a gyermek felől érdeklődni. A gyermekvédelmi gyám tapasztalatai alapján a vér szerinti szülő felbukkanása nem ritka a nagykorúságukhoz közeledő gyermekeknél, ugyanis otthonteremtési támogatásra számíthatnak, ami 2 millió Ft. körüli összeg. Azok a szülők is tervezgetnek ezzel az összeggel, akik évek óta nem tartottak semmilyen kapcsolatot a gyermekekkel. Az édesapával időszakos kapcsolattartások is voltak. Tormás elment arra a településre, ahol a vér szerinti apa az akkori barátnőjével a szüleinél tartózkodott. Ígéretet tett arra, hogy majd odaköltözhet, és majd együtt tervezik a jövőjét. Ebben az időszakban a tanulmányi eredményei romlottak, az iskola helyett arra koncentrált, hogy mi lesz majd vele. Az édesapa viszont néhány hónap múlva eltűnt, ami nagyon komoly csalódást okozott a gyermeknek.

„A vér szerinti apa néhány hónapig volt, azután megint eltűnt. Nem tudjuk, hol van, feltehetőleg külföldön van. Ő akkor azt tervezte, hogy külföldről hazaköltözik és összeköltözik a fiával, de valami megváltozhatott az ő elképzeléseiben, mert teljesen eltűnt. Se telefonon, se facebookon, pedig ilyen formában is tarthatna külföldről kapcsolatot."

Most már vele kapcsolatban is ugyanazt mondja, mint a vér szerinti édesanyával, hogy nem kíván találkozni vele a jövőben.

A hazafelé vezető út kevésbé látszik reális alternatívának, ezért esetében az utógondozó ellátást tartja megoldásnak. Jelenleg a szomszédos nagyobb város gimnáziumában tanul, újra jó eredménnyel.

Tormás jövőre érettségizni fog, és jelenleg a továbbtanulásával kapcsolatosan folytatnak beszélgetéseket. A gyermekvédelmi gyám kihangsúlyozta. hogy megdöbbenten fogadta Tormás továbbtanulásra vonatkozó elképzelését, mely szerint egy 3 hónapos katonai kiképzést követően katonaként már dolgozni is szeretne. A gyermekvédelmi gyámnak és szerinte a nevelőszülőnek is az volt a meggyőződése, hogy Tormás jó tanuló és tovább kellene tanulnia. Nem a szakmaválasztással nem értenek együtt a fiúval, hanem a képzési formával. Szeretné, ha Tormás felsőfokú oktatási intézményben folytatná tanulmányait, legyen az rendészeti, katonai vagy rendőrségi pálya is. Elmondása alapján Tormásnak házi feladatot adott. Az a feladata, hogy

utánanézzen, hol és melyik iskolában szeretné folytatni a tanulmányait. A feladat teljesítésére néhány hetet kapott. A kapott időintervallum lehetővé teszi, hogy a fiú gondolkodjon. A jövőt illetően elmondja, hogy a nevelőszülőnél tervezi a fiatal a középtávú jövőjét és remélhetőleg felsőoktatási intézményben folytatja tanulmányait.
A gyermekvédelmi gyám nem tudott arra a kérdésre válaszolni, hogy mi befolyásolhatja, mi motiválhatja Tormást a rövid idejű katonaképzésben, hiszen jó képességű, jó tanuló gyermekként ismerte meg mindenki.

„Én azt gondoltam, hogy ő egyenesen van és az ő fejében is az van, mint ami az én fejemben vagy a nevelőszülőébe, hogy felsőfokú tanulmányokat akar folytatni annak érdekében, hogy egy jobban fizetett, kvalifikált szakmája legyen. Most nagyon meglepődtem ezen az elképzelésen, ami nem jelent továbbtanulást és egy nem túl magas jövedelmű állást nézett ki magának. Én most egy kicsit tanácstalan vagyok ebben, mert meglepett, nem tudom, mi van a fejében. … Bármilyen pályáról van szó, én támogatom, az ő döntése legyen, akár rendőrségi, de az ő képességei alapján felsőfokú tanulmányokat kellene folytatni szerintem."

A gyermekvédelmi gyám megítélése szerint Tormás önálló életének megkezdéséhez adottak a feltételek. Ez alatt az érti, hogy az utógondozói ellátás igénylése folyamatban van, a nevelőszülő is ugyanúgy ellátmányt fog kapni ez alatt az idő alatt. A különbség viszont az, hogy önjogú magyar állampolgárként maga jár el saját ügyeiben és nem lesz már törvényes képviselője, vagyis ez azt jelenti, hogy hamarosan elválik a gyermekvédelmi gyám és a Tormás útja. A nevelőszülő továbbra is vállalná Tormás ellátását, de az már a fiú döntése, hogy továbbtanul felsőoktatási intézményben vagy sem. Elmondja azt is, hogy megtakarítása nincs, és ugyanúgy a nevelőszülőnél szeretne maradni, mint a normál családban nevelkedő fiatalok többsége, akik a 18. életév betöltését követően is még egy jó ideig otthon maradnak. Úgy gondolja, hogy az otthonteremtési támogatás egy jó alap lehet induláskor.

„Ez egy belépő lehet, egy kis helyen ezért még tud is vásárolni valamit, ami alkalmas lehet lakóhelynek. A város központjában nyilván láthatjuk az árakat, de ha van egy jó állása, akkor nyilván ez beugrónak jó lehet hitellel együtt."

A Tormás esetében ugyanakkor azt is kiemelte, hogy egy problémamentes gyermekről van szó, akinek nem voltak magatartás- és iskolai problémái sem és a nevelőcsaládjával sem voltak konfliktusai. A szülő, a nevelőszülő, a kortárs kapcsolatai, az iskola befolyásolja döntéseit, de

leginkább a nevelőszülő ugyanúgy, mint a normál családokban. Nem volt olyan eset vagy probléma a jelenlegi továbbtanuláson kívül, amire komolyabban fel kellett volna hívni a figyelmét. *„Eddig azt gondoltam, hogy tudatosan tervez, most ez a pályaválasztás dolog meglepett ezügyben. Egy egészséges, jó gondolkodású gyerek, lépésről-lépésre halad, tanul, végezte az osztályokat, jó tanulmányi eredménnyel."*

Úgy ítéli meg, hogy Tormás csak a nevelőszüleitől várhat segítséget az utógondozói ellátás keretében és utána csak magára számíthat. Az édesanyára nem számíthat, és rájött, hogy az édesapára sem, pedig abban bizakodhatott, amikor feltűnt.

„A szülőkre semmiben nem számíthat a konkrét esetben a jövőben. Úgy tudom, hogy a fiú nem téma ezeken a kapcsolattartásokon, de a nevelőszülő és nevelőszülői tanácsadók jobban fogják tudni."

Nem tudja megmondani, hogy a féltestvéreivel tartja-e a kapcsolatot vagy sem. Elképzelhetőnek tartja, hogy igen, mert egy településen laknak. *„Itt kellene találkozniuk, minimum itt kellene találkozniuk. Ezt a nevelőszülők fogják tudni vagy a tanácsadók biztosan."*
Jelenleg a nevelőcsaládtól és két szakembertől: a nevelőszülői tanácsadótól és a gyermekvédelmi gyámtól kap segítséget. *„A mi segítségünket nyilván kérheti. Meg kérheti a nevelőszülőét, mert nyilván vele van napi kapcsolatban."* Egy konkrét esetet idézett fel, amikor be kellett avatkozni Tormás ügyeibe. *„[…] amikor általános iskolába járt, néhány osztálytársa csúfolta és egyszer bántalmazásra is került sor. Akkor rendőrségi feljelentést is tettem. Komolyabb ügy nem lett belőle, szerencsére megoldódott."* Megítélése alapján a nevelőszülői tanácsadóra személyes és iskolai probléma esetén egyaránt számíthat. *„De mondhatnám, hogy csak nehezebb gyermekek vannak ennél a gyermeknél. Egy jó magatartású, jó viselkedésű gyermeknek számít."* A gyermekvédelmi gyám ugyanakkor kritikaként fogalmazta meg a nevelőszülői tanácsadó irányába, hogy a jelentkezési határidő közeleg és a továbbtanulásról még nem beszéltek a gyermekkel.

„Én ezen a héten meglepődtem, hogy ez még nem volt téma [a továbbtanulás] és ugye ott járunk, hogy februárban be kell adni a jelentkezési lapot. A február már nagyon közel van és a nevelőszülővel még nem beszélték meg a továbbtanulás kérdését. Ezen nagyon meglepődtem és én is akarok majd a nevelőszülői tanácsadóval beszélni, hogy jó lenne, ha ő is beszélne a gyermekkel meg a nevelőszülővel is és valami tervet kialakítani."

A gyermekvédelmi gyám nem tudja, hogy Tormás kikkel tart leginkább személyes kapcsolatot, talán az osztálytársakkal. Úgy tudja, barátai vannak, barátnőről, párkapcsolatról nincs

információja. Szabadidejében futni jár, súlyzózik és számítógépezik. Bevételei közé tartozik a zsebpénz, amit

„[…] kötelező jelleggel adnia kell a nevelőszülőnek a gyermekvédelmi törvény alapján. Bármennyit adhat a nevelőszülő, de a minimum meg van határozva. A gyakorlatban a nevelőszülők a minimumot szokták adni, de én azt gondolom, hogy a nagyobb esetében, így az ő esetében is ez még ki van egészítve. Ilyen 10000 Ft alatt lehet, amit kap, de a minimum, amit meg kell kapnia, az olyan 4400Ft körül van. Ez az, amit szabadon elköltheti. Egyébként a nevelőszülő ellátmányt kap a gyermek után. Teljes körű ellátást kell biztosítania, ebbe minden beletartozik a gyermek nevelésével, gondozásával, oktatásával."

Nincs információja arra vonatkozóan, hogy a gyermek mire költi a zsebpénzét, de úgy gondolja, hogy szabadon költi, saját belátása szerint.
A továbbtanuláson kívül más konkrét jövőbeli tervekről nem beszéltek Tormással, de elmondása alapján majd erről is szót fognak ejteni.
Az elmondottak alapján mindenki végzi a saját munkáját, a szakemberek között kommunikációs hiányosságok vannak, illetve csak konkrét probléma esetén egyeztetnek egymással. A mindennapi munka gyakorlatában nincs jelen a folyamatos kommunikáció, együttműködés és csak a saját munkaköri feladatok ellátásához szükséges információkkal rendelkezik, a többiről csak sejtései vannak. A gyermekvédelmi gyám által elmondottakból arra következtetünk, hogy a tanulás, a diploma jelentené Tormásnak a legnagyobb alapot az önálló életkezdéséhez, melyhez a jövőben jól fizetett állás párosulhatna. Tormás továbbtanulási elképzeléseinek változása, módosulása váratlanul érte, közelmúltban történt esemény, ezért a kiváltó okát, a mögöttes motivációt még nem tudta kideríteni, illetve megbeszélni a gyermekkel.

Nevelőszülő

A nevelőanya az interjú során együttműködő volt, a feltett kérdésekre hosszan, részletekbe menően válaszolt. Ugyanakkor az interjú elején félelmét/aggodalmát is kifejezte, hogy nehogy gond legyen (a TEGYESZ-nél) az általa elmondottakból.
A nevelőszülő elmondása alapján Tormás hosszú ideje, kb. 2010 óta nevelkedik a családjában. Félénk, visszahúzódó gyermekként került hozzájuk. Szófogadó gyermeknek ismerte meg, aki könnyen tud alkalmazkodni és rövid időn belül beilleszkedett a családba, amit azóta is az otthonának tekint. Nagyon jó kapcsolatot alakított ki a nevelőszüleivel és az ott nevelkedő gyermekekkel egyaránt. A nevelőanya és Tormás között hamar szoros, bizalmi kapcsolat alakult

ki. Tormás mesélt a nevelőszülőnek a hányattatott sorsáról. A nevelőszülő többször hangsúlyozta, hogy Tormás nehéz körülmények között élt, szinte csak rossz emlékei vannak, de azok élénken megmaradtak benne.

„A nevelőapa italozási életmódja, az anyuka pszichiátriai beteg, úgyhogy nehéz körülmények közt élt a gyerek. Nagyon nehéz. Amit elmondott utána, ahogy szorosabb lett köztünk a kapcsolat, nyilván hamarabb megnyílt és nagyon sok mindent mesélt, hogy miket élt meg. Nagyon kemény dolgokat élt meg. 11 éves volt, amikor idejött hozzám, és nagyon sok mindenre visszaemlékszik, úgyhogy nagyon rossz emlékek maradtak."

A nevelőszülő elmondása alapján nem volt nagyobb konfliktus Tormásnak sem vele, sem a vele nevelkedő gyermekekkel. Inkább egy szeretetéhes gyermeknek látja, aki igényli a szeretet, a törődést.

„Ő már másnap azt mondta nekem, hogy baj lenne, ha engemet úgy szólítana, hogy anya? Mert ugye a többi gyerek is úgy szólít, hogy anya. És mondtam, hogy figyelj Tormás, tudod, hogy neked van anyukád és mit fog hozzá szólni? És mondta, hogy az őtet nem érdekli, hogy mit fog hozzá szólni, mert neki az jobban esne, ha ő is úgy hívhatna, hogy anya. Én őtet nagyon el tudom fogadni, mert egy nagyon jó lélek, egy nagyon jó gyermek."

A nevelőszülőnél nevelkedő hivatalosan 5, de egyébként 6 gyermekkel is jó kapcsolata van és ez fordítva is igaz. Egy gyermek kivételével Tormás a legidősebb, de a többi gyermek is hasonló korú. Kisebb viták, csínytevések előfordulnak, de komolyabb vita, nagyobb probléma nem volt közöttük.

„Hát, mint minden családban, hogy a gyerekek néha összevitatkoznak, de most már egyre kevesebbet, mert mind nagykorúságához közeledik, minden gyerek, úgyhogy én azt gondolom, hogy nagyon jó neki a kapcsolat a többivel, viszont a többinek is vele!"

A nevelőanya magától kiemelte és fontosnak tartotta elmondani, hogy a nála nevelkedő gyermekek segítenek egymásnak és büszke arra, hogy Tormás segít a többieknek a tanulásban.

„Segítenek egymáson, a tanulásban, hogyha kérdezik Tormástól, mert ugye ő biztos mondta, hogy egy nagyon jó képességű gyermek, jól tanul, a […] Gimnáziumban. És ugye a többiek kisebbek, de idősebb egy lány, de ő is most lesz végzős, csak ő a […] jár. Tormástól azért érdeklődnek a tanulásról, szívesen segít a többi gyermeknek is."

A nevelőanya által elmondottakból arra következtethetünk, hogy Tormás, mind magtartásában, mind viselkedésében és a tanulmányi eredményeit illetően is minta, követendő példa a többi, nála fiatalabb gyermek számára. Ebből a gyermekek is profitálhatnak, másrészt Tormásban a segítőkészség, az empátia és a tolerancia fejlődnek ezáltal. Mindemellett megtapasztalja a család, a gyermekek közötti összetartás erejét.
A nevelőanya említette, hogy hivatalosan csak öt gyermeket nevel és nem hatot, melynek oka:

„Hát most hat gyermek van nálam, de most éppen múlt hét szerdán volt egy gyereknek az esküvője, úgyhogy most már öt gyermek hivatalosan nálam. De a hatodik gyermek is itt van nálam, igaz hogy már asszonyként, mert […]-on lakik a fiatalember, aki elvette feleségül. De várandós, bármelyik pillanatban, bármelyik percen várhatjuk, hogy mikor fog szülni és úgy egyeztünk meg, hogy mivel én itthon vagyok mindig, nyilván én egy kicsit úgy érzem, hogy jobbak az anyagi körülményeim, mint a fiúnak a családjában. És én bevállaltam, hogy míg meg nem szül, addig itt maradhat. […] De még nagyon fiatalka a leányzó is, mert 16,5 éves, egy kis vékonyka lány, de így még mindig hatan vannak."

A nevelőanya az említett fiatal várandós lány kiléptetését nem sikertörténetként könyveli el, mert még túl fiatalnak tartja, és az anyagi feltételeket és egyéb körülményeket sem feltétlenül látja biztosítottnak az önálló életkezdéshez, a családalapításhoz. Ugyanakkor a nevelőcsalád támogatását, segítségnyújtását, a nála nevelkedő gyermekek önálló életkezdésének támogatását mutatja, hogy továbbra is segíti, lakhatást, ellátást biztosít a nála nevelkedett gyermek számára. A család támogató funkcióját töltik be nem csak érzelmileg, hanem anyagilag is.
Tormásnak csak féltestvérei vannak, az anyai részről vannak testvérei. Három féltestvére volt, amikor nevelőszülőkhöz került és azóta született még kettő. A nevelőszülő elmondása alapján először a három kisebb féltestvér került kiemelésre a családból. Tudomása szerint Tormást még vállalta az édesanya, de mivel a körülményeiben nem következett be változás, így őt is kiemelték. Férőhely hiánya miatt nem nevelkedhetett azonos helyen a féltestvéreivel, ezért egyedül került a nevelőszülőkhöz és ők éppen egy gyermeket tudtak fogadni. A féltestvéreivel nem nagyon tartja a kapcsolatot, és ha találkoznak, akkor sem testvéries a kapcsolatuk.

„Így hogyha találkoznak, akkor úgy nem gondolom, hogy nem váltanak egy szót, de úgy, mint hogyha kicsit távol lennének. Hiába egy településen vagyunk, de úgy nem igazán testvéries."

A féltestvérek közötti nagy távolság oka egyrészt a testvérek közötti nagy korkülönbségből adódik, másrészt ők is több nevelőszülőnél kerültek elhelyezésre. Harmadrészt Tormás

nemtetszését váltotta ki, hogy a korábbi kapcsolattartások alkalmával, melyeken részt vett, az édesanya csak a féltestvéreivel foglalkozott és nem törődött Tormással.

„Nagyon nagy a korkülönbség közöttük. Meg most a nyáron született a legkisebbik, az egy pár hónapos. talán 6 hónapos körül van. A legnagyobbik pedig azt hiszem, hogy negyedik vagy ötödik osztályos, de most pontosan nem tudnám megmondani. […] Úgyhogy a hat gyermek sajnos 3, vagy nem is: 4 gondozási helyen van."

Tormás a vér szerinti szüleivel jelenleg nem tartja a kapcsolatot, bár a nevelőszülő elmondása alapján segítené és feladatának tartja, felelősségének érzi a fiú és a szülők közötti kapcsolat ápolását.

„[…] az anyukájával nem tartja a kapcsolatot, mert eztet ő teljes mértékben eltaszítja. […] És ugye ez Tormásnak nagyon rosszul esett, hogy ő hiába, bármennyire is akarta, hogy az anyja beszéljen vele, őtet nem kérdezte meg, hogy hogy tanul. Szinte azt sem kérdezte meg, hogy hogy van. Mindig a kisebb gyermekekkel volt elfoglalva. Most azt nem tudom, hogy mit válthatott ki a gyermekből, vagyis tudom, mert teljes mértékben eltaszította az anyját. Úgy tesz nekem, hogyha őtet nem érdekli Tormás, akkor őtet meg nem érdekli az anyja. Kölcsönösen fordítva. Hogyha így felhozódik, akkor én nyilván támogatnám, hogy tartsa a kapcsolatot az anyjával, de nem. Azt mondta a Tormás, hogy ő hadd döntse már el, hogy tartsa vagy sem. Úgy gondolom, hogy most januárban már 18 éves lesz, már tényleg eldönti, úgyhogy én nem erőltetem."

Az édesapával egy évvel ezelőtt felvette a kapcsolatot, akivel 17 éven keresztül soha nem találkozott. Kezdetben örültek egymásnak, de úgy érzi, csalódás is volt egyben az édesapa, mert hitegette és nem kapott tőle semmit a mai napig sem. Az édesapa két alkalommal a nevelőszülő lakásán is meglátogatta fiát, és elmondta, hogy azon gondolkodott, hogy az otthonteremtési támogatás összegéből vásárolnának egy telket a fiának, amire építkeznének. A nevelőanya ezt nem helyeselte.

„Mert ami azért a gyermeké, én úgy gondolom, hogy az azért legyen a gyermeké, nem a szülőké. Mert azért egy telket nem húzhat ki egy ház alól. Annak Tormás soha nem látta volna, hogy mikor lesz az az övé, vagy semmit nem élvezett volna. Az apjáék azok igen, vagy én így gondolom."

Tormás azóta a facebookon is letiltotta az édesapát, nem kíván vele kapcsolatot tartani, de a konkrét okot nem részletezte a nevelőszülőnek.

Tormás az egyik nagyobb város gimnáziumában végzős tanuló és jelenleg aktuális beszédtéma közöttük a pályaválasztás, a továbbtanulás. Tormás tervei között korábban olyan szakmák, szakok szerepeltek, melyek felsőfokú tanulmányokat igényeltek, jelenleg viszont a katonaságot emlegeti. A nevelőszülő támogatja a fiatal továbbtanulási terveit, ugyanakkor úgy ítéli meg, hogy a kimagasló iskolai eredményei, képességei alapján akár felsőoktatási intézményben való továbbtanulás felé is orientálódhatna.

„Szeretett volna orvos, jogász, sok minden, történelem tanár, sok minden megfordult a fejiben és most ő a katonaság, katonai-rendészeti iskolába szeretne menni. Katona szeretne lenni, ez minden vágya. Hát én egy kicsit azt mondom, hogy támogatom nyilván, de mivel ő egy nagyon okos, ezért úgy gondolom, hogy ő egy erősebb iskolát is elbírna."

A gyermek elmondása szerint azért tetszik neki ez a szakma, mert a hazát szeretné szolgálni és majd a katonaságon belül is feljebb szeretne lépni.

„Azt mondja, hogy a haza védelme, hát anya, benne van, hogy a haza védelme. Hát mostan ő úgy fogalmaz, hogy szeretné a hazát védeni, mert nyilván fentebb szeretne majd ő menni a katonaságon belül is."

A nevelőanya és a Tormás által elmondottak megegyeznek a választott szakma és annak indoklása között, ugyanakkor a nevelőanya a korábbi tapasztalatai alapján úgy gondolja, hogy ez még változhat és van benne némi remény, hogy módosulni is fog.

„Meg én még úgy vagyok vele, hogy amíg odakerül a sor, akkor addig még lehet még lesznek döntései. Úgy látom, hogy ő még most sem tudja 100%-osan, hogy mi szeretne lenni, de most ezt mondja ezt a katonaságot."

Az esetleges felsőoktatási intézmény vagy magasabb szintű iskola választásában azért is bizakodhat, mert elmondása alapján Tormással közösen szoktak fontosabb döntéseket meghozni és általában a nevelőanya tanácsát meg is fogadja, de ugyanakkor a döntés a gyermek kezében van.

„Ő elmondja nekem, hogy mit szeretne, de általában együtt beszéljük meg. És hogyha általában olyan dolog van, ami én nem helyeselek, akkor nyilván hallgat rám, mert mondom neki, hogy ez nyilván csak az én döntésem, az én véleményem, de a döntés az övé. Mert az ember csak próbálja így ezeket a nagy kamaszokat úgy lányoknál, mint fiúknál a józan útra terelni […]"

Tormás szabadidejében főként edz, főleg mióta katona szeretne lenni.

„Most a Tormás nagyon rászánta magát, mivel katona szeretne lenni, rengeteget edz. Fut, aztán ilyen súlyokat emel, aztán ilyen erőnlétiket szokott csinálni, úgyhogy nagyon készíti most magát felfele magát erre a katonasági vizsgára. Mert ott is lesznek ilyen erőnléti próbák, és ott neki ez nagyon fontos lesz, hogy a súlyemelés, meg a fekvenyomás, meg ilyenekre ő most nagyon odafigyel."

A sportolás mellett sok időt tölt az osztálytársaival, a keresztfiával és az unokájával, akivel különösen sok mindent megbeszélnek. Illetve jelenleg kialakulóban van egy párkapcsolata. Mindemellett, bár ideje nagy részében a tanulásra koncentrál, de a házi- és házkörüli munkákba is besegít (pl. kitakarítja a saját szobáját), de leginkább a férfimunkákból veszi ki a részét.

„[…] a férjemnek, most már önállóan is levágja a füvet, vagy hogy ha fapakolás van vagy egy kis kert van, azt úgy megkapálja együtt a férjemmel. Közösen csinálják, mert két férfi van a házban. Vagy úgy fát behord, tehát ilyen apróságot. Szereti is csinálni, meg a szobáját úgy rendbe tartsa. Hát jó, mondjuk a ruhákkal azért néha vannak gondok, mert mint fiú, de a lányoknál is előfordul, de ahhoz képest elfogadható, én úgy gondolom."

Zsebpénzt havonta kap, melynek összeg nem sok, de a nevelőszülő elmondása alapján Tormás be tudja osztani a pénzét. Tudomása szerint apróságokat, sprayt vásárol magának vagy a telefonját tölti fel, illetve tartalékol is belőle alkalmakra, ünnepekre, hogy ajándékot vásárolhasson.

„A zsebpénze most 5130Ft, viszont úgy gondolom, hogy nem kell azt mondani, hogy egy 18 éves fiú. Nyilván nem egy követelőzős, de megkapja a zsebpénzét, nem követeli. De úgy ő magának úgy beossza. Így a családon belül igyekszik, hogyha névnap, születésnap van vagy ilyesmi és soha nem felejtkezik el róla, nyilván azok sem ő róla."

Ha elfogy a zsebpénz, akkor kér és kap is, de azt nem kell megadnia következő hónapban. Tormás saját maga vásárol, ugyanakkor a nevelőszülő tanácsokkal látja el a vásárlással, pénzkezeléssel, ár-érték aránnyal kapcsolatosan.

„Erről már igazából beszélgettünk, mert igazából a márkás ruha most már. Idáig ez neki nem jelentett semmit sem. És mondtam neki, hogy figyelj Tormás, mert most már csak divatosabb kell, vagy ezt meg is értem. De mondtam, hogy sokszor a boltban is azt árulják, mint a kínaiba. Csak a boltban nyilván nem annyi áron, de fordítva is van ez így. Meg most már úgy szoktam, hogy odaadom neki a pénzt és elvásárolja olyanra, amit ő akar

magának. De azért én is próbálom neki mondani, hogy nem a legdrágábbat kell megvenni valamiből, mert nem mindig az a legjobb, ami a legdrágább. Meg jusson is, maradjon is! Ha ő venni akar magának egy olyan dolgot, akkor nyilván vegye meg, meg ki is pótolom neki ha úgy van."

A nevelőszülő megítélése alapján Tormás nem szenved semmiben hiányt, mert megkapja, amit szeretne, viszont nem is követelőző kamasz. Odafigyelt arra is, hogy minden osztálykiránduláson részt vegyen és a nevelőcsaláddal közösen elmennek nyaralni is.
Vagyona nincs, az otthonteremtési támogatás összegére és a nevelőcsalád támogatására számíthat akár anyagi értelemben is, a vér szerinti család és más hozzátartozó támogatása kérdőjeles.

„Hát én nem gondolom, hogy nem lesz neki segítsége, mert azért én így ennyi év után én azért így mindenkit próbálok egy kicsit talpa állítani, ami úgy tőlünk telik. Meg remélem, most már az a 2-3 hónap van már neki a nagykorúságához és megkapja az otthonteremtési támogatást, amit az állam ad. Amit úgy tudok, hogy most 1.980.000Ft."

Megítélése szerint az otthonteremtési támogatás összege nem sok, viszont mindezt az iskola elvégzésével, egy jó munkahellyel, és a nevelőcsalád támogatásával ki tudja majd egészíteni. Jó példaként, sikertörténetként említett egy korábban nála nevelkedő, jelenleg már önálló életet élő fiút, akinek a közelükben vásároltak egy parasztházat, de jelenleg külföldön él és dolgozik a barátnőjével, ezért a lakást várhatóan el kell majd adni, mert nem akar a későbbiekben sem a településre költözni. Az említett fiú példáján keresztül azon az álláspontón van a nevelőanya, hogy Tormás végezze el az iskolát, legyen egy jó szakmája, munkája és élje ki magát és utána gondolkodjon tartós párkapcsolatban, családalapításon, lakásvásárláson. Úgy gondolja, hogy a szülő feladata felkészíteni a gyermeket az önálló életre, de ehhez szükség van arra, hogy összedolgozzanak az érintett felek. Az önálló élet megkezdéséhez az alábbi feltételekre van szükség:

„Amit mondtam is az előbb is, hogy járja ki az iskolát, aztán legyen egy jó szakmája, legyen egy jó munkája, és hát, ha majd segítségre is szorul, azért én úgy gondolom, hogy ha egy jó szakmája van, meg munkahelye, akkor nyilván már egy kicsit könnyebben indul, mint hogyha nincs szakmája, nem szeret dolgozni vagy. Mert azért sajnos az is előfordul, hogy vannak, akik nem nagyon szeretnek elhelyezkedni. De én nem gondolom a Tormásról, hogy ilyen előfordul nála."

A nevelőszülő úgy ítéli meg, hogy Tormás jelenleg és a jövőben is rajtuk kívül a pedagógusokhoz, a nevelőszülői tanácsadóhoz, a gyermekvédelmi gyámhoz fordulhat segítségért. Ugyanakkor úgy gondolja, hogy családon belül mindent meg tudnak beszélni, és ritkán van szükségük a segítségükre. A gyermekvédelmi gyámjával jelenleg a pályaválasztásról beszélgetnek, de a nevelőszülői tanácsadóra is számíthat. Tormásnak a közeli hozzátartozó között van egy keresztanya, akivel az általános iskolai ballagáson találkozott utoljára, de tudomása szerint nem szoktak beszélni, hacsak facebookon nem beszélnek, de nem emlegeti.
A nevelőszülő a kapcsolatukat Tormással a következőképpen jellemzi:

„Én úgy gondolom, hogy a kölcsönös szeretet, meg a bizalom. Én szerintem ez befoglal mindent, a bizalom. Én úgy érzem, hogy nekem vele jó kapcsolatom van. Viszont azt sem érzem, hogy neki ne lenne velem jó. Nyilván azért itt is hat gyermek van és a hat gyermek nem mehet hatfele. Azért én azt érzem, hogy össze kell fogni egy családot és akkor nem gondolom, hogy bármilyen probléma előfordulhat. Tormás úgy nagyon jó, szófogadó, úgy hallgat ránk. Tudja azt is, hogy rosszra nem kéri az ember, viszont azt is érzi, hogy másra úgy igazából nem nagyon számíthat, csak ránk. Én most érzem, hogy ő most minket egy biztos háttérnek gondol. Hogy ő ide bármikor jöhet, de nem csak ő, hanem minden gyerek, aki tőlem elment."

A nevelőszülő elmondása alapján Tormás szinte kizárólag csak rájuk számíthat. A nevelőszülő rutinjából, gyakorlottságából adódóan és a Tormás jó magaviseletéből, alkalmazkodóképessége miatt nem hiányolta segítő szakembereket, azok segítségét. Ugyanakkor a gyermekvédelmi gyám a közelmúltban történt beszélgetésén kívül a továbbtanulásról más konkrét példát nem említett, aki segítségére lenne a gyermek nevelésében-gondozásában, önálló életre való felkészítésében.

Nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó elmondása alapján Tormás 6 éve került be a szakellátásba a vér szerinti családjából. A bekerülés okai között szerepelt az anya és a nevelőapa megromlott kapcsolata, akik akkor Tormáson kívül három gyermeket neveltek. két gyermek nevelőszülőkhöz került, egy gyermek pedig családba fogadással a keresztszülőkhöz. A bekerülés körülményeit illetően ellentmondás a korábbi szereplők nyilatkozataival, hogy a nevelőszülői tanácsadó tudomása szerint a vér szerinti apai nagyszülőtől, a nagymamától került a gyermek a szakellátásba.

„A Tormás testvérei hamarabb kerültek be 3 nappal, de amikor a nagymama megtudta, hogy a testvérek bekerültek a szakellátásba, akkor a nagymama jelezte, hogy ő sem vállalja tovább Tormásnak a gondozását-

nevelését. Így került nevelőszülőkhöz Tormás. Akkor az apa [vér szerinti apa] Budapesten élt, de ő sem kívánta a gyermek gondozását-nevelését ellátni."

Ellentmondás tapasztalható a bekerülés körülményeiben azáltal is, hogy az említett szereplők elmondása alapján senki nem ismerte az apa hollétét, az alapellátás sem tudott kapcsolatba lépni vele. Tormás szeretett volna a féltestvérei mellé kerülni, de ez férőhely hiánya miatt nem valósulhatott meg.

A gyermeket a családsegítő családgondozója szállította a nevelőszülőhöz. A nevelőszülői tanácsadó a nevelőcsaládot ismerte, több mint 11 éve együttműködnek, nagyon jó nevelőszülőknek tartja őket. Fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy a nevelőszülő korábban hivatásos nevelőszülő volt, vagyis pontosan tudja, mi a feladata, együttműködő, a vele szemben támasztott követelményeket maximálisan teljesíti és mindemellett minőségi munkát is végez.

A szülőkkel jelenleg nem tartja a gyermek a kapcsolatot. A bekerülését követően évekig volt kapcsolata Tormásnak az édesanyával, mert látogatta az édesanya a gyermek féltestvéreit, és ezáltal a fiúval is találkozott. 2013-ban a gyermek jelezte, hogy nem kíván részt venni a kapcsolattartásokon, mert az édesanya érdektelenséget mutatott gyermekével szemben, nem érdeklődik sorsa, tanulmányi eredményei felől. A gyermek kérésére a kapcsolattartás alól való felmentésről egyeztetett a nevelőszülői tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám és a gyermek kérése támogatásra került. Ezt követően az anyával megszakadt Tormás kapcsolata. Az édesapával viszont a gyermek 2015-ben felvette a kapcsolatot a facebook közösségi oldalon keresztül, aki akkor külföldön élt és még abban az évben személyesen is találkoztak. Az édesapa gyermekét hitegette, aki a boldog élet, egy jobb jövő reményében *„álomvilágba"* került.

„Ígért neki mobiltelefont, amit azóta sem kapott meg tőle a gyerek. Ígérte neki, hogy el fogja vinni […]-ba, persze a gyerek ilyen álomvilágba került, hogy majd az édesapja elviszi magával és milyen jó szuper életet fognak élni."

A nevelőszőlő tanácsadó tapasztalatai alapján az apa és a gyermek kapcsolattartását problémamentesnek ítélte meg kezdetben. Sőt, az édesapa kérte az időszakos kapcsolattartást is. Tormás több alkalommal ellátogatott hozzá, de egy időszakos kapcsolattartás alkalmával, amikor kérte az édesapa, hogy ott aludjon, akkor valami történt.

„A gyerek sem beszél róla, a szülő pedig nem jelezte vissza. Annyi információhoz jutottunk csak, hogy Tormás egy szobában és egy franciaágyon aludt az apával, ami a gyermeknek szokatlan volt, mert neki saját szobája,

saját ágya, saját kis birodalma volt a nevelőszülőnél. És utána nem jött apuka. Azóta igazából nincs is kapcsolat a szülő és a gyermek között."

A kapcsolattartás mintegy háromnegyed évig tartott, de azóta sem lehet tudni, hogy mi vezetett az édesapa ismételt eltűnéséhez. A nevelőszülői tanácsadó nem számolt be arról, hogy szakember segítségét igénybe vették volna a probléma felderítése, illetve Tormás érzéseinek feldolgozása, lelki állapotának segítése céljából. Ugyanakkor azt tapasztalta, hogy később rossz hatással volt Tormásra az apával való kapcsolattartás, mert a tanulmányi eredményei nagymértékben romlottak.

„Az osztályfőnöke teljes döbbenetben volt, merthogy Tormás egy jó képességű, jó tanulmányi eredményű, tanulmányi versenyeken résztvevő gyerek volt, és ekkor úgy elfordult a pedagógusoktól, elfordult az osztálytársaitól. Mindenki le volt döbbenve, merthogy azt mondta, hogy neki már nincs értelme tanulni, mert apa úgyis elviszi [külföldi város]-ba, és ott majd ő dolgozni fog és majd happy lesz."

Miután megszakadt a gyermek és az édesapa kapcsolata, azóta úgy gondolja, hogy a fiú belátta, hogy neki a tanulás a jövője, és azóta újra jól tanul.

A féltestvéreivel a kapcsolatot régebben jónak és szorosnak ítélte meg, de mióta középiskolás lett gyengült a kapcsolattartás. Testvéreivel akkor találkozik, ha meglátogatja őket. A szakellátásba kerülése óta még két féltestvére született. A legfiatalabb kistestvérét, aki az elmúlt nyáron született már nem is ismeri, melynek okát a nevelőszülői tanácsadó a következőkben látja:

„[…] nagyon nehezen élte meg, hogy az anya minek vállal még több gyermeket, mikor azokról a gyermekekről sem tud anyaként gondoskodni, akikről gondoskodnia kellene. Tehát nagyon negatív véleménnyel volt arról is, hogy a gyámhivatal szakellátásba helyezte a pici babát, és az anyáék megfellebbezték a határozatot. Másodjára is elutasítást kaptak a fellebbezéssel kapcsolatosan és bíróságra vitték az ügyet. Én azt mondom, hogy Tormás már van annyira okos és értelmes fiú, hogy meg is fogalmazta és belátta azt, hogy a szülők miért pereskednek, mikor azt, amit perre költenek pénzt, azt inkább fordítanák a gyermekeikre meg az életkörülményeik rendezésére, hogy a gyermekeik hazakerülhessenek."

A nevelőszülőkkel való kapcsolata nagyon jó. Nagyon kötődik a nevelőszüleihez, különösen a nevelőanyához.

„Ővele egy ilyen bizalmas, magánéleti dolgokat is nagyon szívesen megoszt. Nagyon jó helyzetben van a nevelőcsaládban."

Sőt, minta a családban a többi gyermek számára. *„Szívesen fordulnak hozzá a gyerekek is tanácsért, segítséget kérnek tőle, ha bármi olyan feladat vagy lecke van, amiben esetleg Tormás tud segíteni."*

A nevelőapával is jó a kapcsolata, vele inkább férfias tevékenységek, házimunkák elvégzésében dolgoznak, működnek együtt. A nevelőszülők a házi és a házkörüli munkák elvégzésébe is bevonják a gyermekeket, melynek oka egyrészt a magas gyermeklétszám, másrészt ezáltal is az önállóságukat, problémamegoldásukat kívánják fejleszteni. A szobáját mindenki saját maga takarítja, a lányok inkább a házimunkában segítenek, míg Tormás a házkörüli munkában, a gyermekeknek a tanulásban, illetve bármilyen munkába bevonható.
Baráti kapcsolatokkal, kortárs kapcsolatokkal rendelkezik, sőt megemlítette, hogy érdeklődik egy lány iránt is. Az osztálytársaival is nagyon jó a kapcsolata és a kimagasló tanulmányi eredményeinek köszönhetően szintén példa a többi gyermek számára.
Tormás jó képességű, jó tanuló gyermek, aki jól szaval, versmondó versenyeken indul, történelemből kimagasló a tanulmányi eredménye, tanulmányi versenyeken vett részt. Az iskolában is számítanak rá, és a kézilabdaedző is bevonta a csapatba. Most volt a szalagtűzője, ahol az osztályfőnökét kísérte, és nagyon készül az érettségire. A nevelőszülői tanácsadó elmondása alapján a gyermek rendészeti pályán szeretne továbbtanulni és ez ügyben beszélgettek.

„Miskolcot kérdezte, de én úgy tudom, hogy Miskolc az egy rendészeti szakközépiskola. Én javasoltam neki, hogy nézze már meg a felvi.hu-n, mert én tudom, hogy Budapesten van főiskola, hogy oda milyen feltételek kellenek, hogy bejusson. Mondtam, hogy nincs vesztenivalója, nyugodtan jelentkezhet első körben Miskolcra és ott megcsinálja a két évet és úgyis ha meglátják hogy milyen tehetséges, és hogy ő esetleg többre hivatott, mint hogy csak egy szakközépiskolája legyen, akkor onnan már javasolni fogják, és támogatni fogják a továbbtanulását. Most ő erre koncentrál."

A nevelőszülői tanácsadó a kapcsolatát a gyermekkel jónak tartja.

„Ó hát én imádom ezt a gyereket. Ha minden gyerek ilyen lenne a szakellátásban. Ő egy érdeklődő, kommunikatív, nyugodtan leülhet felnőttekkel is beszélgetni, egy okos, értelmes, jóravaló gyerek. Szerény, nem hivalkodó, nem becsvágyó gyerek […]"

Probléma, véleménykülönbség az apa megjelenését követően volt, mert abban az időszakban kérte a gyermeket, hogy reálisabban lássa a szülő-gyermek kapcsolatukat. Úgy gondolja, hogy

abban az időszakban a gyermek nagyon igényelte az apai szeretet, és úgy gondolhatta, hitt abban, hogy neki is van hazakerülési esélye.

„[…] végre olyan álma válik majd valóra, amit szerintem azóta dédelget, amióta bekerült a rendszerbe, hogy ő majd hazakerülhet valamelyik szülőhöz. […] Velem nagyon sok olyan dolgot megoszt. Például itt volt a továbbtanulás kérdése, kérte a segítségemet, a tanácsomat. Kéri azt, hogyha valamiről dönt, akkor mondjam el a véleményemet, hogy jól döntött-e. Illetve itt van most ez a másik nem iránti érdeklődés. Tehát nagyon kevés olyan fiatal van, aki ezt egy tanácsadóval, akivel ritkábban találkozik […] úgy megosztja, hogy nem kértem, hogy megossza, hanem magától ajánlotta föl. Nincsenek élesebb konfliktushelyzetek: ő nem az a gyerek, aki konfrontálódik."

Jelenleg a tanulásban és a továbbtanulásban, pályaorientációban, az online jelentkezésben tudja segíteni a gyermeket. Együtt megnézték a felvi.hu-t, a felsőoktatási intézmények bemeneti és kimeneti feltételeit, helyileg hol szeretne tanulni és hol, milyen lehetőségek vannak.
Tormás zsebpénzzel rendelkezik, a nevelőszülő pedig családi pótlékot és ellátmányt kap a gyermek után, amiből a gyermek teljes ellátását biztosítják. Úgy ítéli meg, hogy *„van olyan gyerek, aki a zsebpénzt egy-két nap alatt elkölti, van olyan, aki beosztja, aki célirányosan használja fel. Ez is attól függ hány éves kortól van bevezetve nála a zsebpénz […]"* Megítélése szerint amennyiben a nevelőszülő megtanítja a gyermeknek, hogyan ossza be pénzét, hasznos dolgokat vásároljon belőle, akkor a későbbiekben a pénz beosztása, a pénzgazdálkodás nem fog gondot okozni a fiatal felnőtt számára. *„Tehát akkor már tudatosan, célirányosan költik el a pénzüket."* Vagyonnal nem rendelkezik. Az anya nagyon rossz anyagi körülmények között él, egy *„szőlőskerti kis kunyhóban"*, ami a jelenlegi férje tulajdonát képezi. Az édesapa külföldön dolgozik és tudomása szerint jó anyagi viszonyok között él, talán egy ingatlanja is van. A nevelőszülői tanácsadó megítélése szerint az anyától a gyermek nem fog örökölni, esetleg a későbbiekben tehet szert vagyonra a fiatal az apai részéről öröklés útján. Ugyanakkor véleménye és az eddigi tapasztalatai alapján anyagai támogatást a vér szerinti szüleitől és a nagymamájától sem várhat, mert eddig sem kapott tőlük egy tábla csokoládét sem a kapcsolattartárok alkalmával, csak ígéreteket, melyek soha nem teljesültek.
Megítélése szerint Tormásnak már jelenleg is reális elképzelései vannak a jövőjére vonatkozóan, célkitűzései reálisak és hisz és bízik abban, hogy ő ezt meg is fogja tudni valósítani. Fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy Tormást egy önálló, autonóm fiatalnak tekinti, aki képes rá és intézi is a saját dolgait. *„Soha nem kellett úgy irányítani, hogy fogjam a kezét, kísérjem."* Mindig tudott magára vigyázni, nem került rá nézve veszélyeztető helyzetekbe. Az iskolai rendezvényekre is saját

elhatározásából jelentkezett, a családi napokon is kérés nélkül segít, aktivizálja magát. Az otthonában a saját életét maga irányítja.
Úgy gondolja, illetve ragaszkodni is szeretne ahhoz, hogy a gyermek utógondozói ellátásban maradjon, mivel nappali tagozaton kívánja folytatni a tanulmányait. Képesnek és alkalmasnak érzi arra a gyermeket, hogy akár felsőfokú végzettséget is szerezzen, mert jó teherbírásúnak tartja a fiatalt, aki a rábízott feladatokat a tőle telhető legjobb módon ellátja. Megítélése szerint a jó munkaerőnek fog számítani, aki a munkaerőpiacon is megállja a helyét és amennyiben a rendészeti szakmánál marad, jelen munkaerő-piaci körülmények között el is fog tudni vele helyezkedni. Előzetes számításai szerint mire Tormás befejezi a tanulmányait közel 10 évet a rendszerben fog tölteni, és jogosult lesz az otthonteremtési támogatásra. Lakásvásárlásra ez az összeg nem feltétlenül elegendő, de ha a leendő munkahelyétől szolgálati lakást vagy egyéb támogatást kapna, illetve a nevelőcsalád támogatása nagy segítség, előrelépést jelentene a számára.

„Az egy másik kérdés, hogy abból mit tudunk neki vásárolni, meg hogy hol. De hogyha ezt a rendészeti, rendőrtisztit, bármit elvégezne, és onnan esetleg még kapna valamilyen támogatást, vagy hozzájárulást, vagy szolgálati lakást, akkor szerintem ő tudna ezzel a lehetőséggel élni."

Jelenleg úgy ítéli meg a nevelőszülői tanácsadó, hogy Tormás várhatóan 21 éves koráig tanulni fog, de leginkább azt támogatná, ha felsőoktatási intézményben tanulna tovább és 23 éves koráig, ezáltal a rendszerben maradhatna, mert fontosnak tartja, hogy legyen mögötte egy család, legyen hová hazamenni, akárhol is tanul. Megítélése szerint akárhol is tanuljon tovább, a nevelőszülők helyt fognak tudni állni, ellátása megoldott lesz, és a továbbtanulását is segíteni fogják. Azt nem tudja megmondani, hogy hány évesen válik egy fiatal képessé az önálló életre, talán azután, amikor már nincs kapocs a nevelőszülővel.

„Önálló vagyok, meg családom van, ugyanakkor el sem tudom képzelni a szüleim nélkül. Hát szerintem, amikor már nincsenek szülei, mert akkor már teljesen magára van utalva az ember. De a nevelt gyermekek esetében is addig, amíg van egy kapocs a nevelőszülővel, addig azért éli a saját életét, de addig mindig van egy támasz, egy alap ahová visszafordulhat, ahová, ha tudja, hogy baj van, oda tud fordulni. Ezt számokban megmondani nem tudom."

Ugyanakkor úgy ítéli meg, hogy nevelőszülői tanácsadóként az egyik legfontosabb és legnehezebb feladatuk a gyermekek önálló életre való felkészítése.

„[…] mert valamelyik gyermek fogékony rá és megfogadja a tanácsainkat, meg az élettapasztalatunkból adódó segítségnyújtásunkat, tehát nem csak meghallgatja, hanem próbál úgy élni vagy tanulni, hogy a jövőjét reálisan látja. De ugyanakkor vannak olyan fiatalok, hogy mondhatok én bármit, nem ér semmit. Tehát megy a saját feje után, nem gondolkodik azon, hogy hosszú távon gondolkodjon a saját jövőjét illetően. Egyik napról a másikra él, ugyanakkor álomszerű elképzelései vannak a jövőjével kapcsolatosan. Ő majd gazdag lesz és nagy autója lesz, és nagy háza lesz, és nem kell ezért tanulni, nem kell ezért tenni semmit."

Különösen nehéz feladatnak tartja elérni, hogy a gyermekek reálisan lássák a világot, mert nem minden úgy sikerült az életükben, ahogy eltervezik, sokszor pofonokat kapnak. A fiatalok önálló életre való felkészítésében a legnagyobb eszközük a kommunikáció és a beszélgetés.

„Amikor a fiatal nagykorúvá válik, és utógondozotti ellátottként megkapom, van egy együttműködési megállapodásunk, az azért sok mindent takar. Tehát, hogy igyekszik az önálló életre való felkészülésben aktívan részt venni, együttműködik velem. Na, most hogy milyen kapcsolatot tudok vele kiépíteni, az mindig két emberen múlik: rajta és rajtam. Az, hogy ő mennyire akar velem együttműködni, az mindig embere és fiatalja válogatja. Szerintem a legnagyobb eszközünk a kommunikáció és a beszélgetés, hogy leülünk melléjük és próbáljuk a saját élettapasztalatunkból merítve, meg a kudarcainkból, pozitív és negatív élményeinkből felkészíteni őket az életre."

Feladatának tekinti továbbá a fiatalok kapcsolatainak a segítését, ápolását a vér szerinti szülőkkel, testvérekkel, ugyanakkor Tormás esetében az elmondottak alapján a szülő-gyermek, illetve a testvérek közötti kapcsolattartás nem nevezhető sikertörténetnek.

„A vér szerinti szülőkkel én vagyok az, aki a kapcsolattartást koordinálta. Na, most hogy az anyával a kapcsolattartást nem igényelte, erőszakosan megkövetelni nem lehet a gyerektől, hogy azt, amit ő nem szeretne, amiben ő nem érzi jól magát, akkor azt rákényszerítsük. […] Az apával való kapcsolatot addig, ameddig úgy éreztem, hogy a gyerek ezt igényli és akarja, addig én ezt támogattam. Utána, mikor megszakadt ez a kapcsolat, utána nem volt teendőm vele, mert minden visszaállta a régi rendszerbe. A testvérekkel való kapcsolattartásban lehet, hogy lehetnék egy kicsit határozottabb Tormással, hogy tartson kapcsolatot a testvéreivel, vagy hogy nézze meg ezt a piaci babát. Föl is ajánlottam neki ezeket a lehetőségeket, de mivel azért ő már majdnem nagykorú, ez legyen az ő döntése. Szerintem ő nem akarja látni ezt a pici babát, mivel ő már azt is elutasította, hogy az anya bevállalta ezt a babát."

Az egyéni gondozási-nevelési tervet a nevelőszülői tanácsadó készíti.

„Van egy adatlap, ami automatikusan aktualizálásra kerül, ha óvodába, iskolába, középiskolába megy stb. Ha pedig olyan változás történik a gyermek életében, ami fontos, hogy ott legyen az egyéni gondozási-nevelési tervben, akár az egészségügyi állapotában, akár a tanulmányi eredményében, akár a kapcsolatait illetően, akár a szabadidejét illetően, akár a pszichológiai szempontból, akkor egy ilyen belső lap, vagy soron kívüli aktualizálása […]"

Az egyéni gondozási-nevelési tervből kellene dolgozniuk, de a gyakorlatot elmondása alapján a mindennapi élet alakítja, ugyanakkor mégis támpontként szolgál. *„A mindennapok során nyilván úgy dolgoznak, ahogy éppen a helyzet, meg a családi helyzet hozza, de azért van egy támpontjuk, van egy alapjuk és ez az egyéni nevelési-gondozási nevelési terv."* Az egyéni gondozás-tervben meghatározott feladatok megvalósítását a nevelőszülői tanácsadó ellenőrzi. Példaként említette, hogy

„[…] tanulmányok terén, hogy a nevelőszülő biztosítsa a neveléshez szükséges helyet, időt, feltételeket, eszközöket stb. Azt csak egy pillantásból tudom ellenőrizni, mert bemegyek a Tormás szobájába, látom, hogy ott van a tanulóasztal, a tanulólámpa, hogy ott van neki egy tanulósarok kialakítva, hogy ott vannak a személyes dolgai. Tehát ezeket a feladatokat nem úgy ellenőrzöm, hogy most célzottan 3 havonta vagy akárhogy, hanem ahogy kijön rá a helyzet, hogy most valami miatt bemegyek a szobájába, leltárt készítek vagy bármi, és akkor ezt látom. Vagy amikor a nevelőszülő beszámol arról, hogy most ez a 12. év ez egy számukra is fokozottabb feladatellátást igényel, mert készülnek a szalagtűzőre, ahhoz meg kellett vásárolni az öltönyt, szülői értekezleten vettek részt, a szalagtűző után újabb szülői értekezleten vettek részt. Beleírom az egyéni nevelési-gondozási nevelési tervbe, hogy a nevelőszülő rendszeresen érdeklődik a gyermek tanulmányai felől, hogy érdeklődjön a tanulmányi eredményei felől. Na, most mikor erről a nevelőszülő magától beszámol, és nem ellenőrként kell megkérdeznem, de ugyanakkor én azt az átíró tömbünkbe beleírom."

Összegzés

Tormás jövőbeli és az önálló életre vonatkozó tervei, elképzelései részben elnagyoltak, kevés konkrétumot tartalmaznak. Jelenleg továbbtanulás előtt áll, ugyanakkor a szakemberek és a nevelőszülő elgondolása tanulmányai folytatására vonatkozóan eltérő a fiú aktuális elképzelésétől. A fiú környezetében élő szakemberek és a nevelőszülő megítélése alapján is a fiú nagyon okos, jó tanuló és az önálló életének, a jövőjének biztosítása érdekében felsőoktatási intézményben való továbbtanulását szorgalmazzák. A fiú ezzel szemben egy háromhónapos katonai képzésen gondolkodik és nem a felsőoktatási intézmények felé orientálódik. Leendő munkáját illetően a

tervei nem reálisak, ugyanis magasabb beosztású katona szeretne lenni, a kitűzött cél eléréséhez a felsőoktatási intézményen, a diploma megszerzésén keresztül vezetne az út. Mindemellett vér szerinti szüleire nem számíthat, nincs olyan közeli hozzátartozója, akihez tartósan segítségért fordulhatna, ezért számára megoldás lenne az utógondozói ellátás igénybevétele. Ezáltal megoldódna a lakhatása, lenne mögötte egy támogató háttér. Pályaválasztást, továbbtanulását illetően motivációra, tájékoztatásra, támogatásra szorul, melyben a mögötte álló gyermekvédelmi gyám, nevelőszülői tanácsadó és nevelőszülő egyaránt partner. Az interjúalanyok elmondása alapján Tormás esete részben sikertörténetnek nevezhető, mert egy olyan szeretetteljes, bizalmi légkört teremtő nevelőcsaládba került, ahol képességeit, készségeit ki tudta bontakoztatni. A törődést, a szeretetet jó magaviseletével, segítőkészségével, együttműködésével és kimagasló tanulmányi eredményeivel hálálja meg. A szakellátásba kerülés és a vele kapcsolatban álló professzionális segítők motivációjának, támogatásának, segítségnyújtásának, illetve a gyermek egyéni ambíciójának köszönhetően az önálló életre való felkészültsége egyre inkább megalapozódik. Az igazi nagy siker eléréséhez, az önálló életre és a saját lábon álláshoz viszont nagy segítséget jelentene számára a felsőoktatási intézményben való továbbtanulás, és ezáltal az utógondozói ellátást is minél hosszabb ideig igénybe vehetné. Ugyanakkor a rendszer hiányosságaként róható fel, hogy a szakemberek között nincs rendszeres kapcsolattartás, és információik gyakran hiányosak vagy pontatlanok, akár a bekerülést, akár a jövőbeli terveket illetően.

8. esettanulmány: Kamilla története

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Kamilla jelenleg 16 éves, 5 hónapos kora óta az SOS Gyermekfaluban él. Hét másik gyermekkel él együtt, közülük kettő a féltestvére. Nevelőszülője csecsemőkorától fogva ugyanaz a hölgy. Testvérei két évvel ezelőtt kerültek be a házba, édesanyjuk elhalálozása és az édesapával kapcsolatban felmerülő problémák következtében.
Kamilla édesanyja és édesapja is állami gondozásban nevelkedett, az édesanya 17 évesen szülte meg a lányt. Mivel ekkor képtelen volt a gyermek ellátására, a gyermekkel együtt anyaotthonba került, és ezt követően egy ideig együtt éltek a faluban. A szakemberek igyekeztek az édesanya számára önálló életet kialakítani, ezért egy idő után az édesanya kiköltözött a faluból egy lakásotthonba. A nevelőszülő a következőképpen emlékszik vissza:

„Tehát mikor megszülte [édesanya] a Kamillát, Kamilla 5 hónapos kora óta van nálam. Először az anyukája velünk volt, egy olyan Kamilla 3 éves koráig, de akkor, tehát próbáltuk, hogy a [az anya] iskolába járjon, tanuljon, önálló életre. Ő kikerült egy lakásotthonba, hogy kezdje meg az önálló életet, és akkor a Kamilla itt maradt. És akkor így kapcsolattartásuk volt, folyamatosan jött, látogatta az anyuka, tehát mindig képben volt az életében, sokat beszélgettünk róla, hogy esetleg, ha párkapcsolata úgy alakul, vagy lesz, akkor, ha meg tudja oldani, elviszi a Kamillát. […] De hát anyukának nem sikerült."

Ezek után még másik két lány gyermeknek adott életet, akik jelenleg 3 és 4 évesek. A lány édesapja bizonyos időközönként látogatta Kamillát, de a kezdetektől fogva nehezen fogadta el a fennálló helyzetet, 4-5 éve nem hallottak róla.
Iskolás korához érve két évig visszatartották az iskolától, mert a fejlődése sem fizikailag, sem mentálisan nem érte el a kívánt szintet. Ebből adódóan Kamilla most, 16 évesen fejezte be az általános iskolát, tanulmányait egy közeli városban folytatja, ahol bolti eladónak tanul. Az interjúalanyok elmondása alapján az élet több területén is egészen önálló, azonban az elszakadásra és az önálló életre még korán sincs felkészülve. Mindez a kishúgaihoz való erős kötődésének és az otthonához, barátaihoz való ragaszkodásnak tulajdonítható. Környezete aktív, barátságos, nyitott lánynak ismeri.

„Azt gondolom, hogy a Kamilla az egyik legnyitottabb gyerek itt a faluban. Mind a felnőttekkel rendkívül barátságos, nagyon közvetlen, illetve a gyerekekkel kapcsolatban is. […] Egy nagyon nyitott, nagyon impulzív gyerek." – foglalta össze a nevelőszülői tanácsadó.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

Gyermek

Kamilla az interjú során többnyire határozottan, röviden válaszolta meg a kérdéseket. Legszívesebben baráti köréről és az általa rendszeresen látogatott ifjúsági klubról beszélt.

Kamilla bemutatkozása során elmondja, hogy 16 éves, most ballag az általános iskolából. Egyik kedvenc időtöltéseként a sportolást említi. Tudja, hogy 5 hónapos kora óta él a Gyermekfaluban, de részletekre nem emlékszik sem a bekerülésével kapcsolatban, sem családi körülményeire vonatkozóan.

Édesanyjával és édesapjával való kapcsolatáról különbözőképpen nyilatkozik. Édesanyjával folyamatos volt a kapcsolattartás, kéthetente találkoztak. Édesapjával kapcsolatban azonban úgy összegzi, rossz volt a kapcsolattartás: *„[…] nem szerettem sose az apukámat”.*

A nevelőszülői családra irányuló kérdésre visszaemlékszik kiskorára, amit alapvetően egy jó időszaknak élt meg. A gyermekek folyamatos cserélődése azonban rosszul érintette, nehezen alakított ki kapcsolatokat az újabban érkezőkkel. Határozottan válaszolja, hogy a jelenlegi testvéreivel rossz kapcsolatot ápol, sok konfliktushelyzet adódik a mindennapok során, melyeket leginkább a kisebbek kíváncsisága, érdeklődése szül. Két féltestvéréről ugyanakkor az egész beszélgetés során más összefüggésben nyilatkozik. Habár konkrétan nem jelenti ki, hogy mennyire fontos számára a két kislány, jövőre vonatkozó terveit alapvetően a hozzájuk fűződő érzelmi kötődés határozza meg.

A nevelőszülővel való kapcsolatot és más szakemberekkel való együttműködést tekintve minden szereplőre vonatkozóan pozitív megállapításokat tesz. Mind a segítségnyújtás, a tanulás és a tanácsadás terén hallgat rájuk.

Iskolai tapasztalataira áttérve az osztályközösségre vonatkozóan fogalmaz meg kritikát. Mivel két évvel idősebb, mint az osztálytársai, ezért úgy véli, hogy hozzá képest fiatalok a tanulók, nem jó az osztályközösség. A tanárokat illetően nem emel ki pozitív, vagy negatív benyomást. A tanulást azonban egyértelműen negatívumként említi meg, nem szeret tanulni, és többnyire nem is tudják a tanárok érdekeltté tenni a tantárgyak kapcsán.

Egy átlagos napját így mutatta be: *„Hát, reggel fölkelek, elmegyek iskolába, beülök az órára, ott beszélgetünk, aztán kicsengetnek, aztán meg jövünk haza, aztán bemegyek a városba, aztán onnan meg este jövök csak haza.”*

A városban tartózkodás az ifjúsági klubbal és a néptáncegyüttessel van összefüggésben, melyeknek huzamosabb ideje tagja. 13 éve néptáncol az együttesben, ahol több korcsoporttal,

több tanárral is kapcsolatban áll. Baráti körére vonatkozóan inkább azt az ifjúsági klubbot említi, amely főként szabadidős programokat, játékokat, beszélgetéseket szervez a városi ifjúságnak. Ebben a társaságban jól érzi magát, főként idősebbekkel alakított ki baráti viszonyt. Nem csak csocsózásra és játékokra kerül azonban sor, hanem tematikus előadásokra is, ahol a bűnmegelőzéssel, ifjúságsegítéssel ismerkedhetnek.

Tanulmányait folytatva eladói szakra jelentkezett, de nem veti el, hogy a jövőben még a titkárnőképzést is elvégezze. Ennek legfőbb oka, hogy úgy érzi, nem ő döntött a továbbtanulásról, nem az eladói szakma az, amit igazán szeretne. *„Hát, igazából eladói szakra megyek, de nem ezt akartam csinálni, hanem menedzser […] ilyen titkárnő, csak nem indult, és hát majd utána. […] Hát, ezt igazából anya akarta, nem én."*

Elkötelezett azonban arra vonatkozóan, hogy a húgai és a barátai miatt mindenképpen a városban szeretne maradni. Ugyancsak határozott elképzelési vannak azzal kapcsolatban, hogy emberek között szeretne dolgozni, és ha úgy alakulnak a tanulmányai, akár az ifjúsági klubban is szívesen dolgozna.

Összességében a jövőjét illetően hosszú távú terveket nem szívesen fogalmaz meg, sem önállósodásra, sem családalapításra vonatkozóan. Jelenleg leginkább a szakmatanulást tekinti elsőrendű feladatnak.

Együtt nevelkedő testvér

Az együtt nevelkedő testvér, Ferenc, egy évvel korábban került a házba, mint Kamilla. Érkezésére így emlékszik vissza:

„A mi bekerülésünk után egy évvel került hozzánk, december 6-án, úgymond a Télapó hozta. Az édesanyja meg az édesapja is itt nevelkedett a faluban, egymásra találtak, aztán megszülték, […] anyagilag nem volt egyik se olyan nagyon ellátva, hogy most el tudjon tartani egy gyereket. Szóval beadták."

A nevelőszülővel bizalmi viszonyt ápoló testvér leginkább a nevelőszülő elbeszélései alapján ismeri Kamilla történetét. Kamillát alapvetően egy problémás lánynak ismeri, sok konfliktus adódik vele kapcsolatban a házban. Személyiségét *„beleszólő, kicsit agresszívabb természetű"* jellemzőkkel írja le. Úgy véli, az említett konfliktusok alapjában véve az eltérő személyiségtípusokból adódnak. Mindezt leginkább a kamaszkor sajátosságainak tulajdonítja, illetve Kamilla viselkedési problémáinak, melyek kezelésében pszichológus segít a lánynak.

Kapcsolatrendszerére nem igazán van rálátása, elsősorban a házban történő eseményeket követi nyomon. Ezen túl azonban hallott róla, hogy jelenleg egy ifjúsági klub tagja, ami legjobb tudomása szerint a HIT Gyülekezetével áll kapcsolatban. Ebben a közösségben találhatóak meg a barátai, itt beszélgetéseken, programokon vesz részt. Külön megemlíti, hogy szerencsés a társaság összetétele, mert alapvetően nem a legrosszabb társadalmi helyzetű fiatalok alkotják a közösséget, és ez Kamillára is jó hatással bír.
A faluban lévő gyermekek jövőjével kapcsolatban összefoglalja, hogy van mód a kikerülés után is támogatásra, de az anyagi támogatáson túl kizárólag az számíthat a szakemberekre – akár nevelőszülőkre, akár a gyámra gondolunk –, aki szorosabb kapcsolatot ápol az előbbi szereplőkkel. Az életkezdés feltételeit három tényező összefüggésében határozta meg; elsősorban a tanulmányok jelentőségét hangsúlyozza, majd a pénzügyi helyzetet, végül a kapcsolatteremtés, beilleszkedés képességét emeli ki. Kamillánál a tanulmányok eddig nem voltak igazán sikeresek, így a testvér legfőképp a kapcsolatteremtésben lát számára lehetőségeket.

Ellátásoldali szereplők

Nevelőszülő

A nevelőszülő Kamillát 5 hónapos kora óta neveli, jelenleg 8 gyermeket nevel. Kamilla bekerülésének történetét az édesanya teherbeesésével kezdi, azonban egy újabb tényezőt is megvilágít az esettel kapcsolatban. Kamilla édesanyja értelmi sérült volt, így akár a gyermekgondozásra, akár a munkavállalásra vonatkozó alkalmassága több kérdést is felvetett. Mivel enyhe sérültsége nem indokolta bentlakásos intézménybe való utalását, igyekeztek segíteni az önálló élet feltételeinek megteremtésében, de egészen haláláig nem sikerült olyan körülményeket biztosítania, hogy Kamilla szülői felügyeleti jogát visszakapja. Két évvel ezelőtt az édesanya veleszületett szívbetegsége következtében hunyt el. A rendszeres kapcsolattartás mellett egy bizalmi viszony is kialakult a nevelőszülő és az édesanya között, ennek eredményeként a nevelőszülő Kamilla keresztanyja is egyben. Az édesapa *„nehezen fogadta el azt, hogy ő apa lett”*, apasági vizsgálatra is szükség volt, mert állítása szerint az édesanyának több férfival is kapcsolata volt abban az időben. Ez a kezdeti aggály a későbbiekben is megmaradt, eleinte gyakrabban látogatta Kamillát, de ezek az alkalmak sem megfelelően alakultak, és már 4-5 éve nem tudnak róla semmit. Családi kapcsolatait tekintve Kamillának rendkívül sokat jelentett, hogy féltestvérei

mellé kerültek, *„nagy vágya teljesült, hogy neki testvérei vannak most itt a közelében, és ez tulajdonképpen az egyetlen egy családi köteléke."*

Kamillára áttérve elsőként nevelésének kezdeti időszakait vázolja fel a nevelőszülő. Kisgyermekkorától fogva tanulási, mozgáskoordinációs problémákkal küzdöttek, melyeknek következtében egy évet maradni kellett még az óvodában és egy évig iskolai előkészítőbe járt, mielőtt iskolába mehetett. Ezt a kétéves csúszást a nevelőszülő döntően az akkori pszichológia és orvostudomány szintjének tulajdonítja, úgy véli, manapság ezek a helyzetek sokkal gyorsabban, hatékonyabban oldódnak meg. Kisgyermekkora óta jellemző rá, hogy *„elég fiús típus, tehát nem egy ilyen babás kislány volt, hanem mindig focizott, rohangált, birkózott, nagyon sokáig barantázott."*. Elmondása alapján kívülről életvidám, nyitott, barátságos lánynak látszik, azonban *„mély érzelmekre vagy nem képes, azt mondta a pszichológus, vagy elfojtotta"*. Ez szoros összefüggésben van édesanyja elvesztésével is. *„Tehát nagyon nehezen beszél, a mai napig nem volt hajlandó kijönni az anyukájához a temetőbe, ne is beszéljek róla […]."*

A kamaszkorral a problémák és feszültségek is fokozódnak, egyre nagyobb átalakuláson megy keresztül Kamilla. Nőies öltözködése, szemben a korábbi fiús jellemvonásaival, valamint idősebb barátai (főiskolások, egyetemisták) nagyban meghatározzák személyiségét. Figyelmét jól koncentrálja egyszerre több dologra, azonban az elmélyült tanulás, munka nem jellemző rá. Az iskolaváltás több kérdést is felvet a nevelőszülőben, melyek főként a környezet és az őt körülvevő diákok változásával kapcsolatban merülnek fel. Az általános iskolában jó helyzetű diákokkal volt körülvéve, az intézmény jó hírnevű, elismert iskola. A szakmunkásképzőben azonban sok hátrányos helyzetű, nehezebb körülmények között élő diákkal fog tanulni, ami rá is hatással lehet. Kedvezőtlen tanulmányi eredménye nem tette lehetővé a gimnáziumban való továbbtanulást. A szakmák között felmerült az ápolónő, pincér lehetősége, de végül az eladó képzés mellett döntöttek. A nevelőszülő úgy gondolja, Kamillának mindenképpen változatos munkára van szüksége, ahol emberek között végezheti a munkáját, így ez tűnt a legoptimálisabb választásnak számára.

Az önállósodás kérdésére elmondja, hogy Kamilla egy részről nagyon önálló, a kapcsolatépítés, a kapcsolatok ápolása gördülékenyen zajlik, azonban érzelmileg és szociálisan a körülményeiből adódóan le van maradva.

„Meg, hát azért itt közrejátszik, én nem azt mondom, hogy tehát nem fogyatékos, de valamilyen szinten azért csak sérült, csak sérült. Tehát nincs olyan rálátása a világra, […] tehát megelégszik a kevesebbel is, nem, nem, nincsenek nagyra törő vágyai, olyan kis egyszerű emberke."

A pénzüggyel kapcsolatos készségeit tárgyalva elmondható, hogy eddig nem volt igazán ráutalva ezen képességek elsajátítására, a későbbiekben azonban, ha saját maga keres majd pénzt, biztosan meg kell tanulnia azzal gazdálkodnia. A nevelőszülő mindenképpen szeretné, ha utógondozásban maradna, akár egy garzonlakást is vehetnének neki az árvajáradék és az állami támogatás összegéből. Ez azonban képlékeny, mert Kamilla nem szívesen készül az önálló életre, nagy félelme, hogy egyszer egyedül kell majd élnie. Korábbi elmondása alapján az egyetlen mód arra, hogy elköltözzön, az lenne, ha találna magának egy férjet, akivel szívesen élne. Féltestvéreihez és barátaihoz fűződő viszonya szintén a jelenlegi helyzet fenntartásának irányába terelik. Kamilla esetében a jelenlegi életkor *„nagyon vízválasztó"*, ugyanis a nevelőszülő korábbi neveltjei között többször is ebben az életkorban dőlt el, hogy milyen élet vár a gyermekekre. Összességében Kamilla nem éli meg szélsőségesen a kamaszkort, mind a nevelőszülő gondoskodása és nevelési elvei, mind a baráti kör segíti abban, hogy ez az időszak zökkenőmentesen záruljon.
A gyámmal való kapcsolat a nevelőszülő meglátása szerint ideális, habár az új törvény alapján csak két éve tölti be ezt a szerepet a család életében, nagyon jó benyomást tett a gyermekekre.

„Tehát nem csak egy felettes szervként működik, hanem mondhatom azt, hogy szakmai segítségnyújtóként is. Tehát, hogy bármit kérdezhetek tőle, nevelési, bármit, tehát segít bármilyen téren, […] és a gyerekek is nagyon szeretik. […] Kamilla meg is hívta a ballagására, hogy akkor a K. néni [gyám] legyen itt, és jöjjön. Ha jön, akkor a kicsik is ugranak a nyakába […]."

Hasonlóan pozitívan nyilatkozik a nevelőszülői tanácsadóról is. Mindkét szakember esetében inkább a hivatástudat áll a középpontban, mint a feladat elvégzése és ez elengedhetetlen a megfelelő kapcsolat kiépítéséhez a nevelőszülő szerint.
Fejlesztési tervébe mindig bevonták az érintett szakembereket, illetve Kamillát magát is, jelenleg a középiskola elvégzése az elsőszámú cél.
Összességében bízik benne, hogy utógondozásban tovább gondoskodhat majd Kamilláról és segítheti önálló életének kialakítását. Ezt azonban még egészen távolinak véli, ugyanis a lány még nem tett szert a szükséges érzelmi és mentális készségekre az önállósodásához.

Gyám

A gyám két éve áll kapcsolatban Kamillával. A lány kapcsolatrendszerét tekintve a családon belül a két féltestvéréhez fűződő kapcsolatát emeli ki, míg megítélése szerint a többi gyermekkel is

viszonylag harmonikus viszonyt ápol. Barátai többnyire jó pár évvel idősebbek nála, melynek okát így foglalja össze a gyám:

„[…] a kortárs kapcsolatai, azok gyengék, tehát a saját korosztályából van kevés barátja. Osztálytársaival sem alakult ki bizalmas viszonya, meg így baráti köre sincs a saját korosztályából, akikkel jól el van, az a hát, minimum öt-hét évvel idősebbek. Tehát inkább már a felnőtt korosztályból vannak barátai, ismerősei. […] Inkább a biztonságot keresi a külső kapcsolatokban, és azt jobban megtalálja a felnőttekben."

A kamaszkorból adódó nézeteltéréseket, konfliktusokat alapvetően normális jelenségnek tartja, semmilyen kirívó problémát nem tapasztalt. Kamilla jövőjét illetően a támogatói háttér meglétét kulcsfontosságú elemnek véli. Ahhoz, hogy a lány sikeresen boldoguljon a felnőtt életben, elengedhetetlen, hogy legyen mögötte egy támogató közeg, akár a jelenleg meglévő kapcsolatait, vagy a jövőben kialakuló párkapcsolatát tekintve. Ezen túl, szert kell tennie olyan gyakorlati tudásra, mely segíti a pénzügyekben, a mindennapi teendők elvégzésében.
A nevelési-gondozási tervében a 8. osztály elvégzése, a középiskola megkezdése alapvető kitétel. Ezek mellett *„a kapcsolatrendszer támogatása, segítése is"* elemi részét képezi a tervnek. Hosszú távú jövőjéről egyelőre nem fogalmaz meg konkrét elképzeléseket, elmondása szerint még sok kérdés merülhet fel a következő években, melyek nagyban befolyásolhatják jövőjének alakulását.

Nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó Kamillával 2015 novembere óta működik együtt, ezen idő alatt segítette a középiskolai felvételi eljárás lebonyolításában, folyamatos kapcsolatban állt a nevelőszülővel és a gyámmal, valamint igyekezett segítséget nyújtani az adminisztratív feladatok során. Véleménye szerint Kamilla megfelelő kapcsolatrendszerrel rendelkezik az SOS Gyermekfaluban, alapvetően megfelelő környezetet biztosít számára a rendszer. Kiemeli Kamilla és a gyám közötti szoros kapcsolatot, mely szerinte egyértelműen a *„K. [gyám] személyéből adódik, illetve a Kamillának a felnőttekhez való viszonyából is."*. Még ennél is hangsúlyosabb köteléknek véli a nevelőszülő és Kamilla között kialakult kötődést: *„[…] neki valóban ez az otthona, valóban a P. [nevelőszülő] az anyukája, valóban a P. [nevelőszülő] anyukája, aki velük együtt él, ő a nagymamája. Tehát ő úgy él itt ebben a gyerekfaluban, mint egy normál családot, ha tekintünk."*
Mindent összevetve a jövőre vonatkozó kilátásait úgy összegzi, hogy az SOS Gyermekfalu kellő hátteret tud biztosítani a kilépés után is, és ez a támogatói háttér biztos alapként szolgálhat az önálló élet kialakításához.

Összegzés

Kamilla esete jó példa lehet arra, hogy a gyermekvédelmi rendszer képes lehet egészen csecsemőkortól kezdve egy stabil, kiszámítható közeget biztosítani a gyermekek számára, mely nem csak egy átmeneti szociális színtérként értelmezhető, hanem képes valódi otthont jelenteni a gyermekek számára. Kamilla *„a rendszerbe született”* és ennek nyomán egyik legfontosabb kötődésévé a nevelőszülője vált. Ezzel együtt a két féltestvére és a barátai biztosítják számára azt a stabil kapcsolatrendszert, mely eredményeképp a falut, és magát a közeli várost is otthonának tekinti. Nyitottsága, jó kapcsolatteremtő készsége azonban gyakran elfedi mélyebb érzelmeit, melyeknek felszínre törése komoly pszichés problémákat okozhat a jövőben. Ezen mentális fejlődésen túl alapvető gyakorlati készségek elsajátítása is a következő évek munkája lesz, úgymint konfliktuskezelés, pénzkezelés, szakmaszerzés, elköltözés. Jövőjét tekintve elsősorban a szakma megszerzése az a mérföldkő, mely további alapként szolgálhat önálló élete előkészítéséhez. Az idősebb korosztállyal való intenzív kapcsolata és életkora alapján feltételezhetjük, hogy az érettség és a felnőtté válás kapujában áll, azonban ő maga és környezete sem látja még ezt kellően megalapozottnak. Utógondozásban maradva biztosítva lehet számára a támogatói háttér, azonban a körülötte lévők minden esetben megjegyezték, hogy annak megszűnésével mindenképpen szükséges lesz számára egy újabb segítői környezet kiépítése. Ahogyan a szakemberek, úgy ő is fontosnak tartja, hogy olyan területen helyezkedjen el, mely személyiségének megfelelő, ezért a rendelkezésre álló lehetőségek közül most az eladói szakmát kezdi el a középiskolában, de tervei között szerepel, hogy titkárnői végzettséget is szerez. Ezen tényezők tudatában a megkérdezettek még nem látják biztosítva a jövőjét, leginkább az előre nem látható kockázatok (párkapcsolat, középiskolai közeg hatása) miatt vélik megjósolhatatlannak élete további alakulását.

9. esettanulmány: Sándor története

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Sándor 15 éves, 5 éve él gyermekvédelmi gondoskodásban (az SOS rendszerében), jelenleg gimnáziumban tanul, 9. évfolyamon. Az anya részéről 6 testvére van, az apa korábbi házasságából további 4 gyermek tartozik a vér szerinti családhoz, az anyának és az apának Sándor az egyetlen közös gyermeke.

A roma származású édesanya Sándor (és négy fiatalabb testvérének) nevelőszülőjének visszaemlékezése szerint 17 évesen szült először, ugyanebből a kapcsolatból született az első négy gyermek. A viszony megromlása után az anya hajléktalan lett, a gyermekeket lakhatási gondok és elégtelen ellátás okán kiemelték a családból, ők ekkor kerültek az SOS rendszerébe. Nevelőjük így foglalja össze a történteket:

„17 évesen kezdte el szülni a gyerekeket az anyuka. Megszökött a nevelőszülőtől, összeállt evvel a [vezetéknév] gyerekek apukájával, szülte egymás után a négyet, de lekeveredtek egy tanyára, hát ő otthon nem marad gyerekekkel, buli, szórakozás, kocsma, ez meg az, és a négy gyerek otthonragadt a tanyán egyedül. Úgyhogy kimentek a gyerekjólétisek, mert éheztek a gyerekek […] Behozták, és én neveltem őket hosszú ideig, [az anya] jött, meg az apjuk látogatni, kapcsolattartás. Kicsit próbáltam a szülőket is szülővé nevelni […], hát ez odáig sikerült, hogy az első egy-két abortusznál még megkérdezett […], hogy terhes vagyok, mit csináljak. […] szóval ez így ment egy darabig, míg egyszer csak megismerkedett a [Sándor] apukájával, és terhes maradt, és sokáig eltitkolta a terhességet, mikor rájöttek a hajléktalan szállón, hogy terhes, […] már meg kellett tartani."

Sándor édesanyja és édesapja a hajléktalanszállón ismerkedett meg, ahol a férfi portásként dolgozott, az anya a gyermek születésekor 43, az apa 70 éves volt. A család Sándor 2 éves koráig élt együtt, ekkortól az anya egyedül nevelte a gyermekeket. Életkörülményeik bizonytalanok voltak, a gyermekek ellátását az anya életvezetési problémái, anyagi nehézségei és alkoholproblémái miatt nem tudta megfelelően biztosítani. A család gyakorta kényszerült lakhelyet változtatni, sokszor higiéniailag rendezetlen, zsúfolt élettérben nevekedtek a gyermekek, nem ritkán az elégséges táplálkozás biztosítása is veszélybe került.

A nevelőanya elmondása szerint a család működtetését, a kisebb gyermekek ellátását igen kis korától fogva sokszor Sándor tartotta kézben az anya helyett. A gyermek 10 éves korában történt kiemeléséig az akkorra már két újabb gyermekkel bővült család fenntartása körüli teendők komoly terhet és felelősséget róttak Sándorra, akinek a személyisége a helyzethez való alkalmazkodás következtében koránál jóval idősebb életkorban jellemző jegyeket mutatott. A kiemelést

megelőző évek történéseit a nevelőszülő így foglalja össze: *„[Sanyi] az egy kicsit koravén […] tulajdonképpen ő volt a szülő otthon […] ellátta őket és gondoskodott róluk, meg ő volt a pótapa, meg ételt szerzett, itt a [Sanyinak] volt ez a feladata. Tehát amikor a [az anya] megismerkedett a [Sándor édesapjával], összeköltöztek, […] [Sanyi] az első 10 évét úgy élte le, hogy, […] egyik albérletből a másikba vándoroltak. Egyik hapsitól a másikig, az anyja lelépett, az élettárs, vagy nevelőapa nem volt otthon, otthon volt neki a 4 éves öccse [fiú] , meg a 20 hónapos [lány], neki kellett ellátni. Mesélte, hogy sírt, üvöltött a [kislány] az éhségtől, és nem volt mit enni adni otthon. Hogy az orvos mesélte, hogy a [Sanyi] vitte a városon keresztül nem tudom én milyen km-re a lázas, beteg 3 éves öccsét, tehát, hogy ő volt a szülő."*

A kiemelés előtti időszakban Sándor a rá háruló feladatok miatt iskolai kötelezettségeit nem tudta teljesíteni, igazolatlan hiányzásai rövidesen elérték a kritikus mértéket. A beavatkozás konkrét előzménye az volt, hogy a család aktuális albérletét az anya halmozódó tartozásai miatt a főbérlő felmondta, a család az utcára került, a gyermekeket az anya ideiglenesen ismerősénél helyezte el, ő maga pedig zavart állapotban az utcán bolyongott. A gyermekek nevelőanyja telefonon próbálta kezelni a helyzetet, mely visszaemlékezése szerint rendkívül kritikus volt.

„[…] nem fizette az albérletet, semmit, és akkor kikerültek az utcára. […] akkor volt, hogy [az anya] otthagyta a két gyereket egy valakinél, részegen járta a várost a [legkisebb lánnyal]. És hívtam telefonon, hogy hol vagy, hol vagy, és nem tudja, fogalma nincs, mondom, hol vannak a fiúk, biztonságban, de hol vagy, nem tudom, és ordítottak. Na és itt végigélték [a már nevelésbe vett gyermekek] ezt, hogy izgultunk, hogy mi van a három gyerekkel, és mondom, hozd be őket, hozd be!"

A nevelőanya kérésre a kiemelt három gyermeket nála helyezték el, így a testvérsor együtt maradhatott, illetve újra egyesült a gyermekvédelmi ellátásban.
Sándor 4. osztályos tanulóként került az SOS rendszerébe. Általános iskolai tanulmányait egy igen erős iskolában végezte, és bár képességei vonatkozásában haladása nem volt veszélyben, a hiányzások rendkívül magas száma és a rendezetlen családi háttér miatt tanulmányi eredményei kifejezetten rosszak voltak, a 4. évfolyam végén egyértelműnek látszott, hogy évismétlésre kötelezik. A nevelőanya elmondása szerint az iskola – úgy az igazgató, mint a gyermek osztályfőnöke – semmit nem tudtak arról, hogy Sándor családi háttere mennyire problematikus. A kiemelést követően az iskola igazgatója személyesen tett látogatást a gyermekfaluban, és a helyzet feltárása után Sándor érdekét szem előtt tartva a tantestület úgy döntött, hogy nem buktatják meg a tanulót, lehetővé teszik, hogy társaival haladjon tovább, miközben mindent elkövetnek, hogy lemaradását mihamarabb behozhassa.

„[…] mikor kiderült, egy hétre rá itt volt az iskolaigazgató személyesen, és hát döbbenten mondta, hogy ne haragudjak, ő most nagyon szégyelli magát, de fogalma nem volt arról, hogy mi volt a gyereknek a családi háttere. Azt se tudta, hogy van még négy testvér, aki itt van már bent a rendszerben, azt se tudta, hogy bajban van, és, hogy mondjam, hogy mire van szükségünk, mert ők mindenben segítenek. […] Elvileg meg kellene hogy buktassák, mert […] kétszáz-valahány óra hiányzása van abban az évben […] valahol az iskola is hibás volt, mert nem jelentette sehova, hogy a gyerek hiányzik […] és azt mondták, hogy hát elvileg meg kéne buktassák, mert nagyon-nagyon sok a hiányzása, nagyon sok a probléma vele, de ők azt látják, hogy ő egy értelmes, jó képességű gyerek, inkább fogjunk össze, segítsünk, és menjen tovább az osztálytársaival."

A nevelőszülő és az iskola összefogásával egy mentortanár vette kezébe Sándor iskolai pályafutásának támogatását. Az ő segítségével feltérképezték, mely területeken, mely tárgyakból van komolyabb lemaradás és ezekre a területekre fókuszálva korrepetáló, felzárkóztató foglalkozásokat szerveztek a tanuló számára. A mentorprogram eredményes volt, Sándor tanulmányi eredménye ugrásszerűen javult, emellett lelki fejlődését, mentális egészségét is előnyösen befolyásolta, hogy a mentorként közreműködő pedagógus nemcsak a tanulmányi eredményekre figyelve foglalkozott a gyermekkel, hanem beszélgetésekkel, tanácsokkal, lelki támogatással az élet egyéb területein is segítő felnőttként volt mellette.
Az 5. osztálytól kezdve Sándor iskolai pályafutása felívelt, az általános iskolát 4,5-ös átlaggal zárta, ezzel a város egyik legerősebb középiskolájába nyert felvételt. Még az általános iskolás évek alatt hobbit is választott: barantázni kezdett (ősi alapokra épülő harcművészeti stílus), mely mellett azóta is töretlenül kitart. A sport mellett évekig zenélt is, ezekben a közösségekben baráti társasága is építőleg alakult, illetve a baranta-edzője személyében újabb felnőtt támogatót tudhatott maga mellett.

Sándor a középiskolát az Arany János mentorprogram keretében ösztöndíjasként végzi, az ösztöndíj kritériumainak megfelelően kollégistaként. Életvezetése biztos alapokon áll, önállósodása előrehaladott, szociális kapcsolatai sem mutatnak devianciákat. Sándor céltudatos fiatalként határozottan tartja kézben és alakítja saját életét. Gyermekkori sérüléseinek nyoma leginkább a családi kötődésekkel kapcsolatos távolságtartásában lelhető fel, illetve a kívülről érkező, konkrétan megfogalmazott szabályok felértékelésében az érzelmi, lelki támogatással szemben.

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Sándor a családban töltött évekre úgy emlékszik vissza, hogy életüket leginkább a bizonytalanság jellemezte. Elmondása szerint sokszor kellett lakhelyet váltaniuk, gyakori volt, hogy nem tudtak megfelelő mennyiségű élelemhez jutni. *„[…] elég hanyag körülmények voltak, volt, amikor nehéz volt megoldani az ételt, az alvóhelyet. Volt, amikor nem is tudtam iskolába menni. […] Leginkább édesanyám barátnőjénél éltünk, hát egy elég lelakott emeletes ház legfelső szintjén […] voltunk ott sokan, olyan 10-15-en éltünk ott […] Édesanyám barátnőjének a családja leginkább […]"*

Visszaemlékezése szerint édesanyja életvezetési nehézségei akkor kezdődtek, amikor húga megszületett. Az anya 8 általános iskolai osztályt végzett, alkalmi munkákból tudott csak pénzt keresni és az anyagi hiányosságok mellett alkoholproblémák is gátolták abban, hogy a családfenntartás feladataiban helyt álljon.

„Dolgozott egészen addig, amíg a húgommal teherbe nem esett, aztán elkezdett inni, amikor a húgommal terhes volt. Megszülte a húgomat, aztán jöttek a nehézségek, mert el kellett költöznünk a házból, mert kicsi volt a ház 3 gyereknek, és aztán édesanyám szétesett. Aztán hajléktalan lett, amikor mi ide bekerültünk, és most már dolgozik megint. […] valami ilyen közmunka. […] 8 általánosa van csak, elszökött otthonról, mert megerőszakolták."

Sándor az édesapjáról tudottakat összefoglalva annyit mond, hogy közte és az anyja között igen nagy a korkülönbség, az apával 2 éves koráig élt együtt, azóta ő egy határ menti településen, távol él. Az apának szakmunkás végzettségei vannak (faesztergályos és betegápoló), de jó ideje már nyugdíjasként él. Az apával jó a kapcsolata, rendszeresen töltenek együtt időt, Sándor a szüneteket is jellemzően nála tölti. Az apai ágról származó négy féltestvéréről voltaképpen semmit nem tud, nem tartja velük a kapcsolatot.

Az anyai ágról származó további 6 féltestvére közül hárommal van szorosabb viszonya, ők azok, akik szintén az SOS-ben élnek, tehát az együttlakó testvérek tartják egymással a kapcsolatot, a távolabb élőkkel szinte egyáltalán nincs kontaktus.

„Most már csak anyai ágon tartom három testvéremmel […] a bátyámmal, a húgommal, és az öcsémmel. […] A nagyobbik bátyám, ő Szegeden él, ő dolgozik. A kisebbik nővérem valahol Pesten van, a nagyobbik nővérem pedig Németországban. […] És még van apai ágról négy nővérem, akik felnőttek, a legidősebb már 40 éves, szóval ő róluk semmit nem tudok."

A bekerülés konkrét okaként Sándor édesanyja hajléktalanná válását jelöli meg. Elmondása szerint a kiemelés előtt is voltak már egyszer a Gyermekfaluban rövidebb időre, amikor az anya korházba került, későbbi nevelőszülőjét ekkor ismerte meg. Elmondása szerint jelenleg édesanyjával havonta egyszer, édesapjával kéthetente találkozik, illetve nála tölti a nyári szünet 1 hónapját és a kisebb szünetekben is rendszeresen néhány napot.

Iskolai pályafutásáról úgy nyilatkozik, hogy a tanáraival nincs komolyabb konfliktusa, érzése szerint ugyanúgy kezelik őt, mint más gyerekeket. Az iskolatársai részéről érzékel időnként elutasítást, úgy véli, azért nem fogadja be maradéktalanul a közösség, mert többek számára nehezen tolerálható, hogy az ő gondolkodása, felfogása jóval érettebb a koránál.

Nagyon fontos az életében a sport. A baranta-edzőjével rendkívül szoros, támogató kapcsolat alakult ki, az edző keresztfiává is fogadta Sándort. A sportban a fiúnak sikerei vannak, a gyermekcsoport edzéseit esetenként már ő tartja.
Ugyanakkor kifejti azt is, hogy az SOS-beli életében nincs szüksége nagyfokú kötődésre, inkább egy, az életét támogató rendszerként tekint a nevelőszülői családra, semmint a vér szerinti családot helyettesítő közösségre.

„Sokan mondják, hogy családiasak ezek a házak, de nem érzem úgy, mint családot. Tehát nem így tekintek rá. Itt vagyok, amin részt kell venni, részt veszek, de nem vagyok különösebben a család része. […] Csak úgy, nincs szükségem ennyi törődésre, amit egy család meg tud adni. Szóval kint, amikor kint voltunk, akkor is nagyon sokat voltam egyedül, a húgomra és az öcsémre is én vigyáztam általában, szóval nem igazán van szükségem törődésre. […] tisztelem, persze, mert ez egy életmunka, tehát, hogy erre mindent odaáldoz az ember, hogyha egy ilyen dolgot csinál, […] sokan vannak itt a házban, akik anyaként tudnak rá tekinteni, én csak mint nevelőként, mint ételadóként […]"
Sándor az érzelmi kötődés helyett inkább a gyakorlati támogatást igényli, mint ahogy kiderül abból is, amit a rendszer még jobb működése érdekében megteendő változtatásokra vonatkozó kérdésre válaszolt. E szerint szükség lenne még több beszélgetésre, tanácsadásra – és elsősorban

nem a nevelőszülő felől, hanem a gyermekfaluban dolgozó többi kolléga irányából érzi kevésnek a személyes kapcsolatok jelenlegi szintjét.

„[…] az biztos, hogy többet foglalkoznék a gyerekekkel, mert sokan vannak itt, vagyis hát kötelezném itt az itt dolgozókat, hogy beszélgessenek a gyerekekkel […] töltsenek velük időt, mert volt itt az előző előtti igazgató úr, ő rendszeresen bejárt a házakba, akkor még nem voltunk bent, de ő rendszeresen bejárt a házakba, és beszélgetett a gyerekekkel, ez már nem történik meg. […] van olyan nevelőanya, aki reggel kiengedi, aztán bemegy ebédelni, aztán megint megy ki a gyermek, és hát ugye egész nap együtt vannak, és hát sok dolog eszükbe jut, tehát történt már olyan dolog, ami nem helyes. De a nevelőszülőknek is sok dolga van […] az biztos, hogy ha lehetne, én több segítőt szeretnék ide be, és lehet, hogy kevesebb irodai dolgozót."

Sándor az SOS működéséről, az itt nevelkedett gyermekek életlehetőségeiről rendkívül pozitív véleménnyel van. Úgy véli, hogy az SOS minden lehetséges támogatást megad annak érdekében, hogy a kikerülő fiatalok sikeresen kialakíthassák önálló életüket. Az, hogy mégis van, aki nem képes erre, szinte kizárólag a gyermekek hozzáállásán múlik. Ezen a ponton is a konkrétabb, szorosabb rendszer iránti igénye fogalmazódik meg: meglátása szerint több férfi nevelő alkalmazásával visszaszorítható lenne azoknak a gyermekeknek a száma, akik *„elzüllenek", „rossz társaságba keverednek"*, hiszen lenne valaki az életükben, aki *„megmondja azt, hogy mit nem kéne csinálni. Meg, hogy mit nem lehet csinálni".*

A testvér

Sándor testvére, Ferenc az SOS Gyermekfaluban élt, amikor Sándor megszületett, az ő bekerüléséig a kapcsolattartások alkalmával találkoztak, mivel az anya őt is magával vitte, amikor a bent élő gyermekét látogatta. Ferenc visszaemlékezése szerint Sándor a bekerülésekor rendezetlen életet élt, a gyermekfaluban azonban rövidesen rendeződtek a dolgai.

„*[…] Mikor bekerült, akkor még kicsit ilyen szedett-vedett volt, keveset tanult, tehát mondjuk úgy, hogy ilyen utcagyerek volt. […] Aztán idekerült, próbáltuk nevelgetni, amennyire sikerült, aztán most ugye már gimnáziumban van […] szorgalmas, nincs vele baj. […] az elején voltak problémák, szóval volt, hogy nem fogadott szót, de egyébként gyorsan helyreállt a dolog.*"

Ferenc elmondása szerint az első egy évben – éppen Sándor nehéz időszaka miatt – kapcsolatuk nem volt jó, nehezen jöttek ki egymással, ez azonban, ahogy Sándor élete rendeződött, éppen az ellenkezőjére fordult, nagyon szoros kötelék alakult ki közöttük. Rendszeresen szerveznek közös

programot, gondolataikat megosztják egymással, számíthatnak egymásra testvérként, barátként. Sándor kollégiumba költözésével az együtt töltött idő természetesen csökkent, de viszonyuk továbbra is szoros.

Ferenc testvérét rendkívül önállónak, talpraesettnek látja. Úgy vélekedik, hogy ebben az SOS szellemiségének, a nevelőszülő nevelési elveinek is nagy szerepe van, hiszen mindenki azt várta el Sándortól, hogy minél inkább önállóan vezesse az életét, és ehhez minden támogatást meg is adtak – mind a nevelőanya, mind az intézményi háttér. Éppen ezért Ferenc biztos benne, hogy testvérének nem lesz problémája a rendszerből kikerülés utáni életkezdéssel, felkészülten vághat neki a felnőtt létnek. Azzal, hogy kollégista, részben már el is indult a rendszer elhagyásának folyamata, és ebben Sándor az elért sikereivel azt bizonyítja, hogy érett az önállóvá válásra.

Ellátásoldali szereplő[4]

A nevelőszülői tanácsadó

A gyermekvédelmi szakember Sándor személyiségéről beszélve azt emeli ki, hogy a fiú rendkívül határozott és talpraesett, céljait világosan meg tudja fogalmazni és azok eléréséért mindent meg is tesz. Úgy látja, hogy a nehéz gyermekkor miatt szükségszerűen korán hozzá kellett szoknia, hogy komoly helyzetekben is egyedül marad döntéseivel, de ez az önállóság az SOS-ben kapott támogatások és iránymutatások mentén alakulhatott olyan készséggé, ami az életszervezésben valóban hasznára válhat.
A vér szerinti szülőkkel való viszonyát a szakember úgy látja, hogy bár az anyával is van rendszeres kapcsolata, komolyabban az apához kötődik, vele is tölt több időt együtt. Elmondása szerint az édesanya csak a gyermekfaluban találkozik a gyermekkel, az édesapa viszont rendszeresen magával is viszi hosszabb-rövidebb időszakokra. Meglátása szerint Sándor a szüleivel való kapcsolatát is reálisan, egyfajta távolságtartó szemlélettel fogja föl.

„*[…] az apukánál, ő elviszi magával nyáron is, meg az egyéb hosszabb szünetekben is, a szüneteken kívül pedig hétvégéken jön és látogatja. […] Hát az, működik az anyával való kapcsolattartás is, de az itt bent a faluban, jön látogatni az anyuka, az nem feltétlenül mindig kiszámítható.*"

[4] A nevelőszülővel készült interjút az esetbemutatásnál használtuk fel, itt külön nem közöljük a véleményét.

A nevelőszülői tanácsadó Sándor esete kapcsán megfogalmazza, hogy szerinte a rendszer működésében érdemes lenne elgondolkodni a kapcsolattartás szabályainak változtatásán. Több olyan eset is van a látóterében, ahol megítélése szerint nem szolgálja a gyermek érdekét, hogy a szabályozás túl sok teret enged a vér szerinti szülőknek abban, hogy eldöntsék, akarnak-e, tudnak-e élni a kapcsolattartási jogukkal vagy sem. A szakember felveti, hogy a jelenleginél szigorúbb határidő bevezetésével katalizálható lenne a folyamat, melynek végén a gyermek vagy a vér szerinti szüleivel való rendszeres kapcsolattartás eredményével lehetne gazdagabb, vagy megnyílna a lehetősége arra, hogy más kötődések alakuljanak ki az életében.

„*[…] Amin én változtatnék egyébként, itt visszatérve a kapcsolattartásra, […], hogy nem várnék olyan sok időt arra, hogy a szülő akar-e egyáltalán kapcsolatot tartani, vagy sem. Tehát valahol ennek a határidejét szűkíteném le, hogy lehetőséget adjak a szülőnek arra, hogy akar-e valamit a gyerekével kezdeni, vagy elengedi a kezét, és akkor mondjuk adott esetben, mehetne már az a gyerek örökbefogadó családhoz. Itt én azt gondolom, hogy lehetne rövidebbre venni azt az eljárási időszakot, illetve azt a szülőnek adott időtartamot, hogy végiggondolja, hogy mit is akar csinálni. Én ezt rövidebbre venném, én sokkal hamarabb örökbefogadhatónak nyilvánítanám adott esetben a gyerekeket, […] mert az lesz a vége, hogy itt nőnek föl, mert ha időnként jön látogatni, akkor nem lehet nyilvánítani […] ha nem szegi meg azokat a jogszabályi előírásokat, akkor nem lehet nyilvánítani, és a gyerek itt fog fölnőni. Időnként találkozik a szülőkkel, de nem lesz meg az a stabil háttere, most itt persze van utánkövetés, meg kikerül innen, de egy idő után ennek vége lesz. De ha […] örökbeadásra kerül sor, akkor ott lesz az örökbefogadó család mindvégig az ő háta mögött.*”

Összegzés

Sándor esete jól mutatja, hogy a gyermek családi hátteréről, életkörülményeiről az egyes szereplők számára ismert információ megosztása nagyban hozzájárulhat a gyermek sorsának rendezéséhez. Az iskola és a gyermekvédelmi rendszer összefogásával alakulhatott ki egy olyan körülményrendszer, melyben a fiatal meglévő tehetsége és szerzett képességei (úgy is, mint a rossz tapasztalatokból, nehéz körülményekből faladó koraérett személyiség) irányítható olyan folyamatként, mely a gyermek boldogulását szolgálja. Az erősségekre építő, a szabályokat az eset specifikumaihoz igazító szemléletmód Sándor esetében sikerhez vezetett.

A sikerhez elengedhetetlen volt az SOS rendszerének támogató, lehetőséget teremtő szemléletmódja is, ahogyan a rendszert működtető szereplők, elsősorban a nevelőszülő, illetve a rendszeren kívüli kapcsolatok (mint az edző, a zenetanár) pozitív, támogató hozzáállása.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy a jó keretrendszer lehetőségként aposztrofálható, a sikerhez szükség van a sikeresen felnőtté válni akaró gyermekre és a mindenkori helyzetre és körülményekre érzékeny szakemberek professzionális feladatellátására egyaránt.

10. esettanulmány: Nándor története

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Nándor jelenleg 11 éves, 6 éves látássérült húgával, Natáliával 2013-ban kerültek be a gyermekvédelem rendszerébe. Először 2010-ben kerültek kapcsolatba a gyermekvédelemmel, amikor Budapesten egy fűtetlen lakókocsiban éltek, és a védőnő jelezte a veszélyeztető körülményeket a gyermekvédelem felé.

A család helyzetét tekintve: Borsod megyéből kerültek fel Budapestre, az édesapa alkalmi munkákat vállalt, alkoholfüggőségéből adódóan azonban gyakran került sor agresszív, bántalmazó magatartásra a családban. Az édesanya ezen körülmények között igyekezett a gyermekek ellátását biztosítani, mind Nándor óvodáztatásában, mind Natália látássérültségével kapcsolatos teendők lebonyolításában helytállt. A szerény lakhatási körülmények javítása érdekében a lakókocsi főbérlője egy csepeli albérletet ajánlott fel számukra, melynek eredményeképp beköltöztek egy lakásba. 2013 nyarán azonban fény derült a főbérlő és az édesanya titkos viszonyára, melynek következtében az édesapa mindkét féllel szemben agresszívan lépett fel, „*és másnap az édesanyát és a gyerekeit leköltöztette Ózdra*". Ez idő alatt a család folyamatos kontroll alatt állt, nem hagyhatták el a házat, életveszélyesen megfenyegette őket az apa. Ebből a kritikus helyzetből jelentett menekülési lehetőséget a kisfiúval történő baleset, mely során egy kutya megharapta, és a háziorvos közbenjárásával a helyi jóléti szolgálat kimentette az anyát és a két gyermeket.

Először Szolnokra kerültek a családok átmeneti otthonába, majd később áthelyezték őket egy anyaotthonba. A régi főbérlő hatására azonban az édesanya otthagyta a két gyermeket az anyaotthonban.

Ekkor került a két gyermek ismét Budapestre, ahol ideiglenes hatállyal nevelőszülői kihelyezésre került sor. A gyermekek Abonyba kerültek nevelőszülőkhöz, ezzel egy időben azonban az édesanya és párja felkeresték a családgondozót azzal az igénnyel, hogy szeretnék a kapcsolatot tartani a gyermekekkel és a megfelelő körülmények megteremtéséig átmeneti nevelésbe szeretné az édesanya adni a gyermekeket.

A gyermekek Abonyban majdnem két évet töltöttek el a nevelőszülőknél, ahol a gyám és a nevelőszülői tanácsadó jelezte, hogy jelentős problémákat tapasztaltak. Ezek a problémák első sorban a gyermekekre irányuló fegyelmező, kontrolláló magatartásból adódtak, az azonnali gondozásihely-váltásra gyermekbántalmazás gyanúja miatt került sor.

2015-ben kerültek Budafokra egy roma családhoz, ahol 1 évig tartózkodtak hazagondozásuk előtt, Nándor elkezdte az iskolát és a fejlesztő pedagógiai foglalkozásokat, míg húgánál elindult az iskolai előkészítő és a folyamatos orvosi felülvizsgálat a látására vonatkozóan.

Jelenleg Szigetszentmiklóson élnek édesanyjukkal és édesanyjuk élettársával egy saját tulajdonú ingatlanban. Az édesanya jelenleg munkanélküli, az élettárs rokkantnyugdíjas, a külföldön tartózkodásuk alatt félretett megtakarításokból élnek, de az édesanya aktívan munkát keres.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Ellátásoldali szereplők

Gyám

A gyermekvédelmi gyám 2014 áprilisában lett kirendelve a gyermekek mellé. Az eset bemutatása főként az általa elmondottakra alapul. Konkrétabb rálátása az esetre azonban kirendelésétől fogva van, melyet alapvetően egy sikertörténetként fogalmaz meg.

Az esetbe való bekapcsolódása során már Abonyban éltek a gyermekek, amikor első körben jelezte aggályait a nevelőszülői tanácsadó felé, aki egyetértésével megerősítette az észrevételeket. A gyám elmondása alapján a türelem hiányát és állandó büntetéseket tapasztalt, mivel Nándor gyengébb képességeit, tanulási nehézségeit nem tudták megfelelően kezelni a nevelőszülők. Mindemellett a testvérpáron kívül egy másik testvérpár is ki volt helyezve a családhoz, akikre egyértelműen nagyobb figyelem hárult, mondta el a gyám: „*[…] így alá-fölérendeltségi viszony volt itt a nevelőszülői családban, hogy a V. a minden, [Nándor] pedig a semmi.*"

Az azonnali helyváltás végül bántalmazás gyanújának következtében történt meg. Natália az egyik kapcsolattartás során számolt be arról, hogy az édesanyjától kapott fülbevalója bántalmazása során tört el. Ezen tényezők tudatában megtörténtek a szükséges lépések és 2015 októberében a gyermekek új nevelőszülőkhöz kerültek Budafokra.

Budafokon szintén roma szülőkhöz kerültek a gyermekek, és a gyám elmondása szerint egyértelműen pozitívumként értelmezhető ez a váltás. „*Azóta a gyerekek sokkal kiegyensúlyozottabbak, a kapcsolattartásuk ugyanúgy működik, tehát az édesanya a tanszünetekben, hétvégenként, amikor csak tudta és lehetősége volt, a gyerekeket vitte Szigetszentmiklósra.*"

A szükséges fejlesztésekre mindkét gyermek esetében sor kerülhetett, ennek folytonossága biztosítva volt a nevelőszülők részéről. Nándor iskolai teljesítményére és beilleszkedésére vonatkozóan elmondja, hogy „*nagyon gyengén teljesít, viszont itt az iskolában a közösség elfogadta, és megkapta a fejlesztéseket*". Szemben az abonyi iskolával, ahol főként roma és gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekekből állt az osztály, Budafokon lehetősége nyílt rá, hogy egy

normál osztályba kerüljön. Néhány konfliktusa akadt az iskolában, testi adottságaiból és magatartászavarából adódóan volt egy kisebb erőszakos incidense az egyik kislánnyal, de összességében a pedagógusok és a közösség is pozitívan álltak hozzá.

A gyermekek kapcsolatrendszerét tekintve a nevelőszülőkkel kialakult kötődés fenntartásokat váltott ki a gyámból, hiszen a szülők korábban a TEGYESZ nevelőszülői hálózatához tartoztak, ahonnan a korábban kihelyezett gyermekek hazagondozásának akadályoztatása miatt megszüntették jogviszonyukat. Ezt követően a szülők bejelentkeztek egy civil hálózathoz nevelőszülőkként, akik számára korábbi jogviszonyuk megszüntetése nem derült ki. Ilyen esetekben a TEGYESZ számításba veszi a korábbi történéseket, és nem helyezi ki a gyermekeket a nevelőszülőkhöz, ebben az esetben azonban ez a kontrolláló lépés nem történt meg. Ennek megfelelően a gyám körültekintően viszonyult a nevelőszülőkhöz, és bár konkrét jeleket nem tapasztalt a hazagondozás ellehetetlenítésével kapcsolatban, megjegyezte, hogy a kapcsolattartás a nevelőszülők részéről nem minden esetben volt zökkenőmentes.

Az édesanyával való kapcsolattartásról a gyám elmondja, hogy bár az édesanya és párja Svájcban tartózkodtak huzamosabb ideig a szükséges anyagi feltételek megteremtése érdekében, az anyuka itthon-tartózkodása során mindig meglátogatta a gyermekeket, ez a kapcsolat állandóságot jelentett a gyermekek életében. Együttműködése akadálytalanul zajlott a szakemberekkel is. Az édesapáról a kimenekítés óta nem hallottak sem a gyermekek, sem az anyuka. Róla annyit tudnak, hogy talán Budapesten él hajléktalanként a csepeli erdőben.

2016. augusztus 19-én a gyermekek határozat alapján véglegesen hazakerültek, az édesanya visszakapta szülői felügyeleti jogát. A folyamat legalább fél évig tartott, ugyanis a gyám már korábban, a tavasz folyamán kezdeményezte a gyermekek rendkívüli felülvizsgálatát, de akkor a következő okok miatt erre még nem került sor:

„[…] az anyuka ebben az időszakban visszalépett, mert, hogy meghosszabbították a szerződését december 31-ig, és egy nagyobb összegű végkielégítést ígértek neki, amit elsőre így el is fogadott, viszont pár hét múlva meggondolta magát, és rájött arra, hogy a gyerekei fontosabbak, és hogyha mindig meghosszabbítja ezt a szerződést, akkor sose fog hazajönni, legalábbis elmondása szerint ezzel érvelt."

Végül a hiteleket kifizetve saját tulajdonú szigetszentmiklósi házba várta haza gyermekeit. A testvérpár jó kapcsolatot ápol egymással, alapvetően várták a hazaköltözést. Nándorra iskolaváltás vár, mely bizonyosan nem lesz egyszerű számára. A gyám azonban bízik benne, hogy az általános iskola elvégzésével és egy hozzáillő szakmával képes lehet önálló élet kialakítására.

Nevelőszülő

A budafoki nevelőszülő élettársával körülbelül 7 éve fogad gyermekeket. Élettársa kétdiplomás, ő maga fodrásznak tanult, majd vállalkozást indított, elmondása szerint mindig volt hely náluk újabb gyermekek számára. A Fővárosi Gyermek- és Ifjúságvédő Intézettől kerültek át az Otthon Szociális Szolgáltatóhoz, ezen az úton került hozzájuk Natália és Nándor. Közel 1 évet töltött náluk a két gyermek, akikről először csak annyit tudtak, hogy édesapjuk agresszív viselkedése miatt anyaotthonba kerültek, ahol az édesanya otthagyta őket. Emellett arról is tudomást szereztek, hogy a korábbi nevelőszülőknél nem megfelelően bántak velük. Tudtak róla, hogy a két gyermek sérült, ezért tartottak is tőle, hogy képesek lesznek-e kezelni ezt a számukra ismeretlen helyzetet, de fontosnak tartották romaként mindig is, hogy segítsék a roma gyermekeket, ezért is vállalták el a nevelőszülőséget.
A lakhatást tekintve büszkén meséli a nevelőszülő, hogy több mint 100 m^2 -es házukban a gyermekek egy nagy gyermekszobában emeletes ággyal, játékokkal teli környezetben élhettek.

„Egy nagy nappalink van, ahol úgy összefut a család, erre nagyon nagy szükség van, mert én ezt nagyon szeretem, hogy addig is, amíg én ott matatok, meg teszek-veszek, meg készítek, addig is tudjam, hogy ott ül, vagy legalábbis mellettem van, és tudok vele beszélni."

Ez tehát igazi családi közösségi térként szolgált. A terasz és az udvar számos játékot rejtett a gyermekek számára; hinta, homokozó, csúszda mind megtalálhatóak voltak az udvaron. Lehetett akár biciklizni, görkorcsolyázni is.
Nándorra áttérve elmondja, hogy vele nagyon nehéz volt bánni. Elmondása szerint a fiú könnyen hazudik, ha kellemetlen, veszélyes helyzetbe kerül, melyet az esetek többségében jókedvvel és humorral igyekeztek elütni. Ez volt az a technika, ami őszinteségre tanította, illetve arra, hogy nincs mitől félnie, minden probléma megoldható. A testvérével való kapcsolatán sokat kellett javítani, irányítani Nándort abba az irányba, hogy segítse a húgát, aki 90%-ban látássérült. Ez az igény a fiúban még nem alakult ki teljesen, „*ha nincs felnőtt mellette, és nem érzi azt, hogy vele szemben elvárások vannak, akkor ő ezt szereti letenni*". Az iskolába kerülés a kezdetekben zökkenőmentesen zajlott, majd egy kis idő elteltével több panasz is érkezett Nándorra. A nevelőszülő a pedagógusok segítségére hagyatkozva igyekezett Nándornak segíteni a beilleszkedésben, amit többé-kevésbé sikeresnek vélt. Kérdésre elmondja, hogy barátokat nem igazán sikerült gyűjtenie Nándornak, a kisebbeket gyakran bántotta, míg a nagyobbaktól nagyon tartott. Teljesítménye további kérdéseket vetett fel. Sokat kellett vele tanulni, mert nagyon lassan haladt az iskolában.

„[…] hát a tanulás azt mi tudjuk, hogy az nagyon nehezen fog neki menni sajnos, mert mi nagyon sokat tanultunk vele, rengeteget nap, mint nap. […] Hogy is mondjam, kevés, kevés az a kis polc, ahova lehet pakolni. Nagyon kevés az a kis polc, amire lehet pakolni."

A szakértői bizottság úgy határozott, hogy nem egyértelmű, nem lenne-e speciális képzésre és fejlesztésre szüksége, mégis inkább a normál általános iskolát jelölték ki számára. Ugyanakkor a nevelőszülő szerint a gyermeknek nagy szüksége lett volna gyógypedagógusi fejlesztésre.

Nándor jövőjére vonatkozóan pozitív kilátásokat fogalmaz meg. Úgy véli, egy jó szakmával képes lehet önálló életre, de mindig kelleni fog mellé egy segítő, aki támogatja az éppen aktuális feladatok elvégzésében. Észrevette, hogy különösen érdeklődik a cukrászat iránt, és süteménysütés alkalmával gyakran be is vonta a fiút a munkába, „*ameddig lustaságában abba nem hagyta*." Önállóságára vonatkozóan megemlíti, hogy Nándor mindig körülbelül 4 évvel le van maradva a kortársaitól, és egyáltalán nem mondható önállónak.

A fiú kapcsolatrendszerét tekintve az iskolai kapcsolódások száma tehát elenyésző, viszont az édesanyjával folyamatosan tartották a kapcsolatot. A nevelőszülő azonban úgy véli, hogy Nándor féltékeny az édesanyja élettársára, és igazán nyugodtan náluk érzi magát, nem az édesanyjáék társaságában. Több ízben említést tesz arról, hogy az édesanya nem biztos, hogy fel van készülve arra a terhelésre, ami rá vár a gyermekek visszakerülésével. A lakhatási körülményeket tekintve azonban nem kifogásolja az édesanyát és élettársát.

A nevelőszülő és a gyermekek között kialakult kapcsolatról beszélve felidézi az elmúlt egy évet, melyet gyönyörű időszaknak vél. Nándorral kifejezetten szoros kötődés alakult ki közöttük, egy hét után ezt mondta neki a gyermek: *„Nyanya, én úgy érzem, most értem haza."*.

Úgy véli, hogy ennél többet nem is kell mondania arról, milyen boldog időszakot éltek meg együtt. Ezek alapján úgy gondolja, a fiú akár 20 év múlva is vissza fog térni hozzájuk, „*el fog jönni megkérdezni, hogy most jól csináltam*." Ilyesfajta kötődést már többször is megélt a nevelőszülő, az egyetlen problémának azt látja, hogy a legtöbb esetben nem kaphat információt a hazagondozás után a gyermekekről, amit aggasztónak tart.

A szakmai szereplőkkel való együttműködés a nevelőszülő elmondása alapján gördülékenyen zajlott. A korábbi családgondozó sajnos időközben elhunyt, és később a gyámmal kerültek szorosabb együttműködési kapcsolatba, ami egy új helyzetet teremtett, de problémamentesen zajlott az átállás. A nevelőszülői tanácsadóval való kapcsolatot szintén kifogástalannak ítéli meg a nevelőszülő.

A nevelőszülői rendszer értékelésére vonatkozóan megfogalmazza, hogy a gyám jelenléte sok esetben nehezíti az ügyek intézését, hiszen mindenhez az ő hozzájárulása szükséges. Ezen túl

pozitívumként említi a nevelőszülőkből álló találkozókat, amikor tapasztalatcsere zajlik az érintettek között. Megjegyzi azonban, hogy sokkal szigorúbban felügyelné a családjukba visszakerült gyermekeket, hiszen fennállhat annak a lehetősége, hogy rosszabb környezetbe kerül vissza, mint a nevelőszülői ház.
Leginkább azt a folyamatot nehezményezi, mely során a gyermekek sorsáról irodákban döntenek, és azt a munkát, kötődést, amit ő kialakít a gyermekekkel, egyszer csak félbevágják. Saját szavaival így foglalta ezt össze:

„Készítek egy tésztát, gyúrok egy tésztát, gyúrom, gyúrom, gyúrom, egészen addig, amikor már úgy látom, hogy majdnem jó, és akkor odaadom valakinek […] azt a tésztát, meg tudja tovább sütni, és folytatja, vagy úgy marad a dolog. És utána újra egy hónap múlva, vagy két hónap múlva, vagy egy fél év múlva bekerülnek újra a rendszerbe.”.

A nevelőszülő bízik abban, hogy Nándor segítséggel képes lesz saját életét megfelelően kialakítani.

A nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó jelenlegi státuszában három hónapja dolgozik, így Nándor esetére csak kisebb rálátással rendelkezik. Eddigi tapasztalatai alapján úgy véli, nagyon jól beilleszkedtek a nevelőszülői családba, és ennek eredményeképp „*Nándorral nagyon szoros kapcsolata volt a nevelőszülőknek”*. A hazagondozás Nándor esetében kicsit nehezebben zajlott le, mint húga esetében. A fenntartás leginkább az édesanya élettársával kapcsolatban tapasztalt bizalmatlanságból eredt, a fiú komolyan tartott az élettárstól. Úgy látja, hogy a nevelőszülők nagy szeretetben nevelték a gyermekeket és mindig ügyeltek arra, hogy ne fordítsák őket az édesanya ellen. Tudatosan, megfelelő értékrendek mentén nevelték őket.
Nándor esetében alapvetően a hiperaktivitására és magatartászavarára vonatkozóan fogalmaz meg problémákat. Ezeknek fennállása nagyban megnehezítette a megfelelő iskola és együttműködő pedagógusok megtalálását. Fontos volt számukra, hogy megtalálják azt az egyensúlyt, amiben minimális gyógyszeres kezelés mellett viszonylag problémamentesen történik meg a beilleszkedés.

„Tehát, hogy ne beskatulyázzák a gyereket, ne legyen egy túlgyógyszerezése, de azért még úgy jó is legyen, illetve, hogy a folyamatos foglalkoztatás, a gyereknek a lekötése, hogy ne legyen magatartási probléma, igazából, ez egy komolyabb feladat volt.”

Kapcsolatait tekintve Nándor leginkább a nevelőszülő családjával találkozott és töltött el több időt, velük nagyon jó viszonyt ápolt. A nevelőszülői tanácsadó rendszeresen látogatta a családot, legalább háromhetente, szükség esetén gyakrabban.
Nándor esetét összességében pozitív példaként említi, a *„többiekéhez képest nem volt annyira nehéz eset”*. Korából adódóan könnyebben lehetett kezelni a felmerülő helyzeteket, mint egy kamasz esetében.

Az esetmenedzser

Az esetmenedzser területi illetékessége nyomán 2015. január óta került kapcsolatba a családdal Szigetszentmiklóson.
A gyermekek eddigi történetét az előzményiratokból ismeri. Tudomása szerint „*Nándor édesanyját a Nándor édesapja többször bántalmazta, aminek a gyerekek is sokszor szemtanúi voltak, és ez volt az egyik veszélyeztető tényező*”. Ezen felül lakhatásuk is számos problémát vetett fel. Az édesanya viszonyának felszínre kerülésével az apa leköltöztette a nőt és a két gyermeket vidékre, majd ebből a személyes szabadságot korlátozó helyzetből a Nándorral történt baleset kapcsán menekült ki az anya és a gyermekek. Ekkor kerültek egy anyaotthonba, és a gyermekek később nevelőszülőkhöz kerültek.
Az édesanya szerepére vonatkozóan elmondja, hogy folyamatosan tartotta a kapcsolatot a gyermekekkel, többször is elutaztak hozzá a házba, ahol az édesanya élettársával is nagyon jó kapcsolatot ápoltak. Az édesanya a kezdetektől fogva szerette volna visszakapni a gyermekeket, ha a szükséges körülmények megteremtődnek hozzá, ennek érdekében Svájcban dolgozott takarítónőként. A jelenlegi lakhatási körülmények teljes mértékben kielégítőek, a hitel kifizetése után felújították a házat.

„Nagyon szépen kialakították, külön szobájuk van a gyermekeknek, modern bútorzattal, tisztaság, rend, tóparton van a ház, tehát szép a környezet. Azt gondolom, hogy látszik, hogy nagyon várták, hogy fogadhassák a gyerekeket, hogy mindent megadhassanak nekik.”

A gyermekek fejlesztése megoldottnak látszik az édesanya és élettársa részéről. Azonban az anyagi háttér, főleg a folyamatosság tekintetében még korántsem mondható biztosnak, ugyanis az édesanya jelenleg munkanélküli (a külföldi munkával szerzett tartalékokból élnek), párja pedig rokkantnyugdíjas. A 90%-ban látássérült Natália számára a megfelelő óvoda megtalálása sem

könnyű feladat, de a tapasztalatok alapján a környezet befogadó, a szakemberek nyitottak arra, hogy segítsék a család életét.
Az édesanya és a gyermekvédelem együttműködése kereteinek meghatározásával kapcsolatban megemlíti, hogy a nevelésbevétel során írtak egy gondozási tervet, ami elsősorban a hazagondozás elősegítésére vonatkozott, ebben tisztázták az édesanyára és a családsegítőre váró feladatokat. Ezek a feltételek megvalósultak, és a gyermekek hazakerülésével az utógondozás keretében még hónapokig, vagy akár egy évig is folytatódik ez a közös munka, mely egy cselekvési terv formájában ölt formális keretet. Ennek érdekében félévente, de szükség szerint gyakrabban is sor kerülhet a felülvizsgálatokra.

Összegzés

Az ellátásoldali szereplők elmondása alapján alapvetően kirajzolódik, hogy Nándor és húga esetének kimenetele összességében pozitív. A gyermekvédelmi rendszerbe kerülés okai megszűntek, az édesapa veszélyeztetőként nincs már jelen az életükben, lakhatásuk optimális. A kétéves, Abonyban eltöltött problémás időszakot egy kiegyensúlyozott, szeretetteljes közeg váltotta fel. A gyermekek állapotának felmérésében és fejlesztésében kulcsszerepet vállaltak a budafoki nevelőszülők. Ők azonban nem kizárólag a materiális feltételeket teremtették meg a gyermekek számára, hanem szoros kötődés is kialakult közöttük, mely egy biztonságos környezetet biztosított a testvérpárnak. Az édesanya folyamatos jelenléte és kapcsolattartása szintén hozzájárult ahhoz, hogy a hazagondozásra sor kerülhetett. Ezen túl a szakmai háttér mindvégig adott volt, és ennek eredményeképp kerülhetett sor az azonnali helyváltásra, amint a szakemberek észlelték a problémákat a korábbi nevelőszülőknél.
Nándor a szükséges támogatói háttérrel képes lehet az általános iskola elvégzésére és egy szakma megtanulására. Tanulási nehézségei és viselkedészavara feltehetőleg végigkísérik élete során, de édesanyja, budafoki nevelőszülei és korábbi gyámja személye ezek után is támaszként szolgálhat számára.

Fiatal felnőttek történetei

1. esettanulmány: Márk története

Bevezetés

Az esettanulmányhoz négy interjút vettünk fel. A gyermekkel a nevelőszülő háztartásában történt az interjúfelvétel. A nevelőszülővel, az utógondozóval, valamint a fiatal keresztanyjával előre megbeszélt időpontban telefonon keresztül rögzítettük az interjút. Márk apja nem vállalta a beszélgetést. Márk nevelőszülője egyházi fenntartású nevelőszülői hálózatban végzi tevékenységét.

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Márk 18. éves, nevelőszülőnél nevelkedik, jelenleg utógondozói ellátottként. 12 éve került be a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe. Az édesanya elhunyt, édesapja időközönként jelenik meg a fiatal életében.

Márk ideiglenes hatályú elhelyezésére 2004-ben került sor. Az illetékes gyámhivatal annál a nevelőszülőnél helyezte el a fiút, akinél jelenleg is nevelkedik.

Márk édesanyja 1998-ban elhunyt (öngyilkos lett). Az anya halála után az anyai nagymama lett a kisfiú gyámja. Unokáját a nagymama szeretetben, gondossággal, figyelemmel nevelte, a gyermek ellátása, érzelmi biztonsága biztosított volt nála. Az édesapa nem vállalta gyermeke nevelését. A nagymama 2004-ben megbetegedett, gyógyíthatatlan betegségében 2005-ben elhunyt.

A nagymama a gyámhivatalnak elmondta, hogy Márk gyámságát a fia fogja ellátni. A férfi azonban 2007-ig börtönbüntetését töltötte Állampusztán. A fiú családjában nem volt olyan rokon, aki vállalni tudta volna a gyámságot. Az édesapja akkor egy kistelepülésen lakott, állandó lakcímmel és munkaviszonnyal nem rendelkezett, szociális körülményei miatt nem tudta nevelni kisfiát. Az apai nagyszülő szintén anyagi körülményei miatt nem tudta biztosítani a megfelelő feltételeket.

A gyermekjóléti szolgálat 2004 októbere óta alapellátás keretien belül gondozta a családot, a nagymama betegsége alatt segíteni kellett őket. Márk 6 évesen kezdte meg az óvodát. A családdal kapcsolatban volt a fiú keresztanyja is. A nagymama súlyos betegsége miatt Márk átmeneti gondozásban részesült a gyermekek átmeneti otthonában, melyet a nagymama kért, mivel kórházi

kezelése alatt senkire nem tudta rábízni a kisfiút. Az átmeneti otthonból került Márk a nevelőszülőhöz.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Márk nyitott volt a beszélgetésre, amelyet kellő alapossággal a nevelőszülő vezetett fel nála. Érdeklődő volt, láthatóan élvezte, hogy most minden róla szólt. Örömmel vette a kérdéseket, a tanulmány célja is érdekelte.

Márk tisztában van azokkal a materiális feltételekkel, amelyek az önálló életének megkezdéséhez elengedhetetlenek. Szeretne egy családot, egy lakást és egy jó munkahelyet. Ahhoz, hogy ezek meglegyenek, B kategóriás jogosítványt szerzett, illetve a komplex középfokú angol nyelvvizsgát is letette. Kérdésre elmondja, hogy jelenleg gimnáziumba jár, amely egy 4+1 éves angol nyelvi előkészítős tagozat. Még két év van hátra az érettségiig. Nagy vágya, hogy a Magyar Honvédségnél szolgáljon. Ehhez, miután végez a gimnáziumban, jelentkeznie kell a Nemzeti Közszolgálati Egyetemre, honvédtiszt szakra. Ez a képzés Budapesten lenne majd. Úgy gondolja, hogy utógondozói ellátást fog kérni, hogy tovább tudjon tanulni, így még hat évig tudna a nevelőszülő háztartásában nevelkedni. Budapesten, ha felveszik, kollégista lesz, de bizonyos időközönként haza fog járni a nevelőszülőhöz. A vagyonáról elmondja, hogy édesanyja meghalt, így árvaellátást kap, kiemeli, hogy mióta nagykorú, a családi pótlékot is neki kézbesítik. Megjegyzi, hogy bevétele 10%-át kell gondozási díjként befizetni, a többi pénz megmarad neki, amelyet gyűjt. Mindkét bevétele számlán gyűlik. Ösztöndíjra is jogosult, de ebben az évben (az interjú szeptemberben került felvételre) még nem utalták. Előtakarékosság céljából lakáskasszát nyitott. A fiatal elmondja, hogy még nem tudja, hogyan oldja meg a lakhatását, miután kikerül a nevelőszülő gondoskodása alól. Megjegyzi, hogy a honvédségtől függ, hogy hová fogják szolgálatba helyezni. A vér szerinti kapcsolatai közül a keresztanyját említi. Kérdésre elmondja, hogy ő elsősorban a munkába állásban tudja majd támogatni, mert ő is a honvédségnél szolgál. Az egyetemre történő jelentkezés ügyében is rengeteget egyeztetnek, nagyon sokra tartja a tanácsait. Az apát csak kérdésre említi, elmondja, hogy ezekben a dolgokban nem igazán lehet rá számítani. Van egy élettársa, egy faluban laknak, külön család. Ugyanakkor megjegyzi, hogy keresztanyja sokat motiválja, ösztönzi a katonai hivatásra. A nevelőszülőre is sok mindenben számíthat,

közösen beszélik meg, milyen iskolát válasszon, a pénzbeosztásban, a hivatalos ügyek intézésében sokat segít neki. Elmondja, hogy a nevelőszülő saját fiával szokott szerelgetni, sok mindent megmutat neki, hogyan kell csinálni. Utógondozóját csak rákérdezésre említette meg, hogy a lakáskassza megnyitásában nyújtott segítséget, illetve a hivatalos ügyek intézését végzi. Pénzbeosztási stratégiájáról a következőképpen nyilatkozott: önszántából, saját maga különít el pénzt, emellett a tanácsokat mindig elfogadja. A ruházatot nevezi meg elsődleges kiadásnak.
Márkkal való beszélgetésből kiderül, hogy konkrét jövőképpel rendelkezik, jövőjéről való gondolkodásában leginkább a céltudatosság van jelen. Ezt elősegíti, hogy nagyon jó tanulmányi eredménye van, és jövőjéről való gondolkodásában több oldalról kap megerősítést. Gondolkodásában egyelőre tudatosan nincs jelen a vagyonfelhasználásra vonatkozó tervezés, amely abból adódhat, hogy a választott életpályapálya biztosít egyfajta gondoskodást is. Önálló életkezdését leginkább a nevelőszülő, az életpálya tekintetében pedig keresztanyja támogatja, ezen kívül említi eseti jelleggel az utógondozóját is, aki (akár az életkorból adódóan is) a család mindennapi életének már nem képezi szerves részét. Márk apjával szembeni elhatárolódása érezhető, elutasítja őt, támogató erőként nem tartja számon. Ez a fajta attitűd valószínűsíthetően egy tárgyvesztés feldolgozásának eredménye, amely jövőjéről való gondolkodását erősen meghatározza.

A keresztanya

Márk keresztanyja beszél arról, hogy ő katona, és a fiú is a közszolgálati egyetemre készül. Az önálló életkezdés feltételeinél kiemeli, hogy a katonai pályának az előnye, hogy a lakhatás megoldott, nem szükséges a saját lakás, mivel az oktatás ideje alatt a leendő tiszt a laktanyában él. Miután végez, akkor pedig sok támogatás áll rendelkezésre a honvédségnél, amelyet igénybe lehet venni. A keresztanya úgy látja Márk helyzetét, hogy mivel nagyon kötődik nevelőszülőjéhez, egy ideig még nem is fog elszakadni a családtól. Nem is tartaná ezt egy jó lépésnek, hiszen a nevelőszülő tudja támogatni a leginkább a gyermeket, érzelmileg, lelkileg, de akár anyagi téren is. Azért motiválja Márkot a honvédségre, mert az is egy hatalmas támogató erő, olyan életpálya, ahol majd meg tudja alapozni az életét. Úgy gondolja, hogy ő egy példakép a fiú számára, ez ad Márknak erőt és kitartást, és ezért szimpatikus számára ez a pálya. Ő leginkább abban segíti Márkot, hogy motiválja, és információval látja el, hogy minél pontosabb képet kapjon a hivatásról, és ezáltal a legjobb döntést hozza. Márk egyébként is mindenben kikéri a véleményét. Azt gondolja, hogy a katonai létbe való beilleszkedésnél is mellette állhat majd, hiszen egy kötött, sokak számára idegen élethelyzet a katonai lét, ebben majd biztosan támogatni kell. A keresztanya

elmondja, hogy Márk nagyon céltudatos. Amikor azt mondta, hogy csak nyelvvizsgával lehet jelentkezni az egyetemre, akkor megcsinálta a nyelvvizsgát. Felajánlott neki egy honvédelmi táborban való részvételt, hogy kiderüljön, fizikailag mire képes, Márk ezen örömmel és sikerrel vett részt. Elmondja, hogy egy probléma akadt, mégpedig az, hogy a fiú szemüveges, ezért lövész nem lehet, de közösen majd tudnak választani másik szakirányt, pl. a hiradó-informatikust. A keresztanya kérdésre elmondja, hogy a napi rutinfeladatok végzésébe nem nagyon lát bele. Azt tapasztalta, hogy amikor nála volt Márk, ezzel nem volt probléma. Úgy látja önálló. Azt a példát említi, amikor nem volt ideje feltálalni az ételt, Márk egyedül is meg tudta a szendvicset kenni magának. Említi azt is, hogy neki kisebb gyermekei vannak, velük kapcsolatban is lehetett számítani a segítségére. Szerinte a nevelőszülők az életre nevelik a fiút. Az önállóság abból is látszik, hogy amikor meglátogatja őt a nevelőszülő háztartásában, akkor Márk tudja, honnan kell elővenni a tányért, és segít a nevelőszülőnek akár a tálalásban is. Ebből látszik, hogy a nevelőszülő bevonja a háztartási munkákba. Márk apjáról elmondja, hogy bizonyos időközönként megjelenik a gyermek életében, de igazi támasza sohasem lesz Márknak. A fiú rájött, hogy ez így nem egy normális élethelyzet, és az apja nem igazán változtat ezen, így egyre inkább eltávolodnak egymástól.

A beszélgetésből kiderült, hogy Márk és keresztanyja között erős a kötődés. A fiú mögött ott áll, információval, biztatással, érzelmileg segíti őt, valamint ebben a kontextusban a keresztanya is tudja mi is az ő szerepe, és a jövőbeli szerepét is meg tudja határozni a gyermek sorsának alakításában. Mindamellett érezhető, hogy a legfőbb érzelmi támasz a nevelőszülő, illetve, hogy a vér szerinti kapcsolat (apa) nem bővíti a fiú erőforrásait. Elgondolkoztató, hogy miért nem merült fel korábban egy családba fogadás lehetősége, vagy ha igen, az miért akadt el. Erre az erős külső kapcsolati tényezőre többet lehetett volna alapozni.

Ellátásoldali szereplők

Nevelőszülő

A nevelőszülő elmondja, hogy a fiú sikeres önállósodásának egyértelműen a tanulás a záloga. Márk egyetemre akar menni, és ő mindent megtesz, hogy a fiú ezt a célját elérje. Segít neki a tanulásban, az iskolába történő jelentkezésben, illetve a honvédelmi táborba való elhelyezését is támogatta. Továbbá nagy gondot fordít arra, hogy keresztanyjával rendszeres kapcsolatuk legyen, ugyanis a keresztszülő is katona, így rengeteget tud majd a fiúnak segíteni. A fiatal vagyoni

helyzetéről elmondja, hogy komoly feladat a pénzzel való gazdálkodás nála. Napi szinten nézik a befektetés hozamát, de mivel még nemrég fektettek be, ezért még nem nagyon van reális hozam. A nevelőszülő beszámol arról, hogy a fiú anyja elhunyt, így árvaellátást kap, amely mostanra már igen komoly összeggé nőtt. Olyan befektetést kerestek, amely jól kamatozik, mégis biztonságos. Elmondja, hogy Márknak még két éve van az érettségiig, ha végez, Budapestre fog járni egyetemre és kollégiumi elhelyezést fog igénybe venni. Jelenleg ő biztosítja a lakhatását, a teljes körű ellátását, utógondozói ellátottként él a fiatal a háztartásában. A pénzkezelésről, életvezetésről a következőképpen nyilatkozik:

„[…] csak iránymutatással lehet, el kell mondani mit és miért. […] Például bankkártyával fizetés: ha kiveszem a pénzt, annak költsége van. […] Márk hajlamos rá, hogy odafigyeljen arra, hogyan is jön ki jól mondjuk egy bevásárlásnál, vagy egy vásárlásnál."

Házkörüli munkában önállóan kiveszi a részét. *„Minden érdekli: a kerékpárszerelés, az autószerelés."* A nevelőszülő férje, illetve a nagyobbik fiuk vonja be ezekbe a tevékenységekbe. *„Kerítésfestést, ablakfestést, a szoba hőszigetelését is együtt csináltuk, és ezek érdeklik Márkot. Apránként megtanítjuk, rávezetjük."* Nem tudja mi történhetett, de a fiú édesapját törölte a közösségi portálon. Kérdésemre elmondja, hogy szerinte a gyermek az apjától semmilyen támogatásra nem számíthat. A keresztanyja a legfőbb külső kapcsolata a gyermeknek, ő nem vér szerinti kapcsolat, az édesanya barátnője volt.

„Anno azért vettük fel vele a kapcsolatot, hogy Márk minél több mindent megtudjon az édesanyjáról. A keresztanyjára Márk bármiben számíthat, különösen a katonai életpálya területén, motiválja Márkot a célok elérésében, az egyetemi tervekben, illetve bátorítja a katonai táborokban való részvétel terén."

A kiléptetéssel kapcsolatos tapasztalatai vegyesek. Elmondja, hogy nőttek már fel nála gyermekek, akiknek a sorsát követte, volt példa sikerre de, kudarcra is, utóbbi jellemzően úgy alakul, hogy a vér szerinti szülő „előkerül" az otthonteremtési támogatás felhasználhatóságával egy időben és eléri, hogy azt saját céljaira használja föl a gyermek, majd ezek után újra „eltűnik".
A nevelőszülővel történő beszélgetés alapján kitűnik, hogy a nevelőszülő tudatosan készíti fel a gyermeket az önálló életkezdésre. Leginkább a pénzkezelést említi ebben a témában, bevonja a hivatalos ügyintézésekbe, a napi rutin feladatok elvégzésébe, a házkörüli munkákba is, valamint nagy figyelmet fordít kapcsolatainak ápolására is, így a pénzkezelés mellett ezek is erősségnek tekinthetőek. Mindamellett az elmondásából az is kitűnik, hogy a fiúnál az előzőekben említett

feladatok már belsővé váltak, rendszeresen és tudatosan tervezve vonták be a feladatokba. A beszélgetésből kiderült, hogy a nevelőszülő nincs egyedül hagyva a gyermek gondozásban-nevelésében. Meg tudott nevezni külső szakmai támogató forrást, amelyet életszerű példával is illusztrált.

Utógondozó

Az utógondozó elmondta, hogy Márkot négy éve ismeri, de jóval korábban került be a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe. A fiú iratanyaga alapján tudja, hogy az édesanyja meghalt, az édesapa pedig nem tudta nevelni. A nagyszülő nevelte családba fogadással, de beteg lett és kérte a nevelésbe vétel elrendelését. A fiú nevelőszülőkhöz kerülése után a nagymama is elhunyt. Az utógondozó elmondja, hogy Márk nagykorúságával gyermekvédelmi gyámja a fiú rendelkezésére bocsájtotta vagyonát. Árvasági ellátással rendelkezik, amely gyámi fenntartású számlán van elhelyezve. Jelenleg közel 2 millió forint van a számlán. Mivel 18. életév után a fiatal rendelkezik a vagyonával, segíteni kellett őt annak hasznosításában. Mivel régóta, megszakítás nélkül nevelkedik Márk a gyermekvédelmi rendszerben, és az árvaellátás nem számít vagyonnak, az otthonteremtési támogatásra is jogosult, ezért lakáskasszát kötöttek a fiatal számára. A többi készpénzét lekötötték, mivel egyelőre nincs rá szüksége. Az utógondozó megjegyzi, hogy Márk hosszú távra tervez a nevelőszülőnél, mert tanulni akar. Jelenleg gimnáziumba jár, de tovább akar menni egyetemre, így valószínűsíthetően 25 éves koráig a nevelőszülőnél fog maradni utógondozói ellátottként. Biztatónak látja a fiatal helyzetét, hiszen az árvasági ellátás és az otthonteremtési támogatás összege, és még emellett az ösztöndíj, megalapozhatja Márk önálló életkezdését. Ösztöndíját részben felhasználják, a nevelőszülő segítségével visszaforgatják olyan dolgokba, mint a jogosítvány, vagy a nyelvvizsga megszerzése. Anyagiakban és érzelmileg is a nevelőszülők jelentik a fiatal számára a legfőbb támogató erőt, mert erős érzelmi kötődés, harmonikus viszony van közöttük. Márknak van egy keresztanyja, aki egyébként jó körülmények között él, és akit Márk példaképének tekint. A keresztanya és családja tartja Márkkal a kapcsolatot, erős a kötődés közöttük, a fiú számíthat rájuk. Az apai kapcsolattartás ritka, jóformán nincs is. Az apa nem járul hozzá a fiú önálló életkezdéséhez. Márkot még segíti az, hogy nagyon jó képességű fiatal, felmérte és érti, hogy a tanulás érték, emellett kellően eltökélt, céltudatos. Kérdésre az utógondozó elmondja, hogy a fiatalt leginkább tanácsadásban támogatja. Tanulásban motiválja, otthonteremtési támogatás felhasználásában segíti, pénzkezelésben, életvezetésben tanácsokkal látja el. Elmondja, hogy ez nem egy könnyű feladat, hiszen a legtöbb fiatal mihamarabb

önállósodni akar, sok gyermek el akarja költeni a vagyonát. Szerencsére Márknak szilárd tervei vannak.

A fiatalok kiléptetésének sikerességével kapcsolatosan elmondja, hogy tanulásra motiválni a lehető legnehezebb feladat. Hamar munkába akarnak állni, nem látják be, hogy szakirányú végzettséggel jobb esélyeik vannak a munkaerőpiacon, ráadásul több ideig maradhatnának a gyermekvédelmi rendszerben. Az önállósodási törekvés miatt sokan feladják a tanulást, és az utógondozói ellátást is. *„Próbálom rendszerben tartani őket, de ideje korán lépnek ki."*

Az utógondozóval való beszélgetésből kiderült, hogy az utógondozó tevékenysége leginkább a hivatalos ügyintézésekre korlátozódik már. Ugyanakkor érződik, hogy a nevelőszülővel összhangban nagyon hangsúlyos értéknek tekinti a tanulást. A beszélgetés mögött az is érezhető, hogy a tanulásra alapozott utógondozói ellátáson kívül más reális alternatívát nem tud felajánlani a fiataloknak. A célok szépek, de a fiatalok különbözőségéből adódóan nem lehetnek mindig kizárólagosak. Márk esetében az utógondozó ilyen irányú hatása megkérdőjelezhetetlenül a legtöbbet hozza ki a fiatalból.

Összegzés

Az interjúk alapján megállapítható, hogy Márk jól érzi magát a nevelőcsaládban. A gondozási hely biztonságos érzelmi hátteret nyújt számára. A fiatal céltudatos, láthatóan magabiztos, a szeretetteljes kapcsolatnak köszönhető az is, hogy nem érezhető a gyermeknél, hogy idegen lenne számára a nevelőszülőktől való leválás gondolata. Biztos jövőképében tervei reálisak, képességével, érettségével összeegyeztethetőek. Márkot a nevelőszülő mindenben támogatja, érzelmi, erkölcsi és életvezetési támogatást kap, ezeket a mintákat már el is sajátította. Legfőbb bizalmasa a nevelőszülő, aki racionális pontossággal próbálja irányítani Márk életét, de a keresztanya is hangsúlyosan jelen van ebben a folyamatban. A nevelőcsalád érzelmi-biztonsági hátteret nyújt számára, amelyet az édesapjától nem kap meg. A keresztanya is tekinthető emocionális háttérnek, azonban az ő esetében a racionalitásnak van hangsúlyosabb szerepe Márk jelenlegi élethelyzetében. A keresztanya mint egy példakép jelenik meg, egy vágyott életpálya megtestesítője, amely erőt ad Márknak céljai meghatározásában, azok elérésében. Márk apjával szemben elutasító, az apa támogató erőként nem jelenik meg. Ez a fajta attitűd valószínűsíthetően egy tárgyvesztés feldolgozásának eredménye, amely jövőjéről való gondolkodását erősen meghatározta. Keresztanyjával való rendszeres kapcsolata, erős érzelmi kötődése felveti azt a kérdést, hogy Márk miért nem nevelkedhetett nála. A beszélgetésekből érezhető, hogy a jelenlegi

helyzetet mindenki elfogadja – lévén, hogy már Márk is nagykorú –, de mellette felmerül a kérdés, hogy e mögött a „jól van ez így" tanult tehetetlensége, vagy információhiány állhat. Az utóbbi természetesen felveti az alapellátással való korábbi együttdolgozás minőségének kérdését.

A nevelőszülő nincs egyedül hagyva a fiatal önálló életkezdésére való felkészítésben, a keresztanyával és az utógondozóval együttesen, teammunkában tevékenykednek a közös cél elérése érdekében.

2. esettanulmány: Kitti története

Bevezetés

Az esettanulmány elkészítéséhez négy fővel készült interjú. A gyermekkel, a nevelőszülői tanácsadóval személyesen, a fiatal testvérével és a nevelőszülővel telefonon került sor az interjú felvételére. A szülőkkel nem készülhetett interjú, mivel Kitti mindkét szülőjét korán elveszítette. Az interjúalanyokkal félig strukturált interjút készítettünk. Az esettanulmány szereplői anonimak és a helyszínek nem beazonosíthatóak. Az interjúk időtartalma átlagosan 25 perc.
Az esettanulmány két fő szerkezeti egységre tagolódik. Az esettanulmány első részében az eset ismertetésére törekszünk a rendelkezésünkre álló információk alapján. A második részben a kliensoldali és az ellátásoldali szereplők aspektusából mutatjuk be, hogyan látják Kitti önálló életkezdési lehetőségeit, illetve megítélésük szerint melyek a felnőtté, önállóvá válást erősítő és gátló tényezők. Továbbá arra is kíváncsiak voltunk, hogy az egyes szereplők feladatuknak tekintik-e a fiatal felnőtt sikeres életkezdésének támogatását, illetve tudják-e segíteni ebben, és ha igen, miben és hogyan.

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Kitti 20 éves és 14 éve nevelőszülőnél nevelkedik. Két testvére van, akik ikrek, Kitti a legfiatalabb gyermek. A nevelőszülőnél a testvérek együttesen nevelkedtek. Az ikertestvérei nagykorúvá váltak, már elköltöztek a nevelőcsaládból. Mindkét bátyja sajátos nevelési igényű volt, akik nagykorúságukat követően sikeresen önálló életet kezdtek.
Kitti édesanyját még óvodás korában elveszítette. Kevés emléke van az édesanyjáról, de azok is inkább negatívak, mint pozitívak. Emlékei alapján az édesanya deviáns életmódot folytatott, alkoholproblémái voltak. Az édesanya halálát követően a nagymama nevelte a gyermekeket, mert az édesapa nem látta el a szülői feladatait, nem járatta az ikreket rendesen iskolába, lányát óvodába. A testvérek és a nagymama között szoros volt a kapcsolat, de a nagymama életkora és egészségügyi állapota miatt nem tudta vállalni a gyermekek gondozását-nevelését.
A gyámhivatal 2002-ben ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél helyezte el a kiskorúakat és Kitti azóta szakellátásban nevelkedik. A testvérek a nevelőcsaládba könnyen és rövid idő alatt beilleszkedtek. Kitti és az édesapa kapcsolata alkalmi volt és konfliktusos. Az apa hajléktalanként élt Budapesten, leginkább telefonon tartották a kapcsolatot, személyes látogatásra hosszú időn keresztül nem

került sor. Kitti nem kötődött az édesapjához. A testvérek a nagymamával tartották a kapcsolatot és mindvégig szorosan kötődtek egymáshoz. Gyakran mentek a nagymamához, a tanítási szünetekben is voltak nála, illetve a nagymama is meglátogatta az unokáit a nevelőszülőnél. Időközben a nagymama, majd az édesapa is meghalt.

A hozzátartozóik/rokonaik közül a két „keresztanyával" tartják a kapcsolatot. Az egyik a fővárosban él, vele keveset találkoznak. A másik a nagymama unokatestvére, aki már szintén idős, őt gyakrabban látják. Vannak unokatestvéreik, illetve egy keresztapa, de a velük való kapcsolat is ritka, illetve a keresztapát a testvérek nem is igazán ismerik.

Kitti és az ikertestvérei között rendszeres és szoros kapcsolat van. Saját megítélésük és a velük foglalkozó szakemberek, nevelőszülő véleménye szerint harmonikus, szeretetteljes a viszonyuk, mindenben számíthatnak egymásra. A testvérek nevelkedése a szakellátásba kerülést követően rendezetten alakult és különösen Kitti esetében állapíthatóak meg kiemelkedő sikerek. Az esettanulmány alanya egy átlagos képességű fiatal felnőtt, aki szorgalmának, kitartásának köszönhetően jelenleg egyetemen folytatja tanulmányait német–magyar szakon. Mindemellett kollégistaként ellátja saját magát, egyre inkább kinyílik, ifjúsági csereprogramokon vesz részt. Tervei szerint a tanult szakmájában szeretne elhelyezkedni, leginkább német–magyar szakos tanárként gimnáziumban vagy általános iskola felső tagozatán, de a gyermekvédelemmel is szimpatizál. Kitti esete már most a gyermekvédelmi gondoskodás egyik sikertörténetének tekinthető, de mindez még fokozható, amennyiben sikeresen befejezi a tanulmányait és teljesülnek a reális célkitűzései. A rendszer által nyújtott lehetőségeket a szakemberek segítésével ki tudta használni a fiatal felnőtt és élni is tudott a lehetőségekkel. A felajánlott lehetőségek, támogatások erős motivációt jelentettek a fejlődéshez, a továbblépéshez, ugyanakkor a gyermek akarata, kitartása és szorgalma is nagy szerepet játszik a sikerben.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A fiatal felnőtt

Kitti már az interjú egyeztetésekor nagyon segítőkésznek mutatkozott, ugyanakkor jelezte, hogy izgul, fog-e tudni válaszolni a kérdésekre. Az interjúalany egy nyugodt, szerény és kiegyensúlyozott fiatal felnőtt, aki derűsen és nyíltan beszélt a testvéreiről, a nevelőanyáról és

nagymamájáról, ugyanakkor a vér szerinti szüleiről csak röviden és szűkszavúan, alapvetően a rossz emlékek miatt, melyek emellett megkopottak, elmosódottak is
Kitti elmondta, hogy már 6 éves korában nevelőszülőkhöz került. Az édesanyjukat nagyon korán elveszítették, az édesapjuk pedig emlékei szerint nem úgy foglalkozott velük, ahogy kellett volna. Szerencsésnek tartja magát, mert a két bátyjával egy helyre kerültek, együtt nőttek fel és jó nevelőcsaládba kerültek.

„Szerencsénk volt szerintem, mert teljesen normális családba kerültünk. Így visszatekintve olyan volt mintha a sajátjuk lennék, meg ugye most már a két bátyám elkerült tőlünk, mert a 24 évet betöltötték, de ők is ugyanúgy visszajárnak haza hozzánk."

A testvéreivel nagyon jó a kapcsolata, bár nagyon különbözőek. *„A kettő olyan, mint a tűz és a víz. Az egyikkel nagyon-nagyon szoros. A másikkal is jól elvagyunk, csak ő az a kicsapongó fajta, meg olyan szeleburdi. Vele nehezebb szót érteni, de természetesen őt is szeretem ugyanúgy.*"

Gyakran szoktak találkozni, bár amióta kollégista, leginkább csak hétvégén van rá lehetőségük. A testvérekkel sok mindent megbeszélnek, a jövőbeli tervekről is beszélgetnek, ugyanakkor azt is megemlítette, hogy a testvérei hozzá képest sokkal nehezebb helyzetben vannak, és sokkal több segítséget igényelnek tőle.

„Hát ugye nekik elég nehéz, mert nekik az agyi kompetenciájuk nem olyan, mint egy normális embernek és nekik nehezebb elhelyezkedni. Az egyik nagyon célratörő, nagyon próbálkozik. Tehát neki így az érettségit nehéz letenni, de már csak egy tárgy hiányzik hozzá és ő próbálkozik. Neki vannak így céljai, meg jár így második szakmára. A másikat az annyira nem érdekli, meg ő most közmunkaprogramban dolgozna. És az egyik tanul mellette, meg dolgozik. A másik meg nem, vagyis ő is dolgozik, csak nem tanul és nagyon nincsenek így tervei. Neki nagyobb segítség kell tőlünk."

Kitti fontosnak tartja a családi összetartást, a testvérek segítését, ugyanakkor azt is tudja, hogy a testvéreinek az önálló életvitelük fenntartásában több segítséget tud nyújtani.
A nevelőanyával nagyon jó és szoros a kapcsolata és annak a három vér szerinti gyermekével is. A nevelőapával is jó volt, de ő nemrég elhunyt.
5 osztályos gimnázium német tagozatán tanult, és jelenleg egy egyetem német–magyar szakos első éves hallgatója. 20 évesen azt tapasztalja, hogy az évfolyamtársai fiatalabbak nála, melynek oka,

hogy a kortársaihoz képest a szülői feladatok nem megfelelő ellátása miatt később kezdte meg az iskolai tanulmányait. *„Később kezdtem az iskolát, úgyhogy ki vagyok öregedve innen”.*
Úgy gondolja, hogy az időbeosztás terén voltak nehézségei, főleg amikor bekerült az egyetemre.
„Hát nagyon nehezen tudtam, mikor bekerültem ide [az egyetemre], mert nem tudtam, mire mennyi idő kell, tanulásra, miről hiányozzak, mit nem lehet kihagyni, de most már azért beállt a rendszer. De még jó hogy aránylag hamar, nincs késő.”

Szabadidejében 13 éve aktívan néptáncol.
Vagyona van, ami elmondása alapján leginkább az árvaellátásból és az otthonteremtési támogatás összegéből tevődik össze.

„[…] mert amikor bekerültünk így ebbe a nevelőszülői programba, akkor kaptunk így árvaellátást meg családi pótlékot és azt összegyűjtötték nekünk, vagyis nekem, mert én még tanulok. És akkor azt egy számlára gyűjtjük. 18 éves koromig gyűlt oda, és azt, ami összegyűlt, azt lekötöttük, mert nekünk még jár valami életkezdési támogatás a kormánytól vagy a hivataltól nem tudom, és még azt is hozzákötöttük.”

Sőt, a vagyona tovább fog gyarapodni a nappali tagozatos egyetemi tanulmányai alatt. Ennek érdekében az árvaellátást újra megigényelte és rendszeres szociális támogatást is kap az egyetemtől. Továbbra is kapja a zsebpénzét és várhatóan a jövő félévtől tanulmányi átlagától függően tanulmányi ösztöndíjra is jogosultságot szerez. Kitti pontosan tudja, hogy miből tevődik össze a vagyona és nagyságrendileg mekkora összeggel tud majd gazdálkodni, és mindezt még milyen forrásokkal, támogatásokkal fogja tudni kiegészíteni. Tájékozott a támogatások típusát és feltételeit illetően.
Bevételei között szerepel jelenleg az árvaellátás, az ösztöndíj, a zsebpénz. Mindezt diákmunkával szeretné kiegészíteni. A diákmunka, nyári munka nem újdonság az esetében, hiszen a nyarat korábban is végigdolgozta a strand büfés részlegénél, és a megkeresett összeget félretette az egyetemi tanulmányok elkezdésére, illetve ebből is tartalékot képzett. Jelenleg call centeres munkára jelentkezett. Kiadásai között említette a kollégiumi díjat, a bérlet árát és a mindennapi kiadások finanszírozását. Átlagosan havi 60.000 Ft-ot költ. A kiadásait csökkentő tényező közé tartozik, hogy főtt ételre nem kell költeni, mert azt a nevelőszülő biztosítja számára.

„Főtt kajára nem kell, mert azt a nevelőanyukámmal csinálunk, meg a tesóm is, meg ugye a nevelőszülőnek is van három gyermeke. […] Hát olyan 60.000 Ft-ból egy kollégista ki tud jönni. A főtt ennivalóval nagyon sokat lehet spórolni és csütörtökig általában kitart az ennivaló.”

A pénzét elmondása szerint saját maga osztja be és igyekszik odafigyelni arra, hogy mire költ. *„Van egy ilyen kis füzetem és abba felírom, hogy mire kell, mire nem, mi az, ami nem olyan fontos, és próbálok így nem túlszaladni rajta."*

Megítélése szerint a pénz beosztásában nem kér tanácsot, önállóan dönt, megtanulta, hogyan kell beosztani a pénzt.

Kitti addig szeretne maradni a nevelőszülőnél, ameddig utógondozói ellátásban csak lehetséges. A diplomaszerzés időpontjának közeledtével válik majd aktuálissá számára a munkakeresés és a lakásvásárlás.

„[…] gondolom, majd kezdenék munkát keresni, meg gondolkodnék, hogy is lehetne, hol vegyek házat, meg mennyi pénzem lesz akkor". A jövőre nézve a tervei között szerepel: *„Szeretnék egy biztos állást, egy lakást, ami a sajátom, nem albérletet. Hát majd szeretnék családot, de azt ugye majd sokára."*

Jövőbeli tervei között szerepel a munkavállalás. Elsősorban a nyelvvel kapcsolatos területen helyezkedne el, de a gyermekvédelemmel kapcsolatos munkaköröket is közel állónak gondolja. Továbbá a főállás gondolata mellett a mellékállást is tervez

„Eddig biztos voltam benne, hogy középsuliban akarok tanítani, ilyen gimiseket, de most már lehet, hogy általános iskolásokat, de még ráérek eldönteni. Tolmács, fordító is szívesen lennék mellette, meg ilyen magántanárként. Nagyon ilyen nyelvorientált vagyok most. Meg szeretnék valami ilyesmit csinálni, mint ez a gyermekvédelmi program."

Úgy gondolja, hogy munkavállaláskor figyelembe fogja venni, hogy helyileg hol lenne a munkahely, az adott helyen szeretne-e lakni vagy sem. A fővárosba nem szívesen menne dolgozni, inkább a nevelőszülőhöz és a testvéreihez közel eső városok valamelyikében szeretne dolgozni a legszívesebben.

Megítélése szerint ahhoz, hogy egy fiatal önálló életet kezdjen mindenképpen segítségre, támogatásra van szüksége. Szükség van valakire, vagy valakikre: családra, aki támogatni tudja a fiatalt. A támogatók közé sorolta továbbá a gyámhivatal szakembereit, a nevelőszülői tanácsadót, a nevelőszülőt. Úgy gondolja, hogy leginkább a nevelőszülő és a nevelőszülői tanácsadó segítségére számíthat, de adott esetben a testvéreihez is fordulhat.

„[a nevelőanya] az ő tanácsai, meg segítsége nagyon sokat jelent. És a gyámhivatalból van egy tanácsadónk és még ő az, aki mindenben segít. Bármi kérdésem van, egyből meg tudom keresni. Mióta az eszemet tudom, ő segít

mindenben, a nevelőszüleimnek és nekünk is. Intézte mindig a láthatásokat, mikor éltek a szüleim, a nagymamám. Aztán most, hogy már a testvéreim elkerültek, még odafigyel rájuk így is. Aggódik, utánuk jár mindig, meg nekem is utánajár mindig. A nyáron is intézett nekem például egy lengyelországi utat. Meg egy ilyen önfejlesztő tréninget is szervezett, vagyis elküldött oda. Szervez nekem nagyon sok mindent, meg ilyen hivatalos ügyeket tényleg segít mindig elintézni.

Kitti elmondása alapján nagyon megbízik a nevelőszülőben és nevelőszülői tanácsadóban egyaránt, akik mindig segítőkészek az irányába és ők azok, akikre mindig minden körülmények között számíthat.
Kitti úgy gondolja, hogy a mindennapokban leginkább saját maga szeret dönteni a saját dolgaiban, ugyanakkor a nevelőszülő és a nevelőszülői tanácsadó tanácsát is kikéri adott esetben, mint pl. hivatalos ügyekben.

„Hogyha hétköznapi dolgokról van szó, suli, vagy megvegyem vagy ne vegyem, vagy kell ez nekem, akkor főleg magamra. Szeretek így magamra hallgatni. De hogyha hivatalos ügy van, akkor szeretek segítséget kérni, a [nevelőszülői tanácsadó] néni vagy anyától. Most hogyha beadok egy kérvényt és nem kapok rá választ, akkor mit csinálja vagy hasonlók."

Kitti relatíve önálló, autonóm személyiségnek tartja magát, viszont adott esetben támogatásra, megerősítésre, támaszra van szüksége. Úgy gondolja, hogy az vezeti jól az életét, aki *„[…] nem minden percben máshoz rohangálunk, hogy most mit csináljak, vagy szerintem most már kell önállónak lenni vagy ilyen korban. Mondjuk így az anyagi életét is így meg kell szervezni az embernek. Szerintem én így normálisan beosztom a pénzemet, az időmet."*

Kitti úgy érzi, hogy a jövőben a nevelőszülőre, a nevelőszülői tanácsadóra és a testvéreire fog tudni támaszkodni és esetleg a két keresztanyára. A nevelőanya fog tudni neki leginkább és a legtöbb mindenben segíteni.

„Hát anya mindenben. […] hát én úgy érzem, és úgy látom a testvéreim alapján, hogy a nevelőanyukám ugyanúgy aggódik, és hogy ha rosszul csinálnak valamit, és hogy ha rossz döntéseket hoznak, akkor ugyanúgy aggódik. És hozzám még jobban ragaszkodik. És úgy érzem, hogy ő lesz az, aki utána is velem marad. Meg szerintem bármikor a […] néni is segíteni fog."

A testvérei a családot, és leginkább az érzelmi támaszt fogják tudni nyújtani számára és gyakorlati segítségséget leginkább ő maga tudja nyújtani nekik. *„Hát eleve hogy vannak, már az egy ilyen biztos pont. Hát ilyen döntéshozatalban így nem igazán tudnak segíteni, inkább én szoktam nekik, de azért mondanak néha okos dolgokat."* A nevelőszülői tanácsadó szerepét leginkább a hivatalos ügyek intézésben, az ebben való segítségnyújtásban, információnyújtásban látja, de akár a hétköznapi dolgokban is megjelenhet. A két keresztanya szerinte befogadná, ha nem lenne hová mennie, illetve akár anyagilag is segítenék. A középiskolában a pedagógusok is segítették, programokat, ösztöndíjakat intéztek neki. *„[…] de ha kellett valami segítség, akkor igen, meg intéztek ott is ilyen programokat, ösztöndíjakat."* Az egyetemi oktatóival kapcsolatosan még nem tudja, hogy mire számíthat, mert még csak most ismerkedik az egyetemi rendszerrel.
Az utógondozói ellátásról nagyon pozitívan nyilatkozik, hasznosnak és szükségesnek tartja.

„Mindenképpen előnyösnek tartom, meg az a legnagyobb haszna, hogy az 18. életévet betölti valaki és nem az van, hogy egyből meg az utcára, hogy ha még nincs annyi pénze, vagy nem tudja úgy beosztani. Meg, hogy ha ilyen jó kapcsolat alakult ki a nevelőcsaláddal, mint nekünk, akkor nem az van, hogy így azt is elveszik tőlük, mert akkor az még nagyobb trauma lenne. Mindenképpen hasznos, meg ugye nem is biztos, hogy folytattam volna a tanulmányaimat, hogy ha nem lenne egy ilyen biztos családi környezetem."

Testvér

Kitti bátyja szívesen vállalta az interjút, ugyanakkor volt SNI-s fiatalként nehezen tudja kifejezni magát, gyakran tőmondatokban válaszol.
Ő is úgy gondolja, hogy nagyon jó a testvérével, illetve a testvéreivel a kapcsolatuk. Korábban gyakrabban találkoztak, de amióta Kitti az egyetemen tanul, csak hétvégéken van rá lehetőségük. A két ikertestvérnek saját lakása van, amit az otthonteremtési támogatás és az összegyűjtött árvaellátás összegéből tudtak megvásárolni, és hol az egyik hol a másik testvér lakásában találkoznak. Megítélése szerint mindenben tudnak egymásnak segíteni, de konkrét példát nem tudott mondani. Ugyanakkor Kittihez hasonlóan magától említette meg, hogy inkább Kitti tud neki, illetve ikertestvérének segíteni. *„Ő segít nekem a tanulásban, én segítek neki, amire megkér."* Jelenleg az érettségire készül és a felkészülésben a húga sokat segít neki.
A fiatal szabadidejében általában zenét hallgat, olvas, tévézik, illetve sokáig táncolt.
A báty is úgy gondolja Kittihez hasonlóan, hogy az önálló életkezdéshez jó anyagi háttér, jó munkahely és lakás szükséges. Megítélése szerint húga jó helyzetben van ebből a szempontból, mert jelenleg az egyetemen német–magyar szakos tanárnak tanul. *„Megvan a 8 általános iskolája,*

megvan a középiskolája, meg most tanul az egyetemen német-magyar tanárnak." Diákmunkásként egy strandon már korábban is dolgozott, és jelenleg telefonos ügyintéző munka vállalásában gondolkodik. Az egyetem elvégzése után tanárként szeretne majd elhelyezkedni. *„[…] hát ezzel a német–magyar tanárral akar majd elhelyezkedni. Meg most mondta, hogy az egyetem mellett ilyen telefonos ügyintézőként akar majd elhelyezkedni, meg valamit még mondott."* Úgy gondolja, hogy a testvére inkább abban a városban szeretne majd munkát találni ahol tanul. Azt is megemlítette, hogy a testvérének van vagyona, megtakarítása, ami az árvaellátásából és a lakáscélú megtakarításból tevődik össze. Mindemellett a bevételei között említette meg az ösztöndíjat, az újra megigényelt árvaellátást és a családi pótlékot. *„[…] az ösztöndíjat most az iskolakezdés miatt kapja, abból, meg most, hogy kezdte az iskolát, megigényelte újból az árvaellátást meg a családi pótlékot, azt hiszem".*

Elmondása alapján kevés információval rendelkezik arról, hogy a bevételek mellett a testvérének milyen kiadásai vannak, ugyanakkor azt tudja, hogy kollégiumi díjat fizet, bérletet vásárol, és magára is szokott költeni. Úgy gondolja, hogy a testvére be tudja osztani a pénzét és általában önállóan dönt arról, mi az, amit megvesz. A pénzbeosztást segíti, hogy mindketten jegyzetfüzetet vezetnek, melyben tételesen felírják, mennyi pénzük van, és mire fognak költeni. *„Felírja magának, mi kell neki egy hónapban, mi kell neki, mire van szüksége. Én is össze szoktam írni, meg a számlákról vezetek egy füzetet."* Megítélése szerint Kittinek 50-60000 Ft-ra van szüksége ahhoz, hogy kijöjjön egy hónapban és meg tudja venni, amire szüksége van. A jegyzetfüzet vezetése is azt igazolja, hogy a fiatalok tudatosan, átgondoltan költekeznek és osztják be a pénzüket. Szerinte a testvére be tudja osztani az idejét is *„[…] úgy osztja be, hogy neki jó legyen. Az egyetem miatt sűrű a hete biztos, de megoldja."* Megítélése szerint húga képesnek érzi magát az önálló életre, ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy az önálló életkezdés az egyetemi tanulmányok miatt még *„[…] jó sok időbe kerül, még szerintem több év"*. Úgy gondolja, hogy a testvére jövőbeli tervei között szerepel, hogy *„[…] elvégzi ezt az egyetemet, akkor majd munkát keres, lakást vesz majd. Nagyjából ennyi. Segítséget mindenkitől kaphat: mi, a családja, a barátai."*

A döntések meghozatalában, a problémák megoldásában segítenek húgának a testvérei, ugyanakkor ő maga is dönt. Szerinte testvérét leginkább a családja támogatja (a testvérek és a nevelőszülő) akár a döntések meghozatalában is, de ha segítségre van szüksége, fordulhat a „gyámhoz", a barátokhoz is. A testvérei *„tudnak neki ötleteket adni, segítséget, tippeket",* a nevelőszülő *„is tud neki segíteni intézni a dolgokat, segíteni",* a gyám (nevelőszülői tanácsadó) a *„papírdolgok, fontosabb ügyekben",* barátokkal is meg tudja beszélni a dolgait, illetve az egyetemen a tanároktól is kaphat segítséget. Rokonaik nem nagyon vannak, csak a két keresztszülő. *„Ők is ellátják ilyen fontos tanácsokkal, tippekkel, meg segítenek neki."*

Véleménye szerint a jövőben is az említett szereplők fogják segíteni a testvérét. *„Akár anyagi segítség is szóba jöhet, de lelki segítség is”*, de az leginkább a testvérek, a nevelőszülő és esetleg a keresztszülők részéről.

A testvérek elmondása alapján mindkettőjüknek vannak jövőbeli terveik. Az iskolai végzettség megszerzése mindkét fiatal esetében reális célnak tűnik. Az esettanulmány alanya a függetlenedés útjára lépett, ugyanakkora a lelki, érzelmi támogatásra továbbra is nagy igényt tart. Különösen jó alapokkal indul az önálló élet elkezdéséhez. Kitti jövőbeli tervei reálisak, korához és kortársaihoz képest határozott elképzelései vannak a leendő munkahelyét, munkakörét illetően, mindemellett segítő tényező, hogy bár eltérő területen, de munkatapasztalattal fog rendelkezni az egyetemi diploma megszerzését követően. Az önállósodását segítő tényezők között szerepel a logikus és következetes pénzgazdálkodás, a gyűjtögetés, a talpraesettség, a függetlenség feltételeinek, előnyeinek és hátrányainak az ismerete, a házimunkák ismerete, a kollégiumi lét stb. Vér szerinti családja körében leginkább a testvéreire számíthat, illetve adott esetben a keresztszülőkre. Tisztában van az utógondozás előnyeivel. Gondolkodása racionális, megfontolt, előre gondolkodik és érezhető, hogy szeretne kiemelkedni, önállóan megállni a saját lábán. A testvéreknek saját lakása van és Kitti is hozzájuk hasonlóan saját lakás vásárlására törekszik. Pozitívum, hogy nem albérletre kívánja fordítani a megtakarításait, hanem saját tulajdonban gondolkodik. A testvérek valószínűleg a későbbiekben is külön fognak élni, ugyanakkor a kapcsolatot tartani fogják egymással és egymás támaszai lesznek.

Ellátásoldali szereplők

Nevelőszülő

A nevelőanya elmondása alapján Kitti az ikertestvéreivel mintegy 15 évvel ezelőtt került hozzá és a három vér szerinti gyermekével együtt nevelkedtek. A három gyermek nagyon rövid idő alatt beilleszkedett a családba és a vér szerinti gyermekeivel is jól kijöttek. Kittit együttműködő, jó gyermeknek tartja, és az apróbb csínytevéseken kívül nagyobb konfliktusaik nem voltak. Elmondása alapján Kitti olyan mintha a saját gyermeke lenne, annyira hozzá nőtt. *„Jobban hozzám nőtt, mint a két fiú. Közvetlen volt vele a kapcsolatom az elejétől fogva. Mindig mentem vele kirándulni az óvodából, iskolából alsó tagozatba. Ő majdnem olyan, mint a saját gyerekem.”* A kapcsolatuk*, ”anya-lánya, anya-barátnő”,* mindent meg tudnak beszélni egymással.

A testvéreivel is jó a kapcsolata, ugyanakkor Kittihez és a megkérdezett testvéréhez hasonlóan hozzáteszi, hogy a megkérdezett testvérrel szorosabb a kapcsolat, mint a másikkal, melynek oka, hogy Kitti folyamatosan segíteni, tanácsokkal ellátni igyekszik magatartászavaros testvérét, aki ezt nem mindig jól fogadja.

„[…] nem annyira érti a kinti szabad életet, nem igazán úgy éli meg, ahogyan kellene. […] az mindig egy különc gyerek volt. Azzal mindig problémák voltak. […] az magatartászavaros, és amiatt a Kitti az nagyon sokat oktatja és ezt a [testvér] nem tudja elviselni. Emiatt vannak kettőjük között konfliktusok és ezért mondom azt csak, hogy csak az egyik testvérével felhőtlen a kapcsolata. A másikat is szereti, csak azzal nem úgy tartja."

A nevelőanya nem tudja megítélni, hogy a testvérek a jövőben számíthatnak-e egymásra.
Tanulmányait illetően elmondta, hogy a fiatal jelenleg az egyetemen tanul tovább. Az iskolaválasztásban, pályaválasztásban Kitti egyedül döntött, nem kért segítséget. Jó tanulónak tartja, bár úgy tudja, most az egyetem egy kicsit nehéz számára. Úgy gondolja, hogy Kitti sikeresen elvégzi majd az iskolát, mert *„magolós gyerek, szóval, amit akar, azt eléri"*.
Anyagi helyzetével kapcsolatosan megtudtuk, hogy jelenleg folyamatban van az árvasági ellátás újraigénylése, de kapni fogja a tanulmányai alatt. Mindemellett a nyáron is dolgozott, összespórolta a megkeresett pénzét, és lekötött pénze is van. Szabadon felhasználható összeggel is rendelkezik annak érdekében, hogy a tanulmányai alatt felmerülő kiadásait finanszírozni tudja, mint pl. kollégiumi díj, tankönyv. Az ellátmány összegéből a nevelőszülő beszáll a felmerülő kiadásokba, illetve étel készít.

„Az ellátmányt, azt arra használjuk, hogy be-beszállok neki ebbe-abba, meg hétvégente visszakészítem. Amikor hazajön, akkor zömében annyi kaját készítek neki, hogy ott fent neki csak a tanulással kelljen foglalkozni. elővesszi, megmelegíti. De én a kajáját ilyen téren állom, ugyanúgy mintha itthon lenne."

A nevelőszülő Kittit nem tartja költekezős típusúnak. Továbbá havonta kap zsebpénzt, amiből egy pár alkalommal hazautazik. Úgy ítéli meg, hogy Kitti tud bánni a pénzzel, jól be tudja osztani, ismeri a pénz értékét, tartalékol, és nem kéri ki a nevelőanya véleményét a vásárlásban sem, teljesen önállóan intézi azt.

„Ő nem szokta kikérni a véleményem. Ő olyan, hogy ha kinéz magának egy ruhát, akkor ő spórol rá hónapokat. Például ő úgy szokott vásárolni, hogy ő kinéz magának, nem kínaiból öltözködik, hanem Fórumból meg ilyen helyekről. De ő akkor vásárol, mikor szinte felére le van árazva. Megnézi, hogy hova teszi a pénzét!"

Probléma, kérdés, döntés esetén a fiatal leginkább a nevelőanyához fordul. *„Elmondja hogy miről kell neki dönteni, aztán meg szoktuk beszélni, utána ő még rágódik rajta 2-3 napot, vagy ha hosszú az idő akkor többet is. És az utolsó nap elmondja, hogy mit döntött. És ha úgy látom én is, hogy jó, helyes, akkor helybenhagyom."*

Nemrég lett vége a párkapcsolatának, a szerelmi ügyeket viszont leginkább a lányaival beszéli meg.
A nevelőszülői tanácsadóval nagyon elégedett, mert hivatalos ügyekben, pályaválasztásban, ösztöndíjak, támogatások terén ő tudja a legnagyobb segítséget nyújtani.

„Az ilyen hivatalos dolgokat az a tanácsadó nő az 100%-osan intézi neki. Az ilyen dolgokkal a Kitti őt szokta megkeresni. Így hogy ha az egyetemmel kapcsolatos pályaválasztás, vagy hogy kell megigényelni neki az ösztöndíjat, vagy megpályázni neki, abban […] szokott neki segíteni a tanácsadó."

Kortárs kapcsolatokkal rendelkezik. Szabadidejében aktívan néptáncolt és ott is barátokat szerzett. Besegít a házimunkákban: mosásban, szobatakarításban, főzésben.

„A saját cuccát régebb óta ő mosta. Ha olyan igényesebb, kényesebb dologról volt szó, akkor kimosta kézzel. Segített kimosni, vagy a szobáját évek óta kizárólag ő egyedül takarítja. Segít a főzésnél. Ilyen apró dolgokat, hogy paprikás krumpli, rántotta, sült krumpli, fasírtot kisüti. Ha egyet gondol, akkor kitakarítja az udvart, ha olyanja van." Ugyanakkor a nevelőanya azt is hozzáteszi, hogy Kitti időzavarban van, mióta kollégista, nehezebben megy neki az idő beosztása. *„Ha készül vissza, akkor azt mindig az utolsó órára teszi. Pakol az utazóba, a kajáját, átpakolja az utazóját ötször. Még az ajtóból visszafordul jól áll-e a sminkje, a haja."*

A nevelőszülő megítélése alapján a Kitti meg fog tudni állni a saját lábán, ha befejezte az egyetemi tanulmányait, mert van lekötött pénze, és tudomása szerint abban a középiskolában, illetve abban a városban szeretne dolgozni, ahová ő is járt. Illetve ha addig nem alakul ki tartós párkapcsolata, akivel összeköltözne, akkor egy ideig a nevelőanyánál lakhat.

„És hogy ha túl van az egyetemen, nyelvvizsgája, diplomája minden megvan, akkor gimnáziumban szeretne dolgozni. Ha úgy van, hogy nem ment még férjhez, vagy nincs kialakult párkapcsolata, hogy összeköltöznének vagy valami hasonló, akkor természetesen itt nálam addig is, mint idáig ellakhat."

A nevelőanya elmondása szerint nem kíván beleszólni Kitti jövőjének az alakításába, csak tanácsokkal látja el. *„Majd ő alakítja a kis életét, ahogy jónak látja. Én nem szólok bele, most sem szólok bele, csak tanácsot adok."* Viszont azt is elmondta, hogy Kitti várhatóan a családja közelében fog munkát keresni és vállalni, mert nem akar messze elkerülni.
Szerinte ahhoz, hogy egy fiatal saját lábra tudjon állni, megfelelő családi és anyagi háttér, munkahely szükséges.

„Hát mindenekelőtt az anyagi feltétel. Hogy ha nincsen neki anyagi feltétel, akkor nagyon nehéz. Hogy a Kitti ebből a szempontból szerencsés vagy nem szerencsés, az nézőpont kérdése, mert ahhoz, hogy a Kitti ilyen anyagi helyzetben van, ahhoz ő elveszítette mindkét szülejét, mert mindegy, hogy milyen volt a szülő, akkor is. Munka, munkahely meg egy család a háttérbe, akire tud támaszkodni."

A családi hátteret jelen esetben a nevelőanya és a testvérei jelentik Kitti számára. Más rokonra, hozzátartozóra a gyermekek elmondásával ellentétben szerinte nem támaszkodhat. Mindkét keresztanyát idősnek tartja, és a fővárosban élővel is csak havonta pár alkalommal beszélnek telefonon. Anyagi és lelki, érzelmi támogatás esetén is csak a nevelőanya családjához és a testvérekhez fordulhat.
Úgy gondolja, hogy Kittinek még konkrét elképzelése nincs arra vonatkozóan, hogy hogyan képzeli el az életét, ha végez az egyetemen. Jelenleg csak a tanulásra koncentrál.

„Most rákérdeztem, hogy van-e fiú a láthatáron és azt mondta, hogy nincs, mert teljes mértékben csak a tanulásra összpontosít. Mire elvégzi az egyetemet, addig még van öt év, mivel még csak most kezdte el az iskolát, az egyetemet. Még ki tudja, mit hoz a jövő. Lehet, hogy valakivel olyan kapcsolatot alakít ki, hogy összeköltöznek, és azzal folytatja tovább az életét. Ez még annyira a jövő zenéje."

Nevelőszülői tanácsadó

A nevelőszülői tanácsadó elmondása alapján Kitti 6 éves korától a szakellátásban nevelkedett a testvéreivel együtt. A testvérek *„tragédiák sorozatát élték át"*, elveszítették az édesanyát, a szeretett nagymamát, és az apát. Kittinek a szüleivel kapcsolatosan negatív emlékei vannak. Az ikerpár testvérei már megkezdték az önálló életüket, ennek ellenére a testvérek között nagyon szoros a kapcsolat. A nevelőanyával is nagyon szoros a kapcsolata, szinte saját gyermekként nevelkedett. Egyetlen tartós párkapcsolata volt, ami nemrégen megszakadt, már túllépett rajta. Megítélése szerint társaihoz képest későn kezdett bele a párkapcsolatba, ez egy korai diákszerelem volt.

Kittit egy nagyon szerény, szabálykövető, kitartó „kislánynak" tartja, akinek folyamatosan nyílik ki a személyisége. Visszafogottnak, szabálykövetőnek jellemez, és mindemellett hangsúlyozza, hogy Kitti nagykorúságát követően folyamatosan önállósodni próbál. *„A felnőtté válás korszakában egyre bátrabb, egyre ügyesebb, egyre vállalkozóbb szellemű. Kell neki a támogatás, kell neki a motiváció, meg a biztatás, de nagyon jó úton halad az önállóvá válásra."*

Kitti önálló életkezdését, önállósodását több szereplő és tényező egyaránt segíti, de mindemellett nem hagyható figyelmen kívül, hogy *„nagyon együttműködő a Kitti mindenkivel, a szakemberekkel is."*

A tragédiák ellenére van egy távoli rokon, a nagymama unokatestvére, aki támogatja Kittit és testvéreit.

„A mai napig is ő adja a legnagyobb támogatást. A Kitti igazából nem szorul segítségre, mert azt megkapja tőlünk, de mégis a családhoz való kötődés, a hovatartozás, a nagymamával való viszony folytatása. A nagymama és ez a nagynéni szinte testvéri viszonyban voltak, de unokatestvérek voltak és nagyon szoros volt a viszony. Ez a nagynéni most is azért támogatja ezeket gyerekeket, mert annyira szoros volt a nagymamával a kapcsolatuk. Nagyon dajkálta ezeket a gyerekeket, jó anyaként lépett fel, pótolta a szülői szeretet, tehát ők kaptak szeretetet."

Az ún. nagynéni a szeretetet, családhoz való tartozást tudja biztosítani Kitti és testvérei számára.

A nevelőszülői tanácsadó azt is elmondta, hogy megkövetelte a nevelőszülőtől, hogy a fiatal vegyen részt a házimunkában, tudja, tanulja meg. A szabadidő hasznos eltöltésében is koordinátori szerepet töltött be a nevelőszülői tanácsadó, mert úgy ítéli meg, itt van legnagyobb lemaradás a fiataloknál. Kitti esetében nem, mert ő intenzíven táncolt hosszú éveken keresztül. Ugyanakkor azt is hozzátette, hogy a szabadidő aktív és hasznos eltöltésének a lehetőségét a földrajzi helyzet, a település fejlettsége is meghatározza.

„Vannak olyan települések ahol rengeteg programot szerveznek, nem feltétlenül szakkör keretében, hanem pályázatok útján, azon mindig részt vesznek. De amikor egy kis faluban lakik a gyermek, akkor be van határolva a szabadidő hasznos eltöltése."

A nevelőszülői tanácsadó segítette Kitti pályaválasztását és segíti jelenleg is az iskolai pályafutásának az alakulását.

„Ez egy nagyon érdekes fordulópont volt az életében, mert ő egy átlagos képességű gyerek, átlagos tanulmányi eredménnyel. Általános iskolában nagyon átlagos diák volt, voltak tanulási problémái. Középiskola első éve után ültettem le, hogy milyen legyen a jövőképe, mert nem igazán tudta, milyen irányba induljon. Kínlódott a

matematikával, ez volt számára nagyon kínlódó, szorongó helyzet. Megkérdeztem tőle, mi az, amit szeret. Az mondta, hogy az idegen nyelvet, azt egyértelműen nagyon szereti."

Közösen megbeszélve kialakítottak Kittinek egy hosszú távú célt. Hosszú távú célként jelent meg a szorongások mellőzése, az idegen nyelv intenzív tanulása és a felsőoktatási intézményben továbbtanulás. Az idegen nyelv tanulása terén tehetségesnek bizonyult, pozitív eredményeket ért el.

„Olyan intenzíven és kitartással csinálta, hogy sikerült az emelt szintű érettségit letenni. Az érettségi kicsit gyengén sikerült, a magyar az négyes lett, de a plusz pontokkal be tudott kerülni az egyetemre. Hosszú éveken keresztül céltudatosan összpontosított arra a célra, amit ő kiválasztott, amit érdemes volt kiválasztani."

A nevelőszülői tanácsadó megítélése alapján Kitti és a nevelőcsalád között erős ragaszkodás, kötődés figyelhető meg, ugyanakkor a nevelőcsaládd kapcsolatos kritikaként fogalmazta meg, hogy a hosszú távú tervezésben és annak sikerességében nem voltak aktivizálhatók. A tanulásra motiválásban, a célok megfogalmazásában és kitűzésében a nevelőszülői tanácsadó a saját szerepét tartja meghatározónak.

„Ez nagyon érdekes volt, hogy összejött, mert ebben a nevelőszülők olyan motivációt, támogatást nem tudtak neki nyújtani, mert ez erre a családra nem jellemző. Inkább spontán a család, nem tervez hosszútávon, ennek ellenére ilyen kiváló gyermek nevelkedett náluk, mert a családi összetartást megérezte."

Az élelmezése, mindennapi ellátása az utógondozói ellátás keretében megoldott. Jelentős összegű vagyonnal rendelkezik fiatal kora ellenére, ami nagyon egyedi, kivételes esetnek tekinthető a szakellátásban nevelkedő fiatalok esetében is. Egyrészt Kitti a szülei halála után árvaellátásra jogosult, amit jelenleg is kap.

„Kittinek hosszú éveken keresztül gyűjtötték az árvaellátást, amiből ő egy nagyobb összeget kapott. Ez össze van gyűjtve, le van kötve, illetve be van fektetve. Azóta is jár neki az árvaellátás, amit egyetemistaként kap." Másrészt megigényelte és megkapta az otthonteremtési támogatást, *„amit befektetett lakáskasszába […] A testvéreinek vettünk egy garzonlakást […] az árvaellátásból és az otthonteremtési támogatásból. Kittinek ugye ez még növekedni fog, mert tovább volt bent a rendszerben. Ő a vagyonával, az árvaellátásból származó vagyonával és az otthonteremtési támogatás összegével nagyon szerencsésen fogja kezdeni a lakásvásárlást. Kb. 6-7*

millió Ft lesz ez az összeg, amiért már tud venni egy lakást." Mindemellett az egyetemen szociális ösztöndíjban részesül.

Megítélése szerint Kitti a pénzkezelést, a pénz beosztását megtanulta. Elmondása szerint erre a vagyonra nagyon kellett figyelniük, nagy gondot fordítottak az összegyűjtésére. Bár Kittivel és a nevelőszülőkkel jónak tartja a kapcsolatát, ugyanakkor azt is megemlítette, hogy a vagyon felhasználásával, a pénz kezelésével kapcsolatosan volt a legnagyobb konfliktusuk.

„Nagyon nagy vita volt, krízishelyzet volt a családban. A nevelőszülők elkezdték mondani, mit kérhet, és mire lehet a vagyonából költeni, de akkor egy határvonalat meg kellett húzni, ami nagyon nem esett jól a kislánynak. A nevelőszülők előtt neki is elmondtam, hogy ahhoz nem nyúlunk. Hiába van pénze és jutna egy 30.000 Ft-os telefonra, de én mondtam, hogy egy 13 éves gyereknek tökéletesen megfelel egy 10.000 Ft-os telefon, nem kell 30.000 Ft-os."

Úgy ítéli meg, hogy tizenévesen a nevelőszülők részéről olyan hatások érték a fiatalt, ami nem a tudatosságot, a célszerűséget, a racionalitást jelentette. Jelenleg a pénzkezelésből nincs konfliktus, sőt, meglátása szerint egyfelől Kitti tudatosan kezeli a pénzt, beosztja. *„Most már nincs ilyen probléma. Most már telik 30000 Ft-os telefonra, meg szüksége is van rá. meg az egyetemhez laptop stb. De most se viszi túlzásba, nagyon takarékos."* Másfelől tanulni szeretne a testvére a testvérei rossz mintájából. *„[…] nem akar úgy járni mint a 2 testvére. Mert nekik is elfogyott a vagyonuk és a Kitti megtapasztalhatta, hogy mit éltek meg a testvérei mikor 50000 Ft-ból kellett megélniük."* Kitti megtanulta a testvérei példáján keresztül is, hogy tartalékolni kell, be kell osztani a pénzt, nem lehet mindent megvenni. Bár a két testvérének saját lakása van, ugyanakkor az ő krízishelyzetük azt erősítette benne, hogy tartalékolnia kell. Ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy nem is Kittivel, hanem a nevelőszülővel volt nagyobb konfliktusa a motiváció hiánya miatt.

Pénzbeosztással, pénzkezeléssel, hivatalos ügyek intézésével kapcsolatosan a nevelőszülői tanácsadóhoz fordulhat segítségért. Ő az a személy, aki segíteni tudja, hogy mit igényelhet meg, mire fordítja stb. Véleménye szerint Kitti ebben mindenképpen kikéri a véleményét, illetve további megerősítést és bizonyos információk megosztását várja a nevelőszülői tanácsadótól. A nevelőszülői tanácsadó azt tanácsolja Kitti számára, hogy ha bármikor házasságot köt, akkor azt csak házassági szerződés megkötésével tegye.

Kittinek voltak kortárs kapcsolatai, barátnői, de nem igazán volt barátkozós. A kortárs kapcsolatok nem voltak jellemezőek rá, inkább izoláltan élt. Ebben megint előrelépés figyelhető meg nála azáltal, hogy nagyon sok programba bevonják.

„Izoláltan élt, de most kezdnek a kortárs kapcsolatok kitágulni, amit ő nagyon élvez, remekül beilleszkedik. Ez akkor indult meg, amikor most a nyáron egy sikeres pályázatot sikerült vele csináltatnunk, és elvittük egy ifjúsági találkozóra Krakkóba. Élete egyik legnagyobb élménye volt, hogy kortárs kapcsolatai lettek, baráti kapcsolatokat szerzett."

A nevelőszülői tanácsadó feladatának érzi a fiatalok kapcsolatainak ápolását, segítését is. Elmondása alapján lehetőséget kívánnak biztosítani a fiataloknak, hogy táborokba, külföldi utakra eljussanak. Tapasztalatai alapján a fiatalok félnek az ismeretlentől. A nevelőszülő biztosítja számukra a kényelmet, aggódóak, óvó-védő szerepük sok esetben túlaggódóvá válik. Abban látja a szakemberek nagy szerepét, hogy tágítsák a fiatal látkörét, hogy bátorítsák őket, próbáljanak ki új dolgokat.

„Nagyon erős motivációt és szoros kapcsolatot kell ezekkel a fiatalokkal tartani. Próbáld meg, csak úgy tanulod meg, van innen visszaút. A tapasztalatszerzést nem ösztönzik eléggé a nevelőszülők. Erre tudunk rásegíteni és erre bizony nagyon rá is kell."

A nevelőszülői tanácsadó a Kitti esetében mindenképpen lát esélyt arra, hogy ha Kitti kikerül az utógondozói ellátásból, akkor a lakhatása, anyagi függetlensége biztosítva legyen. Megítélése szerint rendelkezésre is állnak a feltételek.
Elmondása alapján az utógondozói ellátásból való kikerülést követően még szorosabbra kívánja fűzni Kittivel a kapcsolatát.

„A család az első, de az utógondozás után sokkal szorosabb a kapcsolatom. A nevelőszülő is támogatja ugyanúgy az utógondozói ellátás után is, de a praktikus tanácsok, a szakmai tanácsok szempontjából érdemesebb rám hallgatni. Éppen az előbbiek miatt, hogy jobban kitáguljon előttük a világ."

Az elmondottakat igazolja, hogy bár Kitti testvérei már nagykorúak, ugyanakkor a nevelőszülői tanácsadó továbbra is segíti őket. *„A másik ikertestvére is gondnokság alatt volt, levették róla a gondnokságot és most katasztrofális az élete. Most próbáljuk egy kicsit helyrehozni."*
A fiatalok kiléptetésének sikerességével kapcsolatban 19 év szakmai tapasztalat alapján úgy gondolja, hogy sokkal intenzívebben és már 12 éves kortól fokozatosan neki kell fogni az önálló élet előkészítésének. Tapasztalatai alapján a negatív jövőkép felfestése jellemző a nevelőszülőkre.

„[…] hogy el kell menni, hogy személyi igazolványt csináltasson, a gyerek is próbálkozzon önálló feladatmegoldásokkal, instrukciókkal, támogatással. Itt húzol sorszámot, gyere el, nézd meg, tehát ennél sokkal többet kell tenni, mert mindig kiszolgálják a fiatalokat. És én mindig le is írom a gondozási-nevelési tervbe, és ezt figyelemmel is kísérem. Most erre sokkal nagyobb szükség van, mint régebben. Változott a társadalom és alapvető problémának tartom, hogy alternatívákat nem kapnak a fiatalok. Mindig az a jövőkép, hogy a szomszéd utcában veszünk házat a fiatalnak. Folyamatosan viták, konfliktusok alakulnak ki a nevelőszülőkkel is, hogy miért kell ingatlant venni, ameddig a gyermek nem tudja, hol fog letelepedni. Tehát nem kell egy kis faluban addig ingatlant venni, ameddig el nem dől, hogy neki hol lesz a munkahelye, mert lehet, hogy 200km-rel odébb talál munkát és egy ingatlan ideköti."

Kitti esetében is azt kérte hosszú távon, hogy fizesse a lakáskasszát, meg is tudja majd akár hosszabbítani, vagyona van, abból tudja fizetni.
Az önálló életre felkészítést mindenképpen szerepük, feladatuk. Ennek érdekében alternatívákat nyújtanak, motiválják a fiatalokat, konkrét jelentkezési lapokat adnak nekik, vagy éppen nyílt napra küldik el a gyermeket, átbeszélik, milyen a jövőképük, milyenek a lehetőségeik.

„Ne csak egy alternatívája legyen, hanem több, ez nagyon fontos. Sok esetben nehéz megértetni a nevelőszülővel, hogy más iskolába menjen a gyerek, más településre. Ez nagyon sok esetben sikeres, mert nagyon jó, hogy a gyerek [másik településre] jár, hogy kollégista, valóban itt tanulja meg az önállóságot, távol van tőlem, és hagy szokja, megállta a helyét, képes rá, tehát nyomást kell gyakorolni."

Kittit önálló, autonóm személyiségnek tartja, de emellett úgy gondolja, hogy a nevelőszülő szereti, amikor a gyermek a saját látásmódját viszi.
A gyermek akkor válik alkalmassá az önálló életre, amikor megvalósul a szülőtől való távolság. Lehet, hogy már 20 évesen is alkalmas az önálló életre, de mondjuk ő ezt nem hajlandó elkezdeni és akkor akár 23-24 évesen. A tanácsadó Kittit ebben is tudta segíteni, mert nem a nevelőszülőnél nevelkedik, hanem kollégista.

„Volt másik egyetem is, hogy ne menjen kollégiumba, de nem, mert a nehézségeket is be kell vállalni. Elérhetőek vagyunk, mindenben tudunk segíteni, nem kell önállóan dönteni, információkat tudunk átadni, instrukciókat adunk, de csinálja meg ő. Menjen ő oda, pecsételtesse le ő, tehát instrukciókat adunk. Az hogy mikor lesz érett? Ez nagyon változó. Attól függ, ki milyen háttérrel rendelkezik, hogyan nevelkedett. Kitti határozottan jó úton halad. Már elérte most azt a határt, hogy akár holnaptól. Nem esne neki jól, de azt gondolom, hogyha minden segítséget megszakítanánk, akkor ő már megállna a lábán, ő már ebben a stádiumban van."

Az egyéni gondozási-nevelési terv kialakításának a legfőbb szempontja, hogy egyéni legyen. Attól függ, hogy honnan indul a gyermek. Kittinél a pénzkezelés, az önállóság segítése szerepelt, a hosszú távú célok elérésében kapjon motivációt, a nyelvtanulásba fektesse az energiáját, a táncot ne hagyja abba, kortársak között legyen. Nagyon változó, hogy mennyi időre készül az egyéni gondozási-nevelési terv. *„Attól függ, ha már kialakultak a szokások, akkor akár négy évig is, de van olyan, hogy 1-2 év után ki kell egészíteni vagy újat kell készíteni."* A nevelőszülői tanácsadó vállalja ezért a felelősséget és a felülvizsgálatot, értékelését is ő végzi. Elmondása alapján, bár az egyéni gondozási-nevelést tervet és a felülvizsgálati adatlapot mindig közösen kell elkészíteni a nevelőszülővel, de a tapasztalata az, hogy nincsenek erre a nevelőszülők felkészülve. *„Ő elmondja az információt és én szépen szakmailag beleöntöm."*

A nevelőszülői tanácsadó elmondása alapján változó intenzitással és időközönként tartják a kapcsolatot Kittivel. *„Nagyon változó, vagy úgy, hogy nem beszélünk három hétig, van úgy, hogy naponta."* A hivatalos ügyeket inkább e-mailen, de akár személyesen is intézik. Ugyanakkor arra törekszik, hogy a fiatalokkal családon kívül beszéljen. Nem akarja elizolálni a családot, de a gyermek titkait titokban kell tartani.

Összegzés

Kitti életét tragédiák sorozata követte, ennek ellenére szeretetben, szerető környezetben nőtt fel. Kitti egy tudatos, motivált személy, aki jó úton halad a kitűzött célok elérése érdekében, melyet a szakemberek, a nevelőszülői tanácsadó, a nevelőszülő, a testvérek motiválással, biztatással, tájékoztatással, tanáccsal tudnak segíteni. Kitti tudatosan tervezi, szervezi az életét, reális jövőképpel rendelkezik és a céljai eléréséhez eszközökkel rendelkezik. A részletek még nem minden esetben kristályozódtak ki, ugyanakkor a hosszú távú célok igen, és annak eléréséhez vezető akadályokat jól veszi. A nevelőszülő hagyja a fiatal felnőttet érvényesülni, saját döntéseket hozni, ugyanakkor javaslatai, tanácsai hatással vannak látásmódjának, jövőjének az alakulására. A nevelőszülői tanácsadó megítélése alapján a nevelőszülő tanácsai, látásmódja a segítés és a megerősítés mellett korlátozza is egyben a fiatal lehetőségeit, önálló életre való felkészülését, társadalmi beilleszkedését. A nevelőszülői tanácsadó és a nevelőszülő között konfliktusforrás az eltérő értékrend, az eltérő látásmód. A nevelőszülői tanácsadó folyamatosan motiválja a fiatalt, képességei és készségei fejlesztésére, látóköre tágítására, mobillá válására, új lehetőségekkel való megismertetésre törekszik, miközben a nevelőszülő az aggódás, féltés, megóvás céljából pont az eredményesség egyik akadályozó tényezője. A nevelőszülői tanácsadó ismeri a fiatalt, életútjáról,

családi kapcsolatairól, érzelmeiről, véleményéről pontos, részletes és közvetett információval rendelkezik. A nevelőszülői tanácsadó munkájának eredményességét igazolja, hogy minden egyes megkérdezett szereplő elégedetten, pozitívan nyilatkozott a végzett munkájáról és önmaguktól kiemelték azon tevékenységeit, melyek a fiatal felnőtt önálló életkezdését, önállóságát, előrejutását segítik. Nem csak az utógondozásban részesülő fiatalnak segít a nevelőszülői tanácsadó, hanem a vér szerinti testvéreinek és a nevelőszülőnek is egyaránt támasza az esetleges felmerülő nézeteltérések ellenére is. A hosszú távú célok és eszközök meghatározásában a nevelőszülői tanácsadónak koordinátori szerepe van, egyfajta erőforrásként funkcionál, mely képes az erőforrások feltérképezésre, alternatívák nyújtására, előnyök és hátrányok ismertetésére.

3. esettanulmány: Nimród története

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Nimród jelenleg 21 éves, az ELTE matematika–földrajz tanárképzésén másodéves nappali tagozatos hallgató. 7 éves korában került a gyermekvédelem rendszerébe, kezdetektől fogva, egészen 18 éves koráig a Budapest Főváros Önkormányzatának Esze Tamás Gyermekotthonában élt. Elsősorban a család életvezetési nehézségei miatt került be a rendszerbe. Szentendrén született, ahol egy ideig nagymamájával, édesanyjával és nővérével élt együtt. Ez a ház azonban a dédnagymama halála után a nagymamára és annak testvérére szállt, ekkor úgy döntöttek, hogy az igazságos elosztás érdekében eladják a házat. A megmaradt összegből Budapestre költöztek egy lakásba, az édesanya nem dolgozott, a nagymama igyekezett eltartani a családot. Őt és nővérét ebből a helyzetből emelte ki a gyermekvédelem. Édesanyja munkanélküli, gyógyszerfüggő, édesapját nem ismeri. Nagymamája időközben elhunyt, rájuk hagyva a lakást az édesanya által felhalmozott tartozással. Egyetlen stabil kapcsolata a családjával a nővére, együtt kerültek a gyermekotthonba, de amint a lány nagykorú lett, elhagyta az intézményt. Ennek eredményeképp hosszabb ideig nem látták egymást és nem tartották a kapcsolatot, de ma már rendszeresen beszélnek, találkoznak.
Az általános iskolát és a gimnáziumot is nagyobb problémák és konfliktusok nélkül elvégezte, végig jól tanult, leszámítva egy rövidebb időszakot a gimnáziumi évei alatt. Az iskolai közösségekben mindig jól érezte magát, nem volt problémája a beilleszkedéssel. Matematika és földrajz iránti szeretete indította el a tanári pályán. Nimród a 18. életévét betöltve utógondozott lett a gyermekotthonban, ahonnan az egyéni együttműködési megállapodás megsértésének következtében távoznia kellett. Ennek következtében került a Kőér Utógondozó és Gyermekotthoni Központ Soroksári Úti Telephelyére, ahol közel egy évet töltött.

„És akkor itt működött, a házirendet, megállapodásokat betartotta, az iskolában jól teljesített, és ezért megüresedés volt, férőhely üresedés volt a x-ben [utógondozói lakásotthon], és úgy került át oda, a lakásotthonba."

A lakásotthonban négyen laknak, két lány és két fiú. Nimród egyágyas szobában él, életkörülményeivel meg van elégedve. Nappali tagozatos hallgatóként 25 éves koráig maradhat utógondozásban, ezt követően határozott elképzelésekkel rendelkezik a jövőjéről.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

Fiatal felnőtt

Nimród bemutatkozása során elmeséli, hogy jelenleg egyetemen tanul. 7 évesen került a gyermekotthonba, pénzügyi nehézségeik következtében. Nagymamája szerepét kihangsúlyozza a nevelésükben, ő volt az, aki igyekezett megteremteni a szükséges feltételeket az életükhöz.

„Utána a nagymamám is meghalt, és akkor úgy összeomlott az egész, tehát utána nem tudom, talán egy évig, vagy fél évig voltunk még olyan helyzetben, hogy édesanyámmal, aki nem dolgozott, ott voltam én, a nővérem. És nem tudott minket eltartani, és aztán jött a gyámügy, és akkor 7 évesen elvettek tőle."

Édesanyjával kapcsolatban elmondja, hogy legjobb tudomása szerint munkanélküli. Gyors- és gépírói végzettséggel rendelkezik, egy ideig a Magyar Postánál dolgozott, jelenleg súlyos gyógyszerfüggőséggel küzd. Nimród meglátása szerint körülbelül öt éve folyamatosan romlik az állapota mind mentálisan, mind fizikálisan, melyhez nagyban hozzájárult új párja életmódja is. Az édesanya a nagymama után rámaradt lakást *„teljesen leamortizálta"* és emellett hatalmas tartozást halmozott fel.

„[…] egyszer csak mentem az OTP-be egyik nap, pénzt akartam fölvenni, és mondja a nő, hogy le van tiltva a számlám. És kérdeztem, hogy miért, és mondta, hogy hát a behajtók hárommillió tartozást ráterheltek a bankszámlámra. […] És akkor ott álltam, hogy most van hárommillió tartozásom, amit anyám, meg nagymamám csinált, és így valahogy. Aztán el kellett adni azt a lakást is, azt egy éve adtuk el. […] körülbelül az összes pénz elment rá. Tehát semmi nem maradt."

A nővére, aki féltestvére, hat évvel idősebb nála. A gyermekotthonba kerülésükkor egy lakásba kerültek. Kivételes helyzetben voltak, mert külön fiú és lány részleg működött az intézményben, de ők együtt lakhattak egy másik testvérpárral. Akkoriban egy másik fiú-lány testvérpár is érkezett az intézménybe, ezért gondolták, hogy jobb, ha együtt maradnak, míg a fiúk nagyobbak nem lesznek. Nővére 18 éves kora után elhagyta az intézményt, kapcsolattartásuk megszűnt. Jelenleg dolgozik, albérletben lakik a barátjával. Nimród elmondása szerint nővére akár tovább is tanulhatott volna, a képessége meg lett volna hozzá, de akkoriban *„olyan közegbe keveredett"*, ami meggátolta a továbbtanulásban. Kapcsolatukat így foglalta össze:

„Hát, baráti igazából, tehát teljesen, teljesen meg van közöttünk ez a testvéri kapocs, mert tényleg, hogyha segítség kellett neki, akkor segítek, vagy, hogy ha éppen nekem kell, akkor segít."

Édesapját nem ismeri. Családját tehát az édesanyja és a nővére alkotják, és közülük a nővérével ápol szorosabb kapcsolatot, édesanyját egyre kevesebbet látogatja.
A gyermekotthonban elmondása alapján jól érezte magát, mind a gyermekekkel, mind a nevelőkkel jó viszonyt ápolt. Főként az intézmény elhelyezkedését emelte ki.

„De nagyon jó környezet a XII. kerületben, fönt a hegyen, nem is értem, hogy azt az ingatlant, miért pazarolják gyermekotthonra. Hát az egy, az egy eszméletlen gyönyörű terület […]."

Eleinte visszahúzódó volt, időbe került, mire feloldódott és barátkozni kezdett. Úgy véli, kialakult egy olyan társaság a bentlakókkal, ami elég zártan működött, de alapvetően befogadóak voltak az újonnan érkezőkkel. A konfliktusokat igyekezett elkerülni, nem igazán keveredett bajba. Az ott-tartózkodásával kapcsolatban elmondta, hogy mindig igyekezett megfelelni a szabályoknak, a nevelőkkel is tisztelettudóan bánt és legtöbbször megtette, amire kérték. Úgy foglalta ezt össze, hogy tudta, *„az utolsó az ő szavuk"*. Szorosabb kapcsolat alakult ki az egyik férfi nevelőjével, akivel azóta is többször találkozott. A férfival való kapcsolatában kiemeli, hogy *„nagyon intelligens ember"*, sokszor adott neki hasznos tanácsot a nevelő.
Az általános iskola nagyon jó élmény volt számára. Kérdésre elmondja, hogy az intézmény budapesti viszonylatban is nagyon előkelő helyen szerepel. Nem volt gondja a beilleszkedéssel, a tanárokkal és a gyermekkel egyaránt megtalálta a közös hangot.

„Ők tudták, hogy gyermekotthonos vagyok, diákok is, tehát, hogy nem volt ezzel sehol, soha probléma beilleszkedésem szempontjából. Hát igazából jól megtalálom így a társaságokban a helyemet. Jól kommunikálok, mindenkivel kijövök, soha nem volt ilyen beilleszkedési problémám."

A gimnáziumban az első két éve nagyon jól telt, majd egy ideig jelentősen romlott a tanulmányi eredménye. Ebben az időszakban semmi nem érdekelte igazán, de ahogyan közeledett az érettségi és a pályaválasztás, tudatosan elkezdett készülni és javultak a jegyei. Évismétlésre sosem került sor. A tanárokkal való kapcsolatában kiemeli a matematika tanárával, egyben osztályfőnökével kialakult szorosabb viszonyt, melyet leginkább a tárgy iránti tehetségével és elkötelezettségével magyarázott. A tanárnő fel is ajánlotta, hogy az iskola befejeztével is számíthat Nimród a segítségére.

A pályaválasztás kapcsán Nimród elmondja, hogy először az építészet vonzotta, de több negatív tapasztalatot is hallott annak kapcsán, így két kedvenc tantárgya miatt (matematika és földrajz) a tanári pályát választotta. Tudatában van annak, hogy az egyetemen már sokkal többet kell tanulnia, ez sokszor jelent nehézséget számára. Ennek megfelelően van néhány tárgy, amit nem sikerült teljesítenie az elmúlt félévek során, de a következő félévekben lesz lehetősége ezeknek a pótlására.

Az utógondozásával kapcsolatban elmeséli, hogy még a gyermekotthonban volt utógondozott, mikor betöltötte a 18. életévét és hozzáfért a számára összegyűjtött pénzösszeghez. Ezt az összeget majdnem teljes egészében elköltötte az egyéni együttműködési megállapodást megsértve, így arra kötelezték, hogy hagyja el az intézményt. A pénz *„az életre ment el"*, gitárt, laptopot vett belőle, szórakozni járt. Elmondása szerint nem bánja, hogy felélte azt az összeget, akkor erre volt a legnagyobb szüksége. A gyermekotthonban további lehetőségekről nem tájékoztatták, ő maga kereste meg a Kőér Utógondozó és Gyermekotthoni Központ Soroksári Úti Telephelyét. Erre az intézményre vonatkozóan pozitív információkkal rendelkezett az egyik barátjától. Ekkor ezt a lehetőséget tartotta a legideálisabbnak, nem tervezett itt hosszabb időt eltölteni, a végcél kezdetektől fogva a lakásotthon volt.

A lakásotthonban három másik fiatallal él együtt, egy menekült fiúval és két lánnyal. A fiatalokkal nincsenek konfliktusai, problémák nélkül zajlik az együttélés. Baráti társaságuk nem azonos, nem igazán töltik együtt a szabadidejüket. Néhány esetben panasz érkezett rájuk a lakóktól hangoskodás miatt, de ezeket az utóbbi időben már nagyon rutinosan és éretten kezelik, legtöbbször elébe mennek a problémának és előre jeleznek a szomszédoknak.

Jelenlegi anyagi helyzetére vonatkozóan tudható, hogy családi pótlékot 20. életévének betöltésével már nem kap. Az árvaellátásból, az egyetemi ösztöndíjakból, illetve az intézménytől kapott ellátmányból (SPAR utalvány és BKK bérlet) gazdálkodik. Ha szükséges, főleg nyáron, alkalmi munkákat is vállal, többnyire host-munkákról és diákmunkákról beszél. Az egyéni együttműködési megállapodásáról részletesen nem sokat tud, saját céljaként az egyetem elvégzését említi. Az utógondozóval megfelelő viszonyt ápol, számíthat rá, ha segítségre van szüksége, de nem jellemző, hogy személyes dolgokat is megvitatnának.

Szabadidejében leginkább dolgozik, otthon olvas, zenél, vagy a barátaival jár el. Baráti körét egy 6-8 fős szűkebb társaságként mutatja be.

„Hát, hasonló szellemiségűek, és felfogásúak, mint én. Nagyon kommunikatív, rendes emberek, […] meg idősebbek, mint én. Tehát a társaságunk legfiatalabb tagja vagyok szerintem, mindenki már ilyen huszonnégy-huszonöt, már dolgozó emberek, diplomáztak, de nagyon jó fejek. A legtöbbjüket nagyon régóta ismerem, és ezért

szorosabb barátság is kialakult köztünk. Tehát vannak ebben a társaságban olyan srácok is, akikkel együtt voltam az Eszében [gyermekotthon], és akkor velük szorosabb kapcsolatban maradtam, és mikor megismerkedtem ezzel a társasággal, akkor ők is jöttek."

Ezzel a közösséggel napi szinten tartja a kapcsolatot, illetve van egy nagyobb társaság, akikkel szintén gyakran találkozik, de velük nem olyan elmélyült a kapcsolata, mint az előbbi társasággal. Hosszú távú tervei között szerepel, hogy vidéken vásároljon telket, ahová az egyetemi tanulmányai elvégzése után szeretne költözni. Határozott szándéka, hogy egy önfenntartó lakóhelyet hozzon létre, ahol mindent saját maga alakít ki környezetbarát módon. Ennek eléréséért dolgozni akar, és mellette kiépíteni, fejleszteni a telket. Szívesen látná barátait is maga körül, de tudja, hogy a vidéki élet csak számára jelent igazi vágyat. Budapesthez egyáltalán nem ragaszkodik, a vidék sokkal jobban vonzza.

„A végcél megvan. Az, hogy addig, hogy alakul, azt nem tudom. Úgy tervezem, hogy 10-20 év, de 10-20 éven belül én ezt meg akarom valósítani, és meg is fogom. Tehát, hogy általában, amit elhatározok, azt megcsinálom."

Barátnőjével fél éve ért véget a kapcsolata, jelenleg nincs párkapcsolata. Közeljövőjét egyértelműen az utógondozás keretein belül képzeli el, szerinte *„ez tényleg a félig kirepülés"*. Anyagilag is nagyon kedvező számára ez a forma, és a szabadság megléte mellett még mindig ott van az a szakemberi háttér, akikhez bármikor fordulhat, ha szüksége van rá. Az utógondozást egy *„ajándéknak"* tekinti, véleménye szerint több ilyen lehetőségre lenne szükség a fiatalok számára.

„Nincsen családtag, nincsen örökségem, nincsen lakásom, nincsen semmim. Tehát, hogyha én innen kikerülök, ott vagyok, hogy muszáj dolgoznom, hogy legyen pénzem, hogy aztán abból albérletet béreljek. Tehát hosszú távú kilátás nincsen. Lehet, pont ezért is akarok esetleg telket venni, és házat építeni rá, hogy legyen egy ilyen hely, ahova tudok, amit magaménak mondhatok. A legtöbb ember, aki kikerül ebből, nem mondhatja el magát, hogy van olyan hely, ahova mehet, tehát, hogy ha valakinek megszűnik az albérleti szerződése, vagy valami probléma van, akkor a legtöbbünknek nincs hely, ahova tudunk menni. Tehát, hogy ha egymásra nem tudunk számítani, akkor meg vagyunk lőve."

Összességében úgy érzi, az utógondozás után is lesz kihez fordulnia, ha segítségre lesz szüksége, nővére és barátai mindig elérhetőek lesznek számára. Tudatos jövőtervezése eredményeképpen tisztában van a lehetséges akadályokkal és nehézségekkel, de az utógondozás végéig igyekszik megteremteni a szükséges hátteret céljai eléréséhez.

Ellátásoldali szereplők

Utógondozó

Az utógondozó a Kőér Utógondozó és Gyermekotthoni Központban dolgozik, Nimródot az intézménybe kerülése óta ismeri. Nimród utógondozásba kerülésével kapcsolatban elmondja, hogy *„megsértette az egyéni együttműködési megállapodást”* a gyermekotthonban, így *„telephely módosítással”* került az új intézménybe. Kezdetekben egy négyágyas befogadó szobában lakott, alapvetően konfliktuskerülő, jól alkalmazkodó fiatalnak ismerték meg. *„A [Nimród] egy nagyon értelmes fiatal, jó képességű, az egyből kiderült igazából, kijön a társaival, lakótársakkal, korosztályával, minden fiatallal igazából megérti magát.”*

Eleinte felmerültek kisebb problémák vele kapcsolatban, mivel sokat hiányzott az iskolából, de ez idővel megoldódott.

A fiú kapcsolatrendszerére vonatkozóan elmondja, hogy az édesanyjával még mindig tartja a kapcsolatot. Többnyire ő segíti, támogatja édesanyját, habár az édesanya korábbi tartozásai miatt felmerült problémák és konfliktusok eredményeképp Nimród már nem látogatja őt olyan gyakran. Úgy tudja, az édesanya jelenleg munkanélküli. A nővérével tartja a kapcsolatot, de az utógondozó összességében nem rendelkezik több információval a fiú családi kapcsolatait illetően, ugyanis ezekről Nimród „*nem beszél igazából”*.

Barátaira vonatkozóan tudható, hogy több olyan barátjával is tartja a kapcsolatot, akikkel korábban együtt lakott a gyermekotthonban, vagy az utógondozásban. Felelősséget érez irántuk, ezért többször is nehézség adódott abból, hogy hosszabb-rövidebb időre befogadta barátait a lakásba. Ezen felül *„külső barátai”* (nem állami gondoskodásban nevelkedők) is vannak, akikkel jól megérti magát.

Az utógondozóval legtöbbször telefonon beszélnek, jellemzően havonta személyesen is találkoznak. Mivel *„a házirendet, megállapodásokat betartotta, az iskolában jól teljesített”,* ezért körülbelül egy év után, egy hónapos próbaidővel engedélyezték, hogy átköltözzön a lakásotthonba. Ekkor még gimnáziumba járt, majd ezután kezdte el az ELTE matematika–földrajz szakos tanárképzést. A próbaidő alatt megfelelően viselkedett, nem volt rá panasz, ezért azóta a lakásotthon lakója. Az egyetlen probléma, mellyel az utógondozónak is szembesülnie kellett, hogy a pénzkezelésben Nimród segítségre szorul. Megemlíti a korábbi esetet, amikor a 18. életévének betöltésével Nimród költekezésbe kezdett szemben az egyéni együttműködési megállapodásban foglaltakkal. Az utógondozó tudatosan segíti Nimródot abban, hogy megtanulja kezelni a pénzügyeit, ennek érdekében nem folyószámlán gyűjti a pénzét, hanem az intézmény biztosít a fiú számára egy

külön kasszát, ahova beteheti megtakarításait és hozzáférhet az összegekhez, ha arra van szüksége.

„Ez nem számlán van, nem, mert nehezen tudja megállni [Nimród], hogy ha pénz van nála, azt ne költse el, ezt még nem tudja kezelni annyira, hogy ami itt van lerakva nálunk kazettában. […] Igazából az lenne a jó, hogy lenne egy külön megtakarítási számlája, de ez nem működött a [Nimródnál], mert, hogy hozzányúlt, kivett belőle, vagy ha nem volt pénze, akkor azt elköltötte. Itt meg tényleg csak minimum összeget vesz ki, inkább nem is vesz ki, hanem megpróbálja megoldani, ha kivesz, azt visszarakja, erre valahogy jobban figyel. Nehezebb talán kivenni, mert én hát így kontroll vagyok, és nem olyan könnyű."

Ezen túl, az utógondozóval nyitottak egy lakás-előtakarékossági számlát, melyre a fiatal havonta fizet be egy meghatározott összeget. Abban az esetben, ha bármilyen problémája felmerül, és nem tudja időben befizetni, van rá mód, hogy ezt utólag pótolja. A nyári időszakok a nehezebbek számára anyagilag, ugyanis ekkor sem az egyetemi ösztöndíjakat, sem az árvasági ellátást nem kapja. Ezekben az időszakokban gyakran vállal munkát, hogy az ideiglenesen kieső összeget pótolja. Az évek alatt sokat tanult a financiális kérdésekről, hozzáállását példaértékűnek véli az utógondozó.
Az utógondozó meglátása szerint Nimródnak a lakótársaival megfelelő a kapcsolata, mindannyian dolgoznak és tanulnak egyszerre. Az utógondozást Nimród számára egy rendkívül ideális lehetőségnek véli. *„Vannak olyan fiatalok, akiknél nagyon jól működik, és ahogy [Nimród] is szerintem, arra használja, amire kell, és él vele […]."*
A fiú kapcsolatrendszeréből, tájékozottságából adódóan megalapozottnak látja Nimród jövőjét. Az utógondozó igyekszik ebben az előkészületben hasznos útmutatásokkal és tanácsokkal segíteni őt.

Intézményvezető

Az intézményvezető nincs közvetlen kapcsolatban Nimróddal, de nyomon követi az életét és ez alapján a következőket fogalmazza meg:

„[…] egy épkézláb értelmes fiatalember. […] eléggé önjáró. Tehát, hogy, hogy ő azért elég önellátóan, meg önszervező módon szervezgeti az életét is, meg az egyetemi tanulmányait is."

A lakásotthonban és a szakemberekkel egyaránt jól működik együtt, magánéletével kapcsolatban azonban nem szívesen oszt meg információkat. Anyagi helyzetét tekintve az intézményvezető elmondja, hogy Nimród nem rendelkezik vagyonnal, az ellátmányon és az árvasági ellátáson túl, ösztöndíjakra és alkalmi munkákra tesz szert, hogy havi kiadásait fedezze.
Kapcsolatrendszerét kiemeli, stabil baráti közössége van, akikkel jó kapcsolatot ápol.

„[Nimród] is az a kliens hála Isten, aki civil kapcsolatrendszerrel rendelkezik, tehát, hogy nem erősödtek meg a szakellátáson belüli kapcsolatai. Mi egy állandó barátjáról tudunk, akivel rendszeresen és folyamatosan kapcsolatot tart, még régi középiskolájából."

Általánosságban a *konformitást, a megélhetéshez szükséges minimális jövedelmet,* valamint *a megfelelő végzettség megszerzését* véli az önálló élet alapvető feltételeinek az utógondozottak esetében.

Összegzés

Nimród 7 éves kora óta él a gyermekvédelem rendszerében, mely idő alatt megfelelően elsajátította azt a tudást és technikákat, amelyek elősegítették többnyire problémamentes beilleszkedését az adott közösségekbe. Személyisége nagy segítségére volt ebben, jó alkalmazkodó készsége, kommunikációs képességei alapvetően előnyére szolgáltak ez idő alatt. Családi kapcsolatrendszerében kizárólag nővére jelent stabilitást és erős kötődést, édesanyjával egyre ritkábban találkozik. Ezen felül a baráti közösségeiben elfoglalt helye olyan biztonságot és viszonyítási alapot jelent számára, mely által jelenlegi helyzetét kielégítőnek véli, és határozott elképzelésekkel rendelkezik jövőjére vonatkozóan. Sem Budapesttel, sem a szakemberekkel kapcsolatban nem alakult ki mélyebb kötődése, bár eddigi élete során több esetben találkozott olyan felnőttekkel (nevelő, osztályfőnök), akik nagyobb hatást gyakoroltak rá.
Önállósága, egyetemi tanulmányai és tudatos jövőtervezése egyedülálló példaként szolgálnak a szakemberek számára. A gyermekvédelmi gondozásból származó hátrányait (előítéletek, kapcsolatépítés nehézségei) sikeresen kezeli, legtöbb esetben képes azokat javára fordítani.
Az utógondozást egy kulcsfontosságú lehetőségnek tekinti, és mindent megtesz azért, hogy 25 éves koráig a rendszerben maradhasson. Ezt követően vidéken szeretne letelepedni és tanárként szeretne elhelyezkedni, melyre az eddigi tapasztalatok alapján minden esélye megvan, ha az elkövetkező négy évet hasonlóan megfontoltan és felelősségteljesen éli.

4. esettanulmány: Andor története

Az eset bemutatása: tények és összefüggések

Andor az interjú időpontjában 18 éves, a gimnázium 10. évfolyamát végzi, utógondozói ellátásban részesül, 16 éves kora óta az SOS által üzemeltetett utógondozói házban, illetve jelenleg lakásotthonban lakik. Egy fiatalabb testvére van, aki a gyermekfaluban él. Andor 3 éves korában került (testvérével együtt) a gyermekvédelmi rendszerbe, kiemelésének oka a szülők súlyos életvezetési problémái, alkoholbetegségük és ezekből adódóan a gyermekek ellátására való alkalmatlanság.

A bekerülés előtti évekről Andornak semmilyen emléke nincs, azt sem tudja felidézni, hogy milyen körülmények között éltek. Szüleivel a bekerüléskor megszakadt a kapcsolat, nem találkoztak egymással. Az utógondozói házba költözés előtt nem sokkal a fiatal kezdeményezésére az utógondozói ház vezetőjének segítségével felvették a kapcsolatot az édesanyával és létre is jött egy találkozó. Andor elmondása szerint ez számára azért volt fontos, hogy egyrészt megtudjon többet a család széthullásának okairól, másrészt megpróbáljon a családhoz tartozó rokonok közül többekről megtudni valamit, esetleg kapcsolatba lépni velük. Látható, hogy a családi mitológia utólagos felépítése fontos a fiatal felnőtt számára, ugyanakkor az édesanya személyére vonatkozó érdeklődése azonban – a kapcsolattartás nélkül eltelt évek ismeretében nem érthetetlen módon – erősen korlátozott.

„Hát igazából úgy az életéről nem kérdeztem, inkább arra voltam kíváncsi, hogy mik voltak azok a dolgok, ami igazából ezt hozta ki ebből az egészből, hogy mi ide bekerültünk. Meg, hogy mi van még a családunkban, kik vannak még a családunkban, hányan vagyunk, kikkel lehetne fölvenni a kapcsolatot egyáltalán."

Az anya jelenlegi élethelyzetéről szinte semmit nem tud és nem is mutatott érdeklődést ebben az irányban. Nem ismert számára, hogy az anya hol lakik, van-e élettársa, dolgozik-e. Ebben az egy alkalommal megavalósult beszélgetésben derült ki Andor számára, hogy van további két féltestvére, de róluk sem rendelkezik semmilyen információval.

A fiatal iskolai pályafutása nem volt zökkenőmentes, a 9. évfolyamot harmadik alkalommal végezte el, az első két évismétlés után iskolaváltással. Saját megítélése szerint a rossz közeg, problémás társaság volt az oka, hogy tanulmányi eredménye megromlott. Ebben az időszakban drogproblémái is voltak.

A bekerülés és az utógondozói házba költözés közötti időszakban Andor és testvére egy alkalommal új nevelőanyához került, Andor ekkor 13 éves volt. A váltást az addigi nevelőszülő

munkaviszonyának megszűnése tette szükségessé. Az utógondozói házba költözést Andor nagyon pozitív fordulatként élte meg, visszaemlékezései szerint megkapta az igényelt szabadságot és az önállósodás tekintetében is nagyon jót tett az új helyzet.

A drogproblémák miatt a gondozási helyen is konfliktusa adódott a fiatalnak, többszöri figyelmeztetés után ideiglenesen (a fiatal ezt egyfajta büntetésként értelmezte) áthelyezték egy lakásotthonba, ahol szorosabb felügyelet mellett nevelkedik. Az áthelyezést a lakásotthon vezetője szerint a droghasználaton kívül az is indokolta, hogy Andor önálló életvezetésre még nem alkalmas. Andor a gondozásihely-váltást valóban veszteségként éli meg, hiszen a korábbi gondozási helyén a társaság baráti közösség volt, míg a jelenlegi helyen a főleg fiatalabbakból álló lakóközösség miatt nem talál szorosabb kapcsolódási lehetőségeket. Saját elmondása szerint a droghasználat továbbra is jelen van az életében, de már nem ölt olyan mértéket, mint korábban.

Jövőre vonatkozó tervei elsősorban az iskola sikeres befejezésére irányulnak, ezzel párhuzamosan a korábbi utógondozói házba való visszaköltözés motiválja. Megítélése szerint az önálló életre felkészült, bár a pénzkezeléssel vannak gondjai. Minden esetre úgy ítéli meg, hogy az öccse közeli kiköltözése neki is jót fog tenni, hiszen maga az a körülményrendszer, amit az utógondozói ház ad, kedvező hatású a kamaszkorban lévő fiatalokra.

Jelenlegi gondozási helyén a lakásotthon vezetője kevésbé van meggyőződve arról, hogy Andor számára a kötetlenebb, több szabadságot, de több felelősséget is adó utógondozói ház megfelelő nevelkedési hely. Mint a későbbiekben látni fogjuk, a szakember és a fiatal véleménye nemcsak ebben az egy vonatkozásban mutat eltéréseket a tények és összefüggések terén.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Ellátásoldali szereplő

A gyermek

Andor a gyermekfaluban töltött gyermekkoráról kevés emléket őriz. Nevelőjüket édesanyjukként kezelték, viszonyuk bensőséges és harmonikus volt a fiú visszaemlékezése szerint. Az első fordulópont, ami meghatározó volt az életében, az a nevelőszülő-váltás. Ez a fiatal szerint egy hibás döntés következménye, értelmezése szerint korábbi nevelőanyját elbocsájtották azzal a váddal, hogy a nevelésében lévő gyermekek élelmezése nem elégséges. Andor szerint ez nem volt igaz. A fiatal (és testvére) jó kapcsolatban volt az első nevelőszülővel, ez a kapcsolat máig nem

szakadt meg, bár intenzitása – főleg a nevelőszülő betegsége miatt – az utóbbi időben csökkent. A váltás megviselte a gyermekeket, illetve az új szakemberrel való együttműködésben is gátló tényezőként volt jelen.

„*[…] Az első nevelőszülő, az nekem olyan, mintha ő lenne az igazi anyukám, a másik nevelőszülővel igazából nem jöttem ki annyira jól, sok konfliktusom volt vele. […] Mert kirúgták [az első nevelőszülőt], de az hülyeség volt, nem hinném, hogy ki kellett rúgni, vannak nála sokkal rosszabb nevelőanyák még most is. […] állítólag nem adott a gyereknek enni, de ez kamu, mert nekem adott, az, hogy ő utána azt mondta, hogy nem kér kaját, és utána azt mondta, hogy nem adott neki enni, az már mást jelent, az nem ugyanaz. […] az első nevelőanyukám, meg a második nevelőanyukám nem voltak jóban, meg a [Kati] néni, aki a második nevelőanyukám volt, ő nem tudom, úgy rossz jelzőkkel illette őt […]*"

A nevelőkkel való együttműködésben a gyermek viszonyulása is okozott fennakadásokat, saját értelmezése szerint a szabályokat, kívülről érkező kényszereket nehezen viseli, gyakran a magánéletébe történő durva beavatkozásként éli meg. Ahogy a válaszaiból kiderül, a közös otthon működtetésével kapcsolatos szokásos teendők megosztása is gyakran tűnt fel számára méltatlan feladatként, legfőképpen abból az értelmezési keretből tekintve, miszerint az ellátás, amit a gyermekvédelmi rendszerben kap, alapvetően az ő kiszolgálásáról kell szóljon.

„*[…] igazából nem tudtam azt annyira elviselni, hogy nekem állandóan parancsolgasson egy, nem azt mondom, hogy ha nő parancsol nekem, akkor én azt nem tudom elfogadni, mert nem ez, csak a férfi parancsát tudom elfogadni, mármint úgy, hogy érti, szóval nem hallgatok úgy egy nőre, mint egy férfira, nem ez van, csak […] és nem tudtam egyszerűen elviselni azt, hogy engem állandóan ugráltasson, meg ilyenek, én nem azért vagyok ott, hogy állandóan ugrálgassak, azért vagyok ott, hogy felnőjek valahogy. Az az ő dolga, hogy takarítson. Jó, nem azt mondom, hogy én nem takarítottam soha, csak vannak dolgok, amiket nem nekem kell megcsinálni, én azért vagyok ott, hogy felnőjek rendesen.*"

A családban felnövő és a gyermekvédelmi rendszerben nevelkedő gyermekek összehasonlításakor Andor a családi feladatok, jogok és kötelességek témáját érintve egyfajta sajátos rendszerkritikát fogalmaz meg. Megítélése szerint a rendszer nagyon pontosan szabályozza, hogy mit tehet meg a nevelőszülő, milyen kötelességei, feladatai, és a szabályok betartása érdekében milyen használható eszközei vannak. Míg a családban felnövő gyermekek esetében az apa (mint családfő) szava törvényerejű, eszközként pedig akár testi fenyítés is normálisnak tekinthető, addig a gyermekfaluban lévő mesterséges családok működéséből hiányzik az autoritás. Andor

ellentmondásos viszonya a szabadság–kötelesség–felelősség viszonyrendszeréhez ezen a ponton is megmutatkozik, egyfelől fontos értékként tekint a korlátozásoktól mentes önrendelkezésre, másfelől elemi igénye lenne az autoriter szerepben működő, törvénykező–büntető–jutalmazó felettes karakterre.

„[…] egy normál családban […] inkább csak olyan ismerőseim vannak, vagy barátaim, akik normál családban élnek, ott teljesen más szerintem egy ilyen konfliktusnak a kezelése. Jó persze, ott az apa, meg az anya úgymond szabad kezet kap abban, hogy hogy neveli a saját gyerekét, egy olyan rendszerhez képest, mint mondjuk az SOS, vagy egy állami gondozott létesítmény, ahol igazából a nevelő, az nem a saját törvényei szerint nevelheti a gyereket, hanem megvannak a jogszabályok rá. […] Egy családban egy apa eldönti, hogy akkor most bocsánat, de most ha nem takarítasz ki, elverek két fülest, hát a gyerek egyből nekiáll takarítani. Holott ha ott azt mondják nekünk, hogy elverek két fülest, akkor utánanézünk, hogy mi van […]"

Andor elmondása szerint a családban együtt nevelkedő gyermektársaival jól kijött, nem volt problémája a beilleszkedéssel, együttéléssel. Zavaró tényezőként azt említette, hogy kevésbé komfortos, ha egy családban sok kiskorú gyermek mellett nevelkedik egy kamasz, mert az életvezetési sajátosságai és a társas kapcsolati igényei egyaránt mások, így a kielégítő kortárscsoport sem áll rendelkezésre, egyúttal a személyes szabadsága is korlátozottabb. Ez volt az egyik fő oka annak, hogy 16 évesen kérte az utógondozói házba való áthelyezését.

A fiatal felnőtt a szabadabb életkörülményeket azért értékeli nagyra, mert véleménye szerint a szigorúbb körülmények között a fiatalok nem kapnak lehetőséget, illetve nem nehezedik rájuk kényszer, hogy az önálló életvezetéshez szükséges képességeket elsajátítsák, begyakorolhassák. Meglátása szerint az „állami gondozott gyerekek" a legtöbb dolgot készen kapják, nincs rajtuk semmilyen nyomás, hogy az élethez szükséges javak értékét, a döntések súlyát maguk tapasztalják meg.

„[…] igazából az SOS-nek szerintem, van egy nagy baja, […] vagy az állami gondozott rendszernek, hogy amíg a gyerek az állami gondozott rendszerben él, […] egyhelyben áll, egy tapodtat sem mozdul onnan, míg egy családban felnövő gyerek megtanulja az életet, a családban az élet az akkor elkezdődik, mikor megszületik a gyerek. Onnantól meg lépcsőfokai vannak az életnek, nem akkor kezdődik el egy családban felnövő gyerek élete, amikor elköltözik otthonról, kiszáll a fészekből, és akkor egyedül kezdi az életet. […] Látja, hogy kell beosztani a pénzt, látja, hogy kell egy kicsire vigyázni, látja, hogy kell kaját csinálni, látja, hogy kell ezt megcsinálni. Elviszik bevásárolni, viszik az ügyeket intézni […] de hát ezt egy SOS-es rendszerben, vagy egy

állami gondozott rendszerben, egy gyerek sose fogja látni. Mert ő csak azt látja, hogy odaadják neki a pénzt, hogy vegyél magadnak ruhát, vagy kiteszik elé a kaját […] mert egy családban felnövő gyerek látja ezeket, meg látja a dolgoknak a súlyát, hogy milyen az, amikor az anyja fogja a fejét a számlák felett hónap végén. Mi sohase látunk ilyet, nem tudjuk úgy értékelni a pénzt."

Iskolai pályafutásáról a fiatal összefoglalóan azt nyilatkozza, hogy alapvetően nem volt problémája a tanulással az első iskolájában, de a fegyelme és szorgalma körüli hiányosságok miatt mégis kétszer egymás után sikertelenül zárta a 9. osztályt. Az iskolaváltás szerinte kedvező fordulatot hozott a tanulmányaiban, ugyanakkor az új iskola rendkívül vegyes összetételű tanulói szerkezete miatt könnyen került olyan társaságba, ami a devianciák felerősödését hozta az életében. Kapcsolatba került a drogokkal, aktív szerhasználóvá vált, ami tanulmányi eredményeinek nem kedvezett, valamint életvezetési és magatartásbeli problémákhoz is vezetett. Végül a sorozatos figyelmeztetések ellenére sem változtatott szokásain, ez vezetett az ideiglenes áthelyezéséhez.

„[…] én leginkább füvet szívtam, igazi füvet, de szívtam sok mindent, meg nemcsak szívtam, speed, …. meg ilyenek. […] majdnem az összes barátom sportolt, majdnem mindenki sportember volt a barátaim közül, röplabdáztunk együtt, meg atlétikáztunk együtt, így nem igazán volt ez téma nálunk, vagy nem is cigiztünk, meg ilyenek. […] amikor kikerültünk abból az általános iskolából, […] én ugye a [másik iskolába] mentem, így ott meg aztán megy a cucc rendesen. […] voltak olyan időszakok, amikor nagyon hiányzott a sport, […] és a drog az egy olyan dolog volt, ami majdnem mindent ez fölváltott, ez egy olyan érzést adott, ami után én nem volt kedvem elmenni focizni, vagy mozogni, igazából nekem már az is elég volt, ha beszívhatok. [Segítség kérésére] van persze lehetőség, de én nem gondolnám, hogy annyira rá lennék akadva a cuccra, hogy engem most el kelljen menni terápiára, meg ilyenekre, nem gondolom, nem, csak egyszerűen, meg ha én mostanában szívok, akkor én csak marihuánát, tiszta füvet, nem adok annál lejjebb."

A jövőre vonatkozó tervekről beszélve Andor elsősorban az iskola sikeres befejezését tartja szem előtt, a későbbiekre vonatkozóan leginkább valami olyan munkát képzel el magának, ami inkább szellemi feladatokat ad, példaként a táplálkozási tanácsadót említi, bár a részletesebb kifejtéskor az érettségi megszerzése után az OKJ-s fitnesz edző képesítés is szóba kerül. Andor úgy ítéli meg, hogy tervei megvalósításához az SOS rendkívül sok segítséget tud adni, ez általában is igaz minden SOS-ben nevelkedett gyermekre, a problémát inkább abban látja, hogy a lehetőségek kihasználása sok esetben a gyermekek motiválatlansága, egymásra gyakorolt visszafogó hatása miatt marad el, illetve az önállósodás felé mutató kényszerek hiánya miatt. Önmagára azonban

úgy tekint, hogy bár a 9. osztály csak harmadszorra sikerült, a továbbiakban nem lesznek ilyen kudarcai, képes lesz kihasználni a lehetőségeket és a céljai felé haladni.

„[…] egy rendes családban felnő egy gyerek, hazamegy a gyerek, azt mondja, ó anya, elcsesztem ezt, elcsesztem azt, hadd jöjjek már vissza […]. Hát én hova megyek vissza […]? Szóval nekünk, amíg itt vagyunk, addig biztos lábakon állunk, biztos van fölöttünk, házban lakunk, van ágy, van kaja, van minden, ami kell, de ha innen kikerülünk, cérnaszálon táncolunk. […] meg hiába olyan, jó a rendszer, meg ilyenek, meg a nevelők, nem, egyszerűen nem tudják kellőképpen felkészíteni az igazi élethez. Nagyon sokan itt buknak el, hogy kikerülnek, és egyszerűen az a sok pénz, meg az a szabadság, nem tudják mire felhasználni."

Ellátásoldali szereplő

A lakásotthon-vezető

Andor jelenlegi nevelője a fiatal gyermekvédelmi rendszerben bejárt útjának csak az utóbbi néhány éves szakaszáról rendelkezik részletesebb információval. Elmondása szerint az utógondozói házból való áthelyezését a szabályok sorozatos megsértésén kívül az önállótlansága indokolta. A szakember úgy véli, hogy a fiatal felnőttel kapcsolatban most az elsődleges feladat, hogy az önálló életvezetés, tanulmányok és szocializáció területén mutatkozó lemaradásokat szakmai segítséggel, részletes nevelési tervet követve ledolgozzák.

„[…] nagyobb fokú önállóságot igényel az utógondozói ház, mint egy lakásotthon. Egyrészt a 24 órás felügyelet miatt, [Andornak] gondjai vannak a reggeli ébredéssel […] nem tud tanulni, tehát maga a tanulástechnikában vannak lemaradásai, itt azért van két főállású pedagógus, aki ezekben tud segíteni, meg egy normál napirend. […] szociális lemaradásai vannak, amit itt kell majd szépen lassan fölépítenünk."

A szakember Andorral már a lakásotthonba kerülése előtt is kapcsolatban állt, ő vezette a focicsapatot, melynek a fiú is tagja volt. A fiatal jellemzése során a nevelő kiemeli, már a sport kapcsán is megmutatkozott, hogy Andornak a szabálykövetéssel, csapatban dolgozással vannak gondjai, de egyébként is elkülönülő személyiségként mutatja be.
A nevelő szerint Andor párkapcsolata (két éve tartó viszony egy jómódú családból származó lánnyal) sem feltétlenül ad okot bizakodásra, megfogalmazása szerint a lányt szülei érzelmileg elhanyagolják, a munkával töltött idő a gyermekkel töltött idő rovására megy, amit leginkább

pénzzel igyekeznek kompenzálni. A lánynak többször voltak öngyilkossági kísérletei, és ő is droghasználó.
A fiatal nevelési tervéről (melyet az összes vele foglalkozó, vele érintkezésbe lépő szakember és a fiatal bevonásával évente újratárgyalnak) azt mondja, hogy a gondozott részéről felmért igények, az elért haladás és a megfogalmazott tervek mentén igyekeznek a lehető legközelebb hozni ahhoz a forgatókönyvhöz, ami Andor számára testhez álló, ugyanakkor reális elvárásokat, életképes kimeneteket tartalmaz. Ezek mentén a szakember úgy véli, és ezt is javasolja Andornak, hogy a továbbtanulást megszakítva előbb a tervezett külföldi munkavállalás és nyelvtanulás következzen az életében, majd ezt követően folytassa a tanulmányait, így végül 25 éves koráig maradhatna a rendszerben, illetve a kilépéskor akkora összeg állna rendelkezésére, ami már elegendő lehet egy saját otthon kialakítására.

„[…] az ő esetében föl kéne borítani a sorrendet, akkor most hagyjuk az iskolát, nézzük meg, hogy két évig mit tud összerakni munkával, azt félre tudja rakni, […] a tapasztalataim szerint, olyan évi 800.000-et félre tudnak rakni a gyerekek. Tehát egy 1,5 milliót hozzá tud rakni, egy 1,5 millió állami támogatás, egy 1,5 milliós saját támogatással, tehát alapítványi támogatással, egy hosszú távú bérletet meg tud váltani. Ha nem magasak az igényei, akkor egy minigarzonban már el tud indulni. [Erre van] esélye, tehát mi mindent meg tudunk adni ahhoz, hogy ő sikeres lehessen ebben, ehhez csak ő kell."

Andor nevelője úgy véli, hogy a fiatal egyfelől igényli a nagyfokú szabadságot, másfelől valójában nem képes élni azzal. Hasonlóan látja tehát, mint ahogy Andor a rendszert illető kritikus megjegyzéseiben összefoglalta, ám a szakember úgy véli, a probléma az ő esetében is fennáll: hiába adottak a lehetőségek, hiába kap egy magas színvonalú, kényelmes ellátást, az önállósodáshoz szükséges motiváció belőle is javarészt hiányzik. A szakember hozzáteszi, valóban a rendszer napi működésében is kódoltak ezek az anomáliák, hiszen az önállósodás útján óhatatlanul előforduló hibák kijavítása rengeteg pluszterhet ró a szakemberekre.

„[…] nyilván nem szeretnénk vele ezt a kisded játékot játszani, amit ő lehet, hogy elvárna egyébként. Mert mindig fogja a kezem, hogy vigyenek ide, ez talán a rendszerünknek egy óriási hibája, hogy egy kicsit mesterségesen tartjuk tudatlanságban a gyerekeket. Tehát valamiért hiába az lenne a cél, hogy önállóságra neveljük, mégis szeretünk ott lenni mellettük, mert akkor biztosan el van intézve […]"

Ugyanakkor az ellátási oldalról is felmerül az a kontraproduktív jelenség, hogy a nevelésbe vett gyermekek jogai rendkívül részletesen szabályozottak, és bár a kötelességek is világosak, azok

megkövetelése célzott nevelési eszközök, jogkörök híján nem mindig biztosított. Ahogy a szakember fogalmaz, ha egy gyermek azt mondja, hogy nem hajlandó tenni semmit, azzal szemben az intézmény, a nevelő tehetetlen.
A szakember rámutat arra is, hogy rendszerszintű probléma az ellátás színvonalának és a vér szerinti család életkörülményeinek legtöbbször nagyságrendi eltérése. Úgy véli, hogy a rendszer nem készíti föl a kikerülő fiatalt arra a kontrasztra, ami a rendszerben töltött évek és a kikerülés után, nem ritkán újra a vér szerinti család közegében folytatott élet színvonalbeli különbségében mutatkozik.

„[…] a környezetet, ahol felnőnek, az életvezetésben is lényegesen magasabb […] ez egy nagyon jó hely a gyerekeknek, csak nagyon sok mindent készen kapnak. Tehát annyi támogatónk van, és annyi helyre jutnak el a gyerekek, hogy a legjobb szó rá, hogy talán egy középszinten élő, kétkeresős családmodellben sem tudnak a gyerekek ennyi helyre eljutni […] Tehát, ha van olyan kissrác bent, aki 15 hónap alatt 17 pár cipőt vágott tönkre, […] ezt, biztos vagyok benne, hogy abban a családban, ahonnan kikerült, erre képtelenek, de minket törvény kötelez rá, hogy ezt pótolni kell. Így aztán őt semmivel nem tudod motiválni, hogy vigyázzon egy kicsit a holmijaira […]”

Összegzés

Ahogy azt a szakember is megállapítja az SOS rendszeréről, annak előnyeiről, hibáiról beszélve, nehéz az önállóság felé terelő szabadságot mint teret, és az önállóságra képessé tevő fejlődéshez szükséges kényszereket együttesen jól kezelni, kivált akkor, ha a fiatal részéről a belső motivációk nem adottak ehhez segítségként.
Ahogy Andor esetén is látható, a gyermekvédelmi rendszer, azon belül is az SOS Gyermekfalu olyan környezetet, nevelkedési körülményeket, szolgáltatásokat és lehetőségeket biztosít a gyermekek és fiatal felnőttek számára, ami nem mindig éri el a szándékolt hatást: nem a gyermek értékeinek felfedezése, tehetségének gondozása, képességeinek fejlesztése irányába hat, hanem éppen az önállótlan, sodródó magatartásforma kialakulásának kedvez.
Általánosságban elmondható, hogy az SOS rendszerében nevelkedett gyermekek sikeres felnőtté válásának kiváló alapja az a szolgáltatás- és támogatási rendszer, amit az SOS nyújt, de elengedhetetlen feltétele a gyermek tenni akarása, illetve az, hogy a vele foglalkozó szakembereknek legyenek eszközeik ahhoz, hogy a motiváltságot kialakítsák, ahhoz, hogy elérjék,

a nevelt gyermek lehetőségként és ne kiszolgálásként élje meg a vele foglalkozó rendszer működését.

5. esettanulmány: Anna története

Tények és összefüggések

Anna az interjú felvételének idején 23 éves, 18 éves kora óta lakik az utógondozói otthonban. A lány sajátos nevelési igényű, enyhe fokban értelmi sérült, speciális iskolában folytatta tanulmányait.

A család felbomlása előtt az apai nagyszülők által épített kertes házban élt rendezetlen életkörülmények között. Anna már egészen kis korában, 4 évesen megjelent a szakellátás látókörében a szülők életvezetési problémái miatt, végül a gyermekvédelmi rendszerbe 15 éves korában került be, a kiemelés oka elhanyagolás volt. Utógondozója információi szerint, melyek főleg a lány burkolt utalásaira alapozódnak, az apa részéről az abúzus gyanúja is felmerült, de ez a lány hárító hozzáállása miatt hivatalosan nem kerülhetett feldolgozásra az esetvitelben. A kliens válaszaiból kiolvasható, hogy az apa részéről a fizikai bántalmazás sem volt ritka. Annának egy idősebb lánytestvére van, aki korábban kikerült a családból, nevelőszülőkhöz került.

A szülők válásakor Anna 5-6 éves volt, az anya elköltözött a családtól, ahol így két felnőtt, az apa és a nagymama maradt. A család felbomlásának okairól a kliens nem tud pontosat, feltételezése szerint az anya hűtlensége lehetett az ok, de, mint mondja, az igazi okot neki nem mondták el, az anya tagadja, nem akar róla beszélni.

Három évvel később az apa új élettársi kapcsolatot létesített, párja – korábbi kapcsolatából származó két fiúgyermekével együtt – hozzájuk költözött. A lány viszonya egyedül a nagymamával volt jó, mind az apával, mind annak élettársával komoly konfliktusaik voltak.

„*[…] anyu öt évesen, vagy hat évesen elhagyott, és akkor onnantól kezdve én édesapámmal, meg a nagymamámmal, meg a testvéremmel voltam együtt, és 8 évesen ismerte meg az édesapám ezt a [Tímeát], és onnantól kezdve, romba dőlt az egész életünk.*”

Az apával jelenleg egyáltalán nem, az anyával rendszertelen időközönként telefonon, ritkán és esetlegesen személyesen (az anyánál, élettársának lakásában) tartanak kapcsolatot. Anna elmondása szerint nincs ennél többre igénye, nem ragaszkodik az édesanyjához. Az apa hollétéről nincs információ, az anya újraházasodott, ebből a kapcsolatból nem született gyermek.

A családból való kiemelés a kliens saját kérésére történt. Az ekkor 15 éves Anna a családdal foglalkozó családsegítőtől kért segítséget.

„[…] én elmentem otthonról, apámnak hagytam otthon a falun egy üzenetet, hogy szia apu, akkor jövök haza, hogyha megoldódik az életem. De hát ez nem így volt, mert én elmentem a családsegítő helyre, […] ő járt ki ugye hozzánk […]. És akkor elmondtam neki, hogy mi a helyzet, hogy otthon édesapám nem ad nekem ételt, a családit nem rám költötte, elment a konditerembe, és akkor tudja, megfogta a súlyzókat, és akkor úgy mozgott, nagy mindegy, kicsit hiú vagy egoista, nem tudom milyen embernek mondjam."

Gyermekotthonban összesen 3 évet töltött, az első 3 hónap után saját kérésére gondozásihely-váltás történt, mert a fiatal felnőtt mentálisan nagyon nehezen viselte a zárt környezetet, ekkor került külső helyszínen működő otthonba. Nagykorúvá válásával vette át az utógondozói otthon. A fiatal felnőttnek jelenleg tartós (2 éves) párkapcsolata van, szakmát szerzett, érettségi vizsgát tett, és a tervek szerint egy újabb beiskolázással még egy évig az utógondozói otthonban maradhat ellátott. Otthonteremtési támogatásra nem jogosult, mivel nagykorúságáig nem töltött 3 évet a rendszerben, saját megtakarításai és a tágabb család részéről várható támogatásra alapozható önálló életkezdése.

Az esetvitel az érintett szereplők olvasatában

Kliensoldali szereplők

A gyermek

Anna válaszai alapján a család felbomlásában, illetve az életvezetési problémák meglétében nem játszott szerepet a szülőknél szenvedélybetegség, egyikük sem volt alkoholbeteg, droghasználó. A szülői feladatok ellátásának elégtelensége a szülők attitűdjéből fakadt, az elhanyagolás súlyos mértéket öltött fizikai vonatkozásban is. Az apa, aki szintén enyhe fokban értelmi fogyatékos, buszsofőrként dolgozott, de állását saját hibája miatt elveszítette. A fiatal nyilatkozataiból kiolvasható, hogy az apával való kapcsolattartás hiányának nem feltétlenül a köztük lévő rossz viszony, terhelt múlt az oka, legalább is a jelenben nem, hanem inkább a jelenlegi élettárs lehetetleníti el a kapcsolatfelvételt.

„[…] aki nem foglalkozik a gyerekeivel, akkor az milyen apa, feltenném a kérdést. Én is itt vagyok, testvérem ott van, most megszületett a gyermeke, nagyon aranyos, 9 hónapos, vele azóta tartom a kapcsolatot,

keresztanyámmal, meg az unokabátyámmal, de hát így az édesapámmal semmi. Hiába szeretem itt belülről, akármit is okozott számomra, még ha majdnem agyonvert, szeretem, mert az apám."

Anna viszonya a családi kapcsolatokhoz alapjaiban más, mint ahogy szülei példáján láthatta. Testvére kisgyermekét heves érzelmekkel övezi, gyakran vállal szerepet az ő családjának életében a gyermek körüli teendők terén, illetve az újszülött kapcsán testvérével és a távolabbi rokonokkal is intenzívebb lett a kapcsolata.

Az anyával való kapcsolatáról beszélve a fiatal felnőtt szenvtelen, távolságtartó hangnemben nyilatkozik. Megállapítja, hogy anya-gyermek jellegű kötődés – részéről biztosan – nincs közöttük, ritka kontaktusaik amolyan felszínes kapcsolattartó momentumok. *„Nagyon ritkán beszélek vele telefonon, átmegyek hozzá, meglátogatom, akkor együtt ebédelünk, beszélgetünk, és ennyi, de én nem ragaszkodom édesanyámhoz."*

A válás után kezdett párkapcsolatáról annyit tud, hogy a férfi egy alkalommal súlyosan bántalmazta édesanyját, a konfliktus hátterében a nő hűtlensége állt. Tudomása szerint azóta viszonyuk komolyabb problémáktól mentesen alakul.

Testvérével gyermekkorukban nem voltak jó viszonyban. Anna 7 éves korában az akkor 14 éves nővére elköltözött otthonról, kapcsolatuk ekkor jóformán teljesen megszakadt. Nővére gyermekének születésekor Anna kezdeményezésére viszonyukat rendezték, azóta rendszeres kapcsolatban vannak. A testvér családjával rendezett körülmények között él, férjével több lakást is tulajdonolnak, ezek kiadásából is származik jövedelmük. A nagymama halálával örökölt a két testvér egy lakást, de azt jelenleg az apa és élettársa használja, így Anna nem férhet hozzá az örökségéhez. Ahogy mondja, erre majd csak akkor lesz lehetőség, ha az apa meghal.

Az iskolai pályafutásról beszélve a fiatal felnőtt arról számol be, hogy társas kapcsolatai mindig jól alakultak, az általános és a középiskolából is vannak barátai, akivel tartja a kapcsolatot. Tanulmányaiban voltak és vannak nehézségek, különösen az idegen nyelv, a matematika és a magyar azok a tárgyak, amikből nehezen teljesít. Eladói szakmát szerzett, majd érettségit adó speciális középiskolában folytatta tanulmányait.

Jelenlegi gondozási helyét a fiatal felnőtt maga választotta, egy korábban az utógondozói otthonba kerülő barátja elmondása alapján kérvényezte, hogy ebbe az intézménybe kerüljön nagykorúvá válásakor. Azért esett erre a választása, mert vonzó volt számára, hogy az itteni rendszer az önállósodás felé irányítja a fiatalokat, így például az étkezés megoldásában is.

„[…] náluk [egy másik otthonban élő barátnál] úgy van, hogy hétfőtől-péntekig van rendes étkezés, és akkor hétvégén meg kapnak, mit is, ellátmányt, és akkor azt kell beosztani. Itt nálunk meg úgy van, hogy végig

ellátmány van minden hónapban, és magunkra főzünk. Tehát ez egy önellátó. […] Pont ezért jöttem ide, hogy önellátó legyek, saját magamat el tudjam tartani, hogyha majd kimegyek. Mert, hogy ha én oda mentem volna, ahová a többiek, hát ott ugyanaz lenne, meg se tudtam volna tanulni főzni, semmit nem tudtam volna csinálni."

A jövőre vonatkozó tervek között legfontosabbként a párjával való összeköltözést említi, de ezt időrendben megelőzi a vidéken élő rokonokhoz költözés, ahol is néhány hónapot tervez eltölteni, hogy anyagilag felkészüljön a városi albérlet finanszírozására. Tudomása van róla, hogy lenne lehetősége még egy évig az utógondozói otthonban maradni, de úgy véli, az ő életében már elkövetkezett a váltás, az önálló élet megkezdésének ideje. Hasonló határozottsággal kezeli a testvérétől várható segítséget is, mint mondja, számíthatna nővére anyagi támogatására, de nem szeretne erre támaszkodni, saját erőből kell megoldania az élete vezetését. Jelenleg munkát keres, állásinterjúkra jár, korábban is dolgozott több helyen, komolyabb pénzügyi gondjai soha nem voltak, a pénzkezelésben kimagaslóan jó képességű.

A barátnő

Detti az általános iskolában ismerkedett meg Annával, egy évfolyammal alatta járt. Barátságuk az iskola végeztével is szoros maradt, napi kapcsolatban vannak egymással. Detti házas, kétéves gyermekével GYES-en van. A lány Annát egy jólelkű, önzetlen nőként mutatja be, aki, ha szükséget lát, mindenkinek szívesen segít. Meglátása szerint saját életét erős akarattal és eltökéltséggel irányítja, amit elért, azt magának köszönheti, és a rendkívül rossz családi háttér ellenére rendezett, jól működő életet alakított ki magának. Detti nincs jó véleménnyel barátnője párkapcsolatáról, szerinte a fiú lekezelően bánik a lánnyal és sokszor kihasználja őt.
Annak ellenére, hogy viszonyuk rendkívül intenzív, egyéb baráti kapcsolataikat nem osztják meg egymással. Detti hallomásból tud Anna egy másik nagyon közeli barátnőjéről, de közös programjaik nincsenek, nem is találkoztak, ahogyan Anna párkapcsolatáról is csak kevés információja van, a két éve tartó kapcsolat során még nem találkozott a fiúval sem. Ugyanígy kevés alkalommal beszédtéma Anna életének utógondozói otthonban töltött része, a lány nem beszél, vagy csak nagyon ritkán és keveset az ottani történésekről. Így tehát a barátnő a tervekről, háttérben húzódó folyamatokról csak keveset tud.

Ellátásoldali szereplők

Utógondozásban dolgozó szakember

A fiatal lakóhelyét bemutatva az utógondozó elmondja, hogy 18 gondozott lakik az épületben, mindannyian 18-24 évesek. Három utógondozó, három asszisztens és az otthonvezető látják el a szakmai feladatokat. A működés zavartalan, bár a szakember megjegyzi, hogy váratlan helyzetekre sokszor nem tudnak megfelelően reagálni, mivel nem önálló gazdálkodási egységként működnek. Elmondása szerint az intézményben eltölthető hat évet kevés esetben töltik ki a gondozottak, részben azért, mert nem nagykorúvá válásukkal, hanem csak később kerülnek be, részben pedig esetenként olyan magatartásbeli problémák adódnak, amik miatt idő előtt ki kell zárni a fiatalt az intézményből. Arra a kérdésre, hogy van-e visszaút egy ilyen kizárás esetén a szakember igennel válaszol, hozzátéve, hogy viszonylag sok feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy valaki visszatérhessen, de nem példa nélküli az ő praxisában sem. Rámutat, hogy olyan szituáció is előfordulhat, amikor egy ilyen kényszerű szünet az ellátásban kifejezetten kedvezően hat a fiatal életének alakulására, bár sajnos az ellenkezőjére is van példa.

„[…] ennek van időnként jó hatása is. […] többször is előfordult, fiatalom, hogy egész egyszerűen nem akarta a kereteket viselni. És jó képességű volt, ha tanult, akkor megfelelően tudott teljesíteni, stb., és a végén eljutott odáig, hogy ki kellett zárni […] Eltelt 1-2 hónap, és úgy látta, hogy ő a kinti világban nem tud most még egyedül megmaradni, visszajött, szakmát szerzett, megnősült, és úgy ment innen el. Tehát ez nem általános, de ilyen is van. Tehát van […] egy olyan hozadéka, hogy, hogy megtapasztalja, hogy ott rosszabb kint, és nem tud teljesíteni magának se. Aztán van, aki teljesen elvész."

Általában az otthonba kerülő fiatalok személyiségének fejlettségéről, önálló életre való felkészültségének fokáról az utógondozó meglehetősen borús képet fest. Meglátása szerint a gyermekotthonból kikerülő fiatalok komoly deficittel rendelkeznek a mindennapi életben szükséges képességek terén, és sajnos nem minden esetben elég az utógondozói otthonban megadható segítség, hogy ezeket a hátrányokat ledolgozza a kliens.

„Én nem tudom, a gyerekotthon mit tud csinálni, vagy mit nem tud csinálni, de amikor idekerül, már sokszor olyan anyag kerül ide, ami nem egy egyszerű eset. A pénzkezelésre nem tanítják meg, tehát fogalma nincs arról, hogy mi a pénz értéke. Azt tudja, hogy jó, ha sok pénzem van, mert azért sokat kapok, de, hogy ne költsem el mondjuk ha a kezemben van 600 ezer amikor kijövök, 1 nap alatt, azt már nem tudja."

Annát jellemezve elmondja, hogy a fiatal rendkívül együttműködő, készséges, szabálykövető, saját dolgait kézben tartja, a szakemberek tanácsait, véleményét meghallgatja és meg is fogadja azokat. Gyakran osztja meg problémáit, dilemmáit az intézményben dolgozó felnőttekkel és hatékonyan építi be a visszajelzéseket döntéseibe.
Az utógondozó úgy látja, Anna nehezen teremt kapcsolatot a kortársaival, kevés barátja van, és nem mélyíti el nagyon ezeket a kapcsolatait.
A pénzkezelés, mint az önállósodás egyik kulcsmozzanata szerinte Anna esetében teljesen problémamentes, már ami a pénz beosztását, felhasználását illeti. Éppen ez, vagyis a megtakarításra való képesség – együtt a lány rendkívül önzetlen beállítódásával – vezet időnként problémákhoz, amennyiben könnyen, és sokszor magára nézve felelőtlenül segít másokon, ad kölcsön kisebb-nagyobb összegeket.

„*[…] ő kifejezetten jól bánik [a pénzzel], egy fenntartással, […] hogy időnként úgy is kölcsönad, hogy nem kéne. Tehát időnként beleesett egy olyan hibába, hogyha kértek tőle, adott. Na most a barátjával is ez volt a probléma[…]*"

Anna jövőjével kapcsolatban utógondozója azt az irányt látná biztonságosabbnak, ha a lány egy újabb iskolába beiratkozva további egy évig az intézményben maradna. Ezt az elképzelését próbálta elfogadtatni a gondozottal, a szükséges képzés kapcsán előkészületeket is tett, de számára is ismert, hogy Anna nagy valószínűséggel a kilépés mellett fog dönteni. Bár ez a döntés nagy kockázatokat is rejt, a szakember úgy véli, Anna felkészült az önálló életvitelre, meg fogja állni a helyét az otthonon kívüli világban.

„*[…] az a lehetőség áll előtte, hogy elmegy, befejezi itt a pályafutását […] De ha beiratkozik, és most ebben a verzióban próbálom őt tartani, tök mindegy mibe, […] érettségije megvan, bolti eladója megvan, de ha egy akármilyen gyorséttermi eladót, vagy bármit elkezd csinálni ott, akkor kap egy évet még itt pluszba, az alatt sok pénzt össze lehet még gyűjteni […] Vagy elmegy, most neki van egy saját verziója, hogy elmegy rokonokhoz, oda le vidékre lakni, ők adnak neki egy kis időt, hogy ott lakhasson, gyűjtsön pénzt és kezdjen el albérletben élni, és dolgozzon tovább, ez a két lehetősége van.*
[az iskola] fölajánlotta, hogy ott lehetséges. Az nem teljes bejárást igényel, nem köti le annyira. Most én neki nem mondom, de […] ha éppen nem jár be, hát nem fogják kirúgni. Én meg annyira rá tudok hatni az ottaniakra, hogy ezt az évet csak azért hagyják neki, hogy legyen életfeltétele."

Az intézményvezető

Az utógondozói otthon egy több telephellyel működő komplex intézmény része, ennek vezetője is rálát az otthonban nevelkedő Anna esetére. Az ő meglátása is az, hogy a fiatal képes az önálló életre, hozzátéve, hogy bekerülésétől fogva hosszú út vezetett idáig.

„*[…] róla el lehet mondani azt, hogy a lehetőségeinek, meg a képességeinek megfelelő legmagasabb iskolai végzettséget megszerezte. Megerősödött a hat év alatt az önálló életvitelre való alkalmassága, bár most az intézményről való leválás az nagy trauma lesz számára. Ami ezt a folyamatot meg fogja számára könnyíteni, hogy két éve tartós párkapcsolata van, ami fog neki segíteni abban, hogy elhagyjon bennünket. […] Ő egy nagyon intézményfüggő, dependens kliens volt, amikor 18 évesen hozzánk beköltözött. […] Tehát, hogy felnőtt, azt lehet mondani, ebben a hat évben.*"

A szakember visszatekintve azt látja, hogy Anna esetében a legfontosabb fejlődést az önbizalom kialakítása, a szorongások csökkentése jelentette.

„*[…] nem akart például kísérő nélkül elmenni külső helyszínre, […] hárította ezeket a helyzeteket, mert nagyon félt […], nagyon szorongott. Nagyon sokat dolgozott a kolléga azon, hogy egyáltalán az önbizalma erősödjön, hogy ő képes megcsinálni dolgokat, jól képes megcsinálni dolgokat. […] erről szóltak az egyéni együttműködési megállapodások, hogy merjen, meg akarjon önállósodni, és hogy a képességei alapján a mennyiséggel, számokkal úgy bánjon, hogy az az önálló pénzbeosztást lehetővé tegye számára.*"

A vezető egyértelműen úgy látja, hogy Anna beilleszkedése az otthonból kikerülve sikeres lesz. A külső segítségre való támaszkodás egyre kevésbé jellemzi, ugyanakkor kimagasló együttműködési képessége rendkívül jó alap például a munkaerő-piacon való boldogulásban.

„*[…] nagyon jó esélye van a beilleszkedésre. Egyre kevesebb közvetlen irányításra szorul, bár ezt engedi el a legnehezebben, tehát, hogy akkor is igényelné, hogyha igazándiból már nincsen rá szüksége. És ami még nagyon meg fogja könnyíteni az ő beilleszkedését, hogy teljesen normakövető […] őt biztos nem fogja kirúgni a főnöke azért, mert valami fegyelmezetlenséget követ el. Azért akik nálunk munkaviszonnyal rendelkeznek, elég nehezen tapadnak meg egy munkahelyen, pontosan azért, mert, hogy az irányítást nehezen […] a munkaviszonyok megszűnésének az esetek igen-igen nagy többségében az az oka, hogy a fiatal felnőtt kikéri magának, hogy őt ne csicskáztassa a főnök.*"

Általában a rendszer működését tekintve a szakember rámutat egy problémára, mely a tanulói-hallgatói jogviszonyhoz kötött rendszerben maradás részleteiben mutatkozik.

„[…] nem tett jót az életkori korhatár leszállítása 21 éves korra azokban az esetekben, ahol nem tanulói jogviszony alapozza meg az utógondozói ellátást. Bár ezzel párhuzamosan […] kikerült a jogszabályi környezetből a nappali tagozatos tanulói jogviszonyhoz való ragaszkodás, […] bármilyen képzési formában részesülve lehetséges utógondozói ellátásban részesülni. És ez egyfelől nagyon jó, másfelől pedig ezt a változást nem követte a közoktatás változása, tehát a Gyvt-be hiába került be ennek a lehetősége, a közoktatás, különösen a középfokú oktatás vonatkozásában nagyon minimális az a képzési forma, amit például 22 éves kor utánig igénybe tud venni a fiatal felnőtt. Hiába van lehetősége arra, hogy […] 21 és 24 éves kora között tanulói-hallgatói jogviszony alapján vegye igénybe az utógondozói ellátást, hogy ha e mögül hiányoznak azok a képzési formák, ahol ő ezt igénybe tudná valósan venni, és nem […] csak papírforma szerint, vagy ilyen alibi tanulói jogviszonnyal. Tehát ez, azt gondolom, hogy mindenféleképpen rendszerszintű gond."

Összegzés

Anna esete azt mutatja, hogy a különösen nehéz körülmények közül induló, érzelmileg és fizikailag is elhanyagolt, emellett sajátos nevelési igényűként még további hátrányokkal is küzdő fiatal is sikeres felnőtté válhat. A gyermekben, fiatalban rejlő motiváció elengedhetetlenül fontos ehhez, de a fejlődés azon alapul, hogy a gyermekkel foglalkozó szakemberek megtalálják-e azokat az esetspecifikus területeket, ahol beavatkozás, fejlesztés szükséges, képesek-e a rendszer által adott kereteket az egyénre fókuszálva kitölteni, adott esetben tágítani. Azon, hogy sikerül-e a fiatal felé olyan elvárásokat megfogalmazni, közép- és hosszú távú célokat kitűzni – vele együttműködésben – melyek kellő motivációt, húzóerőt biztosítanak, ugyanakkor nem riasztóak, nem túlzók, vagyis nem állítják teljesíthetetlen feladatok elé a fiatalt.

Összegzés

A következőkben a 15 esettanulmány tapasztalatait összegezzük, melyek megerősítik az első körös teszt eredményeit (Rubeus Egyesület 2016) és az esettanulmányok készítésének fontosságát, módszertani gyermekvédelmi munkába való beépítését.

- A gondozási helyen a tanulás szinte kizárólagos, egyetlen eszközként jelenik meg az önálló életkezdés elérése érdekében, amely nem veszi figyelembe a gyermekek szükségletalapú ellátását, hiszen nem minden gyermeknek van affinitása, képessége a továbbtanulásra.
- A nevelőszülő sok esetben egyedül van a döntések meghozatalában, a célok meghatározásában és az ahhoz rendelt eszközök kiválasztásában, sem a gyermekvédelmi gyám, sem a nevelőszülői tanácsadó, sem pedig a gyermekjóléti szolgálat nincs jelen.
- A szakellátás segítő szakemberei bizonyos időközönként megjelennek a gyermek sorsának alakításában, de folyamatosan nincsenek jelen, így a döntések és a szakmai támogatás sokszor esetleges.
- A gyermekekkel foglalkozó szakemberek ismerete sok esetben a gyermekek életútjáról meglehetősen felszínes. A gyermekek szakellátásba kerülésének körülményeit pontosan nem ismerik, hiszen egyik szakember sem az elejétől kíséri az életutat, így a gyermek életéről, élményeiről, érzelmeiről, véleményeiről csak közvetett információkkal rendelkeznek.
- Több eset elemzése megmutatta, hogy a GH-1-nek nincs igazán jelentősége, hiszen nem minden változásnál módosítják azt. Az egyéni gondozási-nevelési terv gyakran nem szerves része a nevelőcsalád munkájának, illetve a nevelőcsaládd al való munkának sem. Mivel a kompetenciahatárok tisztázatlanok, így nincs mit számon kérni.
- Sok esetben az látható, hogy a gyermekek nem alakítanak ki bizalmi kapcsolatot az alap- és szakellátás segítőivel, amely a problémahelyzetre való gyors és célzott reagálást nehezíti és általában gátja a hazagondozásnak vagy egy sikeres, önálló életkezdés szakszerű megalapozásának.
- Az adott eset kapcsán érintett szakemberek munkavégzéséről az látszik sok esetben, hogy az önállóan zajlik, az alap- és a szakellátás között nincs híd, ezáltal információáramlás sincs és közös megvalósítás sem. Teammunkát kevéssé látunk, bár ezen a területen jelentős különbség figyelhető meg a nem állami fenntartásban működő civil hálózat munkájában.
- A közös tervezés és végrehajtás a szakellátás szereplői között sem érhető tetten, így viszont – külső segítség híján – az adott helyzet konzerválódik. Jól mutatják ezt a

nevelőszülős esetek, ahol legtöbbször a nevelőszülő védő-óvó burka azonosítható, amelyről nehezített a leválás, főleg, ha a kliens bizonytalanul tekint a jövőbe, és ha majd elfogynak mellőle a potenciális erőforrások. Félő, hogy ez az állapot meg fogja nehezíteni az önálló életkezdés folyamatát.

- Sok esetben a vér szerinti családdal való együttműködés is nehézkes, esetleges, bár a szakemberek legalább egy átlagos együttműködési kapcsolatot igyekeznek kialakítani és fenntartani a családokkal, azonban ez a hazakerüléshez kevés.
- A nagykorúvá válás előtt álló tinédzserek esetében a jövőbeli tervek jellemzően még elnagyoltak, kevésbé határozottak, a cél elérésének az útja még kevésbé világos, akkor is, ha a nevelőszülőnek határozott elképzelései vannak az önálló életkezdésről. Több alkalommal fedezhető fel értékütközés, például a munka és a továbbtanulás mint elérendő cél tekintetében.
- A nevelőszülői ellátás kapcsán több esetben tapasztalható, hogy a gyermekkel kapcsolatos célok eléréséhez szükséges eszközök kiválasztásában sem a gyermekvédelmi gyám, sem a nevelőszülői tanácsadó, sem pedig a gyermekjóléti szolgálat nem ad segítséget. Nem egyértelmű, hogy a kliens és a nevelőszülő közötti kommunikáció elősegítése érdekében milyen beavatkozásokat, segítségnyújtási formákat terveztek, illetve milyen segítséget kaptak az esetvitelben érintett szakemberektől.
- Mind az állami, mind a nem állami fenntartásban működő nevelőszülői hálózatokban készült esettanulmányokban érintett gyermekek és fiatal felnőttek beszámoltak arról, hogy a gondozási hely biztonságos érzelmi hátteret nyújt számukra az esetleges feszültségek, érdek, - illetve értékellentétektől függetlenül.
- A civil fenntartásban működő nevelőszülői hálózat esetében elmondható, hogy a sikerhez elengedhetetlen az SOS rendszerének támogató, lehetőséget teremtő szemléletmódja is, ahogyan a rendszert működtető szereplői, elsősorban a nevelőszülő, illetve a rendszeren kívüli széles networkingre építő kapcsolatok pozitív, támogató hozzáállása.
- Nagy teher helyeződik a gyermekvédelmi gyámokra, ez sokszor az együttműködések körüli feszültségekből, egyeztetésekből, együttműködési kötelemből ered, amelyet a különböző szakemberek sokszor egy felesleges teherként élnek meg (feladatok kereszteződése; új kapcsolatok, feladatkörök kiépítése lassan megy végbe). A gyám szerepe sok esetben plusz terhet ró a nevelőszülőre is, a nevelőszülők az osztott gyámságot is bonyolultabbnak látják.

- Amennyiben a fiatal vagy fiatal felnőtt céltudatos, magabiztos, nem érezhető hogy idegen számára a nevelőszülőktől való leválás gondolata. Nagy segítséget jelent, ha a nevelőszülő támogatja a jövőbeli terveket, érzelmi, erkölcsi és életvezetési támogatást biztosít.
- Sok esetben egy „nevelőszülői családba zártságról" beszélhetünk, amikor is a gyermek számára a nevelőszülő az egyetlen kötődési pont, ő a legfőbb erőforrása a gyermeknek. Sokszor a gyermek nincsen bizalmi kapcsolatban sem vér szerinti családtagjaival, sem a szakellátás segítőivel.
- A gyermekotthoni ellátásban nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a gyermekfelügyelet mellett a tudatos gyermeknevelésre, ehhez sok esetben hiányoznak a megfelelő végzettséggel rendelkező szakemberek és az igénybe vehető háttértámogatások, célzott, rendszeres programok.
- A gyermekvédelmi szakellátás a sok esetben megjelenő komplex problémák kezelésére nincsen felkészülve, a gyermekkori traumák feloldásában, esetleges pszichiátriai problémák holisztikus szemléletű kezelésében kevéssé képes adekvát segítséget nyújtani.
- Néhány esetben vagy az esetvitel egyes részeiben azonban látható volt, hogy a szakemberek képesek az együttgondolkodásra és egy közös cselekvési terv kialakítására, ahol az egyes szereplők nem önálló vagy egymás elképzeléseivel ellentétes munkát végeznek, hanem a lehetőségeket egyeztetve alakítanak ki megoldási utakat, ami a gyermek fejlődését, sikerességét és önállóságának megalapozását szolgálják. A hazagondozással végződő eset is az összefogásban, tudatos tervezésben rejlő lehetőségeket példázza. Fontos, hogy a gyermek rendelkezzen megfelelő támogatóval a kikerülést követően is és az utógondozás így elérje a célját a harmadlagos prevenció jegyében. Ebben az esetben is nélkülözhetetlen a szülők partnerként való kezelése, gyermekneveléssel kapcsolatos döntéseiben való megfelelő szintű szakmai támogatás biztosítása.
- A fiatal felnőttek megfelelő szakmai segítség mellett képesek a gyermekvédelmi gondozásból származó hátrányaikat (előítéletek, kapcsolatépítés nehézségei) sikeresen kezelni, legtöbb esetben képesek azokat saját maguk javára fordítani. Az utógondozást egy kulcsfontosságú lehetőségnek tekintik, és mindent megtesznek azért, hogy a törvényben nevesített életkori határig a rendszerben maradhassanak. Ennek igénybe vétele nélkül sem a fiatalok, sem a megkérdezett szakemberek nem látnak esélyt a sikeres társadalmi integrációra.
- Az esettanulmányok tapasztalatai szerint a gyermekekben, fiatal felnőttekben rejlő motiváció elengedhetetlenül fontos a sikeres integrációhoz, de fejlődésük azon alapszik,

hogy a velük foglalkozó szakemberek megtalálják-e azokat az esetspecifikus területeket, ahol beavatkozás, fejlesztés szükséges, képesek-e a rendszer által adott kereteket az egyénre fókuszálva kitölteni.

Álláspontunk szerint az esettanulmányok is azt a célt szolgálják, hogy a szakemberek, a kutatók és a közpolitika alakítóinak munkája összeérjen és mindezen tudások a professzionális gyermekvédelmi működést szolgálják.

Mindehhez, ahogy az ún. Mágikus pentagon is mutatja (1. számú ábra) egy széles körű partnerségre van szükség a gyermekvédelmi munka és annak fejlesztése terén. A továbblépés irányait a következőkben jelöljük ki kutatómunkánk eredményeire építve:

- kutatási eredmények széles körben való megosztása fórumokon, publikációkon keresztül, a kapott eredmények, tudások módszertani, szakmafejlesztési munkába és stratégiai tervezés-fejlesztésbe való beépítése;
- egyes problémákra reagálandó jó gyakorlatok, sikeres példák gyűjtése és terjesztése a gyermekvédelem teljes rendszerében, különös tekintettel a vér szerinti családdal való együttműködésre, illetve az önálló életre való felkészítésre;
- esettanulmányok készítése és szakmai körben való értelmezése a szakmai hiányosságok feltárása érdekében, valamint a szakszerű esetviteli események, eseményláncok beazonosítása érdekében;
- innovatív módszerek és programok biztosítása a rendszerben nevelkedő gyermekek és fiatal felnőttek számára;
- képzések, továbbképzések biztosítása, különös tekintettel a késő modernitás gyermeknevelési kihívásaira;
- folyamatos párbeszéd biztosítása a szakemberek – kutatók – döntéshozók között;
- együttműködési kultúra javítása mikro-, mezo-, és makroszinten[5];
- komplex módszertanra épülő hatékonyságmérések támogatása a rendszer különböző szintjein (gyermek útjának nyomon követése kvantitatív és kvalitatív mérési módszerekre

[5] Mikroszint (gyermek, családja), mezoszint (környezet, adott szolgáltatás) és makroszint (gyermekvédelem, tágabb értelemben annak társadalmi beágyazottsága).

építve, pilot jelleggel a rendszerből kilépő fiatal felnőttek nyomon követése társadalmi integrációjuk sikerességének feltárása érdekében);

- rezilienciamérések gyermekvédelmi gyakorlatba való szisztematikus bevezetése;
- módszertani támogatás nyújtása a rendszer szereplői számára;
- minőségbiztosítási rendszer kiépítése és működtetése;
- gyermekvédelmi etikai kódex elkészítése. (Domszky 2011; Rácz 2014, 2016; Rubeus 2016; Szikulai 2014)

Ahogy az esettanulmányok tanulságai, valamint a Mágikus pentagon c. ábra is mutatja, a célcsoporti tagok bevonása, valamint a társágazatokkal való együttműködés nélkülözhetetlen a sikeres esetvitel szempontjából. Ehhez hosszú távon szemléletváltásra van szükség, mely a gyermekvédelem szolgáltatási funkcióinak megerősítése köré épül azokban az esetekben is, ahol a terápiás célok teljesítése első lépésként nélkülözhetetlen a gyermekek és fiatalok problémáinak kezelése érdekében, mindeközben számolva a gyermekvédelem társadalmi beágyazottságával. (Rácz 2014, 2016)

1. számú ábra: Mágikus pentagon

Forrás: Saját szerkesztés. (A társszakmák, szervezetek csoportjában a különböző egyházi, civil szervezetek is szerepet kapnak.)

Felhasznált irodalom

Domszky A. (2011): A gyermekvédelmi módszertan társadalmi konstrukciója. A módszertan mint változáskövetés. *Kapocs*, 3. 2-13.

Rácz A. (2014): Jó szülő-e az állam? – Fejlesztési igények a gyermekvédelmi szakellátás professzionalizációjáért. In: (szerk. Rácz A.) *Jó szülő-e az állam? A corporate parenting terminus gyakorlatban való megjelenése.* (Gyermek- és ifjúságvédelmi Tanulmányok IV.) Budapest: Rubeus Egyesület. 215-245. http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2014/05/ CPnemzetkozi_2014_final.pdf (utolsó elérés: 2016. 12.20.)

Rácz A. (2016): *Gyermekvédelem mint fragmentált társadalmi intézmény - A korporált szülőség értelmezése a hazai gyakorlatban.* Debrecen: Debrecen University Press.

Rubeus Egyesület (2016): *Indikátorok és evaluációs modellek a gyermekvédelmi szakellátásban.* (szerk. Rácz A.) Budapest: Rubeus Egyesület. (Gyermek- és ifjúságvédelmi Tanulmányok VI.) http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2015/08/eval_konyv_2016_FINAL_20160723.pdf (utolsó elérés: 2016.12.20.)

Szikulai I. (2014): Gyermekvédelem a XXI. században – kihívások. In: (szerk. Rácz A.) *Jó szülő-e az állam? A corporate parenting terminus gyakorlatban való megjelenése.* (Gyermek- és ifjúságvédelmi Tanulmányok IV.) Budapest: Rubeus Egyesület. 371-389. http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2014/05/ CPnemzetkozi_2014_final.pdf (utolsó elérés: 2016. 12.20.)

Rácz Andrea – Szikulai István: Komplex módszertanra épülő hatékonyságmérések gyakorlati tapasztalatai a jövőbeli fejlesztések megalapozása érdekében

Minőségbiztosítás megalapozásának szempontjai a gyermekvédelemben

A gyermekek társadalmunkban – elsősorban életkorukból és fejlődésükből adódóan – olyan sajátos csoportot képviselnek, amelynek jól megfogalmazható önálló érdekei és szükségletei vannak, jogérvényesítő képességük ugyanakkor alulmarad a társadalom többi csoportjához képest, növelve ezzel kiszolgáltatottságukat. Ugyanakkor a gyermekek alapvető, a Gyermekvédelmi törvényben deklarált joga, hogy egyenlő, elérhető segítséget kapjanak felnevelkedésükhöz, képességeik, készségeik kibontakoztatásához. Mindez független attól, hogy az ország mely részén, milyen méretű településen élnek. (Szikulai 2014) A gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek hatványozottabban kiszolgáltatottak, jogérvényesítő képességük a családban élő gyermekeknél is gyengébb, a gyermekvédelmi szakellátások feladata ebből fakadóan, hogy szolgáltatásaikat úgy szervezzék, hogy minden szakellátásban élő gyermek egyenlő eséllyel férjen hozzá az életkorának és szükségleteinek megfelelő, minőségi ellátáshoz. A jelenleg működő ellátórendszer ma sajnálatos módon nem képes a fenti elv maradéktalan megvalósítására. Míg a kistelepüléseken a külső szakmai kapacitások hiánya, szakemberhiány miatt nem tudja megvalósítani a jó színvonalú működést a szakellátás, addig azokon a településeken, ahol rendelkezésre állnak a szolgáltatások, kapacitás- és együttműködési problémák nehezítik a minőségi ellátás kialakítását. Gyakran tapasztalhatjuk, hogy az egyes szolgáltatók nem ismerik egymás és a társszakmák szolgáltatásait, azok tartalmát, szakmai lehetőségeit, szolgáltatásaik szervezése során nem kapcsolódnak össze a kívánt módon. (Szikulai 2011; Rubeus Egyesület 2016; Rácz 2016) A korporált szülőség jegyében azonban az állam felelőssége vitathatatlan. (Rácz 2014; 2016)

A gyermekvédelmi szakellátás minőségbiztosítása komplex és bonyolult problémát jelent, amelynek különböző aspektusaival foglalkozott és foglalkozik a gyermekvédelmi szakma a Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyermekvédelmi törvény) életbe lépése óta. Mindez azért fontos egyfelől, mert csak a minőségbiztosítás jelenthet megoldást arra a kérdésre, hogy a gyermekvédelem mindenhol a településmérettől, a település helyétől, a fenntartótól (az állam, egyházi vagy civil szervezet tartja-e fenn), a biztosított és elérhető/kapcsolható szolgáltatások körétől, az adott szolgáltató gazdasági lehetőségeitől, humánerőforrás-kapacitásától, szemléletétől, vezetési stílusoktól stb. Vagyis, hogy bármikor, bárhol ugyanolyan tartalmú szolgáltatást biztosítson minden igénybevevő számára. (Rácz 2012; 2014; 2016) Ehhez tartozik a szakmai munka folyamatként való értelmezése is a

szakemberek vonatkozásában és a rendszer/folyamat szereplőinek adekvát azonosítása. (Dr. Szalay 2001) Mindez találkozik a szakmapolitikai és a társadalmi elvárásokkal is, ami természetesen az igénybevevők érdekét szolgálja, hiszen ha állandó minőségű szolgáltatást tud biztosítani a gyermekvédelmi rendszer, akkor ez azt is jelenti, hogy valóban semleges módon, mindennemű diszkriminációtól mentesen vehetik igénybe a szolgáltatásokat, vagyis ez tesz eleget a gyermekek esélyegyenlőségének, biztosítja a gyermeki jogok maradéktalan érvényesülését, és így tud megfelelni a gyermekvédelem rendszere annak gyakorlati működés során a gyermek legjobb érdeke elvének. Ugyanakkor ez szolgálja a szolgáltatásban dolgozók védelmét is, mivel ha a minőségbiztosítás szigorú előírásainak megfelelő módon látják el feladatukat, akkor egyrészt kisebb a hibázás lehetősége, másrészt egy jól meghatározott elv- és feladatrendszer mentén mindent megtesznek feladataik magas szintű ellátása érdekében, így nem kérhető számon rajtuk mulasztás. Másfelől azért fontos a minőségbiztosítás, mivel az garantálja, hogy az állandó tartalmú szolgáltatás jó minőségű is legyen, ezáltal teljesítve deklarált gyermekvédelmi céljait. Nem elég az, hogy a szolgáltatások tartalma állandó legyen bárhol és bármikor, annak a tartalomnak magas színvonalúnak, a professzionalitás ismérveinek megfelelőnek is kell lennie. (Rácz 2012; 2016) Csak a jó minőségű szolgáltatás tudja az igénybevevők problémáit orvosolni, és csak az ilyen típusú szolgáltatás felel meg a jó kormányzás kritériumának. Így elmondható, hogy ez esetben is találkozik a szakmapolitikai és társadalmi elvárásokkal a minőségbiztosítás bevezetésének hatása a gyermekvédelemben. Végezetül azért kell a minőségbiztosítást alkalmazni, hogy a jogszabályok által kialakított keretek között megvalósulhasson az egységes szemlélet és ez alapján egy egységes gyakorlat jöhessen létre a gyermekvédelemben, amelynek kialakulása jelenleg is zajlik, és ezt a hosszú folyamatot gyorsíthatja fel, tarthatja mederben egy egységes szemléletre épülő minőségbiztosítási rendszer bevezetése. Természetesen nem elvárható egy teljes minőségbiztosítási rendszer azonnali és komplex bevezetése, azonban egyes elemeinek bevezetése mindenképpen időszerű és szükséges. Ezek között is kitüntetett szerepe van azon elemeknek, amelyek nemcsak a szolgáltatást biztosítók számára nyújtanak segítséget, hanem a szolgáltatást fenntartóknak, a szakmafejlesztést és a szakmapolitikai irányítást végzőknek is, olyan módon, hogy állandó visszacsatolást biztosít számukra.

Mindenek előtt tisztázni kell, hogy mi szükséges a minőségbiztosításhoz, mivel a gyermekvédelmi rendszerben a termelő ágazatokkal ellentétben nem elégséges a folyamatszabályozás, annál sokrétűbb a probléma[6]. Kutatási eredményeinkre építve a gyermekvédelmi minőségbiztosításnak a szükséges elemei a következők:

[6] Lásd erről más megközelítésben a kapcsolódó projekt módszertani tanulmányát. Czibere Ibolya - Rácz Andrea - Szikulai István (2017): *Szolgáltatási indikátorok tesztje a gyermekvédelmi szakellátás rendszerében - Módszertani tanulmány. Budapest:* Rubeus Egyesület.

- A jogszabályi környezet megfelelő volta. A Gyermekvédelmi törvény és kapcsolódó rendeletei megfelelő környezetet biztosítanak, mivel önálló ágazati jogszabály, amely biztosítja a gyermekek különleges védelmét, a gyermeki jogok széles körű érvényesülését, valamint a gyermek legjobb érdekének tiszteletben tartását és érvényes válaszokat ad a gyermek szükségleteire. Alapelvei között fontos a gyermekközpontúság, a jogszerűség és a szakszerűség elve, a prevenció alapelve és az egyenlő bánásmód biztosítása, a diszkrimináció tilalma.
- Meghatározásra kerültek olyan szempontok, amik a minőséghez vezetnek el, vagyis, hogy mit kell biztosítani, mi lenne jó az igénybevevőnek. Ehhez meg kell határozni, hogy milyen célokat szeretnénk elérni a rendszer működése során, milyen értékeket szeretnénk közvetíteni az igénybevevők felé. A célokat természetesen megfogalmazzák nagy általánosságban a jogszabályok, azonban a szolgáltatók mindennapos céljait egy-egy eset kapcsán mindig a szolgáltatóknak maguknak kell meghatározniuk, amihez a jogszabályok nem minden esetben adnak elégséges támpontokat, így szükség van a szakmai támogatásra ezek megfogalmazásához is. Ugyanígy az értékek meghatározása sem állhat meg azon értékeknél, amelyeket a jogszabályok tartalmaznak, azokat célszerű lebontani a mindennapi esetvezetés szintjére.
- Meghatározott személyi-tárgyi feltételrendszernek való megfelelés. Ennek keretében meg kell határozni, hogy mire lenne szükség, hogy a meghatározott minőségű szolgáltatásokat biztosítani tudjuk, mi az a személyi-tárgyi feltételrendszer, ami ehhez szükséges, hiszen az összes erre vonatkozó szabályozás a korábbi tapasztalatokra (nem feltétlenül jó minőségű szolgáltatások nyújtása során szerzett tapasztalatokra), külföldi példákra (amelyek nem biztos, hogy adekvátak a hazai környezetben), elméleti megközelítésekre épül. Éppen ezért fontos minden olyan minőségbiztosítási elem, ami képes visszacsatolást biztosítani a rendszer működésének ezen aspektusáról. Vagyis célszerű valamilyen módszerrel megvizsgálni a gyermekvédelmi rendszerben rendelkezésre álló személyi-tárgyi feltételrendszert, továbbá számba venni a gyakorlati tapasztalatok alapján jelentkező hiányosságokat, és abból a megfelelő következtetéseket levonni. (A Rubeus Egyesület kapcsolódó projektje ezeknek a következtetéseknek a levonásához szükséges vizsgálati eljárást, a szükséges eszköz előállítását hivatott elvégezni. Ennek keretében az egyes ellátástípusokra vonatkozó korábban elkészített indikátorlista alapján (Rubeus Egyesület 2016) kérdőívek készültek szakemberek és kutatók bevonása által és kerültek 12 szakellátási egységben tesztelésre állami és nem állami fenntartásban működő intézmények és hálózatok vonatkozásában.)

- Ehhez szorosan kapcsolódik az eddigiekben leginkább elhanyagolt területek egyike, ami a humánerőforrás felmérésére és fejlesztésére vonatkozik, mivel ez is nagymértékben meghatározza a szolgáltatások minőségét. Szükséges annak felmérése is, hogy rendelkezésre áll-e elengedő, megfelelő képesítéssel bíró szakember (ez mérhetővé válik a személyi-tárgyi feltételrendszert vizsgáló kérdőív segítségével (Rubeus Egyesület 2016)) a szakemberek attitűdjeinek vizsgálata is, mint ami nagymértékben meghatározza az általuk közvetített szakmai tartalmakat és az elvégzett szakmai munka színvonalát.
- Vizsgálandó, hogy a szükséges szakmai tapasztalatok rendelkezésre állnak-e (általánosítható, következtetések levonására alkalmas-e) és milyen jó gyakorlatok, innovatív példák vannak a terülten, amelyek a szakmai munka fejlesztésének is alapjai lehetnek. Egységes szemléletű módszertan mellett célszerű lenne, ha a jó gyakorlatok összegyűjtésére központi programokat tartalmazna a gyermekvédelmi minőségbiztosítási rendszer. Megjegyzendő, hogy erre korábban voltak példák, azonban azok nem épültek be a gyermekvédelmi minőségirányítási tevékenységbe.
- A szakmai szabályok kialakítása megtörtént, a szakmai szabályozó dokumentumok rendelkezésre állnak, ezek gyakorlatba való beépítése azonban elmaradt. A szakmai szabályok az egyes gyermekvédelmi intézmények/ellátási formák céljának és feladatának megfelelően csoportosítják, rendszerezik, foglalják rendszerbe az intézmény/ellátási forma működésének személyi és tárgyi feltételeit, az ott felhasznált ismereteket és az alkalmazott módszereket. Ezen keresztül koncentrálják az intézménybe/ellátási formába a gyermekvédelmi ismeretek széles skálájából az éppen ott szükségeseket. Valamint pontosan meghatározzák azt is, hogy mit kell tudniuk a szakembereknek, és mit nyújt az intézmény az ellátottaknak. A szakmai szabályok a bennük foglalt lépések, eljárási folyamat tartalmát tekintve a szükségletek kielégítésének olyan feltétel-, ismeret-, módszer- és követelményrendszereként állnak elő, amit a szakma önmagával szemben támaszt. A szakmai standardok, protokollok a gyermekvédelmi szolgáltatások és ellátások minőségének, hatékonyságának fejlesztését szolgálják, amennyiben azok megfelelnek a gyakorlatban meglévő folyamatok leírásának, a jó gyakorlatokat tartalmazzák, ha rugalmasak és nem korlátozzák a szakember kreativitását, ha útmutatóként tudnak szolgálni minden helyzetben, és ha monitorozható a használatuk. A szakmai szabályok lehetséges típusai: irányelv, sztenderd, protokoll. (Szikulai 2011) A minőségbiztosítás ezen szegmensét már több projekt állította a középpontba, azonban még nincsen mindenki

által elfogadott és használatba kerülő szakmai szabályozó dokumentum, amely alkalmazását kötelezően előírná jogszabály.[7]

- A folyamatszabályozás mellett szükséges szakmai teljesítményértékelés rendszere kialakításra került, így a szakmai teljesítmény értékelése megtörténhet hatékony és egzakt mérési eszközzel. A teljesítményértékelés a gyermekvédelmi minőségbiztosítás legkardinálisabb kérdése, mivel ez dönti el, hogy képes-e a valóban megmérni a teljesítményt objektív módon bármilyen minőségbiztosítási rendszer. A teljesítmény (gyermek- és rendszerszinten) objektív módon történő mérésére alakította ki a Rubeus Egyesület a Komplex módszertanra épülő hatékonyságmérések nevű projekt keretében az evaluációs modelleket, valamint a gyermekek és fiatal felnőttek útját követő adatlapokat, amelyek eszközként szolgálnak ezen cél elérésére.
- A gyermek szintjén történő mérések egyike lehet a rezilienciavizsgálat. A reziliencia az egyén sikeres alkalmazkodó képessége a hosszan tartó kedvezőtlen hatások, súlyos traumák ellenére. (Homoki 2014) A rezilienciavizsgálatok fontos részét képezhetik a gyermekvédelmi minőségbiztosításnak, mivel a szolgáltatást igénybevevők nagyon eltérő személyiséggel, erőforrásokkal, kulturális-társadalmi meghatározottságokkal rendelkeznek, amely nagymértékben meghatározza a velük való tevékenység lehetséges eredményét és a kapott mérési eredmények egyértelműen tematizálhatják az adott gyermek szintjén a vele foglalkozó szakemberek szakmai munkáját.
- A minőségbiztosítás szakmai-mentális támogatásra hivatott elemei részben működnek rendszerszinten a gyermekvédelemben. A szakmai támogatást elsősorban a szolgáltatóknak szükséges biztosítani a szakemberek számára, de a szaktanácsadás (a TEGYESZ-ek feladata) és a módszertani támogatás is ide tartozik. A mentális támogatást, illetve annak lehetőségét is a szolgáltatóknak kell biztosítania, elemei a továbbképzés, a szupervízió, az esetmegbeszélés, a tréningek (pl. szervezetfejlesztő, burn-out, agressziókezelő stb.), szakmai műhelyek, önismereti csoportok, szakmai konferenciák, tapasztalatcserék, konzultációk. (Szikulai 2011; 2014)

A gyermekvédelem számára egy önálló, komplex és több elemből álló minőségbiztosítási rendszert szükséges kifejleszteni, amelyet célszerű elemenként bevezetni. Ennek oka, hogy a minőségbiztosítási rendszer kimunkálása hosszabb időt vesz igénybe, azonban bizonyos elemeinek kialakítása már folyamatban van. Szükséges lenne azok alkalmazása, mivel egyrészt nagymértékben elősegítené a gyermekvédelmi szolgáltatások professzionalizációját és minőségük

[7] Jelen projektünknek nem feladata, hogy a minőségbiztosítás ezen aspektusával foglakozzon.

fokozatos és folyamatos javítását, másrészt érdemi információkkal szolgálna mind a szolgáltatást biztosítók számára, mind a fenntartók, mind a szakmafejlesztést végzők, mind pedig a szakmapolitikai irányítást gyakorlók számára magáról a szolgáltatásról, a biztosításhoz szükséges feltételekről, a szolgáltatás minőségéről, a szolgáltatás állandóságáról, időbeli és térbeli meghatározottságáról. Harmadrészt visszahatna magára a minőségbiztosítási folyamatra, befolyásolná a kialakítandó minőségbiztosítási rendszert és annak további elemeit, illetve az ellátottak helyzetéről egyénileg és kumulált formában is folyamatosan adatot tudna szolgáltatni, ezáltal folyamatosan kijelölve a beavatkozási, illetve nagyobb léptékben a fejlesztési irányokat.

Amennyiben tehát a gyermekvédelmi minőségbiztosítás elemeit végiggondoljuk, akkor láthatjuk, hogy a gyermekvédelmi minőségbiztosítási rendszernek sok elemből kell állnia és nagyon komplexnek kell lennie, hogy a vele szemben támasztott elvárásoknak eleget tudjon tenni. Jelen projekt célja több ilyen elem kibontása, valamint olyan eszközök megalkotása, kipróbálása és gyakorlati bevezetése, amely nagy segítséget jelenthet a szolgáltatóknak, a fenntartóknak, és a szakmapolitikai irányítást végzőknek munkájuk során. Ehhez kialakításra, majd tesztelésre került 2 adatlap (gyermek és fiatal felnőtt), amelyek az ellátottak rendszerben való mozgásának nyomon követését szolgálják, 1 reziliencia-kérdőív és a szolgáltatásterületek szerinti evaluációs modellek.

Ugyanakkor jelen projektben és az ehhez szorosan kapcsolódó intézményi szintre célzó társprojektben felvázolt több elemből álló minőségbiztosítási modellt (indikátorok, gyermekek és fiatal felnőttek sorsának nyomon követésére irányuló adatlap, rezilienciamérés, evaluációs modellek) ki lehetne egészíteni további elemekkel, így például egy munkatársak körében készülő attitűdvizsgálattal, továbbá fontos lenne a szakmai támogatás kérdését megvizsgálni, valamint feltárni a szakmai munka tartalmát, ezeken keresztül gyűjtve a jó gyakorlatokat is.

Egy szélesebb körű tesztelést követően célszerű lenne a kialakított minőségbiztosítási elemek teljes körű bevezetése, és annak menedzselése mellett, a projekt folytatásaként ezeknek a minőségbiztosítási elemeknek és a komplex minőségbiztosítási rendszernek a fejlesztése is.

A teljes minőségbiztosítási rendszer bevezetése pedig azt eredményezné a gyermekvédelemben, hogy a gyermekek jogainak érvényesítése, legjobb érdekének tiszteletben tartása és szükségleteinek kielégítése teljesen adekvát módon történne, növelné a gyermekek esélyegyenlőségét, magasabb színvonalú feladatellátás valósulna meg és bekövetkezne a gyermekvédelmi szakmában a professzionalizáció, vagyis az egységes szakmává válás, ezáltal a társadalomban elő negatív kép is módosulhatna.

A komplex módszertanra épülő hatékonyságmérések gyakorlati tapasztalatai

Gyermekek és fiatal felnőttek rendszerben való útját vizsgáló adatlapok elemzésének eredményei

Az adatlapok a gyermekek és fiatal felnőttek életterületeire fókuszáltak, illetve az ezeken a területeken bekövetkező változásokra.

A vizsgálat eredményei szerint a gyermekek egészségi állapotáról az adatok összességében egyértelműen azt mutatják, hogy a gondozásban töltött idő alatt a gyermekek általános egészségi állapota javul, az egészségi problémákkal küzdők aránya csökken, a hozzáférés volumene az egyes egészségügyi szolgáltatásokhoz növekszik. A legnagyobb javulás az elmaradt kötelező szűrővizsgálatok és a védőoltások terén mutatkozik. A rendszerbe kerülés után erőteljes javulás figyelhető meg, majd jellemzően az egészségügyi állapot szinten tartására koncentrálnak. A gyermekek testi fejlettsége vonatkozásában is pozitív irányú elmozdulásokról tudósítanak az adatlapok, ahogy a gyermekek értelmi fejlődésében is döntően pozitív változások figyelhetők meg a kitöltések időpontjai között. A pszichés problémák is erőteljes javulást mutatnak a gyermekvédelmi gondoskodás ideje alatt, miközben a gyermekek jelentős aránya pszichológiai segítségnyújtásban is részesül. A bekerüléskor felvett adatlap szerint erre nagy szükség is mutatkozik. Az érzelmi állapot értékelésénél már negatív irányba történő elmozdulások is nagyobb arányban jelennek meg, mely arra hívja fel a figyelmet, hogy a hosszú gondoskodási idő – még akkor is, ha stabil a környezet – megterheli a gyermekeket érzelmileg. A nevelésben lévő gyermek magatartása, viselkedése a nevelőszülői és a saját családdal, a kortárscsoporttal való kapcsolat ugyancsak olyan terület, ahol a kitöltők sok esetben negatív változásokról számoltak be az idő előrehaladtával, mely az érzelmi válságokkal összefüggésben lehet. A negatív változások legnagyobb arányban a negyedik és az ötödik adatlap töltése előtt következtek be.

Az iskolai tevékenységek kapcsán elmondható, hogy az iskoláskorú gyermekek közel 90 százaléka rendszeresen jár iskolába, ez az arány az egyes adatlapokon érdemben nem változik, mint ahogy a korrepetálásban részesülők mintegy egyharmados aránya is közel állandó. Figyelemre méltó javulást a tehetséggondozási programba bevont gyermekek esetében láthatunk, itt az első adatlapon még csak 5 százalék az arány, a gyermekvédelmi gondoskodásban töltött évek növekedésével azonban ez növekszik. A tanulmányi előmenetel terén szintén túlnyomórészt pozitív változások kerültek rögzítésre, e mögött az állhat, hogy a rendszerben való stabil nevelkedés pozitív hatással van az iskolai előmenetelre is.

A szabadidős tevékenységek vonatkozásában az első adatlap tanúsága szerint saját hobbival a nevelésbe vettek több mint harmada rendelkezik. A gondoskodásban töltött évek alatt a saját

hobbival rendelkezők aránya egyértelműen növekszik, ez fontos szocializációs sikerként értékelhető.

Ha a gondozási hely típusát is bevonjuk az elemzésbe, akkor a nevelőszülői családok esetében látunk jobb teljesítményt. Az adatok alapján azt láthatjuk, hogy mind az egészségi állapotban, mind az érzelmi állapotban bekövetkező változások a nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek esetében a legnagyobb arányban pozitívak. A gyermekotthonokban, lakásotthonokban, különleges gyermekotthonokban a nevelőszülős családokhoz képest szignifikánsan több a negatív irányú/tartalmú állapotváltozás. Ide tartozik a kortársakkal való kapcsolattartás, konkrétan a gyermekotthonon, illetve nevelőszülői családon kívüli kortárscsoporttal való kapcsolatok megléte.

A fiatal felnőttek esetében az utógondozói ellátás elrendelésének oka a legtöbb esetben az, hogy a fiatal felnőtt iskolai tanulmányokat folytat. Általában véve csökken az egészségügyi ellátásra szorulók aránya az utógondozásban töltött évek előrehaladtával. Az utógondozásba vett fiatal felnőttek mentálhigiénés, pszichés állapota jellemzően megfelelő. Mindenképpen pozitívum, hogy a fiatal felnőttek viselkedése – mind az ellátást nyújtókkal szembeni viselkedés, mind a kortársakkal szembeni viselkedés – elsősorban pozitív irányba változik két mérés között. Rendkívül fontosak azok a területek, amelyek az önálló életvitelhez szükséges alapkészségeket mutatják be. Az önálló életvitel kialakításával kapcsolatos motiváció az utógondozottak közel háromnegyedében pozitív irányba mozdult el az utógondozás első két éve alatt, az önálló életvitelhez szükséges készségek terén szinte minden érintett vonatkozásában pozitív tapasztalatokról számoltak be az adatot szolgáltató szakemberek, és a pénzkezelés hatékonysága is több mint az esetek felében pozitív irányba változott.

Rezilienciafelmérés eredményei

A nemzetközi tendenciáknak megfelelően jelentős különbség mutatható ki a gyermekvédelmi szakellátásban élő serdülők rezilienciapontszámai és a gondozási helyük típusa szerint, vagyis minél családiasabb környezetben nevelkedik egy gyermek, annál kedvezőbben alakul a nehézségek ellenére való boldogulásának esélyeit mutató rezilienciapontszám. Ez azt jelenti, hogy minden tekintetben szemléletesen kimutatható a pozitív irányú különbség a nevelőcsaládokban élő serdülők esetében.

A gyermeki rezilienciaszint mérésével lehetővé válna a célzottabb beavatkozás, a szakemberek vonatkozásában pedig minőségi munkavégzést, több megélt sikert eredményezhetne, csökkentve

a területre jellemző fluktuációt és kiégést, növelve ezzel a gyermekvédelemben rendszerszinten a hatékonyságot, garantálva a minőséget.

Evaluációs modellek – esettanulmányok eredményei

Az esettanulmányok tanulságai szerint több dimenzió mentén láthatunk fejlesztendő területeket, valamint olyan esetviteli elemeket, amelyek megerősítése mellett lehetne pozitívumokra építeni.

1) A nevelést segítő, az önállóság elérését célzó, a terápiás légkört lehetővé tevő eszközök, módszerek és szemlélet:

Fenntartástól és ellátási formától függetlenül a gyermekek és fiatal felnőttek alapvetően úgy érzik, hogy a gondozási hely biztonságos érzelmi hátteret nyújt számukra az esetleges feszültségek, érdek-, illetve értékellentétektől függetlenül. Ugyanakkor sok esetben az látható, hogy az ellátottak nem alakítanak ki bizalmi kapcsolatot az alap- és szakellátás segítőivel, így nincs olyan kapcsolat vagy segítség, amire építhetnének, mindez érzelmileg is nagyon kiszolgáltatja őket, megnehezítve a hazagondozást, illetve a sikeres társadalmi beilleszkedést. A sikerhez elengedhetetlen az ellátást biztosító szervezet támogató, lehetőséget teremtő szemléletmódja, a rendszert működtető szakmai szereplők köre, illetve egy rendszeren kívüli széles network, melyre kiváló példa az SOS működési módja. Kiemelt probléma az esetvitelben az esetlegesség, a gyermekről és fiatal felnőttről szóló információk töredezettsége. A gyermekek esetében az egyéni gondozási-nevelési terv gyakran nem szerves része, illetve alapja a szakmai munkának.

2) Az együttműködés, teammunka, információáramlás:

A vizsgált esetek kapcsán érintett szakemberek munkavégzéséről sokszor az látszik, hogy az alap- és a szakellátás között nincs híd, ezáltal információáramlás és közös megvalósítás sem. A teammunka nehezen beazonosítható az esetvitelekben. A nevelőszülői hálózatok esetében a nevelőszülő sok esetben egyedül van a döntések meghozatalában, a célok meghatározásában és az ahhoz rendelt eszközök kiválasztásában, sem a gyermekvédelmi gyám, sem a nevelőszülői tanácsadó, sem pedig a gyermekjóléti szolgálat nincs jelen. Jellemzően a vér szerinti családdal való együttműködés is nehézkes.

3) Biztosított szolgáltatások köre:

A gyermekotthoni ellátásban nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a gyermekfelügyelet mellett a tudatos gyermeknevelésre, ehhez sok esetben hiányoznak a megfelelő végzettséggel rendelkező szakemberek és az elérhető célzott programok. A gyermekvédelmi szakellátás a sok esetben komplex problémák kezelésére nincsen felkészülve, sem a gyermekkori traumák szakszerű feloldására, sem a nagy arányban előforduló pszichológiai és pszichiátriai jelegű problémák terápiás környezetben való kezelésére. A közös tervezés és végrehajtás a szakellátás szereplői között nem érhető tetten. Megfigyelhető, hogy nagy teher helyeződik a gyermekvédelmi gyámokra, szerepük sok esetben tisztázatlan és így tevékenységük sokszor ellenséges légkörben valósul meg.

4) A gyermekek és fiatal felnőttek saját erőforrásainak mobilizálása:

A nagykorúvá válás előtt álló tinédzserek esetében a jövőbeli tervek kevésbé határozottak, ebben a szakmai iránymutatások sokszor ellentmondásosak, elavult társadalmi értékekre épülők. (Rácz 2012) Nagy segítséget jelent, ha a szakemberek támogatják a jövőbeli terveket, érzelmi, erkölcsi és életvezetési támogatást biztosítanak, ez azonban sokszor esetleges, szubjektív elemekre épül. (Rácz 2014; 2016; Rubeus Egyesület 2016) Az utógondozást egy kulcsfontosságú lehetőségnek tekintik a szakmai tartalmak esetlegessége ellenére is, ennek igénybevétele nélkül sem a fiatalok, sem a megkérdezett szakemberek nem látnak esélyt a sikeres társadalmi integrációra. (Rácz 2012; Rubeus Egyesület 2016)

1. számú tábla: Az egyes mérési lábak hasznosíthatósági színterei a gyakorlati tapasztalatok mentén

Aktorok	**Gyermek és fiatal felnőtt gyermekvédelmi útját követő mérés**	**Rezilienciamérés**	**Evaluációs modellek tesztje – esettanulmányok**
Gyermek / fiatal felnőtt	- Egyéni szintű visszacsatolások, az életterületek folyamatos mérése mellett célzott beavatkozási igények, változó szükségletek azonosítása - Életút tudatos szakmai segítése - Változások időben történő nyomon követése	- Célzott szakmai segítés megalapozása, változások nyomon követése	- Érzelmek, értékek, együttműködések, a gyermek és fiatal felnőtt esetviteli helyének azonosítása, konfliktusok beazonosítása és tervezett segítségnyújtás - Szubjektív szempontok, egyéni perspektívák folyamatos számbavétele
Nevelőszülő, gyermekvédelmi szakemberek	- Tudatos tervezés, magas szintű szakmai munka, önreflexivitás, átláthatóság	- Egyéni igényekre adott szakmai válaszok, fejlődés követése	- Egyéni igények folyamatos nyomon követése, rendszerszintű működés és

			kommunikációs sémák, hibák azonosítása
Szolgáltató	- Tervezett és célzott programok, célcsoporti igényekre válaszoló szolgáltatások nyújtása	- Kliensrendszer tudatos fejlesztése	- Átláthatóság, számonkérés egyértelműsítése a professzionális működés jegyében az esetvitel étékelése által a tapasztalatok szakmai munkába való becsatornázása által
Fenntartó	- Rendszerszerű működés folyamatos értékelése, befektetések, ráfordítások megtérüléseinek vizsgálata, hibák kiküszöbölése	- Rendszerszerű működés folyamatos értékelése, befektetések, ráfordítások megtérüléseinek egyéni szintű vizsgálata, hibák kiküszöbölése	- Rendszerszerű működés folyamatos értékelése, a szakmai munka garanciális elemeinek folyamatos értékelése, rögzítése
Társágazatok képviselői (köznevelés, egészségügy)	- Együttműködések erősítése, tudások megosztása egy hatékonyabb gyermekvédelem érdekében	- Együttműködések erősítése, tudások megosztása, rendszerszereplői felelősségek azonosítása	- Együttműködések erősítése, tudások megosztása, rendszerszereplői felelősségek azonosítása
Szakmafejlesztés, döntéshozatal	- Új szolgáltatások bevezetése, rendszerfejlődés és innovációk ösztönzése, jó kormányzás elvének gyakorlatban való megvalósítása, jogszabályi kötelezettségek teljesülésének monitorozása	- Szakemberek munkájának segítése, tudásbázisuk szélesítése a szakmai munka segítői hátterének mélyítése és szélesítése által	- Folyamatos rendszerkontroll a diszfunkcionális működés kiküszöbölése és a sikeres kimenetek, rendszercélok megvalósítása érdekében

Javaslatok a szakmai fejlesztésre

A kutatás eredményei alapján a gyermekvédelmi minőségbiztosítási rendszer hosszú távú elemei, alapjai lehetnek a kifejlesztett mérési pillérek:

- a gyermekek és fiatal felnőttek nyomon követésére szolgáló adatlapok;
- rezilienciavizsgálatok;
- evaluációs modellek.

Az adatlapok vonatkozásában érdemes a gyermekkorban való gondozás és az utógondozói ellátás során felvett adatok összekötése mellett egy szélesebb körű, nagyobb vizsgálati elemszámot célzó vizsgálatot végezni. A longitudinális felvétel lehetőséget teremt egyfajta hatásvizsgálati megközelítésre. A hatásvizsgálat alatt a gyermekvédelmi ellátórendszerek működésének hatását,

annak vizsgálatát érthetjük, amely legegyszerűbben a gondozó intézmény/ellátás típusa mentén, annak elemzésbe történő bevonásával fogható meg.
A rezilienciavizsgálat vonatkozásában a bevezetésen túl fontos a téma szélesebb körű terjesztése: gyermekjóléti szolgáltatásban dolgozók körében, a gyermekvédelmi gyámságot ellátók körében, nevelők, nevelőszülők, befogadó szülők körében, a társszakmák képviselőivel történő együttműködésben.
Ami az evaluáció területét illeti, álláspontunk szerint az evaluációs modellek elemzése alapján kialakított esettanulmányok azt a célt szolgálják, hogy a szakemberek, a kutatók és a közpolitika alakítóinak munkája összeérjen egy-egy esetvitel mélyebb, több szereplő munkájának, perspektívájának egységes szempontok mentén való értékelése mentén. Mindenképpen fontos a kapott eredmények, tudások módszertani, szakmafejlesztési munkába és stratégiai tervezési-fejlesztésbe való beépítése.

Ezen túlmenően jelen tanulmánykötetben korábban részletezett további minőségbiztosítási elemek is alapját képezhetik egy egységes minőségbiztosítási rendszer kidolgozásának, bevezetésének és hosszú távú fenntartásának.

1. számú ábra: A fejlesztés lehetséges építőkövei egy egységes minőségbiztosítási rendszer által megalapozott hatékony gyermekvédelmi működés felé

A gyermekvédelemben a minőségbiztosítási formák közül az *ún. párbeszédben kikristályosodó minőséget biztosító rendszer* kidolgozását tartjuk indokoltnak. Ez a rendszer számol azzal, hogy a minőség nem egy eleve létező dolog, hanem összetett entitás, amelyet gyakorlatból származó tapasztalatokból, tudásból, elvárásokból és azok mentén azonosítható eredményekből tudunk

kinyerni szoros együttműködésben a kliensrendszerrel. Ennek érdekében egy szoros együttműködés azonosítható egy folyamatos párbeszéd mellett az igénybevevők, a szakemberek, társágazatokban érintett szakemberek és a szolgáltatást nyújtó/fenntartó között. (Varga 2008; Rubeus Egyesület 2016)

Felhasznált irodalom

Dr. Szalay Dénes (2001): Gondolatok a minőségbiztosítás lehetőségeiről a gyermekvédelemben. *Család, Gyermek, Ifjúság*, 10, 4. 15-21.

Homoki Andrea (2014): A gyermekvédelmi szempontú rezilienciakutatást megalapozó nemzetközi és hazai elméletek. In: *Jó szülő-e az Állam? - A corporate parenting gyakorlatban való megjelenése.* (szerk.: Rácz Andrea) http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2014/05/CPnemzetkozi_2014_final.pdf Budapest: Rubeus Egyesület. 312-327. (utolsó elérés: 2016.12.01.)

Rácz Andrea (2012): *Barkácsolt életutak, szekvenciális (rendszer) igények.* Budapest: L'Harmattan.

Rácz Andrea (2014): Jó szülő-e az állam? – Fejlesztési igények a gyermekvédelmi szakellátás professzionalizációjáért. In: *Jó szülő-e az Állam? - A corporate parenting gyakorlatban való megjelenése.* (szerk.: Rácz Andrea) http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2014/05/CPnemzetkozi_2014_final.pdf Budapest: Rubeus Egyesület. 215-245. (utolsó elérés: 2016.12.01.)

Rácz Andrea (2016): *Gyermekvédelem mint fragmentált társadalmi intézmény - A korporált szülőség értelmezése a hazai gyakorlatban.* Debrecen: Debrecen University Press.

Rubeus Egyesület (2016): *Indikátorok és evaluációs modellek a gyermekvédelmi szakellátásban.* (szerk. Rácz Andrea) Budapest: Rubeus Egyesület. http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2015/08/eval_konyv_2016_FINAL_20160723.pdf (utolsó elérés: 2017.01.23.)

Szikulai István (2014): Gyermekvédelem a XXI. században – kihívások. In: *Jó szülő-e az Állam? - A corporate parenting gyakorlatban való megjelenése.* (szerk.: Rácz Andrea) http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2014/05/CPnemzetkozi_2014_final.pdf Budapest: Rubeus Egyesület. 371-389. (utolsó elérés: 2016.12.01.)

Szikulai István (2011): *Minőségbiztosítás a gyermekvédelemben és a gyermekotthoni munkában.* (Előadás a LOSZE konferenciáján 2011. április 13-án, kézirat)

Varga István (2008): Lehetséges-e a minőségbiztosítás a szociális szférában? *Kapocs*, 7, 3. 36-43.

Melléklet 1.: Sztenderd adatlap 0-18 éves

Evaluációs modellek
Sztenderd adatlap
0-18 éves
1. adatlap

Nyilvántartási szám: (megye/ellátási forma/bekerülés éve/sorszám a gyám által kiválasztott 20 főből) pl. HBGYO200201 vagy FN199902

Gyám által a kitöltéshez használandó adatforrások:

1. A gyámhatóság határozata
2. A megyei/fővárosi/országos gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleménye.
3. A TEGYESZ által készített elhelyezési javaslat és egyéni elhelyezési terv.
4. Előzmény iratok amennyiben rendelkezésre áll (Macis adatlapok gyermekjóléti szolgálat, esetlegesen átmeneti gondozás által töltött adatlapjai).

Az adatlap felvételének időpontja (évszám = szakellátásba kerülés éve)

I. A gyermek adatai

1. Bekerülés oka (több válasz megjelölhető)
a) anyagi ok
b) gyermeknevelési problémák
c) magatartászavar, teljesítményzavar
d) családi konfliktus
e) szülők életvitele, vándorló, állandóságot-biztonságot nem nyújtó, bűnelkövető magatartás
f) lakhatási problémák, hajléktalanság
g) szülői elhanyagolás
h) családon belüli erőszak
i) a gyermek fogyatékossága
-j)a szülő fogyatékossága
-k) a szülő pszichiátriai betegsége
-l) a gyermek szenvedélybetegsége
-m)a szülő szenvedélybetegsége
2. A gyermek születési helye (település)
3. A gyermek születési ideje (évszám)
4.A gyermek apjával
a) együtt él b) külön él c) új kapcsolatban él
5. A gyermek neme
6. A gyermek állampolgársága
7. Testvérei száma
8. testvérek születési sorrendben kódolva: évszám, neme (1-2)

9. A gondozás kezdete (évszám)
10. Gondozási hely (település)
11. Gondozási hely típusa:
   a) nevelőszülő
   b) speciális nevelőszülő
   c) gyermekotthon
   d) lakásotthon
   e) különleges gyermekotthon
   f) különleges lakásotthon
   g) gyermekotthon különleges csoportja
   h) speciális gyermekotthon
   i) speciális lakásotthon
   j) gyermekotthon speciális csoportja
   k) központi speciális gyermekotthon

II. A gyermek életterületei

1. Egészségi állapot:

- Szükség van-e állandó ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó fekvő beteg osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- A gyermek fogorvosi ellátása biztosított-e? I/N
- Életkorának megfelelő látásvizsgálat biztosított-e? I/N
- Életkorának megfelelő hallásvizsgálat biztosított-e? I/N
- Életkorának és szükségletének megfelelő egyéb vizsgálatok biztosítottak-e? I/N
- Elmaradt-e szűrővizsgálata a gyermeknek? I/N
- Elmaradt-e védőoltása a gyermeknek? I/N
- Van-e egyéb különleges igénye, pl. gyógyászati segédeszköz? I/N
- Általános egészségi állapota megfelelő? I/N
- Fizikai fejlettsége megfelelő? I/N

2. Mentálhigiénés és pszichés állapot:

- Fennállnak-e alkalomszerű pszichés problémák? I/N
- Fennállnak-e állandó jelleggel pszichés problémák? I/N
- Szükséges-e alkalomszerűen pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükséges-e állandó pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- Élettörténetéhez viszonyított pszichés és mentálhigiénés állapota megfelelő? I/N

3. Milyen különleges ellátási szükséglettel rendelkezik a gyermek? (Ha nem rendelkezik, hagyja üresen)

a. fogyatékosság I/N
   listából választható:
   aa. mozgásszervi fogyatékos
   ab. érzékszervi fogyatékos
   ac. értelmi fogyatékos
   ad. beszédfogyatékos
   ae halmozottan fogyatékos
   af. autizmus spektrum zavarral küzd
b. tartós betegség, I/N
   ha igen: éspedig (BNO kóddal)
c. életkor (0-3 éves), I/N

4. Milyen speciális ellátási szükséglettel rendelkezik a gyermek? (több válasz is megjelölhető): **(Ha nem rendelkezik, hagyja üresen)**

a. Súlyos disszociális tüneteket mutat, I/N
   ha igen: éspedig:
b. Súlyos pszichés tüneteket mutat, I/N

ha igen: éspedig (BNO kóddal)

c. Pszichoaktív szerhasználó, I/N
ha igen: éspedig

5. **Megállapításra került-e a gyermek kettős ellátási szükséglete? I/N**

Ezek közül:

a) Enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosság mellett gyermekpszichiátriai ellátást igénylő gyermekek – értelmi fogyatékosság és speciális szükséglet
b) Tüneti kép alapján súlyos auto- és/vagy heteroagresszív késztetések, impulzivitás, magatartászavar, acting out jellegű cselekmények (esetleg korábbi súlyos szuicid kísérlet) a vezető tünet, alacsony intellektus mellett.
c) A kiskorú kortárs közösségbe nehezen vagy egyáltalán nem illeszkedik be, ellátásához egyéni bánásmódot, fokozott egyéni figyelmet, az ellátók részéről különleges szakértelmet igényel, alacsony intellektus mellett.

6. **Életpálya és szocializáció**

- Van-e tanulói jogviszonya a gyermeknek? I/N
- Milyen iskolatípusba jár jelenleg a gyermek? (ha nem folytat már tanulmányokat, hagyja üresen)
    - alapfokú normál osztály
    - alapfokú / gyógypedagógiai intézmény)
    - alapfokú: évfolyam száma
    - középfokú szakiskola
    - középfokú szakmát és érettségit adó szakközépiskola
    - középfokú érettségit adó szakközépiskola
    - középfokú gimnázium
    - középfokú egyéb: OKJ / szak
    - középfokú: évfolyam száma
  - A gyermek számára javasolt-e a nemzeti köznevelési törvény szerinti szakértői bizottság (TKVSZRB) komplex fejlesztése? I/N
  - A kötelező fejlesztést biztosítja-e a köznevelési intézmény? I/N
  - Magántanuló-e a gyermek? I/N
    Ennek oka a szakértői véleménye alapján: (szöveges)
  - Jár-e rendszeresen iskolába a gyermek? I/N
  - Részesül-e rendszeres korrepetálásban? I/N
    - Ha igen, tantárgyak száma:
  - Részesül-e tehetséggondozási programban? I/N
  - Az oktatási-nevelési intézmény a gyermek képességeinek megfelelő? I/N
  - Az oktatási-nevelési intézmény a gyermek igényeinek megfelelő? I/N
  - A választott szakma a gyermek képességeinek megfelelő? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
  - A választott szakma a gyermek érdeklődésének megfelelő? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
  - A választott szakma piacképes? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)

- Amennyiben a gyermek már nem folytat tanulmányokat:
  - Legmagasabb befejezett iskolája:
    - kevesebb, mint 8 osztály

        - 8 osztály
        - szakiskola
        - szakközépiskolai érettségi
        - gimnáziumi érettségi
        - középfokú OKJ tanfolyam
        - felsőfokú OKJ tanfolyam
    - Dolgozik-e? I/N
        - Munkája részállás-e? I/N
        - Munkája főállás-e? I/N
- Amennyiben szükséges nemzetiségi, etnikai hovatartozásának ápolása biztosított-e? I/N
- Amennyiben igényli, vallásos nevelése biztosított-e? I/N
- Részt vesz-e önálló életvitelre való felkészítésben? I/N
- Amennyiben a gyermek 16. életévét betöltötte értékelje egy 1-től 5-ig terjedő skálán az alábbi készségeket:
    - pénzbeosztás
    - bevásárlás
    - házimunka
    - ügyintézés
    - ruházat karbantartása
    - alapételek készítése
- Rendelkezik-e saját hobbival, rendszeres szabadidős tevékenységgel? I/N
- A szüleivel vagy kapcsolattartásra jogosult egyéb személlyel a határozatban foglalt rendszerességgel tartja-e a kapcsolatot? I/N
- Vannak-e kortársakkal való baráti kapcsolatai a gyermekotthonban/nevelőszülői családban? I/N
- Van-e kortársakkal való baráti kapcsolata a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül? I/N
- Vannak-e szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonban/nevelőszülői családban felnőttekkel? I/N
- Van-e szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül felnőttekkel? I/N

2. adatlap

Nyilvántartási szám: (megye/ellátási forma/bekerülés éve/sorszám a gyám által kiválasztott 20 főből) pl. HBGYO200201 vagy FN199902

Gyám által a kitöltéshez használandó adatforrások:

1. A gyámhatóság határozata
2. A megyei/fővárosi/országos szakértői bizottság szakvéleménye.
3. A TEGYESZ által készített elhelyezési javaslat és egyéni elhelyezési terv.
4. Előzmény iratok amennyiben rendelkezésre áll (Macis adatlapok gyermekjóléti szolgálat, esetlegesen átmeneti gondozás által töltött adatlapjai).

Ezek az adatforrások kiegészülnek a kétévente felvett újabb adatlapok esetében a gyám iratanyagában és a gyermek iratanyagában szereplő további dokumentumokkal, amelyeket akár a gyermekvédelem (gyermekjóléti szolgálat, szakértői bizottság, TEGYESZ, gondozási hely és maga a gyám által töltött adatlapok), akár a társágazatok (pl. oktatás, egészségügy, hatóságok, rendőrség, bíróság) állítanak elő.

Az adatlap felvételének időpontja (évszám = szakellátásba kerülés éve + 2 év)

Amennyiben az adatszolgáltatás évében a gyermek tartósan nincs a gondozási helyén, de a szakellátásban él, ennek oka (*Továbbiakat nem szükséges kitölteni, de <u>amennyiben rendelkezik információval, azokat adja meg</u>!):*

- ismeretlen helyen tartózkodik
- országos hatáskörű speciális intézményben van
- javítóintézeti nevelésbe utalt
- FK börtönben van

Amennyiben az adatszolgáltatás évében a gyermek nem él szakellátásban, ennek oka (*Továbbiakat nem szükséges kitölteni!):*

- vér szerinti családjába távozott
- családba fogadással gyámság alatt áll
- örökbe fogadták
- nagykorú lett

I. A gyermek adatai

Bekerülés oka (több válasz megjelölhető)
- anyagi ok
- gyermeknevelési

1. A gyermek apjával
a) együtt él b) külön él c) új kapcsolatban él
2. Testvérei száma
3. testvérek születési sorrendben kódolva: évszám, neme (1-2)
4. Amennyiben változott: Gondozási hely (település)
5. Amennyiben változott: Gondozási hely típusa
   a) nevelőszülő
   b) speciális nevelőszülő
   c) gyermekotthon
   d) lakásotthon
   e) különleges gyermekotthon
   f) különleges lakásotthon
   g) gyermekotthon különleges csoportja
   h) speciális gyermekotthon
   i) speciális lakásotthon
   j) gyermekotthon speciális csoportja
   k) központi speciális gyermekotthon

6. Gondozási hely kezdete adott helyen

III. A gyermek életterületei

1. Egészségi állapot:

- Szükség van-e állandó ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó fekvő beteg osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- A gyermek fogorvosi ellátása biztosított-e? I/N
- Életkorának megfelelő látásvizsgálat biztosított-e? I/N
- Életkorának megfelelő hallásvizsgálat biztosított-e? I/N
- Életkorának és szükségletének megfelelő egyéb vizsgálatok biztosítottak-e? I/N
- Elmaradt-e szűrővizsgálata a gyermeknek? I/N
- Elmaradt-e védőoltása a gyermeknek? I/N
- Van-e egyéb különleges igénye, pl. gyógyászati segédeszköz? I/N
- Általános egészségi állapota megfelelő? I/N
- Fizikai fejlettsége megfelelő? I/N

2. Mentálhigiénés és pszichés állapot:

- Fennállnak-e alkalomszerű pszichés problémák? I/N
- Fennállnak-e állandó jelleggel pszichés problémák? I/N
- Szükséges-e alkalomszerűen pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükséges-e állandó pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- Élettörténetéhez viszonyított pszichés és mentálhigiénés állapota megfelelő? I/N

3. **Milyen különleges ellátási szükséglettel rendelkezik a gyermek? (Ha nem rendelkezik, hagyja üresen)**

   a. fogyatékosság I/N
      listából választható:
      aa. mozgásszervi fogyatékos
      ab. érzékszervi fogyatékos
      ac. értelmi fogyatékos
      ad. beszédfogyatékos
      ae halmozottan fogyatékos
      af. autizmus spektrum zavarral küzd
   b. tartós betegség, I/N
      ha igen: éspedig (BNO kóddal)
   c. Életkor (0-3 éves), I/N

4. **Milyen speciális ellátási szükséglettel rendelkezik a gyermek?** (több válasz is megjelölhető): **(Ha nem rendelkezik, hagyja üresen)**
   a. Súlyos disszociális tüneteket mutat, I/N
      ha igen: éspedig:
   b. Súlyos pszichés tüneteket mutat, I/N
      ha igen: éspedig (BNO kóddal)
   c. Pszichoaktív szerhasználó, I/N
      ha igen: éspedig

5. **Megállapításra került-e a gyermek kettős ellátási szükséglete? I/N**
   Ezek közül:
   a. Enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosság mellett gyermekpszichiátriai ellátást igénylő gyermekek – értelmi fogyatékosság és speciális szükséglet
   b. Tüneti kép alapján súlyos auto- és/vagy heteroagresszív késztetések, impulzivitás, magatartászavar, acting out jellegű cselekmények (esetleg korábbi súlyos szuicid kísérlet) a vezető tünet, alacsony intellektus mellett.
   c. A kiskorú kortárs közösségbe nehezen vagy egyáltalán nem illeszkedik be, ellátásához egyéni bánásmódot, fokozott egyéni figyelmet, az ellátók részéről különleges szakértelmet igényel, alacsony intellektus mellett.

6. **Életpálya és szocializáció**
   - Van-e tanulói jogviszonya a gyermeknek? I/N
   - Milyen iskolatípusba jár jelenleg a gyermek? (ha nem folytat már tanulmányokat, hagyja üresen)
     - alapfokú/ gyógypedagógiai
     - alapfokú normál osztály
     - alapfokú / gyógypedagógiai intézmény)
     - alapfokú: évfolyam száma
     - középfokú szakiskola
     - középfokú szakmát és érettségit adó szakközépiskola
     - középfokú érettségit adó szakközépiskola
     - középfokú gimnázium

        - középfokú egyéb: OKJ / szak
        - középfokú: évfolyam száma
    - A gyermek számára javasolt-e a nemzeti köznevelési törvény szerinti szakértői bizottság (TKVSZRB) komplex fejlesztése? I/N
    - A kötelező fejlesztést biztosítja-e a köznevelési intézmény? I/N
    - Magántanuló-e a gyermek? I/N
      Ennek oka a szakértői véleménye alapján:
    - Részesül-e rendszeres korrepetálásban? I/N
        - Ha igen, tantárgyak száma:
    - Részesül-e tehetséggondozási programban? I/N
    - Az oktatási-nevelési intézmény a gyermek képességeinek megfelelő? I/N
    - Az oktatási-nevelési intézmény a gyermek igényeinek megfelelő? I/N
    - A választott szakma a gyermek képességeinek megfelelő? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
    - A választott szakma a gyermek érdeklődésének megfelelő? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
    - A választott szakma piacképes? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
- Amennyiben a gyermek már nem folytat tanulmányokat:
    - Legmagasabb befejezett iskolája:
        - kevesebb, mint 8 osztály
        - 8 osztály
        - szakiskola
        - szakközépiskolai érettségi
        - gimnáziumi érettségi
        - középfokú OKJ tanfolyam
        - felsőfokú OKJ tanfolyam
    - Dolgozik-e? I/N
        - Munkája részállás-e? I/N
        - Munkája főállás-e? I/N
- Amennyiben szükséges nemzetiségi, etnikai hovatartozásának ápolása biztosított-e? I/N
- Amennyiben igényli, vallásos nevelése biztosított-e? I/N
- Részt vesz-e önálló életvitelre való felkészítésben? I/N
- Amennyiben a gyermek 16. életévét betöltötte értékelje egy 1-től 5-ig terjedő skálán az alábbi készségeket:
    - pénzbeosztás
    - bevásárlás
    - házimunka
    - ügyintézés
    - ruházat karbantartása
    - alapételek készítése
- Rendelkezik-e saját hobbival, rendszeres szabadidős tevékenységgel? I/N
- A szüleivel vagy kapcsolattartásra jogosult egyéb személlyel a határozatban foglalt rendszerességgel tartja-e a kapcsolatot? I/N
- Vannak-e kortársakkal való baráti kapcsolatai a gyermekotthonban/nevelőszülői családban? I/N
- Van-e kortársakkal való baráti kapcsolata a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül? I/N
- Vannak-e szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonban/nevelőszülői családban felnőttekkel? I/N

- Van-e szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül felnőttekkel? I/N

III.A gyermek életterületeinek változása

1. A gyermek beilleszkedése, közérzete a gondozási helyen

- A gyermek tényleges tartózkodási helye megegyezik-e a gondozási hellyel? I/N
  - Ha nem, hol tartózkodik (pl. kollégium)?.....
- Hogyan értékeli a gyermek gondozási helyére történt beilleszkedését, a közösségben elfoglalt helyét 1-5 fokú skálán?
- Értékelje a gyermek közérzetét a gondozási helyén egy 1-től 5-ig tartó skálán (1=nem érzi jól magát, 5=kiválóan érzi magát)
- Ha voltak nehézségei, hogyan támogatta, milyen segítséget adott neki a gondozója?.....

2. Milyen változások tapasztalhatók a gyermek életében az utolsó adatlap kitöltés óta?

	inkább pozitív irányba változott	**inkább negatív irányba változott**	**nem változott**
Testi fejlődés			
Egészségi állapot (beleértve a fogyatékosságot is)			
Értelmi fejlődés			
Tanulmányi előmenetel			
Érzelmi állapot			
A gyermek magatartása, viselkedése gondozókkal/nevelőszülői családdal			
A gyermek magatartása, viselkedése kortársakkal			
A gyermek magatartása, viselkedése családtagjaival			
A gyermek magatartása, viselkedése iskolai tanáraival			
Fejlesztő foglalkozások szerepe a tanulmányi eredményben			
Aktivitása a játék, illetve szabadidős tevékenységben			
Önállóság, házimunkában való részvétel			
Pénzkezelésben való részvétel			
Önértékelése			
Öltözködése, külső megjelenése			

3. Érték-e lelki traumák a bekerülés / utolsó adatlap kitöltése óta? (I/N)

a. Ha igen, milyen segítséget kapott a lelki trauma feldolgozásához?

i. pszichológussal konzultáció
ii. pszichiátriai kezelés
iii. egyéni terápia
iv. csoportos terápia
v. nevelőszülői családtól/nevelőitől
vi. egyéb, éspedig:…….

4. **A gyermeknek voltak-e éles konfliktusai gyermekekkel az előző adatlap kitöltése óta? (I/N)**

5. **A gyermeknek voltak-e éles konfliktusai felnőttekkel (szakellátásban dolgozók, iskolai tanárok) az előző adatlap kitöltése óta? (I/N)**

6. **Szükséges-e a gyermek énképének jelentős korrigálása? I/N**

7. **Részesül, részesült-e valamilyen terápiában? I/N**
   a. Amennyiben igen, milyen terápiában?.....

8. **Történt-e rendkívüli esemény az utolsó adatlap kitöltés óta?**
   a. Történt-e szökés: I/N
   b. Indult-e eljárás a gyermek ellen szabálysértés/bűncselekmény miatt: I/N
   c. Követtek-e el a gyermek sérelmére szabálysértést/bűncselekményt I/N
   d. Történt-e krízishelyzet: I/N

9. **A gyermek élete a gondozóhelyen: az előző adatlap kitöltése óta a változások nyomon követése adott évben** *(amennyiben rendelkezik az alábbi személyekkel kapcsolattal)*

	inkább pozitív	**inkább negatív**	**nem történt változás**
a) Gyermek gondozási helyének fizikai környezetében			
b) Gyermek szobatársaiban			
c) Gyermek közvetlen gondozóiban (nevelő, nevelőszülő)			
d) Gyermek gyámjában			
e) Szülőkkel való kapcsolattartás intenzitásában			
f) Családtagokkal való kapcsolattartás intenzitásában			
g) Testvérekkel való kapcsolatban			

10. **Az Ön megítélése szerint van-e igénye bizalmas beszélgetésre, problémái megosztására valakivel a gondozói/nevelőszülői család tagjai közül? I/N**

11. **Az Ön megítélése szerint a gondozók / nevelőszülői család tiszteletben tartják-e a nevelés során a gyermek személyiségi jogait, méltóságát? I/N**

12. **Az Ön megítélése szerint van-e igény és lehetőség a gyermek és a gondozók/nevelőszülői család részéről a közös tevékenységekre: ház körüli munka, barkácsolás, játék, külső programok stb.? I/N**

13. Értékelje a közös tevékenységek gyakoriságát egy 1-től 5-ig terjedő skálán (1=nincs közös tevékenység, 5=nagyon gyakori)

14. Biztosított-e a gyermek számára személyes élettér? I/N

15. Biztosított-e a gyermek számára az elkülönülési lehetőség? I/N

16. Biztosított-e a gyermek számára a nyugodt pihenési lehetőség? I/N

17. **A gyermek kapcsolatai**

- Milyen módon él a szülő, illetve más kapcsolattartásra jogosult személy a kapcsolattartás jogával? (több válasz jelölhető)
    - írásban
    - telefonon
    - online (facebook, messenger, skype, viber, egyéb alkalmazások)
    - személyesen
- Törekszik-e a gondozó/nevelőszülő a szülőkkel való együttműködésre? I/N
    - Mit tesz a kapcsolat erősítése érdekében?.....
    - Ön szerint megfelelő-e a szülők együttműködési készsége? I/N
    - Különélő testvéreivel rendszeres-e a gyermek kapcsolata? I/N
      Amennyiben nem, ennek mi az oka:…….

3. adatlap (minden ismétlődik 2 évente az előző, 2. számú adatlaptól!)

4. adatlap

(18. életévének betöltésének évében töltendő utolsó adatlap)

Nagykorúsággal kapcsolatos döntés

- utógondozói ellátás igénylése
    - különleges ellátási szükséglettel nagykorúvá váló fiatal felnőttek befogadása utógondozói ellátásba
    - speciális ellátási szükséglettel nagykorúvá váló fiatal felnőttek befogadása utógondozói ellátásba
    - fogyatékkal/pszichiátriai megbetegedéssel élő fiatal felnőttek befogadása utógondozói ellátásba
    - különböző függőséggel élő fiatal felnőttek befogadása utógondozói ellátásba
    - tanulmányokat folytató/tehetséggondozásban részt vevő fiatal felnőttek befogadása utógondozói ellátásba
- ellátás megszűntetése nagykorúsággal
- utógondozás kérése otthonteremtési támogatás igénylése nélkül
- utógondozás kérése otthonteremtési támogatás igénylésével

Melléklet 2.: Sztenderd adatlap 18-25 éves

Evaluációs modellek
Sztenderd adatlap
18-25éves
1. adatlap

Nyilvántartási szám: (megye/ellátási forma/bekerülés éve/sorszám az utógondozói ellátást biztosító által kiválasztott 20 főből) pl. HBGYO200201 vagy FN199902

Az utógondozói ellátást biztosító által a kitöltéshez használandó adatforrások:

1. A gyámhatóság utógondozói ellátást elrendelő határozata
2. Intézményi/egyéni Megállapodás
3. Első interjú adatai
4. Előzmény iratok amennyiben rendelkezésre áll (pl. Gyermekvédelmi Szakértői Bizottságok szakmai véleménye, TKVSZB szakértői véleménye, egészségügyi dokumentáció).

Az adatlap felvételének időpontja (évszám = utógondozói ellátásba kerülés éve)

I. A fiatal felnőtt adatai

Az utógondozói ellátás elrendelésének oka:
- létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja: regisztrált munkanélküli
- létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja: pályakezdő munkanélküli
- létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja: munkaviszonnyal rendelkező
- Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: általános iskola
- Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: nappali rendszerű gimnázium
- Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: nappali rendszerű szakközépiskola
- Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: nappali rendszerű szakképzés

Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: esti/levelező rendszerű gimnázium
- Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: esti/levelező rendszerű szakközépiskola

Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: esti/levelező rendszerű szakképzés
- Tanulói/hallgatói jogviszonnyal rendelkező: felnőttképzés (OKJ)
- Hallgatói jogviszonnyal rendelkező: nappali rendszerű felsőoktatás
- Hallgatói jogviszonnyal rendelkező: esti/levelező rendszerű felsőoktatás
- Szociális, bentlakásos intézménybe férőhelyre vár

A fiatal felnőtt neme:
A fiatal felnőtt állampolgársága:
A fiatal felnőtt életkora:
Az utógondozói ellátás kezdete (évszám)
Az utógondozói ellátás az önjogúvá váláskor kezdődött-e? I/N

Van-e gyermeke? I/N
Ha igen, hány?: fiú: lány:
Állapotos-e?: I/N
Gyermeke átmeneti gondozásban részesül-e?: I/N
Gyermeke szakellátásban részesül-e? I/N
Gyermekével az együttes elhelyezés biztosított-e:I/N

Gondozási hely típusa:

l) nevelőszülő
m) gyermekotthon csoportja
n) gyermekotthon utógondozói csoportja
o) utógondozói lakásotthon felügyelettel
p) utógondozói lakásotthon felügyelet nélkül
q) utógondozói otthon
r) külső férőhely

II. A fiatal felnőtt életterületei

7. Egészségi állapot:

- Szükség van-e állandó ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó fekvő beteg osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- Van-e egyéb különleges igénye, pl. gyógyászati segédeszköz? I/N

8. Mentálhigiénés és pszichés állapot:

- Fennállnak-e alkalomszerű pszichés problémák? I/N
- Fennállnak-e állandó jelleggel pszichés problémák? I/N
- Szükséges-e alkalomszerűen pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükséges-e állandó pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- Élettörténetéhez viszonyított pszichés és mentálhigiénés állapota megfelelő? I/N

9. Milyen különleges ellátási szükséglettel rendelkezik a fiatal felnőtt? (Ha nem rendelkezik, hagyja üresen)

a. fogyatékosság I/N
listából választható:
aa. mozgásszervi fogyatékos
ab. érzékszervi fogyatékos
ac. értelmi fogyatékos
ad. beszédfogyatékos
ae halmozottan fogyatékos
af. autizmus spektrum zavarral küzd
ag.

b. tartós betegség, I/N
ha igen: éspedig (BNO kóddal)

10. Milyen speciális ellátási szükséglettel rendelkezett a fiatal felnőtt önjogúvá válását megelőzően? (több válasz is megjelölhető): **(Ha nem rendelkezett, hagyja üresen!)**

a. Súlyos disszociális tüneteket mutatott, I/N
ha igen: éspedig:

b. Súlyos pszichés tüneteket mutatott, I/N

ha igen: éspedig (BNO kóddal)

c. Pszichoaktív szerhasználó, I/N

ha igen: éspedig

11. Megállapításra került-e a fiatal felnőtt kettős ellátási szükséglete önjogúvá válását megelőzően? I/N

Ezek közül:

d) Enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosság mellett gyermekpszichiátriai ellátást igényelt – értelmi fogyatékosság és speciális szükséglet

e) Tüneti kép alapján súlyos auto- és/vagy heteroagresszív késztetések, impulzivitás, magatartászavar, acting out jellegű cselekmények (esetleg korábbi súlyos szuicid kísérlet) a vezető tünet, alacsony intellektus mellett.

f) A kiskorú kortárs közösségbe nehezen vagy egyáltalán nem illeszkedett be, ellátásához egyéni bánásmódot, fokozott egyéni figyelmet, az ellátók részéről különleges szakértelmet igényelt, alacsony intellektus mellett.

12. Jelenlegi állapot: (többszörös választás lehetséges)

- problémamentes
- személyiségállapota életkorától elmaradó, infantilis
- Jelenleg is sajátos nevelési igényű (állapotát a TKVSZB véglegesítette)
- Fogyatékkal élő
- Súlyos disszociális tüneteket mutat
    - ha igen: éspedig:
- Súlyos pszichés tüneteket mutat
    - ha igen: éspedig (BNO kóddal)
- Pszichiátriai beteg
    - ha igen: éspedig (BNO kóddal)
- Pszichoaktív szerhasználó
    - ha igen: éspedig
- Enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosság mellett pszichiátriai ellátást igényel
- Tüneti kép alapján súlyos auto- és/vagy heteroagresszív késztetések, impulzivitás, magatartászavar, acting out jellegű cselekmények (esetleg korábbi súlyos szuicid kísérlet) a vezető tünet, alacsony intellektus mellett.
- Kortárs közösségbe nehezen vagy egyáltalán nem illeszkedik be, ellátásához egyéni bánásmódot, fokozott egyéni figyelmet, az ellátók részéről különleges szakértelmet igényel, alacsony intellektus mellett.

13. **Életpálya és szocializáció**

- Milyen iskolatípusba jár jelenleg a fiatal felnőtt? (ha nem folytat már tanulmányokat, hagyja üresen)
    - alapfokú (normál osztály / gyógypedagógiai intézmény)
    - középfokú:
        - szakiskola (évfolyam)
        - szakmát és érettségit adó szakközépiskola (évfolyam)
        - érettségit adó szakközépiskola (évfolyam)
        - gimnázium (évfolyam)
        - egyéb: OKJ / szak
    - felsőfokú /szak/évfolyam
- Magántanuló-e? I/N

Ennek oka:
    - Egyéni tanrend alapján tanul-e? I/N
    - A választott szakma a fiatal felnőtt képességeinek megfelelő? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
    - A választott szakma piacképes? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
- Amennyiben a fiatal felnőtt már nem folytat tanulmányokat:
    - Legmagasabb befejezett iskolája:
        - kevesebb, mint 8 osztály
        - 8 osztály
        - szakiskola
        - szakközépiskolai érettségi
        - gimnáziumi érettségi
        - középfokú OKJ tanfolyam
        - felsőfokú OKJ tanfolyam
        - főiskolai / egyetemi diploma
    - Dolgozik-e? I/N
        - Munkája részállás-e? I/N
        - Munkája főállás-e? I/N
        - Munkája alkalmi jellegű-e? I/N
        - Foglakoztatási jogviszonya legális-e? I/N
- Amennyiben releváns nemzetiségi, etnikai hovatartozását ápolja-e? I/N
- Amennyiben releváns, vallásosát gyakorolja-e? I/N
- Rendelkezik-e saját hobbival, rendszeres szabadidős tevékenységgel? I/N
- Családi kapcsolatait ápolja-e? I/N
- Rendelkezik-e kortársakkal való baráti kapcsolattal az ellátórendszeren belül? I/N
- Rendelkezik-e kortársakkal való baráti kapcsolattal az ellátórendszeren kívül? I/N
- Rendelkezik e természetes támogató rendszerrel? I/N
- Van-e szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül felnőttekkel? I/N
- Rendelkezik-e ingatlan vagyonnal? I/N
- Rendelkezik-e jelentős megtakarítással I/N
- Rendelkezik-e reális jövőképpel további lakhatása, megélhetése biztosítására? I/N

2. adatlap

Nyilvántartási szám: (megye/ellátási forma/bekerülés éve/sorszám az utógondozói ellátást biztosító által kiválasztott 20 főből) pl. HBGYO200201 vagy FN199902

Az utógondozói ellátást biztosító által a kitöltéshez használandó adatforrások:
1. A gyámhatóság utógondozói ellátást elrendelő határozata
2. Intézményi/egyéni Megállapodás
3. Első interjú adatai
4. Előzmény iratok amennyiben rendelkezésre áll (pl. Gyermekvédelmi Szakértői Bizottságok szakmai véleménye, TKVSZB szakértői véleménye, egészségügyi dokumentáció).

Ezek az adatforrások kiegészülnek a kétévente felvett újabb adatlapok esetében a fiatal felnőtt iratanyagában szereplő további dokumentumokkal, amelyeket akár a gondozási hely (pl. esetnapló), akár a társágazatok (pl. oktatás, egészségügy, hatóságok, rendőrség, bíróság) állítanak elő.
Az adatlap felvételének időpontja (évszám = szakellátásba kerülés éve + 2 év)

Amennyiben az adatszolgáltatás évében a fiatal felnőtt nem rendelkezik utógondozói ellátotti státusszal, ennek oka (*Továbbiakat nem szükséges kitölteni!*):

a. saját kérésre távozott
b. intézményi kezdeményezésre távozott
c. a fiatal felnőtt az irányadó életkori határt betöltötte

(Megjegyzés: amennyiben a következőkben újra rendelkezik a státusszal, az adott évre szükséges kitölteni az adatlapot!)

I. A fiatal felnőtt adatai

Történt-e gondozási hely váltás az utógondozói ellátás ideje alatt: I/N
Történt-e jogcímmódosítás az utógondozói ellátás alatt? I/N
Van-e gyermeke? I/N
Ha igen, hány?: fiú: lány:
Állapotos-e?: I/N
Gyermeke szakellátásban részesül-e? I/N

Gyermeke átmeneti gondozásban részesül-e? I/N
Gyermekével az együttes elhelyezés biztosított-e: I/N
Jelenlegi gondozási hely típusa:
s) nevelőszülő
t) gyermekotthon csoportja
u) gyermekotthon utógondozói csoportja
v) utógondozói lakásotthon felügyelettel
w) utógondozói lakásotthon felügyelet nélkül
x) utógondozói otthon

y) külső férőhely

II. A fiatal felnőtt életterületei

14. Egészségi állapot:

- Szükség van-e állandó ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó fekvő beteg osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- Van-e egyéb különleges igénye, pl. gyógyászati segédeszköz? I/N

15. Mentálhigiénés és pszichés állapot:

- Fennállnak-e alkalomszerű pszichés problémák? I/N
- Fennállnak-e állandó jelleggel pszichés problémák? I/N
- Szükséges-e alkalomszerűen pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükséges-e állandó pszichológusi megsegítés? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai ambuláns kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó pszichiátriai osztályos kezelésre? I/N
- Szükség van-e állandó gyógyszerszedésre? I/N
- Élettörténetéhez viszonyított pszichés és mentálhigiénés állapota megfelelő? I/N

16. Milyen különleges ellátási szükséglettel rendelkezik a fiatal felnőtt? (Ha nem rendelkezik, hagyja üresen)

a. fogyatékosság I/N
listából választható:
aa. mozgásszervi fogyatékos
ab. érzékszervi fogyatékos
ac. értelmi fogyatékos
ad. beszédfogyatékos
ae halmozottan fogyatékos
af. autizmus spektrum zavarral küzd
ag.

b. tartós betegség, I/N
ha igen: éspedig (BNO kóddal)

17. Milyen speciális ellátási szükséglettel rendelkezett a fiatal felnőtt önjogúvá válását megelőzően? (több válasz is megjelölhető): **(Ha nem rendelkezett, hagyja üresen)**

a. Súlyos disszociális tüneteket mutatott, I/N
ha igen: éspedig:

b. Súlyos pszichés tüneteket mutatott, I/N
ha igen: éspedig (BNO kóddal)

c. Pszichoaktív szerhasználó, I/N
ha igen: éspedig

18. Megállapításra került-e a fiatal felnőtt kettős ellátási szükséglete önjogúvá válását megelőzően? I/N

Ezek közül:

g) Enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosság mellett gyermekpszichiátriai ellátást igényelt – értelmi fogyatékosság és speciális szükséglet
h) Tüneti kép alapján súlyos auto- és/vagy heteroagresszív késztetések, impulzivitás, magatartászavar, acting out jellegű cselekmények (esetleg korábbi súlyos szuicid kísérlet) a vezető tünet, alacsony intellektus mellett.
i) A kiskorú kortárs közösségbe nehezen vagy egyáltalán nem illeszkedett be, ellátásához egyéni bánásmódot, fokozott egyéni figyelmet, az ellátók részéről különleges szakértelmet igényelt, alacsony intellektus mellett.

19. Jelenlegi állapot: (többszörös választás lehetséges)

- problémamentes
- személyiségállapota életkorától elmaradó, infantilis
- Jelenleg is sajátos nevelési igényű (állapotát a TKVSZB véglegesítette)
- Fogyatékkal élő
- Súlyos disszociális tüneteket mutat
    - ha igen: éspedig:
- Súlyos pszichés tüneteket mutat
    - ha igen: éspedig (BNO kóddal)
- Pszichiátriai beteg
    - ha igen: éspedig (BNO kóddal)
- Pszichoaktív szerhasználó
    - ha igen: éspedig
- Enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosság mellett pszichiátriai ellátást igényel
- Tüneti kép alapján súlyos auto- és/vagy heteroagresszív késztetések, impulzivitás, magatartászavar, acting out jellegű cselekmények (esetleg korábbi súlyos szuicid kísérlet) a vezető tünet, alacsony intellektus mellett.
- Kortárs közösségbe nehezen vagy egyáltalán nem illeszkedik be, ellátásához egyéni bánásmódot, fokozott egyéni figyelmet, az ellátók részéről különleges szakértelmet igényel, alacsony intellektus mellett.

20. **Életpálya és szocializáció**

- Milyen iskolatípusba jár jelenleg a fiatal felnőtt? (ha nem folytat már tanulmányokat, hagyja üresen)
    - alapfokú (normál osztály / gyógypedagógiai intézmény)
    - középfokú:
        - szakiskola (évfolyam)
        - szakmát és érettségit adó szakközépiskola (évfolyam)
        - érettségit adó szakközépiskola (évfolyam)
        - gimnázium (évfolyam)
        - egyéb: OKJ / szak
    - felsőfokú /szak/évfolyam
    - Magántanuló-e? I/N
      Ennek oka:
    - Egyéni tanrend alapján tanul-e? I/N
    - A választott szakma a fiatal felnőtt képességeinek megfelelő? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
    - A választott szakma piacképes? I/N (megválaszolás amennyiben releváns)
- Amennyiben a fiatal felnőtt már nem folytat tanulmányokat:
    - Legmagasabb befejezett iskolája:

        - kevesebb, mint 8 osztály
        - 8 osztály
        - szakiskola
        - szakközépiskolai érettségi
        - gimnáziumi érettségi
        - középfokú OKJ tanfolyam
        - felsőfokú OKJ tanfolyam
        - főiskolai / egyetemi diploma
    - Dolgozik-e? I/N
        - Munkája részállás-e? I/N
        - Munkája főállás-e? I/N
        - Munkája alkalmi jellegű-e? I/N
        - Foglakoztatási jogviszonya legális-e? I/N
- Amennyiben releváns nemzetiségi, etnikai hovatartozását ápolja-e? I/N
- Amennyiben releváns, vallásosát gyakorolja-e? I/N
- Rendelkezik-e saját hobbival, rendszeres szabadidős tevékenységgel? I/N
- Családi kapcsolatait ápolja-e? I/N
- Rendelkezik-e kortársakkal való baráti kapcsolattal az ellátórendszeren belül? I/N
- Rendelkezik-e kortársakkal való baráti kapcsolattal az ellátórendszeren kívül? I/N
- Rendelkezik e természetes támogató rendszerrel? I/N
- Van-e szoros, támogató kapcsolatai a gyermekotthonon/nevelőszülői családon kívül felnőttekkel? I/N
- Rendelkezik-e ingatlan vagyonnal? I/N
- Rendelkezik-e jelentős megtakarítással I/N
- Rendelkezik-e reális jövőképpel további lakhatása, megélhetése biztosítására? I/N

III. A fiatal felnőtt életterületeinek változása

1. A fiatal felnőtt beilleszkedése, közérzete a gondozási helyen

- A fiatal felnőtt tényleges tartózkodási helye megegyezik-e a gondozási hellyel? I/N
    - Ha nem, hol tartózkodik (pl. kollégium)?.....
- Hogyan értékeli a fiatal felnőtt gondozási helyére történt beilleszkedését 1-5 fokú skálán?
- Értékelje a fiatal felnőtt közérzetét a gondozási helyén egy 1-től 5-ig tartó skálán (1=nem érzi jól magát, 5=kiválóan érzi magát)

2.Milyen változások tapasztalhatók a fiatal felnőtt életében az utolsó adatlap kitöltés óta?

	inkább pozitív irányba változott	**inkább negatív irányba változott**	**nem változott**
Egészségi állapot (beleértve a fogyatékosságot is)			
Tanulmányi előmenetel			
Érzelmi állapot			
A fiatal felnőtt magatartása, viselkedése az ellátást nyújtókkal			
A fiatal felnőtt magatartása, viselkedése kortársakkal			

Aktivitása, motivációja az önálló életvitel kialakítása érdekében			
Önálló életvitelt megalapozó készségei			
Pénzkezelés hatékonysága			
Önértékelése			
Elő takarékosságának mértéke			
Vagyonának mértéke			
Jövőképének realitása			

2. **Érték-e lelki traumák a bekerülés / utolsó adatlap kitöltése óta? (I/N)**
   a. Ha igen, milyen segítséget kapott a lelki trauma feldolgozásához?
      i. pszichológussal konzultáció
      ii. pszichiátriai kezelés
      iii. csoportos terápia
      iv. az ellátás nyújtó által biztosított segítő beszélgetés
      v. egyéb, éspedig:…….

3. **Részesül, részesült-e valamilyen terápiában? I/N**
   a. Amennyiben igen, milyen terápiában?.....

4. **Történt-e rendkívüli esemény az utolsó adatlap kitöltés óta?**
   a. Történt-e bűncselekmény: I/N
   b. Történt-e krízishelyzet: I/N
5. **A fiatal felnőtt élete a gondozóhelyen: az előző adatlap kitöltése óta a változások nyomon követése adott évben** *(amennyiben rendelkezik az alábbi személyekkel kapcsolattal).*

	inkább pozitív	**inkább negatív**	**nem történt változás**
h) A fiatal felnőtt gondozási helyének fizikai környezetében			
i) A fiatal felnőtt személyes segítőiben			
j) A családdal, családtagokkal való kapcsolattartás intenzitásában			
k) Kortárs, illetve párkapcsolatai intenzitásában			

6. **Az Ön megítélése szerint van-e igénye bizalmas beszélgetésre, problémái megosztására valakivel az ellátást nyújtók közül? I/N**

7. **Az Ön megítélése szerint az ellátást nyújtók tiszteletben tartják-e az ellátás során a fiatal felnőtt személyiségi jogait, méltóságát? I/N**

8. **A fiatal felnőtt kapcsolatai**

- Tarja-e a kapcsolatot családjával?
  - rendszeresen, továbblépését családi kapcsolatainak felhasználásával tervezi
  - rendszeresen
  - szórványosan
  - Nem tartja

- Törekszik-e a gondozási hely a családdal való együttműködésre? I
- Rendelkezik-e a fiatal felnőtt tartós párkapcsolattal? I/N
- Önálló életét jelenlegi partnerével tervezi –e? I/N

3. adatlap (minden ismétlődik 2 évente az előző, 2. számú adatlaptól!)

4. adatlap (végleges kilépéskor töltendő!)

A fiatal felnőtt ellátásból való távozásakor ismert hely:

- vér szerinti családjába
- saját albérletbe
- saját bérleménybe
- saját tulajdonú házba, házrészbe
- saját tulajdonú lakásba
- partnerével él (házastárs, élettárs vagy annak családjának a tulajdona az ingatlan)
- szívességi lakáshasználó rokonnál, barátnál, ismerősnél
- tartós bentlakást nyújtó szociális intézménybe
- egyéb helyre, éspedig:……

Melléklet 3.: Rezilienciaskála

Szakellátásban élő 12-17 éves korcsoporthoz tartozók rezilienciamérését szolgáló skála

1-egyáltalán nem; 5-tökéletesen igaznak érzem

Mennyire érzed igaznak az alábbi állításokat?	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
1. Az iskolában elismernek, támogatnak.					
2. Tanulmányi átlagom tükrözi a képességeimet.					
3. Szeretek iskolába járni, jól érzem ott magam.					
4. Az osztályban jó tanulónak számítok, sikeresnek érzem magam.					
5. Nehéz élethelyzetben mindig van kihez fordulnom az iskolában.					
6. Nevelőszüleimmel/gondozóimmal beszélek az iskolai történtekről, a továbbtanulásomról.					
7. Megnyugtató számomra, hogy a gyámhoz őszinte vagyok.					
8. Mióta nevelőcsaládban/gyermekotthonban élek, az iskolában szeretettebbnek érzem magam.					
9. Szüleimmel gyakran megbeszélem rossz érzéseimet, félelmeimet.					
10. Nevelőszüleimmel/gondozóimmal gyakran megbeszélem rossz érzéseimet, félelmeimet.					
11. Nevelőszüleim/gondozóim bíznak bennem, biztatnak, mindennap kifejezik szeretetüket.					
12. Visszagondolva a kisgyermekkoromra, inkább rossz emlékek jutnak eszembe.					
13. Amikor csak tehetem (hétköznapokon és hétvégéken, kapcsolattartások ideje alatt) szívesen vagyok együtt szüleimmel: sportolunk, játszunk, főzünk, kertészkedünk, barkácsolunk, stb.					
14. Nevelőcsaládomban/ a gyermekotthonomban szívesen vagyok együtt a felnőttekkel: sportolunk, játszunk, főzünk, kertészkedünk, barkácsolunk, stb.					
15. Sok barátom/barátnőm, haverom, ismerősöm van.					
16. Szívemhez legközelebb nem a családtagjaim állnak.					
17. Gyakran vagyok magányos, nehéz helyzetekben egyedül érzem magam.					
18. Barátaimmal szoros kapcsolatban állok.					
19. Értékesnek, szeretetre méltónak tartom magam.					
20. Minden helyzetben erős az önbizalmam.					
21. Szeretek megfelelni másoknak, az elvárások szerint viselkedem.					
22. A csoport szabályait mindig betartom.					
23. Hiszek abban, hogy értelme van az életemnek, és mindennek, ami velem történik, oka van.					
24. Rossz érzéseimről (szomorúság, csalódottság, rettegés) nehezen beszélek másoknak.					
25. Hiszek Istenben.					
26. Félek a jövőtől, nem tudom az életcélomat megfogalmazni, a felnőtté válást inkább nem várom.					
27. Többféle olyan szabadidős tevékenységet végzek, melyek örömmel töltenek el.					
28. Szoktam dohányozni és/vagy alkoholt inni.					
29. Az élet az én oldalamon áll, hiszem, hogy bármibe kezdek is, jól					

alakulnak a dolgaim.					
30. Csínytevések, balhék, hétvégi kihágások miatt már kerültem kapcsolatba ügyészséggel, rendőrséggel.					

Dr. Homoki Andrea (2016)